

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞU KAPSAMINDA MESLEKİ RİSK İLKESİ

Recep KILIÇ

19904008

Danışman

Prof. Dr. Gürsel KAPLAN

Diyarbakır 2023

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞU KAPSAMINDA MESLEKİ RİSK İLKESİ

Recep KILIÇ

19904008

Danışman

Prof. Dr. Gürsel KAPLAN

Diyarbakır – 2023

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum **"İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Kapsamında Mesleki Risk İlkesi"** adlı tezin/projenin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

24/01/2023

Recep KILIÇ

ÖN SÖZ

İdarenin genel olarak sorumluluğu ile birlikte, aşamalı olarak idarenin kusurlu ve kusursuz sorumluluğunun ele alındığı bu çalışmamızda, bu sorumluluk ilkelerinin hukuki tanımları, ortaya çıkış süreçleri, hukuki kapsam ve dayanak noktaları yasal mevzuat hükümleri ve yargı içtihatları çerçevesinde ele alınmıştır. Bu doğrultuda özellikle Fransız hukuku ile Türk hukukundaki yerleşik uygulamalardan emsal kararlar sunulmak suretiyle söz konusu hukuk sistemlerinin konuya bakış açıları aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda, kamu görevlileri ile kimi hallerde idareye yabancı olan üçüncü kişilerin, kamu hizmetlerinin ifası esnasında veya bundan dolayı, hizmetin bünyesinde barındırdığı tehlikelilik halinden kaynaklı bir zarar uğramaları halinde, ortaya çıkan zararın giderim biçiminin türünü, hangi şart ve durumlarda uygulama alanı bulacağı, bunun yasal sınırları ile düzenleme alanları gerek Fransız hukuku ile gerekse özel hukuktaki hükümlerle karşılaştırmalı olarak aktarılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanması aşamasında, bilgi ve tecrübeleri ile çalışmalarıma yön veren ve destekleyen değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Gürsel KAPLAN ve bana destek olan aileme teşekkür ederim.

Recep KILIÇ

Diyarbakır - 2023

ÖZET

İdarenin kusursuz sorumluluğu ve mesleki risk ilkesinin ele alındığı bu çalışmamızda, mesleki risk ilkesi genel hatları ile ele alınmıştır. Bu doğrultuda, idarenin eylem ve işlemleri nedeniyle kişilere verilen zararlardan dolayı sorumluluğu, bu sorumluluğun hangi şartlarda geçerli olacağı, idarenin sorumluluğunun sınırları ve ölçütü yasal mevzuat hükümleri çerçevesinde aktarılmıştır. Çalışmamızın esas konusunu oluşturan mesleki risk ilkesinin tanımı ve hukuki dayanağı, tarihi gelişim süreci ile zarar ve tazminat konuları geniş bir şekilde incelenmiştir.

Mesleki risk ilkesi, birtakım özel yasalarda düzenlenmesine rağmen kavram olarak mevzuatta yer almamaktadır. Bu nedenle öğreti ve yargı içtihatlarındaki görüş ve kararlar incelenerek değerlendirme yapılmıştır. Kusurlu ve kusursuz sorumluluk halleri de bir arada incelenerek hem mesleki risk ile ilişkisi hem de özel hukuktaki karşılığı ele alınmıştır. Ayrıca güncel etki ve yoğunluğu nedeniyle, Covid-19 ile mesleki risk ilkesi arasındaki ilişki, yasal düzenlemeler ve yargı içtihatları çerçevesinde, özellikle sağlık alanındaki önem ve mahiyeti aktarılmaya çalışılmıştır.

İdarenin kusursuz sorumluluğu ve mesleki risk ilkesinin daha çok yargısal içtihatlarla hukuk sistemimizde yer bulması, idarenin kusursuz sorumluluğunun kesin ve belirli sınırlar dahilinde tespit edilmesini zorlaştırmaktadır. Özellikle hangi kamu görevi veya hizmetinin niteliği gereği tehlike arz eden bir risk oluşturduğunun belirlenmesi, hukuk devleti ilkesinin bir gereği olması sebebiyle, çalışmamızda bu sorumluluk türü bir bütün halinde incelenerek bahsi geçen muğlak durum giderilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda gerekli yasal düzenlemelerle mesleki risk ilkesinin hukuki çerçevesinin tespit ve tayini büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler

İdare, Kusursuz Sorumluluk, Zarar, Tazminat, Mesleki Risk İlkesi

ABSTRACT

In this study, which deals with the strict liability of the administration and the occupational risk principle, the occupational risk principle is discussed in general terms. In this respect, the responsibility of the administration for the damages caused to individuals due to its actions and transactions, the conditions under which this responsibility will be valid, and the limits and criteria of the administration's responsibility have been conveyed within the framework of the provisions of the legal legislation. The definition and legal basis of the occupational risk principle, which is the main subject of our study, the historical development process, the application conditions of the principle, and the issues of damage and compensation have been extensively examined.

Although the occupational risk principle is regulated in some special laws, it is not included in the legislation as a concept. For this reason, opinions and decisions in doctrine and judicial jurisprudence have been examined and evaluated. Faulty and strict liability cases are also examined, and their relationship with professional risk and its counterpart in private law are discussed. In addition, due to its current impact and intensity, the relationship between Covıd-19 and the occupational risk principle, its importance and nature, especially in the field of health, has been tried to be conveyed within the framework of legal regulations and judicial jurisprudence.

The fact that the strict liability of the administration and the principle of a professional risk take place in our legal system mostly through judicial precedents makes it difficult to determine the strict liability of the administration within certain limits. Since it is a requirement of the rule of law to determine which public duty or service poses a risk due to its nature, this type of responsibility has been examined as a whole in our study and the aforementioned ambiguity has been tried to be resolved. In this sense, the determination and determination of the legal framework of the occupational risk principle with the necessary legal regulations is of great importance.

Key Words

Administration, Strict Liability, Damage, Indemnity, Occupational Risk Principle.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖN SÖZ ..... **I**
ÖZET ..... **II**
ABSTRACT ..... **III**
İÇİNDEKİLER ..... **IV**
KISALTMALAR ..... **IX**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BAKIMDAN İDARENİN SORUMLULUĞU

1.1. KAVRAMSAL AÇIDAN SORUMLULUK 4
1.2. HUKUKİ AÇIDAN SORUMLULUK 5
1.2.1. Siyasi Sorumluluk 5
1.2.2. Cezai Sorumluluk 6
1.2.3. Hukuki (Mali) Sorumluluk 8
1.3. İDARENİN SORUMLULUĞUNUN TARİHSEL SÜREÇTEKİ GELİŞİMİ 10
1.3.1. Türk Hukukunda İdari Sorumluluğun Tarihsel Gelişimi 13
1.4. İDARENİN SORUMLULUĞUNUN GENEL ŞARTLARI 15
1.4.1. Fiil / İdari Davranış 15
1.4.2. Kusur 17
1.4.3. Zarar 17
1.4.4. Nedensellik Bağı (İlliyet Bağı) 19
1.5. İDARENİN SORUMLULUĞUNUN TÜRLERİ 21
1.5.1. İdarenin Kusurlu (Hizmet Kusuru) Sorumluluğu 21
1.5.1.1. Hizmet Kusuru ve Hukuka Aykırılık 22
1.5.1.2. Hizmet Kusurunun Özellikleri 24
1.5.1.2.1. Asli Olma Özelliği 24
1.5.1.2.2. Nesnel ve Anonim Olma Özelliği 25

1.5.1.2.3. Bağımsız Olma Özelliği 25
1.5.1.2.4. Genel Olma Özelliği 26
1.5.1.2.5. Esnek Olma Özelliği 26
1.5.1.3. Hizmet Kusuru Halleri 27
1.5.1.3.1. Hizmetin Kötü İşlemesi 27
1.5.1.3.2. Hizmetin Geç İşlemesi 29
1.5.1.3.3. Hizmetin Hiç İşlememesi 30
1.5.2. İdarenin Kusursuz Sorumluluğu 31

İKİNCİ BÖLÜM

İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞU

2.1. İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞU KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ 33
2.2. FRANSIZ VE TÜRK HUKUKUNDAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ 35
2.3. İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞUNUN HUKUKİ DAYANAKLARI 37
2.4. RİSK (HASAR, TEHLİKE) İLKESİ 38
2.4.1. Genel Olarak Risk Sorumluluğu 38
2.4.2. Risk Sorumluluğunun Özellikleri 40
2.4.2.1. Zararın Özelliği 41
2.4.2.2. İstisnai Bir Risk Olması 41
2.4.2.3. Kusur Şartının Aranmaması 42
2.4.2.4. Tamamlayıcı Olma Özelliği 42
2.4.3. Risk İlkesi Bağlamında Sorumluluk Halleri 43
2.4.3.1. Tehlikeli Şeyler 43
2.4.3.1.1. Patlayıcı Maddeler 44
2.4.3.1.2. Ateşli Silahlar 46
2.4.3.1.3. İdareye Ait Araçlar 47
2.4.3.1.4. Bayındırlık Tesisleri 49
2.4.3.1.5. Sağlık Hizmetleri 51
2.4.3.2. Tehlikeli Yöntemler 52
2.4.3.2.1. Genç Mahkumların Islahı 52
2.4.3.2.2. Akıl Hastalarının Deneme Çıkışları 53
2.4.3.2.3. Mahkumlara Verilen Çıkma İzinleri 54
2.4.3.2.4. Tehlike Arz Eden tıbbi Yöntemler 55

2.4.3.3. Tehlikeli Durumlar 55
2.4.3.4. Mesleki Risk İlkesi 57
2.4.3.5. Sosyal Risk İlkesi 59
2.4.3.5.1. Sosyal (Toplumsal) Olaylardan Sorumluluk 60
2.4.3.5.2. Terör Olaylarından Sorumluluk 63
2.4.3.6. Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi 65
2.4.3.6.1. Genel Olarak Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi 65
2.4.3.6.2. Bayındırlık İşlerinden Doğan Zararlardan Sorumluluk 68
2.4.3.6.3. Hukuka Uygun İdari İşlemlerden Doğan Sorumluluk 71
2.4.3.6.4. Yasama Faaliyetlerinden Doğan Zararlardan Sorumluluk 74
2.4.3.6.5. Uluslararası Antlaşmalardan Dolayı Sorumluluk 77
2.4.3.6.6. Yargısal Faaliyetlerden Dolayı Sorumluluk 79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MESLEKİ RİSK İLKESİ

3.1. GENEL OLARAK MESLEKİ RİSK İLKESİ 81
3.2. MESLEKİ RİSK İLKESİNİN KİŞİ BAKIMINDAN UYGULAMA ALANı 83
3.2.1. Kamu Görevlileri 83
3.2.2. Kamu Hizmetinin Sunulmasına Gönüllü Katılanlar 85
3.3. FRANSIZ HUKUKUNDA MESLEKİ RİSK İLKESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE UYGULAMASI 88
3.4. TÜRK HUKUKUNDA MESLEKİ RİSK İLKESİ UYGULAMASI 91
3.5. MESLEKİ RİSKE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER 98
3.5.1. 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu 99
3.5.2. 6831 Sayılı Orman Kanunu 101
3.5.3. 2629 Sayılı Uçuş, Paraşüt, Denizaltı, Dalgıç ve Kurbağa Adam Hizmetleri Tazminat Kanunu 102
3.5.4. 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu 104
3.5.5. 2453 Sayılı Yurt Dışında Görevli Personele Nakdi Tazminat Verilmesi ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun 105
3.5.6. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu 107
3.5.7. 2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun 109
3.6. COVİD-19 PANDEMİSİ VE MESLEKİ RİSK ARASINDAKİ İLİŞKİ 111

3.7. İDARENİN SORUMLULUĞUNU ORTADAN KALDIRAN VEYA AZALTAN HALLER 116
3.7.1. Mücbir Sebep 116
3.7.1.1. Tanım 116
3.7.1.2. Mücbir Sebebin Şartları 117
3.7.1.2.1. Dışsallık 117
3.7.1.2.2. Öngörülemezlik 118
3.7.1.2.3. Karşı Konulamazlık/Önlenemezlik 119
3.7.2. Beklenmeyen Hal 122
3.7.2.1. Beklenilmeyen Halin Şartları 123
3.7.2.1.1. İçsellik 123
3.7.2.1.2. Öngörülemezlik 124
3.7.2.1.3. Önlenemezlik 124
3.7.3. Zarar Görenin Davranışı 125
3.7.4. Üçüncü Kişinin Davranışı 128
3.8. ZARARIN TAZMİNİ VE TAZMİNAT 130
3.8.1. Sorumlu Kamu Tüzel Kişisinin Belirlenmesi 131
3.8.1.1. Devlet Tüzel Kişiliği 133
3.8.1.2. Birden Fazla Kamu Tüzel Kişisinin İşbirliği Yapması 133
3.8.1.3. Kamu Görevlisinin Birden Fazla Görev Üstlenmesi 134
3.8.1.4. İdari Vesayet ve Arızi Görevliler 135
3.8.2. Zararın Tazminine İlişkin İlkeler 136
3.8.2.1. Nakden Tazmin İlkesi 136
3.8.2.2. Sorumluluk Nispetince Tazmin İlkesi 138
3.8.2.3. Taleple Bağlılık İlkesi 139
3.8.2.4. Tam Tazmin İlkesi 141
3.8.2.5. Denkleştirme İlkesi 142
3.8.3. Zararın Tazmini ve Tazminatın Hesaplanması 143
3.8.3.1. Maddi Tazminatın Hesaplanması 144
3.8.3.1.1. Mala Yönelik Zararlarda Maddi Tazminat 145
3.8.3.1.2. Ölüm Nedeniyle Maddi Tazminat 147
3.8.3.1.3. Vücut Bütünlüğünün İhlali Nedeniyle Maddi Tazminat 149

3.8.3.2. Manevi Tazminatın Hesaplanması 151
3.8.3.2.1. Bedensel Bütünlüğün İhlali Nedeniyle Manevi Tazminat 153
3.8.3.2.2. Ölüm Nedeniyle Manevi Tazminat 154
3.8.3.2.3. Kişilik Haklarının İhlali Nedeniyle Uğranılan Manevi Tazminat. 155
3.8.3.3. Zararın Hesaplanma Tarihi 156
3.8.3.4. Tazminatta Faiz 157
SONUÇ 161
KAYNAKÇA 165

KISALTMALAR

AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AY	Anayasa
AYİM	Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
bkz.	Bakınız
BİM	Bölge İdare Mahkemesi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
DDDGK	Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu
DİDDK	Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu
DVDDK	Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu
ed.	Editör
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İBD	İstanbul Barosu Dergisi
İDD	İdari Dava Dairesi
İDDK	İdari Dava Daireleri Kurulu
İİK	İcra İflas Kanunu
İYUK	İdari Yargılama Usulü Kanunu
m.	Madde
SBF	Siyasal Bilgiler Fakültesi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBK	Türk Borçlar Kanunu
TCK	Türk Ceza Kanunu
TMK	Türk Medeni Kanunu
UKOME	Ulaşım Koordinasyon Merkezi
vd.	ve diğerleri
VUK	Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Genel olarak sorumluluk, herhangi bir kimsenin yetki alanı içerisinde gerçekleştirmiş olduğu davranışlardan dolayı meydana gelen neticelerin sorumluluğunu üstlenmesidir. Hukuki (mali) anlamda sorumluluk ise, idarenin faaliyetleri neticesinde meydana gelen zararın, yine zararı doğuran idarece tazmin edilmesine yönelik bir sorumluluk türüdür. Bu bağlamda, kamu hizmetlerinin yürütülmesi esnasında idarenin bireylere vermiş olduğu zararlardan dolayı sorumluluğu yoluna gidilmesi hukuk devleti anlayışının somut bir gereğidir.

İdarenin sorumluluğu kavramı tarihsel süreç içerisinde çeşitli aşamalardan geçerek günümüzde son şeklini almıştır. 19. yüzyılın ikinci dönemine kadar, özellikle mutlak monarşi anlayışının hüküm sürdüğü dönemde, devletin sorumsuzluğu anlayışı mutlak bir şekilde benimsenmekteydi. Bu yüzyılın ikinci yarısından sonraki dönemden itibaren, özellikle kamu hizmetlerinde yaşanan gelişmeler doğrultusunda idarenin kusurunun bulunduğu hallerde hizmet kusuru esasları doğrultusunda sorumluluğu yoluna gidileceği anlayışı kabul edilmiştir.

İdare hukukunda sorumluluk, kamu hizmetlerinin yürütülmesinden doğan zararlardan dolayı idareye bir kusur atfedilip atfedilemeyeceğinden bahisle ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur. Bu anlamda kamu hizmetlerinin yürütülmesi esnasında yahut bu hizmetin ifa edilmesinden kaynaklı bir zarar doğup da bu zararın ortaya çıkmasında idareye bir kusur atfedilebiliyorsa idarenin kusurlu sorumluluğu meydana gelecektir. Hizmet kusuru olarak da adlandırılan bu sorumluluk hali; hizmetin kötü işlemesi, hizmetin geç işlemesi ve hizmetin hiç işlememesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Oluşan zarar bakımından idarenin kusurlu olması şartı aranmaksızın eylem ile zarar arasındaki nedensellik bağının yeterli görüldüğü durumlarda ise idarenin kusursuz sorumluluğu doğacaktır.

İdarenin kusursuz sorumluluğu, yakın yüzyılda meydana gelen bilimsel ve teknolojik gelişmeler sonucunda, hukuk sistemlerine getirilen yeni tanımlarla beraber, sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak, gerek yasal mevzuatta gerekse içtihatlarda

yerini almıştır. Bu doğrultuda, idarenin kusuru olmasa dahi, yürütülen kamu hizmetinin doğası gereği risk taşıması yahut toplumun büyük bir çoğunluğuna hitap eden bir kamu hizmetinden, toplumun bir kesiminin diğerine oranla özel ve fevkalade nitelikte bir zarara uğraması durumunda idarenin kusursuz sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmiştir.

İdarenin kusursuz sorumluluğu genel olarak risk ilkesi ve fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi başlığı altında değerlendirilmektedir. Tezimizin esas konusunu oluşturan mesleki risk ilkesi bu anlamda risk ilkesinin bir alt ilkesi olarak yer almaktadır. Mesleki risk ilkesi bu kapsamda idarenin yürüttüğü bazı faaliyetlerin bünyesinde taşıdığı bazı riskler sebebiyle idarenin kusuru dikkate alınmaksızın sorumluluğu yoluna gidilerek zararın tazminini amaçlamaktadır. Kamu hizmetinin yürütülmesinden zarar gören kişiler bizzat kamu görevlileri olabileceği gibi, gönüllü veya geçici olarak bu hizmeti ifa edenler yahut idareye tamamen yabancı üçüncü kişilerde olabilir. Yürütülen faaliyetin kamu hizmeti niteliğini haiz olması ve niteliği gereği tehlike barındırması, zararın tazmin edilmesi açısından gerekli ve yeterli unsurlardır.

Tezimizin temel amacı idarenin kusursuz sorumluluğu kapsamında yer alan ilkelerden biri olan mesleki risk ilkesini yasal mevzuattaki hükümler, öğretideki görüşler ile içtihatlar doğrultusunda ayrıntılı bir şekilde incelemek ve özellikle Fransız hukuku ile Türk hukukundaki düzenlemeler çerçevesinde mesleki risk ilkesinin tanımını, yerini, tarihsel gelişimini ve hukuki uygulanma kabiliyetini saptamaktır. Bu doğrultuda Danıştay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kararlarından da yararlanmak suretiyle tez konumuz geniş bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca Aralık 2019'dan beri hem ülkemizi hem bütün dünyayı etkisi altına alan ve yaklaşık 6.5 milyon insanın ölümüne neden olan korona virüsün neden olduğu pandemi sürecinin hukuk alanındaki etkileri, özellikle iş kazası ve meslek hastalığı kapsamında olup olmadığı hakkındaki tartışmalar ile birlikte ilgili konu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Tezimizin birinci bölümünde, idarenin sorumluluğu kavramsal ve hukuki açıdan ele alınmış, daha sonra idarenin sorumluluğunun tarihsel süreçteki gelişimi doğrultusunda ilgili dönemlerdeki sorumluluk anlayışı aktarılmıştır. Bu kapsamda idari sorumluluğun Fransız ve Türk hukukundaki tarihsel gelişimi de aktarılmıştır.

Akabinde idarenin sorumluluğunun genel şartlarına değinilmiş ve idarenin sorumluluk türleri başlığı altında idarenin hizmet kusuru, hizmet kusurunun özellikleri, hizmet kusuru halleri ile kusursuz sorumluluk konuları açıklanmıştır.

Tezimizin ikinci bölümünde, idarenin kusursuz sorumluluğu kavramı ve özelliklerine değindikten sonra, bu sorumluluk türünün Fransız ve Türk hukukundaki tarihsel gelişimi ile idarenin kusursuz sorumluluğunun hukuki dayanakları öğretideki çeşitli yazarların konuya bakış açıları çerçevesinde aktarılmıştır. Risk (tehlike) ilkesi başlığı altında risk kavramı ve risk sorumluluğunun tanımı yapılmış daha sonra risk sorumluluğunun özellikleri, risk ilkesi bağlamında sorumluluk halleri ve bu doğrultuda mesleki risk ve sosyal risk ilkeleri de açıklandıktan sonra son olarak fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi üzerinde durulmuştur.

Tezimizin esas kısmını oluşturan üçüncü bölümünde, genel olarak mesleki risk ilkesine değindikten sonra mesleki risk ilkesinin kişi bakımından uygulama alanı üzerinde durulmuş akabinde Fransız ve Türk hukukundaki tarihsel gelişimi ve uygulama alanı açıklandıktan sonra mesleki riske ilişkin yasal düzenlemeler aktarılmıştır. Daha sonra Covid-19 pandemisi ile mesleki risk ilkesi arasındaki ilişki açıklandıktan idarenin sorumluluğunu ortadan kaldıran veya azaltan haller konuları da bu anlamda kapsama dahil edilmiş, son olarak zararın tazmini ve tazminat konusu ayrıntılı şekilde açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BAKIMDAN İDARENİN SORUMLULUĞU

İdarenin sorumluluğunun çeşitli yönleriyle irdeleneceği bu bölümde idarenin kavramsal ve hukuki açıdan sorumlulukları ele alınacak olup, idarenin sorumluluğunun tarihsel süreçteki gelişimi, bu bağlamda Türk hukukundaki tarihsel gelişimi de göz önünde bulundurularak, idarenin sorumluluğunun özel şartları ve idari sorumluluk türleri incelenecek olup bu başlıkta idarenin kusur sorumluluğuna yer verilerek, daha özelde hizmet kusuru üzerinde geniş bir şekilde durulacaktır.

1.1. KAVRAMSAL AÇIDAN SORUMLULUK

Sorumluluk kavramı sözlük anlamı bakımından *"Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet"*[1] şeklinde ifade edilmektedir. Aynı kavram muhtelif terminolojilerde "*Mesuliyet; uyulması gereken bir kurala aykırı davranışın hesabını verme; tazminatla yükümlü tutulma; işlenmiş olunan bir suçun gerektirdiği bir cezayı çekme"*[2] diğer bir sözlük anlamı bakımından "*Mesuliyet, sorumlu olma hali"*[3] şeklinde ifade edilmektedir.

Sorumluluk kavramı yukarıda açıklandığı üzere sözlük anlamı bakımından çeşitli anlamları bünyesinde barındıran bir kavram olup, çalışmamızın esas kısmını oluşturan hukuk terminolojisindeki anlamı üzerinde bilhassa durulacaktır. Bu bağlamda kavramın hukuki boyutu ele alınacak olup siyasi, cezai, hukuki (mali) gibi alanlardaki anlam ve amacı saptanarak hukuk alemindeki yeri tespit edilmeye çalışılacaktır.

---

[1] Şükrü Haluk Akalın, *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011), "Sorumluluk", 1794.
[2] Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü* (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2005), "Sorumluluk", 1113.
[3] Ahmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2009), "Sorumluluk", 1001.

1.2. HUKUKİ AÇIDAN SORUMLULUK

Hukuki anlamda sorumluluk kavramı, hukukun farklı alanlarındaki görünümlerinin bir yansıması olup, bu manada üç ana başlık altında inceleyeceğimiz siyasi, cezai ve mali alanlardaki karşılığı ilgili pozitif hukuk düzenlemeleri ışığında belirtilmeye çalışılacaktır.

1.2.1. Siyasi Sorumluluk

Siyasi sorumluluk kavramı ilk defa 18. yüzyılda kullanılmış olup, siyasi yöneticilerin "*egemen*"e karşı olan sorumluluğunu belirtmektedir.[4] Siyasi sorumluluk, kamu hukuku alanında bilhassa Anayasa hukuku ile ilgili bir kavramdır. Dolayısıyla ilke olarak aslında idare hukukunda idarenin siyasi sorumluluğu yer almamaktadır.[5] Parlamenter hükümet sistemlerinde, idarenin başı konumunda olan bakanlar ve başbakanın halkın temsilcisi olan parlamentoya karşı sorumluluğu bulunmaktadır. Siyasi sorumlulukta müeyyideler, hukuki veya cezai değil, sadece siyasi olarak bulunmaktadır.[6] Siyasi sorumluluğun yaptırımı, *"görevden alma"* şeklindedir.[7] Görevden alma, güvensizlik oyu vererek gerçekleştirilmektedir. Parlamento, güvensizlik oyuyla bakanlar kurulunun tamamını ya da yalnızca bir bakanı görevden alabilmektedir. Birinci durum *"kolektif sorumluluk"*, ikinci durum ise *"bireysel sorumluluk"* olarak ifade edilmektedir.[8]

9 Temmuz 2018'den önceki sistemde ülkemiz idari teşkilatında yalnızca merkezi idarede başbakan ve bakanların parlamento önünde siyasi sorumluluğu

---

[4] Ramazan Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu* (Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2007), 9.

[5] Yahya Kazım Zabunoğlu, *İdare Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2012), 1/694.

[6] Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2014), 349.

[7] Kemal Gözler, *İdare Hukuku* (Bursa: Ekin Yayınları, 2019), 2/1036; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 9.

[8] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1036. Bakanların siyasi sorumluluğu iki türlüdür. Bunlar kolektif (ortak) sorumluluk ve bireysel (kişisel, şahsi) sorumluluktur. *Kolektif sorumluluk*, hükümetin genel siyasetinin yürütülmesinden dolayı Bakanlar Kurulundaki tüm kişilerin beraber sorumlu tutulması demektir. *Bireysel sorumluluk*, bakanların meclise karşı olan teker teker sorumluluğunu ifade eder. Anayasamızın 9 Temmuz 2018'den önceki şekli bakanların bireysel sorumluluğunu da benimsemekteydi. Anayasamızın mülga 112. maddesinin ilk fıkrası uyarınca her bakan "kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumlu" idi. O sorumluluk gensoru yöntemi ile gerçekleştirilirdi. (mülga m.99) Gensoru görüşmeleri esnasında bir bakan hakkında "güvensizlik önergeleri" verilip üye tam sayısının salt çoğunluğu ile kabul edilirse bakanın bakanlığı düşerdi.(mülga m.99/3-4) Bu durumda Bakanlar Kurulunun öteki üyeleri görevde kalırdı. Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku* (Bursa: Ekin Kitabevi, 2021), 816.

bulunmaktaydı. 9 Temmuz 2018'den sonraki sistemde ise Cumhurbaşkanının ve bakanların parlamento önünde bir siyasi sorumluluğu bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanının halka karşı siyasi sorumluluğunun bulunduğu belirtilebilir. Bakanların ise yalnızca Cumhurbaşkanına karşı sorumlulukları vardır.[9] Yine 9 Temmuz 2018'den sonraki idari teşkilatta, ülkemizde, merkezi idarede, bakanlar ve bakanların altındaki idari makam ve mercilerin parlamento önünde sorumlulukları bulunmamaktadır. Bu anlamda TBMM güvensizlik oyuyla bir bakanı veya bir genel müdürü görevden alamaz. Devletin haricindeki kamu tüzel kişilerinin ise TBMM'ye karşı siyasi sorumluluklarından hiçbir surette söz edilemez.[10]

1.2.2. Cezai Sorumluluk

Cezai sorumluluk, esas itibari ile ceza hukuku ile ilgili bir sorumluluk türü olup, ilgili müeyyideler ceza kanunları ile belirlenmiştir.[11] Cezai sorumluluğun müeyyideleri *"müebbet hapis cezası", "süreli hapis cezası", "adli para cezası"* veya *"güvenlik tedbirleri"* gibi türlerdir.[12] Cezai sorumluluğun belirlenmesine karar vermeye yetkili organ, adli yargıdaki ceza mahkemeleridir. Cezai sorumluluk kişisel bir sorumluluk çeşidi olduğu için, sadece gerçek kişilerin sorumluluğu bulunmaktadır.[13] Bu kapsamda tüzel kişilerin cezai sorumluluğu bulunmamaktadır. TCK'da tüzel kişiler için "güvenlik tedbirleri"nin uygulanabileceği ifade edilmektedir.[14]

TCK'nın 60. maddesinde ifade edildiği üzere tüzel kişilere sağlanan izin iptal olunabileceği gibi bu kişilere müsadere hükümlerinin ilgili maddeleri de uygulanabilir. TCK'nın ilgili maddelerinde yer alan bu düzenlemenin sadece özel hukuk tüzel kişilerine tatbik edileceği belirtilmiş olup, kamu tüzel kişileri bu kapsama sokulmamıştır. Bu nedenle kamu tüzel kişilerinin cezai sorumluluklarından söz edilemeyeceği ifade edilebilir. Ancak Türk Ceza Kanununda sadece özel hukuk tüzel

[9] Kemal Gözler - Gürsel Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri* (Bursa: Ekin Yayınları, 2021), 673.
[10] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1036.
[11] Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/695; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 10; Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 673.
[12] Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler/Temel Bilgiler* (Ankara: Astana Yayınları, 2020),431.
[13] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 11; Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 673; Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/695.
[14] Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler/Temel Bilgiler*, 118.

kişilerine müeyyide uygulanması düzenlenerek, bahsedilen tüzel kişilikler arasında ayrım yapılması, kanun önünde eşitlik ilkesine aykırı görülmüştür. Buna gerekçe olarak da her iki tüzel kişilikte suçun yalnızca tüzel kişinin organı veya temsilcisi olan bireylerce işlenebilmesi gösterilmiştir. Organ veya temsilcisinin, kamu tüzel kişisi yararına suç işlemesinin de olanaksız olmadığı dile getirilmiştir.[15] Bu anlamda her ne kadar TCK'nın 60. maddesinin her iki tüzel kişilik türü bakımından uygulanması gerektiği belirtilse de Kanun metninde özel hukuk tüzel kişileri şeklinde bir nitelendirme yapılarak uygulamanın sınırlarının çizildiği, bu anlamda bu maddenin kamu hukuku tüzel kişileri bakımından uygulanamayacağı kanaatindeyiz.

Ceza hukukunun temelini oluşturan ilkelerden en önemlisi, *"kusursuz ceza olmaz"* ilkesidir. Bu ilke uyarınca, kişilerin kusurunun bulunmaması halinde, işlenen fiil hukuka aykırı olsa bile bu kişiler hakkında cezai sorumluluk yoluna gidilemez. Ancak, işlenen fiil, hukuka aykırı olma halini sürdürdüğü için, bir tehlike hali mevcut ise, kişiye koruma ve gözetim maksatlı olarak güvenlik tedbiri öngörülebilir.[16]

Ayrıca failin sorumluluğu yoluna gidilmesi için, suçun objektif unsurları olan, kanundaki tipe uygun, hukuka aykırı bir fiil yeterli bulunmamaktadır. Bunun yanında, bu unsurlara sübjektif nitelikte bir unsurun dahil edilmesi gerekmektedir. Bu üçüncü unsur, *"manevi unsur"* veya *"sübjektif unsur"* olarak adlandırılmaktadır. Suçun manevi unsuru, en genel tabiri ile kast ve taksir şeklinde ikiye ayrılmaktadır.[17] Kast, failin bilme ve isteme unsurları yönünden iradesinin tam olduğu bir fiili işleme yönünde ortaya koyduğu davranışların, kanuni tanımdaki unsurlar doğrultusunda gerçekleşmesidir. (TCK m. 21) Taksir ise, dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlali sonucunda kanuni tanımda yer alan neticenin öngörülmeyerek gerçekleştirilmesi halidir. (TCK m. 22)

---

[15] Nur Centel, "Ceza Hukukunda Tüzel Kişilerin Sorumluluğu-Şirketler Hakkında Yaptırım Uygulanması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 65/4 (2016), 3326.

[16] İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 785.

[17] Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler/Temel Bilgiler*, 176; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 231.

1.2.3. Hukuki (Mali) Sorumluluk

Hukuki sorumluluk şeklinde de adlandırılan mali sorumluk öğretide; "İki mal varlığı arasında bozulan ekonomik dengenin yeniden kurulmasını amaçlayan ve bunun yaptırımını içine alan bir hukuki kurum"[18], "Bir kimsenin herhangi bir kimseye vermiş olduğu zararın, zarar verenin malvarlığına devlet tarafından cebir yoluyla el konulması suretiyle telafi edilmesi"[19], "Zarara uğrayanın zararının (malvarlığındaki eksilmenin), zarara sebebiyet verenden alınması yoluyla tazmin ettirilmesi"[20], "Yargı mercileri huzurunda zararın karşılanması ve zarar nedeniyle mağdurun uğramış olduğu menfi sonuçların genel olarak fail tarafından telafisine yönelik bir yükümlülük"[21], "Bir kişinin (buna devlet de dahil) diğer bir kişiye hukuka aykırı olarak vermiş olduğu zararı gidermesi"[22] şeklinde belirtilmektedir.

Yukarıdaki tanımlardan görüleceği üzere, hukuki sorumluluk, bir kimsenin başkasına zarar vermesi halinde, bu zararı gidermek yükümlülüğünde olmasıdır. Normal şartlarda zarar veren kişi, vermiş olduğu zararı kendi mal varlığındaki bir unsuru zarar gören kişinin mal varlığına aktararak, kendi isteğiyle giderir. Zarar veren kişinin vermiş olduğu zararı kendi isteğiyle gidermemesi halinde ise, bu giderim devlet yolu ile zorla yapılır. Bu anlamda zararın devlet eliyle giderilmesine, sorumluluk denir. Bunun yöntemi de, zarar veren kişinin mal varlığındaki birtakım unsurların zarar gören kişinin mal varlığına devlet eliyle aktarılmasıdır.[23] Bu anlamda, mali sorumluluğun yaptırımı, siyasal ve ceza sorumluluklarından farklı olarak, sorumlu kişinin mal varlığından kimi unsurların, zarara uğrayanın mal varlığına aktarılmasıdır. Uygulama alanında bu aktarma genellikle *"tazminat"* ya da *"aynen teslim"* kararının verilmesi ve uygulanması şeklinde olmaktadır.[24]

---

[18] Kazım Yenice - Yüksel Esin, *Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü* (Ankara: Arısan Matbaacılık, 1983), 77.
[19] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 673; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1037.
[20] Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/696.
[21] Ender Ethem Atay - Hasan Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010), 35.
[22] Ömer Anayurt, *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 444.
[23] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 673.
[24] Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/696; Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 673; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 12-13.

Mali sorumluluk *"medeni sorumluluk"* ve *"idari sorumluluk"* şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. *"Hukuki sorumluluk"* veya *"özel hukuk sorumluluğu"* şeklinde de isimlendirilen *"medeni sorumluluk"*, özel hukukta kişilerin mali sorumluluğudur. Bu sorumluluk, en genel tabiriyle bir kimsenin başka bir kimseye vermiş olduğu zararı özel hukuk alanında gidermesi anlamına gelmektedir. Özel hukukta kişilerin mali sorumluluğu borç ilişkisinden doğmaktadır. Bir borç ilişkisinde borçlu kimse, borcun konusu olan edimi alacaklıya ifa eder. Normal şartlarda borçlu, borcunu kendi rızasıyla ifa eder. Ancak borçlunun bu borcunu rızasıyla ifa etmemesi halinde, bu ifa devlet eliyle zorla yerine getirilir. İşte devlet tarafından borcun ifasına sorumluluk denmektedir. Yani özel hukuk alanında sorumluluk, borcun yaptırımıdır. Bu durumda mali (hukuki sorumluluk), borcunu ifa etmeyen borçlunun mal varlığına devlet eli ile alacaklının el koyması şeklinde ifade edilebilir.[25]

Özel hukukta kişilerin hukuki (mali) sorumluluğunun borç ilişkisinden kaynaklandığını ifade etmiştik. Borç ilişkisi de ya sözleşmeden kaynaklanır ya da sözleşme dışı bazı hallerden kaynaklanmaktadır.[26] Türk Borçlar Kanununun 1-82. maddelerini kapsayan ve *"Borç İlişkisinin Kaynakları"*, başlığını taşıyan birinci bölümü şu üç kısma ayrılmıştır. *Birinci ayrım:* Sözleşmeden Doğan Borç İlişkileri (TBK m. 1-48), *İkinci Ayrım:* Haksız Fiillerden Doğan Borç İlişkileri (TBK m. 49-76), *Üçüncü Ayrım:* Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Borç İlişkileri (TBK m. 77-82).[27] Bunun dışında Türk Borçlar Kanununda kusursuz sorumluluk başlığı altında *"hakkaniyet sorumluluğu"* (m.65), *"özen sorumluluğu"* (m.66-70) ve *"tehlike sorumluluğu"* (m.71) gibi kusursuz sorumluluk halleri de mevcuttur.

İdarenin, siyasi veya cezai sorumluluğu bulunmamakta olup, yalnızca mali sorumluluğu, yani mal varlığı sorumluluğu söz konusu olabilmektedir. Çünkü idarenin, bakanlar dışında diğer makam ve mercilerinin siyasi sorumluluğu bulunmamaktadır. İdarenin cezai sorumluluğu da bulunmamaktadır; zira idare adı

[25] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 674.
[26] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 13.
[27] Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Yetkin Yayınları, 2018), 115; M.Kemal Oğuzman - Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel hükümler* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2017), 1/35.

verilen şey bir tüzel kişidir ve ceza sorumluluğunun da kişisel olmasından dolayı tüzel kişilerin cezai sorumluluklarından söz edilemez.[28]

İdari (mali) sorumluluk da genel itibariyle, özel hukuk alanındaki mali sorumluluk tanımıyla paralel olarak şöyle ifade edilebilir: İdari (mali) sorumluluk, idarenin herhangi bir kimseye vermiş olduğu zararın, idarenin mal varlığından kimi unsurların, zarara uğrayana aktarılması suretiyle tazmin edilmesidir. İdari (mali) sorumlulukta da özel hukukta yer aldığı gibi, mahkeme kararı gerekmektedir; ancak buradaki mahkeme kararı, idare mahkemesi kararıdır. Uygulama alanında idarenin mahkumiyetine ilişkin kararlara genelde adli yargıda yer aldığı gibi, *"ilam"* denilmemekte, *"ilam"* yerine *"kesinleşmiş idare mahkemesi kararı"*ndan söz edilmektedir.[29] İdari sorumluluk, *"sözleşmeden doğan sorumluluk"* veya başka bir ifadeyle *"akdi sorumluluk"* ve *"sözleşme dışı sorumluluk"* şeklinde iki kısma ayrılmaktadır.[30]

1.3. İDARENİN SORUMLULUĞUNUN TARİHSEL SÜREÇTEKİ GELİŞİMİ

İdarenin hukuki sorumluluğunun tarihsel süreçteki gelişimini üç dönemde ele alabiliriz. Birinci dönem 18. yüzyılın sonlarına kadar sürmekte olup, devletin ve bu anlamda idarenin sorumsuzluğu anlayışı geçerli olmaktaydı.[31] Egemen devlet anlayışı dönemin siyasi yapısında hüküm sürmekteydi. Bu anlayış doğrultusunda hükümdar, günümüz anlamı ile yasama, yürütme ve yargı görev ve yetkilerine tek başına sahip olmakta; bunları da memurları vasıtasıyla kullanmaktadır. Memur, hükümdarın emirlerine aykırı hareket etmediği müddetçe yürüttüğü işlemlerden dolayı devletin hukuki sorumluluğu doğmamakta, aksi durum kulun efendisinden hesap sorması anlamı taşımaktadır.[32] Fakat memur, hükümdarın emirlerine aykırı davranarak bir zarara sebep olmuşsa bu nedenle yalnızca kendisinin sorumluluğu yoluna gidilir

[28] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1041.
[29] Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/697.
[30] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 674; Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/697.
[31] A. Şeref Gözübüyük - Turgut Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2017), 674; Sami Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2022), 625.
[32] Hamza Eroğlu, *İdare Hukuku, Genel Esaslar, İdari Teşkilat ve İdarenin Denetlenmesi* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1985), 481; Yenice - Esin, *Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü*, 79.

denmektedir. Memurun emre aykırı işlemlerinden dolayı zarara uğrayan kişi, sadece ona karşı genel mahkemelerde yargı yoluna başvurabilme imkanına sahip olup; devlet açısından kural yine sorumsuzluktur.[33] Memura dava açabilmenin idarenin iznine tabi tutulması, zarara uğrayan kişinin bu imkandan faydalanmasını gerçek anlamda olanaksız hale getirmektedir. Memur da çoğu zaman ödeme gücünden yoksun olmaktadır. Egemen devlet anlayışının hakim olduğu dönemde, iktisadi yapı liberal ekonomi düşüncesine dayandığı için, devletin sorumsuzluğu pek sorun yaratmıyordu. Çünkü devletin ifa etmesi gereken kamu hizmetleri çok geniş değildi. Bu nedenle halkın çıkarları ile devletin çıkarlarının çatıştığı olaylar çok nadir görülüyordu.[34]

Fransa'da hem *"eski rejim"* yani monarşi döneminde, hem de 1789 devriminden sonra 1873 yılına kadar *"devletin sorumsuzluğu ilkesi"* hakimdi. Fransa'da eski rejim döneminde, *"Kral kötülük yapmaz"* prensibi benimsenmekteydi. Bu ilke uyarınca, kral kimseye zarar veremez, dolayısıyla tazminata da gerek bulunmamaktadır düşüncesi hakim olmaktaydı. 1789 devriminden sonra devletin sorumsuzluğu anlayışı halk egemenliği teorisi ile dile getirilmeye başlandı. Bu anlayış doğrultusunda, herkesin ortak faydası adına hareket eden egemen halk, bu davranışı nedeniyle birtakım özel kişileri zarara uğratabilirdi. Bu anlamda devletin sorumsuzluğu ilkesi, egemenlik ilkesinin mantıki bir devamı niteliğine sahipti.[35]

Bununla birlikte devletin sorumsuzluğu anlayışı mutlak bir şekilde uygulanmayıp, devletin *"akdi sorumluluğu"* şeklinde de belirtilen sözleşmeden doğan zararlar, devletin sorumluluğu esasına kanunla getirilen istisnalar, kamulaştırmanın ancak bir tazminat karşılığında yapılabilmesi hususu, idarenin özel mallarından doğan zararlarından idarenin özel hukuk hükümleri doğrultusunda sorumlu oluşu ile mahalli idarelerin özel kişilere verdiği zararlardan sorumlu olmaları istisna olarak gösterilebilir.[36]

İkinci dönemde devletin ve kamu idarelerinin sorumluluğu özel hukuk kuralları doğrultusunda ele alınmış ve hükme bağlanmıştır.[37] 19. yüzyılın birinci yarısına

[33] Süheyp Derbil, *İdare Hukuku* (Ankara: Yeni Desen Matbaası, 1959), 213.
[34] Yenice - Esin, *Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü*, 79.
[35] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 676; Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/700-701; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 74-75.
[36] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1045-1046.
[37] Derbil, *İdare Hukuku*, 214.

rastlayan ikinci dönemde liberal ekonomi anlayışından çok, devletin gerek pozitif gerek teorik alanda gelişmesi neticesinde faaliyet alanının genişlemesini amaçlayan fikir akımı hakim olmaya başlamış, hızla büyüyen demokrasi ve özgürlük fikirleri egemen devlet-sorumsuz devlet düşüncesini derinden etkilemiştir. Jandarma devlet kimliğinden arınıp ekonomik ve sosyal hayata girmeye başlayan devlet bireylerle daha fazla karşı karşıya gelmiştir. Devletin vermiş olduğu zararları gidermesi gerektiği anlayışı siyasal ve hukuki alanda kabul görmeye başlamıştır.[38] Eskiden *"hakimiyet tasarrufları"* ve *"temşiyet tasarrufları"* gibi bir ayrıma gidilip, özel kişilerin günlük işlerine benzeyen temşiyet tasarrufları yönünden devletin özel hukuk kuralları doğrultusunda sorumlu olacağı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu dönemde hakimiyet tasarrufları açısından devletin yine sorumlu tutulmadığı görülür. Ancak bir süre sonra hakimiyet tasarrufları açısından da devletin özel hukuk kuralları doğrultusunda sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmiştir.[39]

İdare ile kişiler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar hakkında Fransız Danıştayına kesin karar verme yetkisinin verildiği 1873 tarihinden sonrası, idarenin sorumlu tutulduğu üçüncü dönem olarak kabul edilir.[40] Bu dönemde devletin ve kamu idarelerinin sorumluluğu, idare hukuku hükümleri doğrultusunda idare mahkemelerinin verdiği içtihatlarla ortaya çıkmış ve hakkaniyete uygun bir biçimde gelişim göstermiştir.[41] Öğretide, bu dönemin Fransız Danıştayının ünlü 06.12.1855 tarihli *"Rothschild"* kararıyla başladığı[42] ve Fransız Uyuşmazlık Mahkemesinin 01.02.1873 tarihli *"Blanco"* kararı ile de, devletin sorumluluğunun özel hukuk kuralları ile düzenlenemeyeceğinin bir kez daha teyit edildiği ifade edilmektedir.[43] *"Blanco"* kararı, devletin kamu hizmetlerinden kaynaklanan sorumluluğunu, kamu hizmetlerinin ihtiyaçlarına ve kamu yararı ile özel çıkarları bağdaştırma

[38] Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 48; Yenice - Esin, *Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü*, 79-80; Eroğlu, *İdare Hukuku, Genel Esaslar, İdari Teşkilat ve İdarenin Denetlenmesi*, 482.

[39] Yenice - Esin, *Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü*, 79-80; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 48.

[40] Ramazan Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 619; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 625.

[41] Derbil, *İdare Hukuku*, 214.

[42] Yenice - Esin, *Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü*, 80.

[43] Turgut Tan - Bahar Bayazıt, *İdare Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2021), 420; A. Şeref Gözübüyük, *Yönetim Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2016), 348.

kaçınılmazlığına dayandırmaktadır.[44] Daha sonraları Uyuşmazlık Mahkemesinin 06.02.1903 tarihli *"Terrier"* kararı ile söz konusu olayın idari yargının görevine giren idari bir etkinlik olduğuna karar verilmiş, Fransız Danıştayının 10.02.1905 tarihli *"Tomaso Grecco"* kararı ile de kolluk faaliyetlerinden dolayı devletin sorumlu tutulması gerektiğine karar verilmiştir.[45]

1.3.1. Türk Hukukunda İdari Sorumluluğun Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde idari sorumluluğun kabul ve gelişimi, Türk idare hukukunun ortaya çıkışında büyük katkıları olan Fransız hukuku ve Fransız Danıştayının tesiriyle olmuştur.[46] Türkiye'de idarenin sorumsuzluğu ilkesi, Cumhuriyet dönemine kadar geniş bir uygulama sahasına sahip olmuştur.[47] Bu doğrultuda Tanzimat Fermanı'nın getirmiş olduğu yenilikler ile beraber uygulamada devletin sorumluluğuna yönelik pozitif neticelerin alındığı söylenemez. Şurayı Devlet 1868 tarihinde bir nizamname ile kurulmuş ve bu nizamnamenin ikinci maddesi uyarınca *"Eşhas ile hükümet beynindeki davaların halli, Şurayı Devlete verilmiştir."* denilmek suretiyle devletle özel kişiler arasında ortaya çıkan tüm davalar Devlet Şurasının yetki alanına sokulmaktadır. Yine de bu durum devletin sorumluluğunun belirlenmesi açısından yetersiz kalmıştır.[48]

1876 Kanun-u Esasisi, bireyler ile devlet arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar hakkında karar verme yetkisini Şurayı Devlete değil, genel mahkemelere vermiştir. Kanun-u Esasinin 85. maddesi açık bir şekilde *"eşhas ile hükümet beynindeki davalar dahi mehakimi umumiye aittir"* hükmünü içermekteydi. Bu anlamda, idarenin bireylere verdiği zararlara karşı da, zarara uğrayanların özel hukuk hükümleri uyarınca genel mahkemelerde dava açma hakları bulunmaktaydı. Bu dönemde idarenin kamu

[44] Yenice - Esin, *Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü*, 80; Eroğlu, *İdare Hukuku, Genel Esaslar, İdari Teşkilat ve İdarenin Denetlenmesi*, 482.
[45] Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 50-51.
[46] Asuman Çapar, *İdarenin Tazminat Sorumluluğu* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), 23.
[47] Halil Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 2/338; Tan - Bayazıt, *İdare Hukuku*, 421; Gözübüyük, *Yönetim Hukuku*, 348.
[48] Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 54.

hukukuna dayalı sorumluluğundan ziyade, yalnızca özel hukuk sorumluluğu bulunmaktaydı.[49]

1924 Anayasasının 51. maddesinde, idari davaları ve uyuşmazlıkları karara bağlama yetkisi Şurayı Devlete tanınmıştır. 1925 tarihinde kabul edilen 669 sayılı Şurayı Devlet Kanununun tam yargı davalarını pozitif hukuka dahil etmesi ile beraber, idarenin idare hukukundan doğan sorumluluğu kurumu kanuni bir zemine oturmuştur.[50] Şurayı Devlet 1927 tarihinde tekrar aktif olarak çalışmış ve idareye karşı açılan tazminat davalarını görmeye başlamış, böylelikle idari sorumluluk anlayışı ülkemizde yerleşmiştir.[51]

İdarenin sorumluluğu ilkesi ilk defa 1961 Anayasasının 114/son hükmü ile anayasada yer almıştır. Bu düzenleme o zamana kadar hizmet kusuruna ilişkin esaslarla, içtihatlarla gelişen devletin sorumluluğu kurumuna yeni bir anlayış getirmiş ve sorumluluğun kaynağının kusur anlayışından kusursuz sorumluluk anlayışına kaymasına; böylelikle *"devletin objektif sorumluluğu"* ilkesinin gelişmesine neden olmuştur. Hüküm uyarınca: *"idare kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararları ödemekle yükümlüdür."*[52]

İdarenin sorumluluğu hususunda 1961 Anayasası ile getirilen düzenleme 1982 Anayasasınca da kabul edilmiş; AY m. 125/1 de *"idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır."* cümlesi belirtildikten sonra; son fıkrasında, *"idare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür"* şeklinde bir düzenleme öngörülmüştür.[53]

AY m. 40/3'te bir kimsenin, resmi görevlilerce gerçekleştirilen haksız işlemler neticesinde maruz kaldığı zararlarının, kanuna göre devletçe karşılanacağı ve devletin, sorumluluğu bulunan ilgili görevliye rücu hakkının saklı olduğu ifade edilmiştir. AY m.129/5'te ise memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullandıkları esnada işlemiş oldukları kusurlardan kaynaklanan tazminat davalarının, kendilerine rücu

[49] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 677; Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/702.
[50] Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/338.
[51] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 677; Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/702-703.
[52] Bahtiyar Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 553.
[53] Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/338.

edilmek kaydıyla ve kanunun göstermiş olduğu şekil ve şartlara uygun biçimde, sadece idare aleyhine açılabileceği düzenlenmiştir.[54] Yine İYUK m.2'de, *"idari işlem ve eylemlerden dolayı kişisel hakları muhtel olanlar tarafından açılan tam yargı davaları"* idari dava türleri arasında zikredilmiştir.

1.4. İDARENİN SORUMLULUĞUNUN GENEL ŞARTLARI

Bu kısımda idarenin kamu hukuku hükümleri uyarınca sorumluluğu yoluna gidilebilmesi için zorunlu olan şartlar irdelenecektir. Bu kısımda irdelenecek şartlar (kusur şartı hariç) bu kapsamda idarenin gerek kusurlu gerekse kusursuz sorumluluğu noktasında geçerli olan ilkelerdir.

İdarenin kamu hukuku hükümleri uyarınca sorumluluğu yoluna gidilebilmesi için ilk olarak idari niteliğe sahip bir eylem/fiil yahut işlemin olması gerekmektedir. İkinci olarak bu fiil kusurlu olmalıdır. Akabinde bu eylem ve işlemden kaynaklı bir zarar ortaya çıkmalıdır. Son olarak, idarenin idari niteliği haiz eylem ve işlemi ile kişilerin zararları arasında nedensellik bağı ortaya konmalıdır. Bu dört şart kişilerin özel hukuk kuralları doğrultusunda bulunan sorumluluk şartları ile benzer özellikler barındırır. İdarenin kamu hukuku kuralları uyarınca sorumluluğu yoluna gidilebilmesi için aynı zamanda idarenin kusurlu sorumluluğu ve kusursuz sorumluluğunu gerektirecek şartların bulunması gerekmektedir.[55]

1.4.1. Fiil / İdari Davranış

İdarenin sorumluluğundan bahsedilebilmesi için ilk olarak gerekli olan şart idarenin bir fiilinin/davranışının olmasıdır. Bu fiil, bir idari işlem yahut eylem şeklinde olabilmektedir.[56] Söz konusu idari fiil, bir idari işlem biçiminde görünebileceği gibi, bir idari işlemin uygulanması amacıyla hareket edilen yahut herhangi bir idari işlemden kaynaklanmayan bir idari eylem biçiminde de olabilir. Bununla birlikte zararı ortaya çıkaran idari fiil herhangi bir şeyi yapma, yerine getirme gibi icrai nitelikte olabileceği gibi, bir şey yapmama, hareketsiz kalma biçiminde ihmali şekilde

[54] Ali D. Ulusoy, *Türk İdare Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), 604; Hasan Nuri Yaşar, *İdare Hukuku* (İstanbul: Der Yayınları, 2014), 438.
[55] Turgut Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), 274.
[56] Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 274; Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 714; Yaşar, *İdare Hukuku*, 460; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 626.

de mümkün olabilmektedir.[57] İdarenin tazminatla yükümlü tutulabilmesinin birinci şartı olan *"idari davranış"* veya bir başka ifadeyle *"eylemin idariliği"* dava açma süresinin (m.7) ve idareye başvuru süresinin (m.13) başlangıcı bakımından önemlidir. Çünkü bu sürelerin başlangıcı, çeşitli öğrenme türleri arasında ayrı bir yeri olan *"eylemin idariliğini öğrenme"* süresidir.[58] Danıştayın da bu yönde kararları bulunmaktadır.[59]

Buradaki zararı ortaya çıkaran tutum veya davranışın temel özelliği, ilgili davranışın idareye yüklenebilir olmasıdır. Örneğin kamu hizmetini imtiyaz yoluyla işleten kimseler özel hukuk kişisi olduklarından dolayı kural itibari ile idareye sorumluluk atfedilemez. Ancak idarenin denetim konusunda ya da başka durumlara ilişkin bir eksikliği varsa idare tamamlayıcı olarak sorumlu olabilmektedir.[60] Bir karara konu olan olayda, sivil lokantada düzenlenen yemeğe katıldıktan sonra askeri araçla evine döndüğü esnada trafik kazasında hayatını kaybeden astsubayın yakınları tarafından açılan davada AYİM[61], idareye bir davranışın olmadığı gerekçesine dayanarak ret kararı vermiştir. AYİM'in bu hususta gerekçesi şudur: "Tazmin borcunun söz konusu olabilmesi için idare adına veya idarece zararı meydana getiren davranışın gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir."[62]

---

[57] Metin Günday, *İdare Hukuku* (Ankara: İmaj Yayınevi, 2015), 383; Ender Ethem Atay, *İdare Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 375-376; Yaşar, *İdare Hukuku*, 460.

[58] Çelik Ahmet Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 292.

[59] Davacı "eylemin idariliğini" adli yargıda açtığı davanın "taraf sıfatı yokluğu" nedeniyle reddedilmesiyle öğrenmiş bulunmakla, idari yargıda yeniden açtığı davanın, süre aşımı yönünden reddi doğru olmayıp, süresinde açılmış olduğu kabul edilmelidir. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.11.03.2014, E.2013/3699, K.2014/1681; Danıştay Onuncu Dairesi, T.04.06.2014, E.2014/2951, K.2014/4699 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 10.02.2023

[60] Gürsel Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku* (Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2020), 317; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 293; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2021, 2/309-310; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 627; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 711.

[61] 16 Nisan 2017'de yapılan Anayasa değişikliği referandumunun kabul edilmesi ile Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kapatılmış olup, 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu da ilga edilmiştir.

[62] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.02.12.1998, E.1998/270, K.1998/780 Aktaran; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/309-310. Danıştay Onuncu Dairesi, T.20.12.2013, E.2009/13300, K.2013/9240 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 10.02.2023

1.4.2. Kusur

İdarenin sorumluluğunun doğabilmesi için gereken ikinci şart, idarenin fiilinin kusurlu olmasıdır. Ancak burada ifade edilen kusur şartı, kusurlu sorumluluk için öngörülen bir şart olup, kusursuz sorumlulukta bu şart aranmamaktadır. Nitekim kusursuz sorumlulukta, idare, hiçbir kusuru söz konusu olmasa bile meydana gelen zarardan sorumludur. Bu durumda idarenin sorumluluğuna idarenin kusuru değil, risk ilkesi ve fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi adı verilen iki ilke neden olmaktadır. [63]

İşlemin hukuka aykırı olması idari işlemler açısından kural olarak kusurun ölçüsü olarak kabul edilir. İdari eylemler açısından ise hizmetin kötü işlemesi, geç işlemesi yahut hiç işlememesi halleridir. Ayrıca TBK m.50 özel hukuk alanında kusurun ispatını kimin yerine getireceğini Kanunla belirlemesine rağmen idari sorumlulukta buna yönelik bir hüküm yer almamaktadır. Yine de aynı kural idare hukukunda da uygulanmakta olup, idarenin sorumlu olduğunu iddia eden kişi idarenin kusurunu da ispatlamak mecburiyetindedir. Bu kural katı bir şekilde uygulanmayıp, hakim de resen araştırma yetkisi doğrultusunda idarenin kusurunu tespit edebilmektedir. Bütün araştırmalara rağmen idarenin kusuru belirlenememiş ve davacı da bunu ispatlayamamışsa idarenin kusurunun olmadığı neticesine varılacaktır. Bu durumun istisnası idare aleyhine kusur karinesinin kabul edildiği durumlardır. Ancak, Fransız hukukunda bulunan bu uygulama Türk hukukunda yer almamaktadır.[64]

1.4.3. Zarar

İdarenin sorumluluğunun doğabilmesi için gereken üçüncü şart, idari niteliğe sahip eylem veya işlemden dolayı kişilerin zarara uğramasıdır.[65] Genel itibari ile zarar, bir kişinin mal varlığında iradesi dışında oluşan eksilmedir. Zarar verici eylem gerçekleşmeseydi malvarlığının alacağı durum ile eylem gerçekleştikten sonra aldığı durum arasındaki fark zararı ifade eder.[66] İdarenin sorumluluğuna yol açan zararlar hem maddi hem de manevi olabilir. Maddi zarar, genel olarak kişinin mal varlığına

[63] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 715.
[64] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 317-318.
[65] Danıştay Sekizinci Dairesi, T.28.06.1990, E.1990/981, K.1990/812 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 15.02.2023; Danıştay Sekizinci Dairesi, T. 16.12.1991, E.1991/1132, K.1991/1989 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 15.02.2023: *"Ortada kanıtlanabilir bir zarar bulunmaması ve idare işleminde kasıtlı bir durum olmaması halinde idarenin tazminle yükümlü tutulamayacağı...."*
[66] Ender Ethem Atay, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 335.

yönelik zararını ifade eder. Bu zarar, kişinin iradesi dışında mal varlığının aktifinde ortaya çıkan eksilmeyi veya çoğalma olanağından mahrum kalmayı ifade etmektedir. Kişinin uğradığı cismani (bedensel zararlar) da maddi zarar olarak kabul edilir. [67] Gerçekleşen bu zararlar tazminat hesaplarında *"işlemiş dönem zararları"* olarak adlandırılmaktadır.[68] Manevi zarar, kişinin haysiyetine, vücut bütünlüğüne ve yakınlarına karşı gerçekleştirilen saldırılardan dolayı duyulan bedensel ve ruhsal acı ve üzüntüleri[69] ifade eder.[70] Bu nedenle, bu zararları gidermek amacıyla ödenen manevi tazminat, mal varlığında oluşan bir eksilmeyi karşılamaya yönelik bir tazmin aracından ziyade, bir tatmin aracıdır. Başka bir anlatımla manevi tazminat, kişilik haklarının ihlali durumunda ortaya çıkan eksilmenin, başka şekilde giderim biçiminin olmamasından dolayı maruz kalınan manevi zararın kısmen de olsa telafi edilmesine imkan veren bir manevi tatmin aracıdır.[71]

İdare hukukunda yer alan nakden tazmin ilkesi uyarınca, ortaya çıkan zarar parayla ölçülebilir nitelikte olmalıdır. Mal varlığına ilişkin zararlarda parayla ölçülebilir nitelik noktasında bir tereddüt yoktur. Şahıs varlığına ilişkin zararlarda yani manevi zararların parayla ölçülebilirliği de kabul görmektedir.[72] Önceleri, *"gözyaşları para etmez"*, *"acının paraya tahvil edilemeyeceği"* yönündeki anlayışın neticesinde, manevi zararların tazmini talepleri kabul görmezdi. Günümüzde bu anlayış terk edilmiş olup, artık manevi zararların da karşılanmasına yönelik hüküm tesis edilmektedir.[73] Danıştayın, tüzel kişiler lehine de manevi tazminatı kabul ettiği kararları mevcuttur.[74]

İdarenin sorumluluğuna yol açan zarar, tazmin edilebilir niteliğe sahip belirli ve gerçek zararlardır. Bu türdeki zarar ise, kesin olan; yani doğmuş ve hesaplanabilir,

---

[67] Ramazan Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 724; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 318; Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, 335.
[68] Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 298.
[69] Anayasa Mahkemesi, Fatma Kılıç ve İbrahim Haldız, T.21.04.2021, Başvuru No: 2017/37387 (https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr) Erişim Tarihi: 16.02.2023
[70] Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, 337; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 719.
[71] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.17.04.2018, E.2013/9511, K.2018/3873 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 16.02.2023
[72] Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, 724.
[73] Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 276-277; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 321.
[74] Danıştay Onüçüncü Dairesi, T.26.09.2005, 2005/1819, K.2005/4728 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 17.02.2023

güncel bir zarardır. Daha doğmayan ancak doğması olası olan zararlar, idarenin sorumluluğuna yol açmazlar.[75] Ancak henüz doğmamakla beraber gelecekte doğacağı *"kuvvetle muhtemel"* olan zararların tazmini talep edilebilir. Örneğin destekten yoksun kalma zararları buna örnek verilebilir. *"Ciddi şans kaybı"* diye adlandırılan zararlar da kısmen buna benzemekle beraber bunların tazmini güçlük arz etmektedir.[76] Danıştayın müstakar uygulamaları da doğmasına kesin gözüyle bakılan muhtemel zararların giderilmesine yöneliktir.[77]

İdarenin sorumluluğunun doğabilmesi için, zararın meşru nitelikte olması, zarara uğrayanın hukuka aykırı bir durumda olmaması, zararın hukuki bakımdan korunan bir menfaate yönelik bulunması gerekmektedir. Mağdurun gayrimeşru durumda bulunması, tazminat istemesine engel bir durum yaratır.[78] Örneğin kaçak şekilde ülkeye getirilen cep telefonlarına el konulması, hazinenin mülkiyetindeki kömür madeninden kaçak olarak çıkarılan kömürlere el konulması örnek mahiyetinde gösterilebilir. Yasa dışı ve hatta suç olan bir eylemin önlenmesi söz konusu olduğu için zarar karşılanmaz.[79]

1.4.4. Nedensellik Bağı (İlliyet Bağı)

İdarenin sorumluluğundan söz edilebilmesi için, kişilerin gördüğü zarar ile idarenin eylem veya işlemi arasında, sebep sonuç ilişkisinin olması gerekmektedir. Zarar ile zararı ortaya çıkaran eylem arasında doğrudan doğruya bir ilişki olmalıdır; biri diğerine uygun ve onun normal sonucu olmalıdır.[80] Danıştay verdiği bir kararında, ameliyat sırasında sol batın bölgesinde ameliyat makası unutulduğundan dolayı maddi ve manevi zararlarının karşılanmasına yönelik açılan davada, davacının ... Devlet

---

[75] Şükrü Karatepe, *İdare Hukuku* (İzmir: Anadolu Matbaacılık, 1988), 272; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 716; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 277; Yaşar, *İdare Hukuku*, 460; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 628. Danıştay 6. Dairesi, T.08.04.2009, E.2007/987, K.2009/3604 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 17.02.2023

[76] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 319.

[77] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.20.03.2018, E.2017/944, K.2018/2764 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 17.02.2023

[78] Karatepe, *İdare Hukuku*, 273; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 628; Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, 721; Atay, *İdare Hukuku*, 383.

[79] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 320.

[80] Yaşar, *İdare Hukuku*, 461-462; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 713; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 298; Atay, *İdare Hukuku*, 388; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 630-631. Danıştay Sekizinci Dairesi, T.05.06.2001, E.2001/1439, K.2001/2817 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 18.02.2023

Hastanesinde geçirdiği ameliyat haricinde başka bir ameliyat olmadığı, bu anlamda ameliyat makasının da bu ameliyat sırasında unutulduğu yani zarar ile idari eylem arasında nedensellik bağının olduğundan bahisle, davalı idarenin ameliyattan dolayı ağır hizmet kusurunun bulunduğuna karar vermiştir.[81]

İlliyet bağı hususunda Fransız hukukunda, zararın ortaya çıkmasına neden olan etkili, tüm sebeplerin meydana gelen neticeden aynı oranda sorumlu olduğunu belirten *"koşulların eşitliği"* teorisinden sonra *"tam illiyet bağı"* veya *"uygun illet bağı"* diye tanımlanan bir başka teoriye geçilmiştir. Bu teori, zararın ortaya çıkmasına neden olan tüm sebepleri değil, bunlardan sadece *"belirleyici"* olanını neticeden sorumlu tutmaktadır.[82] İlliyet bağının bulunması, idarenin gerek kusurlu, gerekse kusursuz sorumluluğu için gerekli olan bir koşuldur. Danıştay Onuncu Dairesinin önceki içtihatlarında[83], *"idarenin kusurlu ve kusursuz sorumluluk ilkelerine göre tazminle yükümlü tutulabilmesinin, zarar doğurucu eylemin idareye bağlanabilmesinin gerekli olduğu"* biçiminde yer alan bu gereklilik, idarenin sosyal risk ilkesi gereğince sorumlu tutabilmesi için gerekli değildir[84] Daire, sonraki tarihlerde verdiği kararlarda da, bu anlayışını devam ettirmiştir.[85] Kişilerin uğradığı zarar ile idarenin eylemi arasında illiyet bağının bulunmaması, idarenin hem kusurlu sorumluluğunu hem de kusursuz sorumluluğunu ortadan kaldırır.[86]

İdarenin, görev sahasına girip önlemekle yükümlü olduğu halde önleyemediği birtakım zararları da illiyet bağı aranmaksızın karşılaması gerekmektedir.[87] Ayrıca

---

[81] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.21.01.2016, E.2013/4033, K.2016/77 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 18.02.2023

[82] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 322; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 278.

[83] İdarenin kusurlu veya kusursuz sorumluluk ilkesi uyarınca tazmin ile yükümlü tutulabilmesi için, zararı ortaya çıkaran eylemin idareye yüklenebilmesinin gerektiği; mitingde bulunan murislerinin ölümüne yol açan ateş açılması eylemi ile davalı idare arasında doğrudan bir bağ bulunmadığından, tazmin yükümlülüğünün doğmayacağı hakkında. Danıştay Onuncu Dairesi, T.24.05.1982, E.1982/1687, K.1982/1388 Aktaran; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 279.

[84] *"İlliyet bağının, idarenin tazmin sorumluluğuna hükmedilmesi açısından mutlak bir şart olmadığı; idarenin faaliyet alanındaki konularda önlemekle yükümlü olmasına rağmen önleyemediği birtakım zararların, illiyet bağı aranmaksızın, kolektif sorumluluk düşüncesine dayanan sosyal risk ilkesi uyarınca tazmininin gerektiği…"* Danıştay Onuncu Dairesi, T.25.12.1997, E.1996/9012, K.1997/6164 Aktaran; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 279.

[85] Danıştay Onuncu Dairesi, T.25.02.2003, E.2001/4795, K.2003/696 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 18.02.2023

[86] Danıştay Onuncu Dairesi, T.25.02.2003, E.2001/257, K.2003/702 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 18.02.2023

[87] Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, 349.

ortaya çıkan zarar ile bunu doğuran sebep arasındaki ilişki yani illiyet bağının ispatı kural olarak davacıya ait olmakla beraber, hakim de resen araştırma yetkisi doğrultusunda kendisine destek olmaktadır. Genellikle *"delil başlangıcı"* olarak görülen durumlar mevcut ilişkinin varlığı için yetersiz sayılmaktadır.[88]

1.5. İDARENİN SORUMLULUĞUNUN TÜRLERİ

1.5.1. İdarenin Kusurlu (Hizmet Kusuru) Sorumluluğu

Kusur, objektif hukuk kuralına aykırı hareket etme; bu kuralca belirtilen bir ödevi yerine getirmeme durumu olup, zarar görenler açısından haksızlık meydana getirir.[89] Kusurlu sorumluluk ise, genel olarak hukuka aykırı ve kusurlu bir davranış sonucu bir kimseye verilen zararın karşılanması şeklinde tanımlanabilir.[90] Hizmet kusuru şeklinde de isimlendirilen bu sorumluluk anlayışında, idarenin ifa etmekle sorumlu olduğu herhangi bir kamu hizmetinin kuruluşunda, yapısında, personelinde ya da işleyişinde gereken emir veya talimatın verilmemesi, gözetim ve denetimin yapılmaması, hizmete sağlanan araçların eksik, elverişsiz, kötü olması, geç hareket edilmesi biçiminde oluşan bir takım aksaklık, bozukluk, düzensizlik ve eksiklikler yer almaktadır.[91] Hizmet kusurunun tanımı Danıştay kararlarında da yer almaktadır.[92]

Hizmet kusurunun gündeme gelebilmesi için, ilk olarak zararı meydana getiren faaliyetin, kamu hizmetiyle bütünleşmiş şekilde hizmete bağlı olması, hizmetle iç içe geçmesi, ikinci olarak da zararın kamu personelinin şahsi kusurundan ziyade, hizmetin kuruluş ve işleyişindeki eksiklik, aksaklık veya bozukluktan doğması gerekmektedir. Bu anlamda, kamu tüzel kişiliği, hizmet kusurundan dolayı doğrudan doğruya sorumlu

[88] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 323; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 631.
[89] Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 281.
[90] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 682.
[91] Sıddık Sami Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları* (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1966), 3/1694; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 221; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 677; Ragıp Sarıca, "Hizmet Kusuru ve Karakterleri", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 15/4 (2011), 858; Karatepe, *İdare Hukuku*, 270.
[92] Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T.27.04.2022, E.2022/24, K.2022/19 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 18.02.2023

görülmekte olup, kavram bütün kamu tüzel kişilerinin sorumlu tutulması bakımından geçerlidir. Bu husus hizmet kusurunun organik açıdan genelliğini belirtmektedir.[93]

İdarenin kusurlu sorumluluğu, idari sorumluluk ilkeleri içerisinde öncelikle araştırılması gereken bir sorumluluk türüdür. Bir olayda idarenin kusurlu sorumluluğu belirlenmiş ise başka bir sorumluluk türünün araştırılmasına lüzum yoktur. Kusur sorumluluğunun kusursuz sorumluluğa oranla öncelikli olduğu kabul edilmektedir.[94] Gerçekten Danıştay[95] da bu duruma açıklık getirmiştir. Hatta tazminata karar verilirken, hangi sorumluluk türünden yola çıkıldığının da açıklanması gerektiğini belirtmektedir.[96]

Hizmet kusurunun bulunduğu hallerde zarara uğrayan kişinin önce hizmeti ifa eden kamu görevlisine karşı dava açma mecburiyeti yoktur. Başka bir anlatımla, sorumlu muhatap olarak önce ilgili kamu görevlisinin gösterilip, daha sonra onun ödemeden aciz bulunması durumunda idareye gidilmesi söz konusu değildir. Bu halde kamu görevlisinin hukuki kişiliği ortadan kalkar ve idare tüzel kişiliği içerisinde erir. Sorumlu olan yegane kişi, kamu hizmetini ifa eden idaredir. Anayasanın 129. maddesindeki düzenlemeye benzer biçimde, 657 sayılı DMK'nın 13. maddesinde, kişilerin, kamu hukukuna tabi görevler kapsamında maruz kaldıkları zararlardan ötürü, bu görevleri ifa eden personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açacağı hükmü yer almaktadır. Bu anlamda, kamu görevlisinin hizmet kusuruna neden olan faaliyetlerinden dolayı dava açılırken idarenin muhatap gösterilmesi pozitif hukukumuz açısından da bir zorunluluktur.

1.5.1.1. Hizmet Kusuru ve Hukuka Aykırılık

Hukuka aykırılık ve kusur arasındaki ilişkiden kastedilen, idarenin hukuka aykırı her faaliyetinin, onun için kusur oluşturup oluşturmayacağıdır. Bu noktada öğretideki genel tablo şu şekilde ifade edilebilir. Bir işlemin hukuka aykırı bulunması kural itibariyle idarenin kusurlu olduğu ve hizmetin kötü işlediği manası taşır. Fakat

[93] Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, 359.
[94] Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 625.
[95] Danıştay Onuncu Dairesi, T.17.10.2017, E.2017/363, K.2017/4136 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 18.02.2023
[96] Danıştay Onuncu Dairesi, T.15.02.2022, E.2018/2647, K.2022/702 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 18.02.2023

idari işlemin hukuka aykırı bulunduğu bütün hallerde idarenin sorumluluğu meydana gelmez.[97] İstisnai hallerde mahkemeler bazen, *"içtihat hatası", "takdirde hata", "basit değerlendirme hatası"* gibi kavramlar kullanarak hukuka aykırılığın varlığını belirlemekte ancak bu hallerde kusur yok denilmekte ve dolayısıyla idarenin sorumlu tutulamayacağına yönelik hüküm vermekteler.[98]

Gerçekten idari işlemlerin iptal edilmesini gerektiren sebeplerle hizmet kusurunu ortaya çıkaran sebepler tam anlamıyla aynı değildir. Bir işlemin çeşitli nedenlerden dolayı kanunlara ve hukuk kurallarına aykırı olması neticesinde iptal edilmesi, hizmet kusurunun bulunduğu anlamına gelmez.[99] Aksini savunan görüşler[100] de bulunmakla birlikte idari işlemin yapılış ve uygulanış sürecinde hizmet kusurunun gündeme gelebilmesi için, tespit edilen hukuki sakatlığın ağır ve önemli olması icap etmektedir. Bu sebeple, olağan mahiyetteki hukuki yanlışlıklar hizmet kusurunun doğmasına neden olmaz.[101] Danıştay da hukuka aykırılığı tespit edilerek iptal edilen her işleminden dolayı idarenin kusurlu kabul edilemeyeceğini, bu tür hallerde idarenin kusurunun ve sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için mevcut kusurun belli ağırlığa sahip olması gerektiğine hükmetmiştir.[102] İdarenin hukuka uygun işlemlerinden dolayı idari kusur dayanak gösterilerek, kusur sorumluluğuna karar verilemez. Fakat kusursuz sorumluluk esasları uyarınca, diğer koşulları mevcutsa, idare aleyhine tazminata hükmedilebilir.[103]

İdari eylemler konusunda ise kusur ile hukuka ayrılık arasında bir ilişkinin varlığından söz edilemez. İdarenin eylemleri ister hukuka uygun olsun, ister aykırı

---

[97] Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 628-629.

[98] Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 678; Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 684-685; Yaşar, *İdare Hukuku*, 446.

[99] Bir üniversite öğrencisinin fakülte yönetim kurulu tarafından başarılı sayıldığı tek dersin geçersiz kabul edilmesi üzerine açtığı ilk davada iptal kararı verilmiş ve kararın kesinleşmesiyle birlikte maddi ve manevi tazminat istemli tam yargı davası açılmıştır. İlk derece mahkemesi manevi tazminat talebini kısmi olarak kabul etmiş, ancak karar Danıştay Sekizinci Dairesi tarafından bozulmuş, bunun üzerine ilk derece mahkemesi kararında direnmiştir. Direnme kararının temyizi üzerine İDDK; *"her iptal davasının tazminata vücut vermeyeceği, mağduriyet ile zararın farklı kavramlar olduğu"* gerekçesine dayanarak temyiz talebinin kabulüne karar vermiştir. DİDDK, T.21.11.2013, E.2010/899 Aktaran; Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, 608.

[100] Turan Yıldırım, *İdari Yargı* (İstanbul: Beta Yayınları, 2010), 320.

[101] Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/349.

[102] Danıştay Onüçüncü Dairesi, T.24.10.2017, E.2014/4570, K.2017/2654 Aktaran; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 299.

[103] Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 679.

olsun kusurlu bulunabilirler.[104] Bu doğrultuda bir eylem kusurlu bulunduğu halde hukuka aykırı bulunmayabilir. Türk Borçlar Kanununun haksız fiil sorumluluğunu kusur ve hukuka ayrılık koşullarına bağlı kılması da buna örnek gösterilebilir. Gerçekten Kanunun 49. maddesinin birinci fıkrasında, *"Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür."* hükmü yer almaktadır. Bu nedenle bir eylemin kusurlu bulunması onun doğrudan hukuka aykırı olduğu sonucuna götürmemektedir.[105]

1.5.1.2. Hizmet Kusurunun Özellikleri

Hizmet kusuru, özel hukukta bulunan kusura kıyasla, idare hukukunun ilke ve esasları doğrultusunda gelişmiş, idare hukukuna özgü, özel bir kusur çeşididir. Bu anlamda hizmet kusurunun, idare hukukunda yer alan ve onu özel hukuk sorumluluğundaki kusur çeşidinden ayıran birtakım özellikleri mevcuttur. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir:

1.5.1.2.1. Asli Olma Özelliği

Hizmet kusuruna dayalı kusurluluk, asli ve birincil derecede bir sorumluluk halidir. Zira zarar gören kişi, memur veya kamu görevlisi aleyhine dava açmak zorunda olmaksızın, doğrudan idare aleyhine açma hakkına sahiptir.[106] Örneğin, AY m. 40/3 ve AY m.129/5 ile DMK m.13'e göre, devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin kamu hizmetlerini yürütürken kişilere verdikleri zararlar nedeniyle sorumluluğu asli ve birincil derecede bir sorumluluktur.[107] Hizmet kusurunun asliliği, kişiler bakımından, özel hukuktaki sorumluluğa oranla daha güçlü bir güvence sunar. Çünkü hizmet kusuru durumlarında, kusur, kamu görevlisinin kusurundan kaynaklanmış olsa bile idare, Türk Borçlar Kanununun 66. maddesinde adam çalıştıranlara sağlanmış olan kurtuluş kanıtlarını öne sürerek sorumluluktan kaçınamaz.[108]

---

[104] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1087.
[105] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 299.
[106] Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1696; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 650.
[107] Ramazan Yıldırım - Serkan Çınarlı, *Türk İdare Hukuku Dersleri* (Ankara: Astana Yayınları, 2019), 2/301; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 222.
[108] Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/343.

1.5.1.2.2. Nesnel ve Anonim Olma Özelliği

İdare adına faaliyette bulunan kamu görevlilerinin kusuruna bakılmaksızın eğer hizmetin kuruluşunda, teşkilatında, yapısında ve işleyişinde bir eksiklik, düzensizlik veya bozukluk varsa, hizmet kusurunun varlığı gündeme gelir.[109] Burada kişisel olarak kimsenin kusuru bulunmayıp; kusur, hizmetin içerisinde, hizmetin kuruluş ve yapısındaki eksiklik, aksaklık veya bozukluktadır. Hizmet kusurunun varlığının kanıtlanabilmesi için, kusuru işleyen kamu görevlisinin de bulunması gerekmemektedir. Bu sebeple, hizmet kusuru nesnel ve anonim mahiyette bir kusur türüdür.[110] Kamu görevlilerinin kişisel kusurları hizmetin yürütümüne yönelik ise, idarenin sorumluluğu devam eder. Hizmet kusurundan dolayı yargılanacak ve hakkında karar verilecek olan, kamu görevlisi veya memur değil, hizmetin kendisidir. Kusurun, kamu hizmetinin kuruluş ve yapısındaki eksiklik ve bozukluktan ortaya çıktığının ispat olunması yeterlidir, bunun yanında zararın belli bir kamu görevlisinin kusurundan kaynaklandığının ispat olunması gerekmemektedir.[111] Hizmet kusuru, belirli bir kimsenin kişisel davranışlarından ziyade, yürütülmekte olan idari hizmetin yetersizliklerinden ortaya çıkmaktadır. Yeterlilik somut olayın koşullarına, teknolojik seviyeye ve benzeri kıstaslara göre belirlenmektedir.[112]

1.5.1.2.3. Bağımsız Olma Özelliği

Hizmet kusuru, kusur sorumluluğunda yer alan haksız fiilin unsuru olan kusurdan ayrı, bağımsız nitelikte, özerk bir kavramı ifade eder. Bu kusur, idarenin kusuru olması sebebiyle kamu hukukunda karşılaştığımız *"idare hukukuna özgü"* bir kusur türüdür.[113] Bu anlamda hizmet kusurundaki kusur, kişilerde bulunan subjektif bir kusur değil, hizmetin kuruluş, yapısı ve düzeni gibi dış dünyaya ilişkin nesnel ve

[109] Günday, *İdare Hukuku*, 369.
[110] Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 223; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/343.
[111] Atay, *İdare Hukuku*, 401-402.
[112] Yıldırım - Çınarlı, *Türk İdare Hukuku Dersleri*, 2019, 2/301.
[113] Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku*, 112; Sarıca, "Hizmet Kusuru ve Karakterleri", 859; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 649.

bağımsız bir kusurdur. Hizmet kusurunun bağımsızlığı, bu kusurun idare hukukuna ait, otonom ve özgün bir kavram oluşunu belirtmektedir.[114]

1.5.1.2.4. Genel Olma Özelliği

İdare hukukuna ait bir kusur türü olmakla birlikte, devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin yürüttükleri görevler nedeniyle kusurlu sorumluluğun dayanağını teşkil ettiği için hizmet kusuru, idarenin, genel itibariyle kamu gücünün kusur sorumluluğunun genel hukukunu ve genel teorisini belirtir. Bu nedenle kamu hukuku alanında, *"genel"* kusur teorisidir.[115] Bu doğrultuda kusur, belli bir yönetim birimine yüklenmeyip, merkez ve taşra ayrımı yapılmaksızın tamamı sorumlu tutulmaktadır. Aynı zamanda hizmet kusurunun varlığı bakımından idarenin yürüttüğü hizmetler arasında herhangi bir ayrım ve sınıflandırma da bulunmamaktadır.[116]

1.5.1.2.5. Esnek Olma Özelliği

İdarenin, kamu gücüne dayalı ifa etmiş olduğu işlem veya eylemleri nedeniyle hizmet kusuruna dayalı olarak sorumlu tutulup tutulamayacağı her somut olayın özelliklerine göre değerlendirmeye tabi tutulur. Bu husus hizmet kusurunun *"esnek olma"* özelliği şeklinde tanımlanmaktadır.[117] Yukarıda ifade edildiği üzere hizmet kusuru, yargı mercilerinin somut olayın özelliklerini dikkate alarak geliştirmiş oldukları bir sorumluluk türüdür. Gelişim sürecine paralel şekilde hizmet kusuru, günümüzde bile her olaya göre farklılıklar arz etmektedir[118]. Olağan dönemlerde hizmet kusuru olabilecek bir dikkatsizlik ya da ihmal, olağanüstü dönemlerde hizmet kusuru olarak görülmeyebilir. Bu durumda hizmet kusurunun bulunup bulunmadığı, her somut olaya göre yargı mercilerinin takdirine bırakılmıştır denilebilir.[119]

---

[114] Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 224; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/343-344.
[115] Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku*, 559.
[116] Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 223.
[117] Atay, *İdare Hukuku*, 402-403; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 223.
[118] Sarıca, "Hizmet Kusuru ve Karakterleri", 862.
[119] Yahya Kazım Zabunoğlu, *İdare Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2012), 2/415; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 223; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 652.

1.5.1.3. Hizmet Kusuru Halleri

Hizmet kusurundan kaynaklanan sorumluluk halleri uygulama alanı süresince git gide artmış ve yaygınlık kazanmıştır. Öğretide ve yargı içtihatlarında aşağıda belirtilen üç özelliğin olduğu durumlarda hizmet kusurunun varlığı gündeme gelmektedir.

1.5.1.3.1. Hizmetin Kötü İşlemesi

Hizmet kusurunun en çok uygulama alanına sahip olduğu görünüm şekli *"hizmetin kötü işlemesi"* durumudur.[120] Hizmet gereği gibi yerine getirilmemişse ya da bir başka ifadeyle gerekli nitelik ve kalitede ifa edilmemişse, hizmet kötü işlemiştir. İdarenin uygun olmayan, kötü bir faaliyeti, kusurlu bir hareketi neticesinde kamu hizmeti gereği gibi sunulmamıştır.[121] İdare, kanunen yerine getirmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerini gereği gibi ifa etmek için, gerekli örgüte sahip olmak, araç, gereç ve memurlarını hizmetin gereksinimlerine uygun bir şekilde hazır bulundurmak zorundadır. Ancak kamu hizmetlerinin çeşitliliği ve değişken halleri dikkate alındığında, hizmetin kötü işlemesinin kesin sınırlarını tespit etmenin kolay olmadığı ifade edilebilir.[122]

Bu hizmet kusurunda, kamu hizmeti gerekli örgüte sahiptir ve işletilmektedir. Ancak; örgütsel anlamda yahut yürütümündeki bir yetersizlik sebebiyle hizmet beklenen düzeyde ifa edilememiş[123], bu nedenle kişiler için maddi ve manevi zararlar meydana gelmiştir. Hizmetin kötü işlemesine ilişkin Danıştay kararları daha çok sağlık

---

[120] Lütfi Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1974), 28; Yaşar, *İdare Hukuku*, 443; Yenice - Esin, *Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü*, 88.

[121] Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 224; Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, 364; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 653.

[122] Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2021, 2/344; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 653-654.

[123] Danıştay Onuncu Dairesi, T.24.09.2009, E.2007/5816, K.2009/8220 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 17.02.2023; Davacıya, ameliyat sonucunda anüsünün dikileceği, dışkılamasının karnına açılacak delikten yapılacağı ve erkeklik işlevlerini yitireceği bilgilerinin verilmemesinin hizmet kusuru olduğuna karar verilmiştir. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.22.11.2016, E.2016/7990, K.2016/5622 Aktaran; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 292.

hizmetleri[124], imar, bayındırlık, bina ve yapılar[125] ile güvenlik ve kolluk yetkisinin kullanılmasıyla[126] ilgili kararlardır. Ayrıca yol, baraj, köprü vs. inşa edilirken, komşuların can ve mal emniyetini sağlayacak tedbirlerin alınmaması[127], hukuka uygun olmayan kararın yargı merciince iptal edilmesine karşın uygulanmasına devamı[128], yasalarca öngörülen denetim, gözetim ve bakım hizmetlerinin gereği gibi yerine getirilmemesi[129], kayıtları tutma ve muhafaza yükümlülüğünün usulünce gerçekleştirilmemesi[130], yerine getirilen işlemlerin hukuka ve usule uygun

[124] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.26.06.2014, E.2013/4048, K.2014/5742; Danıştay Onuncu Dairesi, T.16.06.2009, E.2006/7380, K.2009/6440; Danıştay Onuncu Dairesi, T.31.03.2009, E.2008/11112, K.2009/2529, Danıştay Onuncu Dairesi, T.10.11.2008, E.2006/6098, K.2008/7590 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 18.02.2023

[125] Danıştay Onuncu Dairesi, T.03.03.2021, E.2018/2686, K.2021/829; Danıştay Onuncu Dairesi, T.26.04.2011, E.2011/1371, K.2011/1607; (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 18.02.2023; DİDDGK, T.19.02.2020, E.2019/2428, K.2020/388; Danıştay Onuncu Dairesi, T.12.10.2020, E.2020/572, K.2020/3599 Aktaran; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 230.

[126] Danıştay Onuncu Dairesi, T.22.12.2020, E.2020/2705, K.2020/6808; Danıştay Onuncu Dairesi, T.03.10.2020, E.2015/1371, K.2020/4401; DİDDGK, T.02.12.2013, E.2010/2741, K.2013/4312 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 18.02.2023; Danıştay Onuncu Dairesi, T.16.11.2020, E.2015/1384, K.2020/4948 Aktaran; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 233.

[127] Atış alanında sivillerin girmesini önleyecek uyarı levhası ve işaretlerin bulundurulduğu, kısmi tel örgülerin çekildiği, bölgeyi gözetleyen iki tane nöbet kulübesinin mevcut olduğu, bölgede sürekli olarak atış talimlerinin yapıldığının sivil vatandaşlarca bilindiği, mühimmatların tamamen kontrolsüz bir şekilde bırakılmadığı, patlamayan mühimmatlar ilgili gerekli önlemlerin alındığı, tespit edilen mühimmatların imhasının kontrollü bir şekilde yapıldığı yönündeki tedbirlerin, 13 yaşındaki çocuğun alana girmesini önleyecek nitelikte olmadığına karar verilmiştir. Anayasa Mahkemesi, Ayfer Demirel ve Diğerleri, T.09.01.2020, Başvuru No: 2016/8011, (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 18.02.2023

[128] İmar planına göre pazar yeri olarak kullanılması için kamulaştırılan taşınmazın, ilgili imar planı ve kamulaştırma işlemlerinin iptal edilmesine rağmen, fiilen pazar yeri şeklinde kullanılmaya devam edilmesinde, yargı kararının aksine hareket eden idarenin kusuru bulunduğuna karar verilmiştir. Danıştay Altıncı Dairesi, T.08.04.2009, E.2007/987, K.2009/3604 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 18.02.2023

[129] Diyarbakır Adliyesinde çıkan kavgayı ayırmak için polislerce detaylı üst araması yapılmadan dinlenme odasına götürülen ... adlı kişi tarafından silahla öldürülmesi sebebiyle uğranılan zarar.. idarenin gereken dikkat ve özeni göstermediğinden hizmet kusurunu oluşturması sebebiyle, ortaya çıkan maddi zararın tazmini gerektiğine karar verilmiştir. Danıştay Onuncu Dairesi, T.21.02.2017, E.2015/4083, K.2017/945 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 18.02.2023; İdarenin, kişilerin can ve mal emniyetinin ciddi tehdit ve tehlike altında olduğu hakkında daha önceden bilgilendirilmesine rağmen özel ve yeterli tedbirler almaması veya güvenlik tedbirlerinin alınmasında yeterli özeni göstermediği için geç kalması halinde hizmet kusuru doğacaktır. Danıştay Onuncu Dairesi, T.23.11.2010, E.2007/4863, K.2010/9105 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 18.02.2023

[130] Anayasa Mahkemesi, Hasan Kamer, T.16.06.2021, Başvuru No: 2018/11847, (https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr) Erişim Tarihi: 19.02.2023

olmaması[131], muhatabına yanlış bilgi verilmesi[132] gibi durumlar örnek olarak verilebilir.

1.5.1.3.2. Hizmetin Geç İşlemesi

Hizmetin geç işlemesi, hizmetin ifası için beklenecek makul sürenin olağan olmayan bir gecikme ile yürütülmesi halidir. Eğer idare, hizmetin niteliğine göre gerekli hız ve çabuklukta hareket etmemiş ise, hizmet kusurunun varlığı gündeme gelmektedir.[133] Yasalarda bazı durumlarda hizmetin ne kadar süre içerisinde yürütüleceği belirtilmektedir. Bu durumda, bu sürenin aşılması durumunda hizmetin geç işlediği ileri sürülebilir. Fakat çoğu zaman yasalarda böyle bir süre düzenlenmemiştir. Bu noktada hizmetin geç işleyip işlemediği hizmetin niteliğine, çeşidine, idarenin sahip olduğu imkanlara vs. göre tespit edilecektir.[134] Bu doğrultuda arada geçen çok uzun olmayan veya zorunlu bir süre içerisinde meydana gelen zarardan idare sorumlu değildir.[135]

Örneğin Danıştay, yanlış teşhis ve tedavi sonucu kişinin ölümüne yol açan mide kanseri rahatsızlığının teşhisinde[136], davacıların çocuğunun erken doğuma bağlı olarak ortaya çıkan rahatsızlığının teşhisinde geç kalınması sebebiyle iki gözünün görme yetisini kaybetmesinde[137] kalp krizi geçiren hastaya vaktinde müdahalede bulunulmaması nedeniyle hayatını kaybeden hastanın ölümü olayında[138] hizmetin geç işlediğine ve idarenin sorumluluğunun bulunduğuna hükmetmiştir. Bununla birlikte

---

[131] Danıştay Sekizinci Dairesi, T.11.12.2007, E.2007/4703, K.2007/6951 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 18.02.2023

[132] İlgili yasada açıkça düzenlenen idari başvuru yolları ve süreleri hakkında ilgililere yanlış bilgi verilmesinin, kaçırılan süreleri geri getirmeyeceği; fakat bu şekilde yanlış bilgi verilmesinin hizmet kusuruna neden olacağına karar verilmiştir. Danıştay Yedinci Dairesi, T.28.03.2006, E.2005/474, K.2006/978 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 18.02.2023

[133] Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 233; Yaşar, *İdare Hukuku*, 444; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 83.

[134] Yaşar, *İdare Hukuku*, 444-445; Günday, *İdare Hukuku*, 371; Yenice - Esin, *Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü*, 89.

[135] Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, 29; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 654.

[136] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.17.01.2019, E.2018/2512, K.2019/149 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 19.02.2023

[137] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.19.12.2017, E.2016/8916, K.2017/7594 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 19.02.2023

[138] Danıştay Onuncu Dairesi, T.13.02.2001, E.3789/487 Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 84.

gerekli karar ve tedbirlerin, ilgili süreler aşılarak[139] veya uygun zamandan sonra[140] alınması; vaktinde başlayan işlem ve eylemlerin belirlenen veya hizmetin niteliğine göre olağan olan sürelerin aşılmasından sonra sona ermesi hallerinde, kamu hizmetinin geç işlediği kabul edilmektedir.

1.5.1.3.3. Hizmetin Hiç İşlememesi

Hizmetin hiç işlememesi, idarenin belli bir hizmeti yerine getirmemesi, hareketsiz kalması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İdare, yasal sınırlar çerçevesinde yürütmekle zorunlu olduğu kamu hizmetini ifa etmek mecburiyetindedir.[141] Hizmetin hiç işlememesi nedeniyle sorumluluktan söz edebilmek için idarenin o hizmetin işlemesiyle görevli olması zorunludur. Zira görevli olmadığı bir hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak sorumlu tutulması beklenemez. Bununla beraber, idarenin o hizmeti yerine getirmekte veya getirmemekte takdir yetkisi bulunmakta ise, idarenin hareketsiz kalması her zaman sorumlu olmasına yol açmayacaktır.[142]

Bu doğrultuda hizmetin hiç işlememesi halleri, genel olarak idarenin kamu hizmetlerinin yürütümü için gerekli örgütlenmeyi sağlamaması veya sağlamış olmasına karşın, işletmemesi hallerinde karşımıza çıkmaktadır.[143] Örneğin kanun gereği yapılması gereken işlemlerin yerine getirilmemiş[144], kamu hizmetinin gerektirdiği tedbirlerin gösterilmemiş[145], bakım ve onarımların yapılmamış ve denetim

---

[139] Yeterlik sınavında başarılı olarak müfettişliğe hak kazanan davacının; üç yıl gibi uzun bir yetiştirme süresi içinde kadro ihdas edilmesi imkanı mevcut iken, buna başvurulmaksızın boş kadro bulunmadığı dayanak gösterilerek geç atanmasında, idarenin hizmet kusurunun bulunduğuna karar verilmiştir. Danıştay Beşinci Dairesi, T.07.11.2007, E.2005/980, K.2007/5964; Danıştay Onuncu Dairesi, T.20.11.2007, E.2005/7545, K.2007/5333 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 19.02.2023

[140] Danıştay Onbirinci Dairesi, T.12.12.2016, E.2016/1843, K.2016/6754; Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.07.05.2018, E.2013/10719, K.2018/4518 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 19.02.2023

[141] Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 236; Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1736.

[142] Tuncay Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1997), 39; Yaşar, *İdare Hukuku*, 445; Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, 30; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 655-656.

[143] Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 289.

[144] Danıştay Onuncu Dairesi, T.17.10.2007, E.2007/1376, K.2007/4756 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 20.02.2023; Benzer karar için bkz. Danıştay Onuncu Dairesi, T.03.12.2020, E.2015/548, K.2020/5772 Aktaran; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 240.

[145] Suçluların takip edilmesi ve yakalanması görevinin gerekli dikkat ve özen gösterilerek etkili ve hızlı bir şekilde yürütülmediği, benzer şekilde adalet hizmetinin de etkili ve hızlı bir biçimde işlemesini sağlayacak nitelik ve donanımda araç ve personelin sağlanamamış olmasından dolayı idarenin hizmet kusurunun bulunduğuna karar verilmiştir. Danıştay Onuncu Dairesi, T.24.01.2018,

ve gözetim yükümlülüğüne aykırı davranılmış olması[146] hallerinde hizmetin hiç işlememesi gündeme gelmektedir.

1.5.2. İdarenin Kusursuz Sorumluluğu

Kusursuz sorumluluk, idarenin yürütmüş olduğu işlem ve eylemlerden ötürü meydana gelen zararların bazı hallerde kusurluluk durumu dikkate alınmaksızın, idare tarafından karşılanması gerektiğini ifade eden bir sorumluluk halidir.[147] Kusursuz sorumluluğun tarihi uzak bir geçmişe dayanmamaktadır. Önceleri idarenin yalnızca kusurlu sorumluluğuna dayanılabilirken yakın geçmişte idarenin kusursuz sorumluluğu bulunduğu da dile getirmeye başlanılmıştır. Kamu hizmetleri alanında süratle yaşanan gelişmeler, idari etkinliklerden doğan zararların karşılanmasında, hizmet kusuru kavramının eksik kalması, özel hukuk alanında olduğu gibi, idare hukuku dalında da, idarenin kusursuz sorumluluğu anlayışının benimsenmesine sebep olmuştur.[148] Bu alanda somut düzenlemeler öngörülmemiş olup yargı makamlarının verdiği hükümler doğrultusunda şekil almıştır. Bu anlamda idarenin kusursuz sorumluluğu uyarınca yapılan düzenlemeler esas olarak yargı kararlarına bağlı olarak uygulanmış ve gelişmiştir denilebilir. Bu uygulamalar ve ilerlemelerle uyumlu olarak, ülkemizde kusursuz sorumluluk içtihatlarla meydana gelmiş ve gelişmiştir.

Özel hukukta asıl olan, kişilerin kusurlu sorumluluğudur. Bu anlamda herhangi bir kişinin meydana gelen zarardan sorumlu bulunabilmesi için, zararı ortaya çıkaran

---

E.2014/2613, K.2018/103 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 20.02.2023; Davacıların çocuğunun sokak köpeklerinin saldırısına maruz kalması neticesinde yaralanması dolayısıyla uğranıldığı ileri sürülen zararların, kamu hizmetinin işleyişindeki eksiklik, aksaklık ve bozukluktan meydana geldiğine ve bu durumun idarenin hizmet kusuruna neden olacağına karar verilmiştir. Danıştay Sekizinci Dairesi, T.25.06.2010, E.2010/3241, K.2010/3782; Deprem kuşağında yer alan bir bölgede idarenin gerekli tedbirleri almamış, denetimde bulunmamış olmasının, idarenin olumsuz eylemi niteliğinde olması sebebiyle, idarenin sorumluluğunu gerektirdiğine karar verilmiştir. Danıştay Onbirinci Dairesi, T.29.06.2007, E.2005/1353, K.2007/6248 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 20.02.2023

[146] Danıştay Onuncu Dairesi, T.04.06.2020, E.2015/219, K.2020/1623 Aktaran; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 290-291. Danıştay İDDK, T.24.12.2009, E.2006/3106, K.2009/3385; Davacının kiracı olarak oturduğu binanın ruhsat olmaksızın kaçak olarak inşa edildiği, idarece hem inşaat sürecinde hem de sonraki süreçte binaya yönelik herhangi bir denetim ve tespitin yapılmadığı, kaçak binanın inşasında yanlış malzeme ve işçilik kullanılması neticesinde deprem sonrasında yıkıldığı kanaatine ulaşıldığından davalı belediyenin zararın ortaya çıkmasında % 100 kusurlu olduğuna karar verilmiştir. Danıştay Altıncı Dairesi, T.15.01.2008, E.2007/5045, K.2008/20 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 20.02.2023

[147] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 694.

[148] Karatepe, *İdare Hukuku*, 270.

davranışın o kişi tarafından bilerek ve isteyerek yahut dikkatsizlik ve özensizlik sonucunda ortaya çıkmış olmasına bağlıdır. Bununla birlikte daha önce değindiğimiz gibi Türk Borçlar Kanununda tahdidi bir şekilde sayılan hallerde kişiler, herhangi bir kusuru bulunmadan da sorumlu olabilmektedirler. Bu haller genel itibari ile TBK 65. maddede düzenlenen *"hakkaniyet sorumluluğu",* 66-70 maddeleri arasındaki *"özen sorumluluğu"* ile 71. maddede düzenlenen *"tehlike sorumluluğu"* olmak üzere üç ana başlık altında toplanmaktadır. Özel hukukta kusursuz sorumluluk, yalnızca belirli konular doğrultusunda sınırlı olarak yer almıştır. Oysa idare hukukunda kusursuz sorumluluk, geniş bir uygulama sahasına sahip olmakta ve birçok hususta kusursuz sorumluluğa başvurulmaktadır.[149] İdarenin kusursuz sorumluluğu, ikinci bölümde geniş bir biçimde incelenecektir.

[149] Bülent Tahiroğlu, "Kusursuz Sorumluluk ve Modern Hukuklara Etkisi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 14/4 (2008), 170.

İKİNCİ BÖLÜM

İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞU

2.1. İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞU KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

Kusursuz sorumluluk genel itibariyle, idarenin, herhangi bir kusuru olmamasına rağmen, yürütülen hukuka uygun eylem ve işlemlerden doğan zararları belirli durumlarda karşılaması yükümlülüğüdür.[150] Bu doğrultuda idare, bir kusuru olmadığı halde bireylere zarar verebilir. Zararın meydana gelmesinde ağır ya da hafif herhangi bir hizmet kusuru yok diye böylesine zararların karşılanmaması, hakkaniyete uygun düşmez.[151] Bu nedenle idarenin bazı faaliyetlerinden doğan zararların idarenin kusuru göz önünde bulundurulmaksızın tazmini yoluna gidilmektedir ki buna *"kusursuz sorumluluk"* denir. Bu kusursuz sorumluluk çeşidinde idare, ortaya çıkan zararın bir bakıma garantörü veya sigortacısı görevini taşımaktadır. Hatta bu husus *"zarar veren kusursuzsa zarara uğrayan ondan daha fazla kusursuzdur"* şeklindeki bir deyişle de açıklanmaktadır.[152]

Bu sorumluluk çeşidinde, idarenin etkinlikleri ile uğranılan zarar arasındaki nedensellik bağının kanıtlanması yeterli olup, kusurun ispatı gerekmemektedir.[153] Benzer biçimde, idarenin etkinliklerinin hukuka aykırı olması da zorunluluk teşkil etmemektedir. Bir başka ifadeyle, idarenin hukuka uygun etkinliklerinden de

---

[150] Yüksel Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu* (Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık, 1973), 128; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 696; Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 694; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 642; Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, 47; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 297-298.

[151] Derbil, *İdare Hukuku*, 233.

[152] Atay, *İdare Hukuku*, 414.

[153] Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, 610; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 241.

sorumluluğu doğabilir.[154] Danıştayın ifadesi ile belirtmek gerekirse, *"idarelerin hukuka uygun etkinliklerinden doğacak zararlardan da sorumluluğunun bulunduğu ve bireylerin bundan doğan zararlarının tazmininin gerektiğinin kabulü zorunludur."*[155] Zira idarenin kusursuz sorumluluğu özel ve istisnai bir mahiyete sahiptir. Bu sorumluluk çeşidinde kusur şartı gerekmediğinden, özel hukukta yer alan kurtuluş kanıtı öne sürülerek sorumluluktan kaçınmak olanaksızdır. Bu yönüyle kusursuz sorumluluk, *"tam hukuki sorumluluk"* şeklinde de isimlendirilmektedir.[156]

Kusursuz sorumluluk, idarenin sorumluluğunda istisnai bir yere sahiptir. Bir sebep, doğrudan kusursuz sorumluluk sebebine girmiyorsa, o sebep nedeniyle idarenin kusursuz sorumluluğuna gidilemez. Kusursuz sorumluluğun bu özelliği, onun *"tamamlayıcı nitelikte"* bir sorumluluk olmasından kaynaklanmaktadır.[157] Bir zararın kusurlu sorumluluk esasları uyarınca tazmini mümkünse yahut bu zarar sosyal güvenlik sistemince gideriliyorsa idarenin kusursuz sorumluluğuna gidilemez. Bu husus Fransız idare hukukunda *"kusurlu sorumluluk kusursuz sorumluluktan önce gelir"* şeklinde bir deyiş ile açıklanmaktadır.[158] Danıştayın da kusursuz sorumluluğun tali olma özelliğine değindiği kararları bulunmaktadır.[159] Kusursuz sorumluluk, olağandışı zararların karşılanmasına ilişkin başvurulan bir sorumluluk çeşidi olup, kişinin uğradığı zarar özel olmalı yahut zararın temelini oluşturan risk, özel risk olmalıdır. Bununla birlikte kusursuz sorumluluk, zarar gören bakımından elverişli bir sorumluluk çeşididir zira üçüncü kişinin fiili veya beklenmeyen durumlardan etkilenmemektedir. Bu durumlar bulunsa bile, idarenin sorumluluğu devam etmektedir. Ayrıca kusursuz sorumluluk, kamu düzenine ilişkin bir sorumluluk çeşidi

[154] Reşit Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2020), 153; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 697; Atay, *İdare Hukuku*, 415; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 241.

[155] Danıştay Altıncı Dairesi, T.23.03.2015, E.2013/7368, 2015/1683 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 21.02.2023

[156] Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 642; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 244.

[157] Atay, *İdare Hukuku*, 414.

[158] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 695.

[159] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.22.04.2016, E.2013/4226, K.2016/2798; Benzer nitelikteki karar için bkz. Danıştay Onuncu Dairesi, T.26.11.2008, E.2006/7165, K.2008/8312 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 22.02.2023

olup, zarar gören, kusursuz sorumluluk sebeplerini yargılamanın her aşamasında ileri sürebilir. Hakim de bu sebepleri resen dikkate alır.[160]

2.2. FRANSIZ VE TÜRK HUKUKUNDAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Sosyal devlet anlayışının tarihsel süreç içinde kabul ve gelişimi ile beraber, idarenin, kusurunun olmadığı eylemlerinden ortaya çıkan zararların kişilerin üzerinde bırakılmasının hakkaniyete aykırı olduğu anlayışı kabul edilmiştir. Bu doğrultuda 19. yüzyılın ortalarından itibaren, idarenin, kusuru bulunmasa da meydana gelen zararlardan sorumlu tutulabileceği kabul edilmiştir.[161]

Fransız hukukunda, idarenin kusursuz sorumluluğu kavramı aşamalı bir şekilde kabul edilmiştir. Bu bağlamda kamu görevlileri, görevleri sırasında mesleki risk olarak adlandırılan nedenlerle zarar görmüş, bu zararları kanun yoluyla gidememişlerdir. Bunun neticesinde idari yargı bu tür mesleki risk hallerinde zarara uğrayanların zararının idare tarafından giderilmesi gerektiğine hükmetmiştir. Bu sorumluluk ilkesi, kamu görevlileri ve idare bağlamında kabul görmüş ve idarenin kusursuz sorumluluğu diğer alanlara da etki etmeye başlamıştır. Kusursuz sorumluluğun başlangıcının mesleki risklerden kaynaklı sorumluluk olduğunun burada altını çizmekle birlikte, kusursuz sorumluluk kavramının gelişiminde ağırlıklı olarak fedakarlığın denkleştirilmesi kavramının kullanıldığını da belirtmemiz gerekir[162]

Kusursuz sorumluluk ilkesinin Fransız hukukundaki ilk yansıması, Fransız Danıştayının 21 Haziran 1895 tarihinde vermiş olduğu *"Cames"* kararı ile olmuştur. Karara konu olayda, bir fabrikada çalışan Bay Cames, makineli çekiçle demir parçasını dövdüğü esnada, kopan parça sol eline gelmiş ve elini kullanamaz duruma gelmiştir. Maruz kalınan zararın karşılanmasına yönelik açılan davada Danıştay, olayda idareye isnat edilebilir bir kusur bulunmadığını belirtmesine rağmen, davayı reddetmemiş, aksine *"olayın ortaya çıktığı şartları"* dikkate alarak idareyi tazminat ödemeye mahkum etmiştir.[163] Fransız Danıştayı, içtihadında, kusursuz sorumluluğa ve onun

[160] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Derleri*, 695-696; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 643-644.
[161] Yenice - Esin, *Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü*, 93-94; Günday, *İdare Hukuku*, 378.
[162] Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 53.
[163] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1217.

olaydaki tezahürü olan mesleki risk ilkesine doğrudan yer vermese de idarenin açıklamaları ile mahkeme hükmü birlikte değerlendirildiğinde kusursuz sorumluluk ilkesine dayanıldığı görülmektedir.[164]

Kusursuz sorumluluk ilkesinin gelişiminde etkili bir başka karar, 28 Mart 1919 tarihli *"Regnault –Desroziers"* kararıdır. Karara konu olayda; askeri bir cephanelikte belirlenemeyen bir nedenden patlama olmuş, bunun sonucunda asker ve sivil birçok kişi hayatını kaybetmiş, patlama yeri civarında bulunan taşınmazlar da zarara uğramıştır. Fransız Danıştayı ordunun cephane ihtiyacını hızlıca karşılamak için yerleşim yerine yakın konumda bulunan kaleye cephane taşındığını, yetersiz bir teşkilatlanma ile bu iletimin sağlandığını ve bu durumun civardakiler yönünden olağan sınırları aşan tehlikeler taşıdığını ifade ederek; bütün kusurlardan bağımsız şekilde bu durumun idarenin sorumluluğuna neden olduğuna karar vererek idarenin tazmin sorumluluğunun bulunduğuna hükmetmiştir. Kararın esas özelliği *"kusurdan bağımsız olarak"* idarenin sorumluluğuna karar verilmesi ve sorumluluğun dayanağının da cephane deposunun neden olduğu olağandışı nitelikteki *"tehlikeler"* olarak açıklanmasıdır.[165] Bu karar ile birlikte risk ilkesi gereğince idarenin kusursuz sorumluluğu, zarar gören üçüncü kişiler yönünden de uygulama alanı bulmuştur.[166]

Hukukumuzda 1924 Anayasası dönemindeki genel uygulama, esas itibariyle hizmet kusuruna dayanmaktadır. Danıştay bu süre zarfında idareye karşı açılan tazminat davalarına çekimser bir anlayışla yaklaşmış ve idarenin zararı tazmin sorumluluğu için *"ağır hizmet kusuru"* koşulunu aramıştır. 1961 Anayasası ile beraber Danıştay, ağır hizmet kusuru görüşünden zamanla vazgeçerek, hizmet kusurunun uygulama alanını artırmış hatta kusursuz sorumluluk ilkesini de uygulamaya başlamıştır.[167] Öğretide kusursuz sorumluluğa ilişkin ilk Danıştay içtihatlarının 1952 tarihli istisnai bir karar[168] ayrık olmak üzere, ancak 1961 Anayasası sonrası dönemde

---

[164] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 80.

[165] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1196; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 81-82.

[166] Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 170; Başak Atak, *Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanmasında İdarenin Sorumluluğu* (Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 12.

[167] A. Şeref Gözübüyük, "Terör Olayları ve Yönetimin Sorumluluğu", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 50/3 (1995), 193; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 153-154.

[168] (Karar için bkz. s.46)

oluştuğu ifade edilmektedir.[169] 1961 Anayasasının 114. maddesinin son fıkrası, idarenin kusuruna bakılmaksızın yürüttüğü faaliyetlerden sorumlu tutulacağını belirtmiştir. Benzer hüküm, 1982 Anayasasının 125. maddesinin son fıkrasında da yer almakta ve kusursuz sorumluluk esasları 1982 Anayasasında da yerini almıştır.

2.3. İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞUNUN HUKUKİ DAYANAKLARI

Öğretide, idarenin kusursuz sorumluluğunun hukuki dayanağının tam olarak ne olduğunun tespiti noktasında görüş ayrılığı mevcuttur. İdarenin herhangi bir kusurunun bulunmadığı durumlarda, yürütmüş olduğu bazı işlem ve eylemlerden doğan zararı karşılamak olarak ifade edebileceğimiz idarenin kusursuz sorumluluğu konusunda öğretide her ne kadar benzer açıklamalar yapılsa da birbirinden ayrı tanımlar da yapılmıştır. Bu konuda öğretide savunulan görüşleri, aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

İdarenin kusursuz sorumluluğunu Gözler-Kaplan[170], Gözübüyük-Tan[171], Günday[172], Çağlayan[173] ve Akyılmaz vd.[174] *"Tehlike (Risk)"* ve *"Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik"* ilkelerine, Yayla[175] *"Tehlikelilik"* ve *"Külfetlerde Eşitlik ve Hakkaniyet"* ilkelerine, Esin[176] *"İdari hasar (Risk)"*, "*Sebepsiz iktisap", "Sosyal hasar", "Kamu personelinin görevine ilişkin eylemlerden doğan kusursuz sorumluluk"* ilkelerine, Duran[177] *"Muhataralı faaliyet ve şeyler", "Sağlıklı işlemlerin ayrık hali", "Bayındırlık işleri ve tesisleri", "Kamu görevlerine katılanlar", "İdarenin baskısı"* ilkelerine, Onar[178] *"İdari hasar(Risk)", "Sebepsiz iktisap", "Amme külfetleri karşısında müsavat"* ilkelerine, Eroğlu[179] *"Hasar", "Sebepsiz*

[169] DDDGK, T.16.02.1962, E.1960/177, K.1962/108 Aktaran; Lütfi Duran, *İdare Hukuku Meseleleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1964), 506; Atay, *İdare Hukuku*, 415-416.
[170] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 694.
[171] Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 697.
[172] Günday, *İdare Hukuku*, 378.
[173] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 255.
[174] Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku*, 596.
[175] Yıldızhan Yayla, *İdare Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınları, 2009), 366-368.
[176] Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 130.
[177] Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, 49.
[178] Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1694.
[179] Eroğlu, *İdare Hukuku, Genel Esaslar, İdari Teşkilat ve İdarenin Denetlenmesi*, 497-504.

iktisap", "Sosyal hasar" ilkelerine, Derbil[180] ise yalnızca *"İdari hasar (Risk)"* ilkesine dayandırmaktadır.

Yukarıda ifade ettiğimiz görüşlerden de açık bir şekilde görüleceği üzere öğretide idarenin kusursuz sorumluluğun hukuki dayanağı noktasında net bir şekilde fikir birliğine varılamamaktadır. Benzer şekilde Danıştay da verdiği kararlarda idari sorumluluğun hukuki dayanağını çeşitli unsurlarla ilişkilendirerek ifade etmekte ve bu noktada kesin ölçütler ortaya koyamamaktadır. Danıştayın kusursuz sorumluluğun varlığını kabul ederek tazminat kararı verdiği kimi davalarda; "adalet"[181], "hakkaniyet ve nesafet"[182], "risk"[183] ve "fedakarlığın denkleştirilmesi"[184] gibi unsurlara yer vermekte[185] kimi davalarda ise bu unsurlara yer vermeden genel anlamda kusursuz sorumluluğa[186] atıfta bulunarak karar vermektedir.[187]

Kusursuz sorumluluk, "risk ilkesi" ve "fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi" olmak üzere iki temel kısma ayrılmaktadır.

2.4. RİSK (HASAR, TEHLİKE) İLKESİ

2.4.1. Genel Olarak Risk Sorumluluğu

İdarenin kusursuz sorumluluğu kapsamında, bu sorumluluğun temel dayanak noktası olarak görülen temel iki ilke risk ilkesi ve fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesidir. Bu bağlamda risk ilkesi, *"hasar", "tehlike"* veya *"idari hasar"* ilkesi

---

[180] Derbil, *İdare Hukuku*, 233.

[181] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.20.12.2018, E.2017/1632, K.2018/8388 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 23.02.2023

[182] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.09.09.2015, E.2015/2218, K.2015/4885 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 23.02.2023

[183] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.27.03.2018, E.2015/3047, K.2018/2893 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 23.02.2023

[184] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.19.12.2017, E.2015/6230, K.2017/7584 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 23.02.2023

[185] Benzer nitelikteki kararlar için bkz. Danıştay Onüçüncü Dairesi, T.03.09.2015, E.2014/208, K.2015/2873; Danıştay Onuncu Dairesi, T.04.10.1996, E.1995/1102, K.1996/5774; Danıştay Onuncu Dairesi, T.25.02.2003, E.2001/4795, K.2003/696; Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.08.10.2015, E.2015/6119, K.2015/5733; Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.23.05.2013, E.2012/7701, K.2012/3743, (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 23.02.2023

[186] Örnek kararlar için bkz. Danıştay Onuncu Dairesi, T.27.09.2021, E.2016/14574, K.2021/4275, Danıştay Onuncu Dairesi, T.06.10.2010, E.2007/6175, K.2010/7387; Danıştay Onuncu Dairesi, T.18.05.2007, E.2004/9232, K.2007/2720; (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 23.02.2023

[187] Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 697; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 253.

şeklinde de tanımlanmakta iken, fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi ise *"kamu külfetleri"* karşısında eşitlik ilkesi olarak da adlandırılmaktadır. Risk sorumluluğu şeklinde ifade ettiğimiz bu sorumluluk türü ile alakalı öğretide, yine mutlak bir ifadenin geçmediğini, yazarların bu noktada birbirinden farklı biçimlerde ele alıp kavramsal hale getirdiklerini belirtebiliriz.

Öğretide risk sorumluluğu[188], idarenin herhangi bir kusuru bulunmasa dahi, yürüttüğü tehlikeli faaliyetler veya kullandığı tehlikeli araçlar nedeniyle ortaya çıkan zararı tazmin etme yükümlülüğü[189], idarenin tehlikeli bir etkinliği yürütmesi ya da böyle bir kuruluşa sahip olması nedeniyle kişilere verilen zararlardan sorumluluk olarak belirtilmektedir.[190] Fransız hukukunda *"komşuluk riski"*[191] olarak da ifade edilen bu sorumluluk türü uyarınca idarenin kimi faaliyetleri bünyesinde tehlikeler barındırmaktadır. İdarece yürütülen böyle bir faaliyetten bir zarar doğmuş ise, idarenin kusursuz sorumluluğu yoluna gidilecektir.[192] *"Riskin sosyalleştirilmesi düşüncesine"* de dayandırılan bu görüş uyarınca, söz konusu riskler idarece yürütülen sosyal etkinliklerden doğmaktadır ve sosyal etkinliklerden doğan riskler, toplumca karşılanmalıdır. Devlet, bu etkinliklerin oluşturduğu riskin tamircisidir.[193]

Kusursuz sorumluluğun esasının tehlike ilkesine dayandırılması, idare hukukuna, özel hukuk hükümlerinden esinlenerek geçmiştir. Herhangi bir girişimden elde edilecek fayda girişimciye aitse bu girişimden ortaya çıkan zararlar da girişimciye aittir. Bu nedenle tehlikeli işlerle uğraşanların, herhangi bir kusuru söz konusu olmasa

---

[188] Öğretide risk sorumluluğu açıklanırken, Mecelle'de bulunan *"Mazarrat menfaat mukabelesindendir. Yani bir şeyin menfaatine nail olan onun mazarratına da mütehammil olur"* anlatımına atıfta bulunularak, idare hukukundaki yansımasının kamu hizmetlerinin genel külfetleri haricinde, bireylere özel bir külfet getirmesi halinde, bunların idarece karşılanması biçiminde olduğu belirtilmektedir. Recep Başpınar, *"Tam Yargı Davaları", Yüzyıl Boyunca Danıştay* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1968), 489; Ahmet Yayla, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2015), 30; Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1710; Günday, *İdare Hukuku*, 379; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 256; Yaşar, *İdare Hukuku*, 439.

[189] Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, 610; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2021, 2/359; Günday, *İdare Hukuku*, 379; Atay, *İdare Hukuku*, 416; Yayla, *İdare Hukuku*, 366; Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 696; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 708.

[190] Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 697.

[191] Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 646.

[192] Atay, *İdare Hukuku*, 417.

[193] Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 299.

bile, meydana gelen zararlı neticeden sorumlu tutulmaları öngörülmüştür.[194] Bu anlamda bir işletmenin, etrafında bulunan canlı ve cansız varlıklara verebileceği zararlar, bu zararların oluşmasında hiç kimsenin kusuru bulunmasa dahi hatta meydana gelen zarar işin halinden kaynaklanan ve engel olunması olasılığı olmayan doğal risk ve tehlikeler barındırsa bile doğan zararın o işletmenin getirisinden, kazancından yararlananlar tarafından karşılanması icap etmektedir.[195] Bununla beraber, özel hukukta bulunan tehlike ilkesi ile idare hukukundaki tehlike ilkesi arasında esaslı bir ayrım bulunmaktadır. Özel hukukta, tehlikeli faaliyet gerçekleştiren kimse kurtuluş kanıtı sunarak sorumluluktan kaçınabilmektedir. Ancak idare hukukunda, idarenin kurtuluş kanıtı sunmasına olanak yoktur. Bir başka anlatımla idare, zararın doğmaması adına gereken tüm önlemleri aldığını ispatlasa dahi sorumluluğu devam edecektir.[196]

İdare, önceleri bünyesinde tehlike taşıyan kamu hizmetlerini yürütmesi, bunları gerçekleştirmek için tehlikeli araç gereçler kullanması veya tehlikeli yöntemlere başvurması nedeniyle meydana gelen zararlardan sorumlu olurdu. Günümüzde, bunların yanında mesleki risk ve sosyal risk olarak adlandırılan haller de bu ilkenin içerisinde değerlendirilmektedir.

2.4.2. Risk Sorumluluğunun Özellikleri

İdarenin kusursuz sorumluluğu, idarenin kusurlu sorumluluğuna kıyasla birtakım özellikler barındırmakta, idarenin kusursuz sorumluluğu ise risk ilkesi uyarınca kusursuz sorumluluk konusunda da benzerlikler taşımaktadır. Birtakım faaliyetlerin, tehlike arz etmesi ve bu nedenle kişilerin zarara uğraması durumunda kişilerin kusurluluğu dikkate alınmaksızın sorumlu tutulması ve zararı karşılamak mecburiyetinde olmaları düşüncesine dayalı risk ilkesine göre kusursuz sorumluluğun temel özellikleri; *"zararın olağanüstü nitelikte olması", "riskin özel ve istisnai*

[194] Başpınar, *"Tam Yargı Davaları", Yüzyıl Boyunca Danıştay*, 489; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 697; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 154.
[195] Başpınar, *"Tam Yargı Davaları", Yüzyıl Boyunca Danıştay*, 489.
[196] Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, 610; Günday, *İdare Hukuku*, 379; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 154.

nitelikte olması" "kusurun aranmaması", "risk sorumluluğunun ikincil nitelikte (tamamlayıcı) olması" olarak ifade edilebilir.[197] Bu özellikler sırasıyla şunlardır.

2.4.2.1. Zararın Özelliği

Risk ilkesi mahiyeti gereği kapsamlı bir uygulama alanına sahip olduğundan, bu sınırların çerçevesini tespit etme zarureti ortaya çıkmış ve illiyet bağının bulunmasından öte, karşılanması talep edilen zararlar bakımından da birtakım hususların bulunması gerekli görülmüştür.[198] İdarenin risk ilkesi uyarınca sorumluluğunun doğabilmesi için, oluşan zararın fevkalade mahiyette olması gerekmektedir.[199] Bu durumda mutat bir zararın var olması yalnız başına yeterli görülmemektedir. Fransız Danıştayının bir kararına göre risk sorumluluğu hükümlerinin uygulanabilmesi için oluşan zararın *"kamu hizmetinin muhtemel külfetlerini aşan bir ağırlıkta olması"* gerekmektedir.[200] Bir bireyin toplumsal hayatta öteki bireylere nazaran daha fazla yükümlülük altına girmesi durumunda bu koşulun varlığı gündeme gelecektir diyebiliriz. Başka bir anlatımla kusursuz sorumluluk uyarınca idarenin sorumlu tutulabilmesi için mevcut zararın herkesin katlanmak mecburiyetinde kalacağı genel yükümlülük sınırlarını aşması ve ilgili kişiden mevcut zarara katlanmasının beklenememesi, zararın özel ve istisnai nitelik arz etmesi gerekir.[201]

2.4.2.2. İstisnai Bir Risk Olması

Risk sorumluluğunun doğmasına neden olan risk, istisnai bir niteliğe sahiptir. Risk sorumluluğunun oluşabilmesi için, zararı doğuran riskin, *"alelade", "herkesin karşılaştığı"* bir riskten ziyade, *"istisnai bir risk"* olması şarttır. Fransız Danıştayının,

---

[197] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1193; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 257.
[198] Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 132.
[199] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 696.
[200] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 696; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 257.
[201] Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 646.

"istisnai risk" kavramıyla birlikte *"anormal ve özel bir risk"* kavramını da kullandığı görülmektedir.[202]

2.4.2.3. Kusur Şartının Aranmaması

Risk ilkesi uyarınca idarenin sorumluluğu objektif bir sorumluluk çeşidi olup, bu sorumluluk çeşidinde idarenin ortaya çıkan zarardan sorumluluğu yoluna başvurulabilmesi için idarenin kusurlu olması gerekmemektedir.[203] Bu husus, risk ilkesi uyarınca idarenin sorumlu olması için illaki kusursuz olması gerektiği anlamına gelmemektedir. İdarenin kusurlu bulunma halinin ispatının aranmaması, risk sorumluluğunda idarenin daima kusursuz olması sonucunun oluştuğu manasına gelmemelidir. Risk sorumluluğunun uygulama alanı bulduğu bazı hallerde idarenin, gerekli dikkat ve özeni göstermemiş olması gibi kusurları söz konusu olabilmekte, ancak idarenin kusurlu halinin ispatına gerek duyulmamakta, tehlikeli iş, eylem ya da kullanılan araç-gereçler sebebiyle idare kusurlu farz edilmekte, idarenin kendi kusursuzluk halini ispat etmesine de olanak bulunmamaktadır.[204]

2.4.2.4. Tamamlayıcı Olma Özelliği

Risk ilkesi uyarınca idarenin kusursuz sorumluluğu, idarenin kusurlu sorumluluğuna göre ikincil niteliğe sahip bir sorumluluk çeşididir.[205] Karşılanması gerekli olan bir zarar ortaya çıktığı hallerde, zarar hizmet kusuru hükümleri doğrultusunda karşılanabiliyorsa veya ilgili zarar sosyal güvenlik sistemiyle karşılanabiliyorsa risk ilkesi bağlamında sorumluluğu söz konusu olmayıp, kusurlu sorumluluk hükümleri uygulanacaktır. Eğer bu duruma da olanak bulunmazsa bu durumda kusursuz sorumluluk hükümlerine başvurulacaktır. Paris İdari İstinaf Mahkemesinin 5 Mayıs 1998 tarihinde vermiş olduğu bir kararında, ameliyat esnasında hekimin kaptığı bir virüs sebebiyle tazminat davası açılmış, zararın sosyal güvenlik kurumu içinde karşılandığı gerekçe gösterilerek risk sorumluluğuna hükmedilemeyeceğine karar verilmiştir.[206] Verilen bu hüküm, meydana gelen zararı

[202] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 697.
[203] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 257.
[204] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 697; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 258.
[205] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 257.
[206] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1194.

karşılamaya yönelik özel bir yasal düzenleme bulunması durumunda doğrudan kusursuz sorumluluk yoluna başvurulamayacağına yönelik bir karar olma özelliğine sahiptir. Danıştay da birçok kararında, idarenin sorumluluğuna yönelik olaylarda hem hizmet kusuruna hem de kusursuz sorumluluğa başvurulamayacağına ve sorumluluğa karar verilirken hangi ilkenin uygulandığının açık bir şekilde ifade edilmesi gerektiğine hükmetmiştir.[207]

2.4.3. Risk İlkesi Bağlamında Sorumluluk Halleri

Risk sorumluluğunu gerektiren durumları beş başlık şeklinde ele alabiliriz: Bunlar; *"tehlikeli şeyler", "tehlikeli yöntemler", "tehlikeli durumlar", "mesleki riskler"* ve *"sosyal risk"* şeklinde belirtilmektedir. Bu beş başlıktan tehlikeli yöntemler bölümüne ilişkin kısım hukuk literatürümüzde pek fazla uygulama alanı yer bulmamıştır. Diğer risk sorumluluğunu gerektiren durumlar hukukumuzda yer bulmakla birlikte son dönemde en geniş uygulama alanına sahip ilke "sosyal risk" ilkesidir.[208] Bu bağlamda yukarıda ifade edildiği üzere risk ilkesi kapsamına giren durumlar şu şekilde belirtilebilir:

2.4.3.1. Tehlikeli Şeyler

Günümüzde idare, gelişen ve karmaşık bir yapıya bürünen kamu hizmetlerini yürütürken, bilimin icadı olan ve özünde risk taşıyan, bu nedenle de taşıdığı risk sebebiyle her an zarara sebebiyet verebilecek tehlikeli madde, araç-gereç, işletme ve tesisleri kullanmakta ve bunlardan vazgeçememektedir.[209] *"Tehlikeli şeyler"* kavramı, idari faaliyetlerde kullanılan ve bünyesinde belirli bir risk taşıyan araçlar veya maddeleri belirtmek için kullanılır. Tehlikeli şeylerin kullanımı sonucunda meydana gelen zararın, idarenin risk ilkesi uyarınca kusursuz sorumluluğuna neden olacağı ifade edilmektedir.[210]

---

[207] Danıştay Onuncu Dairesi, T.26.11.2008, E.2006/7165, K.2008/8312 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 24.01.2023

[208] Oğuz Özkarslı, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Risk İlkesi* (Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 70.

[209] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 308; Tuncay Bozdoğan, *Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 109.

[210] Günday, *İdare Hukuku*, 379.

İdarenin birtakım faaliyetleri, mülkiyetinde bulunan eşyalar ve araçlar yahut tesislerinin bünyesinde bulunan tehlike, risk unsuru teşkil edebilir. İdare doğası gereği bu tür faaliyetleri gerçekleştirmek veya bu tür varlıklara sahip olmak zorundadır. İfade edilen varlıklar ve faaliyetler sebebiyle kişilerin özel ve fevkalade nitelikte zarar görmeleri halinde bu zararların karşılanması gerekmektedir. Şu halde, idarenin faaliyeti ile meydana gelen zarar arasında nedensellik bağının bulunması yeterlidir.[211]

Hukuk devleti ve sosyal devlet anlayışının somut bir karşılığı olarak idarenin kusursuz sorumluluğuna neden olan tehlikeli şeylerin ne olduğunun belli yahut belirlenebilir olması önem arz etmektedir. Hukukumuzda ne yazık ki bu boşluğu tamamlamak adına sistematik bir çaba içerisine gidilmemiştir. Belirtilen bu sorunu gidermek adına Gözler, Fransız içtihatlarından esinlenerek risk sorumluluğu hallerini sistematik bir düzlemde yerleştirmeye çalışmıştır.[212] Tehlikeli şeylerin neleri kapsadığı konusunda tahdidi bir sayım yapılmamakla birlikte Danıştay, cephaneliğin patlaması, bir helikopterin havada patlaması[213] ve polis aracının freninin bozulmasından dolayı bir kişiyi ezip geçmesi[214] gibi hallerde idarenin kusursuz sorumlu olduğuna karar vermiştir.

Bir şeyin zararı doğurmaya uygun nitelikte olması onu doğrudan tehlikeli bir unsur yapmaya yeterli değildir. Bu anlamda zararı doğurabilecek her şey tehlikeli şeyler kapsamında değerlendirilemez. Öte yandan, tehlikeli şeylerin tehlikelilik seviyeleri de duruma göre değişiklik göstermektedir. Bu bakımdan, neden olduğu zararlar sebebiyle kusurlu görülmese de sorumlu olduğu şeylerin listelenmesinde yarar görünmektedir.[215]

2.4.3.1.1. Patlayıcı Maddeler

Patlayıcı maddeler özü itibariyle bünyesinde birtakım tehlikeli haller taşıyabilmektedir. Bu durumdan kaynaklı idare tarafından tehlikeli niteliğe sahip

[211] Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 169.
[212] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 258.
[213] Esin, *Danıştayda Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 136; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/360.
[214] Yakup Bal vd., *Danıştay 10. Dairesinin Tazminat Davalarına İlişkin Seçilmiş Kararları* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003), 413.
[215] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 258; Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 697.

patlayıcı maddeler yahut ateşli silah gibi araçlar kullanıldığında ve bu nedenle herhangi bir zarar doğduğunda idarenin kusuru bulunmasa dahi meydana gelen zarardan sorumluluğu doğmaktadır.[216]

Fransız Danıştayı daha önce ifade ettiğimiz üzere 28 Mart 1919 tarihinde vermiş olduğu *"Regnault-Desroziers"* kararı ile patlayıcı maddelerin herhangi bir zarara neden olması durumunda idarenin kusursuz sorumlu tutulacağına karar vermiş daha sonra polis operasyonlarını da kapsayacak biçimde ilkenin uygulama sahasını genişletmiştir.[217] Bu karar öncesinde benzer şartlarda hizmet kusuru aranmaktaydı (10 Mayıs 1912, *"Ambrosini"* kararı). Fransız Danıştayı *"Regnault-Desroziers"* kararında *"normal komşuluk ilişkisinin çok üzerinde bulunan sınırları aşan risklerin oluşturduğu alan risk sorumluluğunun kapsamını çizer"* ifadesine yer vermiştir. Bu çözüm metodu sonraları idareye ait otomobillerin tehlikeli araçlar olarak kabul edilmesi ile varlığını sürdürmüştür. Fakat bu içtihat günümüzde geçerli değildir. Çünkü 1957 tarihinde çıkarılan Kanun ile beraber bu durumdaki araçların neden olduğu kazalardan kaynaklanan uyuşmazlıkların adli yargıda görülmesi düzenlenmiştir.[218]

Risk ilkesi gereğince idarenin kusursuz sorumluluğuna ilişkin Danıştay Altıncı Dairesinin 1952 tarihli verdiği karar, hukukumuzda verilen en eski karardır.[219] Karara konu olan olayda; havada infilak etmeyerek, bir fabrikanın üzerine düşen uçaksavar mermisi patlamış, daha sonra ilgili zararın tazmini talebiyle yargı yoluna başvurulmuş, yargılama sonucunda zararın telafisinin *"adalet esaslarından"* olduğu gerekçesi ile tazminat davası kabul edilmiştir. Yine 1973 tarihli bir karara konu olan olayda, yol yapımı sırasında patlatılan dinamitlerin etkisiyle yol güzergahında bulunan davacıya ait ev zarar görmüştür. Açılan tazminat davasında Danıştay, idari faaliyet neticesinde meydana gelen zararın, kusuru bulunmayan bireylere yüklenmeksizin kamuya pay edilerek tazmininin hakkaniyet ve nesafet kuralları gereği olduğuna karar vermiştir.[220] Verilen kararlarda her ne kadar doğrudan risk ilkesine atıf yapılarak bu ilkenin varlığı

---

[216] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 258; Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1195.
[217] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku,* 308.
[218] Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları,* 170.
[219] Danıştay Altıncı Dairesi, T.17.01.1952, E.1950/1631, K.1952/84, Aktaran; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 259-260.
[220] Danıştay Onikinci Dairesi, T.13.02.1973, E.1971/1718, K.1973/330 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1196-1197.

açık bir şekilde ortaya konulmayıp, aynı zamanda kusursuz sorumluluğun bir alt başlığı olan patlayıcı maddelerden dolayı sorumluluk haline doğrudan yer verilmese de sonuç olarak olayın özü gereği patlayıcı maddenin sebebiyet verdiği zararın karşılanması açısından idarenin kusursuz sorumluluğu yoluna gidildiği ifade edilebilir.[221]

2.4.3.1.2. Ateşli Silahlar

İdarece kullanılan ateşli silahlar gibi tehlikeli aygıtlardan doğan zararlardan, idarenin kusursuz sorumlu olduğu anlayışı benimsenmektedir. Fransız Danıştayı 1949 tarihinde verdiği *"Lecompte"* ve *"Franquette et Daramy"* kararlarında, kişiler ve malları bakımından olağandışı risk doğuran silahların kullanımı nedeniyle idareyi kusursuz sorumlu bulmuştur.[222] *"Lecompte"* kararına konu olan olayda şüpheli bir aracı durdurmak için kolluk görevlisi otomobile ateş etmiş, bunun sonucunda bir işyeri sahibi ölümcül şekilde yaralanmıştır. *"Franquette et Daramy"* kararına konu olan olayda ise, kolluk görevlisi kaçan bir suçluyu yakalamak için ateş etmiş, bu ateş sonucunda orada bulunan bir kişi ölümcül biçimde yaralanmıştır. Bu kararlarda ateşli silahların kullanımı sonucunda, kişiler ve mallar bakımından bir tehlike teşkil etmesinden dolayı idarenin kusursuz sorumlu tutulacağına hükmedilmiştir.[223]

Ateşli silahlar ve tehlikeli aygıtlar nedeniyle ortaya çıkan zararlardan idareyi kusursuz tutabilmek için belirli hususların varlığı aranmaktadır. Bu hususlar şunlardır: Öncelikle, zarara neden olan silahın ateşli silah niteliğini haiz olması gerekir. Bıçak vs. ile verilen zararlar bu kapsama girmemektedir. Fakat ateşli silahın türü önem arz etmemektedir. Fransız Danıştayı *"göz yaşartıcı bombaları"* tehlikeli şey kapsamında ele almamıştır.[224]

Ateşli silahlar nedeniyle kusursuz sorumluluk, ancak üçüncü kişiler bakımından uygulanabilir. Polis operasyonlarında hedef olan kişiye verilen ateşli silah zararlarında risk sorumluluğundan ziyade, kusurlu sorumluluk ilkesi kabul

[221] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 260.
[222] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 261-263.
[223] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1197-1198.
[224] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1198; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 262.

edilmektedir. Bunun yanında polislerin kendisinin maruz kaldığı zararlarda risk sorumluluğu değil, kusurlu sorumluluk ilkesi geçerlidir. Polis operasyonları neticesinde bir polisin açtığı ateş nedeniyle başka bir polisin veya polisin kendisinin yaralanması veya polis operasyonunda hedef olan kişilerin açtığı ateş neticesinde polisin yaralanması halinde idarenin sorumlu tutulabilmesi için, ortada idareye yüklenebilir bir kusurun bulunması gerekir. Polisin taraf olarak yer aldığı bir silahlı çatışmada karşı tarafın açtığı ateş neticesinde operasyonla bağlantısı bulunmayan bir kişinin yaralanması halinde de bu kişinin zararının idarece tazmini gerektiği ifade edilebilir. Son olarak zarar görenin maruz kaldığı zarar, anormal bir zarar olmalıdır. Başka anlatımla normal olarak katlanılması gereken külfetleri aşan bir ağırlıkta zararın meydana gelmiş olması gerekir.[225]

Hukukumuzda buna yönelik Danıştay kararlarından örnek vermek gerekirse; sıkıyönetim yetkililerince gözetim altında olduğu esnada bir askerin silahından teknik arıza nedeniyle çıkan mermi ile yaralanan kişinin maruz kaldığı zararın karşılanmasına yönelik olarak Danıştay, meydana gelen zararın kusursuz sorumluluk ilkeleri uyarınca hizmetin asıl sahibi olan idarece karşılanmasına yönelik hüküm tesis etmiştir.[226] Yine teröristlerle güvenlik güçleri arasındaki çatışmada evinin damında yatmaktayken kurşun isabet etmesi üzerine ölen kişinin yakınları tarafından açılan davada Danıştay, idarenin kusurlu sorumluluğunun bulunmadığı, idarenin eylemi ile oluşan zarar arasında nedensellik bağı olduğu için sosyal risk ilkesinin de uygulanamayacağına hükmetmiştir. Bu sebeple idare kusursuz olarak sorumludur diyerek herhangi bir sorumluluk sebebi belirtmemiştir.[227]

2.4.3.1.3. İdareye Ait Araçlar

İdarenin kara, hava, deniz ile demir yolu araçlarının sebep olduğu zararlarda, idarenin kusursuz sorumlu olduğu kabul edilmektedir. Nitekim ifade edilen araçların tümü yüksek risk barındırmaları nedeniyle tehlikeli araçlar kapsamında

[225] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1198-1199; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 262-263.
[226] Danıştay Onuncu Dairesi, T.04.03.1985, E.1982/4444, K.1985/671 Aktaran; Fatma Ebru Gündüz, "Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi", *Melikşah Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4/2 (2015), 127.
[227] Danıştay Onuncu Dairesi, T.29.01.2007, E.2004/7285, K.2007/212 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 25.01.2023

değerlendirilmektedir. İdarenin bu araçlarının yaptıkları kazalar neticesinde, ilgili hizmetten faydalananlar, üçüncü kişiler ya da idarenin yetkili memuru zarara uğrayabilmekte ya da olumsuz neticelerle karşılaşabilmektedir. Bu doğrultuda, bahsi geçen zararların, risk ilkesi kapsamında kusursuz sorumluluk ilkeleri uyarınca karşılanması gerekmektedir.[228]

Danıştayın 1978 tarihinde vermiş olduğu bir kararına konu olan olayda; idarenin kullanımında olan uçak bir evin bahçesine düşmüş ve orda bulunan bir çocuğun hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Daha sonra görülen davada Danıştay, kamusal hizmetlerin yürütülmesi esnasında görev ile ilgili olarak yasal yükümlülükler dışında kişilere ve özel mülkiyete zarar verilmesi halinde, eylem ile zararlı sonuç arasında nedensellik bağının olması koşuluyla ayrıca idarenin kusurlu bulunması gerekmeksizin hizmet sahibi idare tarafından zararın karşılanması hukukun genel esasları ile hakkaniyet ve nesafet esaslarının gereğidir[229] şeklinde hüküm vermiştir.

Danıştay Onuncu Dairesi, önüne gelen bir olayda; Ağrı Doğubeyazıt ilçesinde taraflar arasında meydana gelen bir olaya müdahale etmek amacıyla olay yerine giden bir polis aracının fren sisteminin bozulması sebebiyle kaldırımın üstüne çıkıp bir kişinin ölümüne sebebiyet vermesi şeklinde meydana gelen olayda, ölen kişinin mirasçılarının açmış olduğu davada, idarenin kusursuz sorumluluğu bulunduğuna hükmederek davacı kişilerin meydana gelen zararlarının tazmin edilmesi gerektiğine karar veren yerel mahkeme kararını hukuka uygun bularak onamıştır.[230]

Hukukumuzdaki çeşitli içtihatlara bakıldığında, idareye ait araçlardan doğan zararlar bakımından, idarenin kusursuz sorumluluğuna başvurulduğunu belirtebiliriz. Uçuş esnasında motora kuş çarpmasından dolayı uçağın düşmesi ile birlikte uçakta bulunan kişinin hayatını kaybetmesi olayında[231] iskeleye bağlanmış bir hücumbotunun belirlenemeyen bir nedenle patlaması neticesinde taşınmazın camlarının kırılması

---

[228] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 276; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1204-1205.

[229] Danıştay Onikinci Dairesi, T.15.2.1978, E.1975/805, K.1978/262, Aktaran; Celal Karavelioğlu, *İdari Yargılama Usulü Kanunu* (Kayseri, 2001), 1/258.

[230] Celal Işıklar, "Danıştay Kararlarında İdarenin Kusursuz Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Haller", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi* 1 (2019), 123.

[231] Danıştay Onikinci Dairesi, T.20.04.1971, E.1967/1689, K.1971/1008 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 138.

olayında[232] lokomotiften dökülen ateşin rüzgarla yayılması neticesinde demiryolu civarındaki bir harmanın tutuşması olayında[233] idarenin kusursuz sorumluluğuna karar verilmiştir.

Şunu da ifade etmek gerekir ki, karayolu araçlarının neden olduğu zararlar yönünden özel hukuk hükümlerine başvurulmaktadır. Bu mesele Fransa'da 31 Aralık 1957 tarihli Yasa ele alınmış ve adli yargının görevli olduğuna karar verilmiştir. Ülkemizde de 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 106. maddesinde, idareye ait motorlu araçlardan kaynaklanan zararlar nedeniyle, bu Kanunun işletenin hukuki sorumluluğuna ilişkin hükümleri uygulanır düzenlemesi öngörülmüştür. 110. maddede ise bu Kanundan kaynaklanan davaların adli yargıda karara bağlanacağı belirtilmiştir. Kanunun 85. maddesi uyarınca bu sorumluluk da özel hukuktaki risk (tehlike) sorumluluğudur.[234] Öğretide idarenin sorumluluğu meselesinde, risk ilkesi bulunmasına rağmen, söz konusu araçlardan doğan zararlar yönünden, özel hukuktaki risk sorumluluğuna başvurulması eleştirilmektedir.[235]

2.4.3.1.4. Bayındırlık Tesisleri

Bayındırlık tesisleri, kamu yararı amacıyla inşa edilmiş olan; elektrik, su ve gaz tesisleri ile köprü, baraj, yol yahut inşa edilen bu yapılara bağlı hizmet binalarını içerir. Bayındırlık faaliyetleri ise ilgili tesisler üzerinden kamu tüzel kişiliğince gerçekleştirilen hizmetler kapsamındaki faaliyetleri içerir.[236] Fransız Danıştayı 1930 tarihinden itibaren su, gaz ve elektrik tesislerine ilişkin *"bayındırlık eserleri"*nin kullanıcılarına ve üçüncü kişilere verdiği zararlardan idareyi kusursuz sorumlu tutmuştur. Ülkemizde buna yönelik örnek Danıştay kararlarında, elektrik telinin kopması sonucu kişinin üzerine düşüp ölümüne neden olmasında[237], havagazı

[232] Danıştay Onikinci Dairesi, T.24.02.1971 E.68/868, K.71/427 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 137.

[233] Danıştay Onikinci Dairesi, T.30.11.1971, E.69/3328, K.71/2770 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 138.

[234] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1210; Ramazan Çağlayan, "Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu (28-29 Mayıs 2009), Ankara*, (2009), 463.

[235] Özlem Erol, *İdari Yargı Kararları Işığında İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Sosyal Risk İlkesi* (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 93.

[236] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1201-1203.

[237] Danıştay Onikinci Dairesi, T.28.02.1973, E.1969/1430, K.1973/609 Aktaran; Karavelioğlu, *İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 1/260.

deposunda meydana gelen arızanın giderilmesi esnasında zehirlenen işçi ekibinin kurtarılması çalışmasına katılan polis memurunun zehirlenmesi ve akabinde beyin sendromu sebebiyle sakat kalmasında[238], fırtınalı bir gecede yolda yürümekte olan kişilerden birinin, sokak lambalarının yanmamasından dolayı yere düşmesi, onu yerden kaldırmaya çalışan diğerinin kopmuş elektrik kablosunu tutması ve ölmesinde[239] idarenin kusursuz sorumluluğuna hükmedilmiştir.

Fransız Danıştayı elektrik, su ve gaz tesisleri haricindeki yol, köprü gibi bayındırlık tesisleri alanında 1973 tarihinden itibaren *"olağanüstü tehlikeli bayındırlık eserleri"* kapsamına giren durumlarda idareyi kusursuz sorumlu tutmuştur.[240] Ülkemizde buna yönelik yargı kararlarında, yol yapımı faaliyetleri sonucunda toprak kayması nedeniyle arazinin tarımsal açıdan kullanılamaz hale gelmesi[241], sulama kanalı inşası sebebiyle meydan gelen sel baskını[242] ile baraj inşası sebebiyle ekili sulu arazinin kuruması[243] olayında idarenin kusursuz sorumluluğuna hükmedilmiştir. Sorumluluk ilkesinin kaynağı noktasında Danıştayın süregelen bir uygulamasının olmadığı söylenebilir. Bu doğrultuda Danıştayın, risk ilkesi kapsamında kusursuz sorumluluğa karar vermekle beraber, kimi hallerde idarenin kusurlu sorumluluğuna karar verdiği de olmaktadır. Örneğin; yol yapımı esnasında davalı idare tarafından yere döşenen dinamitler sonucu davacının uğradığı öne sürülen zararın karşılanması talebiyle görülen yargılamada, yerel mahkemece; idarenin kusurlu sorumluluğunun bulunduğu ifade edilerek davanın kabulü yönünde verilen hükmü Danıştay, davalı idare tarafından yapılan temyiz talebini reddederek onamıştır.[244] Danıştay, bir başka kararında, Çevre Kanununun 28. maddesini dayanak göstererek, meydana gelen

[238] Danıştay Onuncu Dairesi, T.24.11.1982, E.1982/469, K.1982/2357 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1202.
[239] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 267.
[240] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1203.
[241] Danıştay Onikinci Dairesi, T.08.04.1968, E.1967/781, K.1968/803 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 198.
[242] Danıştay Onikinci Dairesi, T.10.04.1969, E.1968/543, K.1969/693 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 188.
[243] Danıştay Onikinci Dairesi, T.20.02.1969, E.1966/816, K.1969/347 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 188.
[244] Danıştay Onuncu Dairesi, T.12.12.1995, E.1994/5456, K.1995/6438, Aktaran; Bal vd., *Danıştay 10. Dairesinin Tazminat Davalarına İlişkin Seçilmiş Kararları*, 267.

zararın Anayasanın 125. maddesi uyarınca idarece tazmini gerektiğine hükmetmiştir.[245]

2.4.3.1.5. Sağlık Hizmetleri

Kamu hizmetleri kapsamında değerlendirilen ve bünyesinde risk barındıran bir hizmet olan sağlık hizmeti[246], geçmişten beri yürüttüğü geleneksek kamu hizmetleri şeklinde adlandırılan idari kamu hizmetlerinden olup kamu hukuku kurallarına tabidir.[247] Ülkemizde kamunun sunduğu sağlık hizmetlerinin yanında özel sektörün sunduğu sağlık hizmetleri de bulunmaktadır. Ancak, özel sektör tarafından sunulan sağlık hizmetleri, idarenin kontrol ve denetimi doğrultusunda ifa edilen kamu hizmetleridir. Bu noktada Anayasamızda; devletin, gerek kamu gerekse özel sektörle birlikte sağlık hizmetlerini ifa edeceği ifade edilmiştir.[248] Hukukumuzda sağlık hizmetlerinde sorumluluk meselesi son zamanlarda önem kazanarak hem kamu hukuku hem özel hukuk yönünden inceleme konusu haline gelmiş[249], sağlık hizmetlerinin tanımı, niteliği ve zararın ortaya çıkması hallerinde bunun tespiti hususu içtihatlarda da yer almaktadır.[250]

Danıştay, sağlık hizmetlerinin ifası esnasında oluşan zararlardan, idarenin sorumluluğuna karar verirken, hizmet kusuru ve bazen de ağır hizmet kusuru koşulunu aramaktadır.[251] Zarara uğrayan kişinin sunulan hizmetten faydalanan kişi konumunda olduğu ve hizmetin tehlikeli bir mahiyet arz ettiği hallerde, idarenin meydana gelen zararı karşılama zorunluluğunun söz konusu olabilmesi için oluşan zararın, ağır hizmet kusuru çerçevesinde doğmuş olması gerekmektedir.[252] Danıştay, 2015 tarihinden

---

[245] Danıştay Altıncı Dairesi, T.31.03.2004, E.2002/6748, K.2004/1834 Aktaran; Süheyla Alıca, "Çevre Denetiminde İdarenin Sorumluluğu", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/4 (2011), 110.

[246] Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku*, 572.

[247] Aydın Akgül, "İdarenin Sağlık Hizmetlerinden Doğan Tazmin Sorumluluğu ve Danıştayın Yeni Yaklaşımı", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 20/1 (2016), 275.

[248] M. Savaş Bayındır, "Sağlık Hizmetlerinde İdarenin ve Hekimlerin Sorumluluğu", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11/1 (2007), 552.

[249] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 272.

[250] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.31.03.2016, E.2013/4577, K.2016/2222 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 05.03.2023

[251] Gürsel Kaplan, "İdarenin Sağlık Kamu Hizmetinin Yürütülmesinden Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğu Alanında Gelişmeler", *https://www.idare.gen.tr/kaplan-saglik.htm* (Erişim Tarihi: 05.03. 2023).

[252] Serhat Celen, *Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesinde Hizmet Kusuru* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Ödevi 2016), 15.

itibaren, tedavi hizmetleriyle ilgili sağlık hizmetinin kusurlu ifasından dolayı açılan tam yargı davalarında, idarenin sorumluluğuna hükmedilebilmesi için *"ağır hizmet kusuru"* yerine *"hizmet kusuru"*nu yeterli görmüştür.[253] Nitekim Danıştay kararlarına baktığımızda; "Kan nakli sonucunda HIV bulaşan hastanın ortaya çıkan zararı"[254] "Sağlık çalışanlarının teşhis ve tedavi kusurları"[255], "Kişide yanlış tedavi sonucu oluşan ve ömür boyu devam eden vücut fonksiyon kaybına ilişkin zararın varlığı"[256], "Teşhisin geç konulması ve ameliyatın geç yapılması nedeniyle hastalığın ağırlaşması"[257] gibi olaylarda idare, hizmet kusuru esasları doğrultusunda sorumlu tutulmuştur.

2.4.3.2. Tehlikeli Yöntemler

İdare, esas gayesi olan kamu yararını gerçekleştirmek için bazı tehlikeli yöntemlere başvurmakta, bu yöntemler sebebiyle maruz kalınan zararlardan idarenin risk ilkesi uyarınca kusursuz sorumluluğu bulunmaktadır. Fransız Danıştayı 1956 tarihinden itibaren içtihat oluşturmuş olup, uygulanan tehlikeli yöntemler: *"genç mahkumların ıslahı", "akıl hastalarının deneme çıkışları", "mahkumlara verilen çıkma izinleri"* ve *"tehlike arz eden tıbbi yöntemler"* olarak sınıflandırılmaktadır.[258]

2.4.3.2.1. Genç Mahkumların Islahı

Fransa'da 1945 tarihinden beri genç mahkumların ıslahı amacıyla yarı açık kurumlar kurulmuş, bu kişilerin tekrardan eğitimi ve topluma uyum sağlamaları için liberal yöntemler tercih edilmiş, bunlar cezaevlerinden ziyade, *"gözetimli eğitim*

---

[253] Örnek kararlar için bkz. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.18.02.2015, E.2013/4361, K.2015/890; Danıştay Onbeşinci Dairesi T. 21.04.2015, E.2014/5867, K.2015/2320; Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.13.05.2015, E.2014/7569, K.2015/2820; Danıştay 15. D. 04.06.2015, E.2014/5822, K.2015/3658; Danıştay Onbeşinci Dairesi 25.06.2015, E.2013/6275, K.2015/4430; Aktaran; Akgül, "İdarenin Sağlık Hizmetlerinden Doğan Tazmin Sorumluluğu ve Danıştayın Yeni Yaklaşımı", 279-280.

[254] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.27.02.2018, E.2017/2712, K.2018/2120 Aktaran; Murat Şaşı, "Enjeksiyon Nöropatisinden Kaynaklı Tam Yargı Davalarında Risk İlkesi Uyarınca İdarenin Kusursuz Sorumluluğunun Uygulanabilirliği", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 33/152 (2021), 98-99.

[255] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.19.12.2017, E.2015/6230, K.2017/7584 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 05.03.2023

[256] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.03.04.2018, E.2013/13008, K.2018/3265 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 05.03.2023

[257] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T. 08.02.2018, E. 2017/722, K.2018/1324 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 05.03.2023

[258] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 698; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 282.

*kurumları"*na yerleştirilmiştir. Fakat bu yöntemler, genç mahkumların bulundukları eğitim kurumlarından kolay bir şekilde kaçmasına yol açmıştır. Bu mahkumlar kaçtıktan sonra da üçüncü kişileri zarara uğratan eylemlerde bulunmuşlardır. Bu noktada Fransız Danıştayı 3 Şubat 1956 tarihli *"Thouzellier"* kararıyla, bu tür genç mahkumların dışarı çıkmasının *"üçüncü kişiler için ağır ve özel bir risk"* doğurduğuna, bu nedenle bu mahkumlarca başkalarına verilen zararlar nedeniyle devletin kusuru bulunmasa dahi sorumlu tutulacağına risk ilkesi gereğince karar vermiştir.[259] Bu kapsamda sorumluluğun söz konusu olabilmesi için serbest bırakılmaya neden olan olay ile ortaya çıkan zarar arasında illiyet bağının varlığı gereklidir. İlk zamanlar aradaki bu bağlantı coğrafi yakınlık şeklinde idrak edilirken sonraları modern araç-gereçlerin varlığından dolayı *"komşuluk"* ilişkisine bakılmamıştır. Yargı mercileri, belirtilen kişilerin kaçış zamanı ile suç işledikleri zaman arasında geniş bir zaman dilimi süresinin geçmiş olmamasına bakmıştır.[260]

CMK'nın 109. maddesinde düzenlenen *"Adli kontrol"* hükümlerinin yer aldığı düzenlemede bir suç şüphesine dayalı olarak yürütülen soruşturma kapsamında, 100. maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin bulunması durumunda, şüpheli kişinin tutuklanması yerine adli kontrol hükümlerinin uygulanmasına karar verilebilir hükmü yer almaktadır. Yurt dışına çıkışının engellenmesi yahut hakimin tayin ettiği yerlere, tayin edilen süreler içinde düzenli olarak gitmek gibi önlemlerle kişinin kaçması engellenmektedir. Hukukumuzda da kişi bu uygulamaya tabi tutulduğunda tıpkı Fransa'da olduğu gibi üçüncü kişilere zarar verebilir. Bu doğrultuda ortaya çıkan zararların devletçe karşılanması ile buna yönelik esasları uygulama bize gösterecektir.[261]

2.4.3.2.2. Akıl Hastalarının Deneme Çıkışları

Akıl hastalığı bulunan kişiler kimi hallerde toplum için potansiyel tehlike teşkil etmekle birlikte bu tehlikenin yoğunluğunun tespit ve takdiri ile tedavi uygulamaları

---

[259] *"Thouzellier"* kararı, Conseil d'État, T.03.02.1956 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1213; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 282.

[260] Ömer Faruk Kalkan, *Yargı Kararları Işığında İdarenin Kusursuz Sorumluluğu* (Tokat: Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), 52.

[261] Sevilay, Satı. "İdarenin Kusursuz Sorumluluğu - Hukuki İncelemeler Kütüphanesi". http://www.turkhukuksitesi.com/makale_744.htm Erişim Tarihi: 06.03.2022 ; Kalkan, *Yargı Kararları Işığında İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 52-53.

için çoğu kez özel tedbirlerle donatılan sağlık kurumlarında tedavi altına alınmaları gerekmektedir. Akıl hastalığı bulunan kişilerin sırf bu hastalıkları nedeniyle toplumdan bütünüyle soyutlaştırılmaları mümkün olmamaktadır. Bu noktada önem arz eden temel nokta, bu kişilerin akıl hastalıklarının, iradelerine olan yansımalarını, davranışlarının anlam ve sonuçlarını algılama düzeylerini, davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin var olup olmadığını ve toplum için tehlike barındırıp barındırmadıklarını belirlemektir.[262]

Bu doğrultuda Fransız Danıştayı bir süre sonra *"Thouzellier"* içtihadını benzer başka alanlara da uygulamaya başladı. Akıl hastanelerinde tedavi gören akıl hastalarının dışarıdaki hayata aşamalı şekilde uyum sağlamalarına imkan vermek için belli zamanlarda hastane dışına çıkmalarına izin veriliyordu. Bu deneme çıkışlarında akıl hastaları kimi zaman üçüncü kişilere zarar veriyordu. İşte böyle bir deneme çıkışında bir akıl hastasının başkasına verdiği zararın tazmini için açılan davada, Fransız Danıştayı, akıl hastalarının deneme çıkışlarında başkalarına verdikleri zararlardan idarenin kusuru olmasa bile risk sorumluluğu esaslarına göre sorumlu olacağına karar vermiştir.[263] Bu anlayış daha sonra sağlık merkezi denetiminde, akıl hastalarının yardımcı aile gözetimine verilmesi durumları için de uygulandı. Buna karşın serbest servisteki bir hastanın, akıl hastanesine sevki halinde özel bir risk bulunmadığı için, kusursuz sorumluluk hükümleri uygulanmamaktadır.[264]

2.4.3.2.3. Mahkumlara Verilen Çıkma İzinleri

Fransa'da mahkumlara aile bağlarını devam ettirebilmek ve onları sosyal hayata yeniden kazandırabilmek amacıyla *"çıkma izinleri"* verilmektedir. Bu mahkumlar da bu izinlerden yararlanarak yeni suçlar işlemekte, üçüncü kişilere zarar vermektedir. İşte Fransız Danıştayı 2 Aralık 1981 tarihli *"Theys"* kararında çıkma izniyle dışarı çıkan mahkumların başkalarına verdikleri zararlardan devletin bir kusuru olmasa bile risk sorumluluğu ilkesi uyarınca sorumlu tutulacağına hükmetmiştir. Bu yöntemlerin üçüncü kişiler yönünden özel risk oluşturduğunu, üçüncü kişilerin bu

[262] Bozdoğan, *Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 129.
[263] *"Département de la Moselle"* kararı, Conseil d'État, T.13.07.1967, Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1213.
[264] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 283.

yöntemler sebebiyle maruz kaldıkları zararlardan dolayı idarenin sorumluluğuna gidebilmek için kusurun ispatlanması koşulunun aranmayacağını, böyle durumlarda sorumluluğun bizzat hizmetin işleyiş koşullarından kaynaklandığını ifade etmiştir.[265]

2.4.3.2.4. Tehlike Arz Eden tıbbi Yöntemler

Fransa'da hastanelerde uygulanan *"fevkalade tehlikeli tıbbi yöntemler"*den kaynaklanan zararların karşılanması noktasında da risk sorumluluğuna başvurulmuştur. İlk defa Lyon İstinaf İdare Mahkemesi, 21 Aralık 1990 tarihli *"Consorts Gomez"* kararında, uygulanan yeni ameliyat yöntemlerinden kaynaklı ortaya çıkan zararların risk sorumluluğu hükümleri doğrultusunda idarece tazmin edilmesi gerektiğine hükmetmiştir.[266] Fransız Danıştayı, 1993 tarihinde verdiği *"Bianchi"* kararında, bir hastalığın tanı ve tedavisi için zaruri olan fakat sonuçları kesin olarak öngörülemeyen tıbbi yöntemlerden doğan zararlardan dolayı idareyi kusursuz sorumlu tutmuştur. Bu karar uyarınca da kusursuz sorumluluğa başvurulabilmesi için üç koşulun bulunması gerekir. İlk olarak tatbik edilen tıbbi yöntemin esas itibari ile tıbben varlığı bilinen fakat meydana gelmesi çok düşük bir ihtimal olan bir risk barındırması gerekir. İkinci koşul olarak, oluşacak bu riskin hasta açısından tehlike arz edeceğine yönelik bir delil veya iz mevcut olmamalıdır. Son koşul ise, hastanın mevcut durumu ile bağlantısız fevkalade nitelikte ağırlıkta bir zarara neden olunması gerekir.[267]

2.4.3.3. Tehlikeli Durumlar

Bazı tehlikeli durumların bulunması durumunda idarenin, ortaya çıkan zararlardan risk ilkesi uyarınca kusursuz sorumluluğu yoluna gidileceği benimsenmektedir. Burada kastedilen tehlikeli durum, bir kamu görevlisinin yürütmekte olduğu riskli bir görev dolayısıyla, kamu görevlisinin herhangi bir yakınının veya mülkiyetinde olan malların zarar görmesi halidir.[268]

---

[265] *"Theys"* kararı, Conseil d'État, T.02.12.1981 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1214; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 283-284.
[266] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1214.
[267] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 285.
[268] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 285.

Bu durum mesleki riskle benzerlik göstermekle birlikte, yürütülen faaliyet niteliği itibariyle bünyesinde risk barındırmamakta ancak sonradan gelişen ve meydana gelen bazı durumlar sebebiyle ilgili meslek sahibi tehlikeye uğramaktadır. Mesleki risk ilkesi uyarınca kusursuz sorumlulukta ise belirli mesleklerde, doğrudan mesleğin kendi özünde, mesleği ifa eden için risk unsurları bulunmaktadır. Tehlikeli durum olarak belirtilen olaylarda, ifa edilen mesleğin özünde potansiyel bir tehlike mevcut olmamakla birlikte, sonradan ortaya çıkan tehlikeli durum, ilgili mesleği ifa edeni doğrudan, tehlikeye karşı üçüncü kişi konumunda olan kimseyi ise dolaylı şekilde tehlikeye atmaktadır.[269]

Fransız Danıştayının 1968 tarihinde vermiş olduğu *"Dame Saulze"* kararı bu noktada açıklayıcı bir örnek olacaktır. Davaya konu olan olayda, bir ilkokulda kızamık salgını ortaya çıkar ve okulda bulunan bir hamile öğretmen de bu sebeple kızamık olur ve bebeği birtakım anormal sağlık sorunları ile doğar. Burada zarar, hamile olan öğretmenin görevi sebebiyle okulda bulunmasından dolayı karşılaştığı riskten ortaya çıkmıştır. Öğretmenin maruz kaldığı zarardan devlet kusursuz sorumlu değildir. Öğretmenin zararı sosyal güvenlik sistemiyle tazmin edilir. Ancak annesinin yürüttüğü göreve göre üçüncü kişi konumunda olan bebeğin maruz kaldığı zarardan devlet kusursuz sorumluluk ilkesince sorumludur. Çünkü bebek, annesinin görevi sebebiyle anormal ve özel bir risk ile karşılaşmış ve ağır bir zarara maruz kalmıştır. Fransız Danıştayı bebeğin maruz kaldığı zararlardan devletin kusursuz olarak sorumlu tutulması gerektiğine hükmetmiştir.[270]

Açıklandığı üzere normal şartlarda öğretmenin ifa ettiği mesleki faaliyet, *"tehlikeli yöntem"*lere girmemektedir. Bunun yanı sıra idarenin bu faaliyette kullandığı herhangi bir *"tehlikeli şey"* de bulunmamaktadır. Buna karşın mesleki faaliyetin yürütüldüğü ortamın şartları *"tehlikeli bir durum"* meydana getirmiş ve böylelikle istisnai nitelikte bir zarar ortaya çıkmıştır. İşte böylesine tehlikeli durumlarda, herhangi bir kusurun varlığına gerek olmaksızın doğrudan risk ilkesi

[269] Bozdoğan, *Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 133-134.
[270] *"Dame Saulze"* kararı, Conseil d'État, T.06.11.1968 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1215-1216.

gereğince sorumluluk yoluna başvurulmakta ve meydana gelen istisnai zararlardan idare sorumlu tutulmaktadır.[271]

2.4.3.4. Mesleki Risk İlkesi

Mesleki risk ilkesi daha çok mesleki kazalar alanında uygulanan bir risk sorumluluğu çeşididir. Kamu hizmetlerini yürüten yetkili memurların, görevi esnasında yahut görevi nedeniyle bir zarara maruz kalması durumunda bu zarar mesleğin kaçınılmaz bir tehlikesi olarak görüldüğünden, meydana gelen zararın, bir kusuru söz konusu olmasa bile idare tarafından karşılanması gerekmektedir.[272]

Mesleki riskten kaynaklı idarenin kusursuz sorumluluğunun çıkış kaynağı, Fransız Danıştayının 21 Haziran 1895 tarihli bir kararından ortaya çıkmıştır.[273] Bu tarihte Fransa'da, özel hukuk kuralları ve Yargıtay içtihatları henüz bu kavrama aşina değildi. Bu kararın sonrasında 1898 tarihinde çıkarılan bir Yasayla iş kazalarından dolayı işverenin kusursuz sorumluluğu ilkesi yasal dayanağını bulmuştur.[274]

Kamu görevlileri görevlerini yürütürken çeşitli iş kazaları veya meslek hastalıkları sebebiyle bir zarara uğrayabilirler. Zararın ortaya çıkmasında idarenin bir kusuru bulunmasa dahi, yine de sorumlu olması gerektiği kabul edilmiştir. Fransız hukukunda ödenecek tazminatın yasalarda öngörüldüğü hallerde, Fransız Danıştayı, tazminat istemlerini reddetmekte, Türk Danıştayı ise mesleki risk esaslarına göre idarenin sorumluluğunu tespit ettikten sonra; bilirkişiler tarafından belirlenen zararının, özel kanunlar uyarınca ödenen tazminattan daha fazla olduğunu saptarsa, aradaki farkın giderilmesine karar vermekte; aksi durumda, tazminat isteminin reddi yoluna gitmektedir.[275]

---

[271] Halim Alperen Çıtak, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 38-39.

[272] Kadir Korkmaz, "Ayim Kararları Işığında Askeri Hizmetin Yürütülmesi Esnasında Askeri Personelin Karşılaştığı Bireysel Zararlardan İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Esasları", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14/1 (2010), 375; Günday, *İdare Hukuku*, 380; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 248.

[273] Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku*, 599; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/361.

[274] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 309.

[275] Hüseyin Çelikkol, "İdarenin Objektif Sorumluluğu", *İzmir Barosu Dergisi* 2 (1985), 23; Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku*, 604; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 309.

Çoğunlukla kolluk görevlerinin yürütümünde ortaya çıkan meslek risk ilkesine dayalı zararların tazmini, mevzuat ile de hükme bağlanmıştır. Bu doğrultuda kanunda öngörülen görevler sebebiyle ölenlerin varislerine, sakatlanan veya yaralanan personelin ise kendilerine herhangi bir adli karar gerekmeksizin yetkili komisyonlarca karar alınarak nakdi ödeme sağlanmaktadır.[276] Kolluk personeli haricinde diğer kamu görevlilerinin yürüttükleri hizmet nedeniyle maruz kaldığı zararın idare tarafından karşılanması ise çoğunlukla içtihatlarla düzenlenmiştir.[277]

İdarenin, mesleki risk ilkesi nedeniyle kabul edilen kusursuz sorumluluk haline yönelik birkaç yargı kararı şunlardır; Birliğinde yer alan çamaşırhanede çarşafları yıkayan askeri personel, o anda elektrik kesintisi meydana gelmesi nedeniyle, oluşan bu arızayı gidermek için makineyi tamir etmeye çalışmış ancak makinenin üstünün ıslak olmasından dolayı sağ kolu kayarak makinenin içerisine girmiş ve bunun neticesinde sağ kolu kırılmıştır. Askeri personelin meydana gelen bu zararının giderilmesi adına davalı idareye yönelik açmış olduğu davada AYİM; meydana gelen zararın askeri hizmetin ifa edilmesi esnasında ortaya çıktığını, bundan kaynaklı oluşan zarar ile yürütülen hizmet arasında uygun nedensellik bağının mevcut olduğundan bahisle davacı askeri personelin herhangi bir kusurunun olayda söz konusu olmadığını gerekçe göstererek idareyi kusursuz sorumluluk hükümleri doğrultusunda sorumlu tutmuştur.[278] Yine verilen bir başka kararda ise, askeri araçta görevli olan bir personelin, zeminin eğimli ve kaygan olmasından dolayı tankın ani hareketi esnasında doldurucu kapağının aniden kapanması neticesinde sol elindeki üç parmağı kırılmıştır. Sakatlanan personelin bedensel bütünlüğünde oluşan zararların karşılanması amacıyla açtığı davada AYİM, kusursuz sorumluluk ilkesi doğrultusunda idarenin sorumlu olduğuna karar vermiştir.[279] Belirtilen yargı kararları göz önünde bulundurulduğunda; yargı mercilerinin idarenin sorumluluğu noktasında mesleki risk ilkesini çokça ele

[276] Atay, *İdare Hukuku*, 420; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 156; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat,* 709-710.
[277] Günday, *İdare Hukuku*, 380.
[278] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.09.11.2005, E.2004/489, K.2005/785 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 07.03.2023
[279] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.09.11.2001, E.2000/399, K.2001/865 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 07.03.2023

almadığını, doğrudan doğruya ve genel itibariyle kusursuz sorumluluğun varlığını belirtip, bu doğrultuda kararlar verdiği görülmektedir.

Mesleki risk ilkesi tezimizin ana konusunu oluşturduğu için konu ile ilgili detaylı açıklamalar üçüncü bölümde anlatılmıştır. Tekrara düşmemek adına şimdilik bu kadarını ifade etmekle yetiniyoruz.

2.4.3.5. Sosyal Risk İlkesi

Sosyal risk insanların bir arada bulunmalarından kaynaklanan kaçınılmaz bir tehlike halidir. Bu tehlike halinin zararlı neticelerinin nedensellik bağı aranmadan idarece tazminini düzenleyen ilkeye de sosyal risk ilkesi denilmektedir.[280] Toplumun içinde bulunduğu karmaşadan, belli bazı kişilerin maruz kaldıkları özel ve fevkalade nitelikteki zararların, zarar sosyal bir faydanın ve kamunun menfaatinin korunmasına yönelik ortaya çıktığı için toplum tarafından ödenmesi gereği sosyal risk ilkesi çerçevesinde kabul edilmektedir.[281] Diğer kusursuz sorumluluk türlerinden farklı olarak, bu sorumluluk türünde zararı doğuran, idarenin personelinin eylemi yahut muhataralı (tehlikeli, zararlı) tesisleri değil, idareye yabancı bireylerin, grupların, idarece önüne geçilemeyen veya önüne geçilmesi daha büyük zararlar doğurabilecek olan etkinlikleridir. Şu halde zarar ile idarenin faaliyeti arasında bir illiyet bağının aranmadığı yegane kusursuz sorumluluk hali budur.[282]

Fransız hukukunda ortaya çıkan sosyal risk kavramı, ülkede savaş halinden kaynaklanan zararların idarece karşılanmasına yönelik sorumluluk anlayışını ifade etmektedir.[283] Günümüzde bu kavram daha geniş alanlarda yayılım göstererek anayasal düzeni yıkmaya yönelik toplumsal anarşi ve terör eylemlerinin yanı sıra benzeri toplumsal olaylar sırasında ortaya çıkan zararların da idarece karşılanmasında

[280] Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, 611; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 155; Mustafa Köksal, "Sosyal Risk İlkesi Tarih mi Oluyor?", *Terazi Hukuk Dergisi* 5/42 (2010), 91.

[281] Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1744; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 155.

[282] Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 710.

[283] Bahtiyar Akyılmaz, "Sosyal Risk ve Uygulama Alanı", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9/1-2 (2005), 186; Hayrettin Yıldız, "İdarenin Sosyal Risk Sorumluluğunda İlliyet Bağı Meselesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 27/116 (2015), 150.

bu ilkeye dayanılmaktadır.[284] Sosyal risk ilkesi doğrultusunda öğretide yer alan açıklamaları ve yargısal içtihatları göz önünde bulundurarak bu sorumluluk halini *"Sosyal Olaylardan Kaynaklanan Sorumluluk"* ve *"Terör Olaylarından Kaynaklanan Sorumluluk"* biçiminde iki ayrı başlık olarak ele alabiliriz.

2.4.3.5.1. Sosyal (Toplumsal) Olaylardan Sorumluluk

Fransız hukukunda tarihsel süreç içerisinde sosyal yardımlaşma ve dayanışma düşüncesinin yaygınlaşmasıyla birlikte, risk ölçütünün toplumsallaştığı anlayışı ileri sürülmüştür.[285] Bu anlamda toplantı, gösteri gibi sosyal olaylarda, olaylarla bağlantısı olmayan kişiler zarara uğrayabilirler. Bu zararların, zarara uğrayanlar üzerinde bırakılmasının hakkaniyetli bir tutum olmadığı anlayışına bağlı olarak, kusursuz sorumluluğun bir türü olarak sosyal risk ilkesinin gündeme geldiği belirtilmektedir.[286]

Sosyal olaylardan doğan zararlar, idarenin bir eyleminden ziyade, bu olayları gerçekleştiren kişilerin eylemlerinden ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle meydana gelen zararla idarenin bir faaliyeti arasında illiyet bağı bulunmamaktadır. Bundan dolayı da bu zararlar nedeniyle idarenin normal şartlar altında sorumluluğu yoluna gidilemez. Çünkü kusursuz sorumluluk için de illiyet bağının bulunması gerekmektedir. Eğer sosyal olaylar nedeniyle idare sorumlu tutulmak isteniyorsa, bunun bir yasayla düzenlenmesi gerekir. Nitekim 1983 tarihinde Fransa'da böyle bir Yasa çıkarılmıştır. 7 Ocak 1983 tarihli Yasanın 92. maddesi uyarınca toplantı ve gösteri yapanların yol açtıkları zararlardan devlet sorumludur ve 9 Ocak 1986 tarihli Yasanın 27. maddesi uyarınca da bu zararlardan doğan tazminat davaları idari yargıda görülür.[287]

Kitle hareketlerinden doğan zararlar yönünden devletin kusursuz sorumlu tutulabilmesi için birtakım koşullar aranmaktadır. İlk olarak zarar bir toplantı veya bir gösteri biçimindeki kitle hareketinden ortaya çıkmış olmalıdır. Toplantı veya gösterinin maksadı veya içeriği önemli değildir. Gösteri yerinin kamusal veya özel bir alan olmasının da bir önemi bulunmamaktadır. Fakat suç işlenmesi veya terör

[284] Tan - Bayazıt, *İdare Hukuku*, 450; Gözübüyük, *Yönetim Hukuku*, 356.
[285] Hasan Nuri Yaşar, "İdarenin Hukuki Sorumluluğu Üzerine Düşünceler", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 66/1 (2008), 215.
[286] Akyılmaz, "Sosyal Risk ve Uygulama Alanı", 186.
[287] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1235.

faaliyetinde bulunulması için toplanmış grupların yol açtığı zararlar devletin kusursuz sorumluluğu kapsamında bulunmamaktadır. İkinci olarak toplantı ve gösteri yapanların etkinliklerinin suç oluşturan şiddet eylemi vasfında olması gerekir. Suç oluşturmayan zararlar 7 Ocak 1983 tarihli bu Yasanın belirttiği kusursuz sorumluluk düzenlemesi dışında kalır. Son olarak karşılanması gerekli zarar, kitle hareketinin doğrudan ve açık neticesi olmalıdır. Bu anlamda maruz kalınan ticari zararlar da tazmin sorumluluğu kapsamında değerlendirilmektedir.[288]

Türkiye'de Fransa'daki Yasaya benzer mahiyette toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden doğan zararların karşılanmasını düzenleyen genel bir yasa bulunmamaktadır. Bu konuda tespit edilen tek bir özel yasa bulunmaktadır. 6-7 Eylül 1955 tarihinde İstanbul ve İzmir'de ortaya çıkan sosyal olaylar sebebiyle kişilerin maruz kaldıkları zararların karşılanması için 28 Şubat 1956 tarih ve 6684 Sayılı Yasa çıkarılmıştır.[289] Danıştayın bu meseleye yönelik kararlarında ise belli bir sistematik yoktur. Böylesine kitlesel olaylardan doğan zararların karşılanmasında, kimi zaman kusursuz sorumluluk, kimi zaman da kusurlu sorumluluk ilkesini benimsediği gibi, bazı kararlarında böylesine zararlardan idarenin sorumlu tutulamayacağına hükmetmektedir.

Danıştayın idarenin sorumlu tutulamayacağına yönelik bir kararına konu olan olayda, Ankara'da bir grup, EGO'ya ait belediye otobüsünden indiği sırada, civardaki diğer bir grubun ideolojik saiklerle, taşlı saldırısına maruz kalmış ve bunun sonucunda otobüsün camları zarar görmüştür. EGO, maruz kaldığı zararın karşılanması talebiyle yargı yoluna başvurmuştur. Danıştay, kararında belirttiği sebeplerle, ortaya çıkan maddi zarar ile kolluk hizmeti arasında illiyet bağı olmadığından ve bununla birlikte olayın mahiyeti sosyal hasar ilkesinin tatbikine de uygun bulunmadığından tazminata ilişkin davanın reddine karar vermiştir.[290]

---

[288] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1236; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu,* 310-311.

[289] Özgüldür, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*, 92; Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 165; Akyılmaz, "Sosyal Risk ve Uygulama Alanı", 187; Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1237.

[290] Danıştay Onikinci Dairesi, T.16.11.1980, E.1979/515, K.1980/ 3750 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1241-1242.

Danıştayın idareyi kusurlu sorumluluk esaslarına göre sorumlu tuttuğu bir kararına konu olan olayda, Sivas'ta 4. Pir Sultan Abdal kültür etkinlikleri sırasında ortaya çıkan olaylar neticesinde Madımak Oteli, içerisindeki insanlarla birlikte eylemciler tarafından ateşe verilmiştir. Otel sahiplerinin sonradan açmış olduğu tazminat davasının temyizi aşamasında Danıştay, idarenin kusurlu sorumluluk ilkesi uyarınca meydana gelen zarardan sorumlu olduğuna karar vermiş ve kişilerin can ve mal güvenliğini gözetmek devletin birincil vazifesidir. İdarenin bu vazifeyi ifa etmek, kamu düzeni ve güvenliğini tesis etmek üzere kolluk teşkilatını kurması, gerekli araç-gereç ve imkanları seferber etmesi, gerekli tedbirleri vaktinde alması gerektiği barizdir. Dosyanın incelenmesinden, davalı idarenin 4. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliklerinin ikinci gününde gösterilerin başlamasından otelin ateşe verilmesine kadar geçen 7 saate yakın bir süre topluluğu uzaklaştırmaya, etkisiz hale getirmeye yönelik faaliyetlerinde yetersiz kaldığı, önleyici tedbirleri alamadığı, topluluğu uzaklaştırmayı sağlayacak araç-gereçleri hazır etmediği, özet olarak hizmetin geç ve kötü işlemesi neticesinde söz konusu zararların ortaya çıktığı görülmektedir şeklinde hüküm vermiştir.[291]

Danıştayın idareyi kusursuz sorumluluk esaslarına göre sorumlu tuttuğu bir kararına konu olan olayda, polis takibatı sonucunda bir kişi hayatını kaybetmiştir. Bu kişinin akrabaları ve köylüleri hükümet binası etrafında birikerek gösterilerde bulunmuş ve binayı taşlamışlardır. Bu sırada orada görevli olan hesap uzmanı bir kişinin, hükümet binasının önünde bulunan park halindeki aracı zarar görmüştür. Bu kişinin açtığı davayı Danıştay, kusursuz sorumluluk esaslarına göre kabul etmiş ve olayların meydana gelişinde idareye isnat edilebilir herhangi bir kusurun olup olmadığı, davanın mahiyeti açısından önemli değildir. Can ve mal güvenliğinin gözetilmesi devletin asli vazifelerinden olduğuna göre, bu olaylarla herhangi bir bağlantısı olmayan davacının maruz kaldığı zararın idarece karşılanması hakkaniyet ve nesafet kuralları gereğidir şeklinde hüküm vermiştir.[292]

[291] Danıştay Onuncu Dairesi, T.12.07.1995, E.1994/7359, K.1995/3559 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1239.

[292] Danıştay Onikinci Dairesi, T.06.11.1971, E.1969/1746, K.1971/2478 Aktaran; Karavelioğlu, *İdari Yargılama Usulü Kanunu,* 1/273-274; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 163; Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1237-1238.

2.4.3.5.2. Terör Olaylarından Sorumluluk

Sosyal risk ilkesi, esasında kitlesel hareketleri ele alan bir başlıkta incelenmesi gerekirken, Türkiye'de daha çok terör olaylarından[293] dolayı maruz kalınan özel ve olağandışı zararların tazmininde uygulama alanı bulmaktadır.[294] Bu bağlamda öncelikle Fransız hukuku daha sonra da Türk hukukundaki durumu değerlendirmekte fayda vardır.

Fransa'da kolluk faaliyetlerinden kaynaklanan zararlardan idareyi sorumlu tutabilmek için *"ağır kusur"* şartı gerekmektedir. Bu şu anlamı taşımaktadır: İdare, güvenlik alanında ortaya çıkan bir zarardan örneğin bir terör eyleminden ortaya çıkan zarardan yalnızca kendisine yüklenebilir ağır kusur bulunursa sorumludur. Bu alanda idarenin kusuru bulunmuyor ya da idarenin yalnızca basit kusuru bulunmaktaysa idare sorumlu değildir.[295] Örneğin Fransız Danıştayının 29 Nisan 1987 tarihli *"Consorts Yener et Consorts Erez"* kararına konu olan olayla, Türkiye'nin Paris Büyükelçisi İ. Erez ve şoförü, Paris'te araçlarına karşı gerçekleştirilen bir terör saldırısında öldürülmüşlerdir. Ölenlerin mirasçıları, maruz kaldıkları zararın karşılanmasına yönelik yargı yoluna başvurmuşlardır. Davacılar, bu davada yerel polisinin Türk büyükelçisinin korunmasına yönelik önlemleri almada yetersiz kaldığını ileri sürmüşlerdir. Fransız Danıştayı ise Türk Büyükelçisinin daha önceden *"yakın koruma"* isteminde bulunmadığını, bunun haricinde polisin suikaste engel olamamasının *"ağır kusur"* oluşturmadığına bu nedenle devletin oluşan zarardan sorumlu tutulamayacağına karar vermiş ve davayı reddetmiştir.[296]

Hukukumuzda Danıştay içtihatlarına bakıldığında, belli bir istikrarın söz konusu olmadığı ifade edilebilir. 1990'dan önce, terör eylemlerinden doğan zararlar

---

[293] Devletin güvenlik operasyonları nedeniyle bölge halkının tahliyesi ve gündelik ihtiyaçlarının karşılanması için birtakım önlemlerin alınmış olunması gerekçe gösterilerek; dahli olmayan terör olayları yüzünden yıkılan evinden ayrılmak mecburiyetinde kalan ve yeni bir hayat düzeni tesis ederken belirli zararlara katlanmak durumunda kalan başvurucunun sosyal risk ilkesi uyarınca karşılanmasını talep ettiği bu zararların özel ve fevkalade nitelikte olmadığı görüşünün, bariz takdir hatasına dayalı olduğuna karar verilmiştir. Anayasa Mahkemesi, Murat Beydili, T.17.06.2021, Başvuru No:2019/14642, (https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr) Erişim Tarihi: 09.03.2023

[294] Yaşar, "İdarenin Hukuki Sorumluluğu Üzerine Düşünceler", 215; Yıldırım, *İdari Yargı,* 335.

[295] Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1243.

[296] *"Consorts Yener et Consorts Erez"* kararı, Conseil d'État, T.24.04.1987 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1243; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 320.

yönünden, idarenin sorumluluğu genel itibariyle hizmet kusuru ilkesine dayandırılmış, hizmet kusurunun bulunmadığı durumlarda idarenin sorumsuzluğu yönünde kararlar verilmiştir.[297] Danıştay 1990'lı yıllardan itibaren, terör eylemlerinden doğan zararlar yönünden, kusursuz sorumluluk ilkesini kabul etmeye başlamıştır.

1990 öncesine ait bir karara konu olan olayda, 1977 tarihinde bir sendikanın lokalinde kimliği belirsiz şahıslar tarafından düzenlenen silahlı bir baskında maddi zararlar ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı görülen davada Danıştay, toplumdaki bütün kişilerin faaliyetlerinin idare tarafından denetlenmesi mümkün olmadığı gibi bu kişilerin suç teşkil eden davranışlarından dolayı önceden ihbar veya olası bir durumdan bilgilendirilmemek suretiyle idarenin bilgisi haricinde oluşacak zararlardan idareyi sorumlu tutmak da olanaklı değildir. Olayın mahiyeti gereği idareyi kusursuz sorumluluk ilkesi uyarınca tazminatla sorumlu tutmak da mümkün değildir şeklinde hüküm tesis etmiştir."[298]

1990 sonrasına ait bir karara konu olan olayda, askeri lojmanda bulunan davacının oğlu, lojman ile yan yana bulunan jandarma karakolunun bahçe duvarı önüne kimliği tespit edilemeyen şahıslarca yerleştirilen bombalı paketin patlaması neticesinde yaralanmıştır. Baba, oğlunun yaralanmasından dolayı maruz kaldığı zararın karşılanması talebiyle idare mahkemesine başvurmuştur. İdare mahkemesi, patlamanın olduğu zamanda idarenin yetersiz yahut hatalı güvenlik tedbiri alması şeklinde bir durumun söz konusu olmadığı, patlamanın gerçekleştiği yerin, çocukların oyun yeri ya da toplanma yeri vasfında olmadığı, olayda davalı idarenin hizmet kusurunun olmadığı, olayın bireysel bir olay olduğu gerekçesine dayanarak davayı reddetmiş ve idarenin *"sosyal risk ilkesi gereğince"* zararı tazmin etmesi gerektiğine hükmetmiştir.[299]

---

[297] Danıştay Onikinci Dairesi, T.10.02.1981, E.1979/1567, K.1981/203 Aktaran; Karavelioğlu, *İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 1/274-275. Danıştay Onikinci Dairesi, T.21.06.1979, E.1977/3205, K.1979/2742 Aktaran; Karavelioğlu, *İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 1/287; Özgüldür, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*, 94.

[298] Danıştay Onikinci Dairesi, T.21.06.1979, E.1977/3205, K.1979/2742, Aktaran; Karavelioğlu, *İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 1/287; Özgüldür, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*, 94.

[299] Danıştay Onuncu Dairesi, T.16.11.1995, E.1995/566, K.1995/5746 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1247-1248.

Hem öğretide[300] hem de yargı kararlarında[301], terör eylemlerinden kaynaklı zararlardan devletin sorumlu tutulabilmesi için, illiyet bağının gerekmeyeceği belirtilmektedir. Oysa sorumluluk hukukunun genel kuralı, illiyet bağı bulunmuyorsa sorumluluk da yoktur şeklindedir. Bu durumda terör eylemlerinden zarara uğrayan kişilerin maruz kaldığı zararların devlet tarafından tazmini noktasında, Fransa'da olduğu gibi bir fonun öngörülmesi yerinde bir karar olacaktır.[302]

17 Temmuz 2004 tarih ve 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun, idarenin terörle mücadele doğrultusunda yürüttüğü faaliyetlerden dolayı maddi zararı oluşan kişilerin zararlarının, devletin bir kusuru bulunmasa dahi devletçe sulhen tazmini noktasında özel bir yöntem sunmuştur.[303] Fakat söz konusu Kanunun tazminat istemlerini maddi zarar ile sınırlaması, ülkemiz dışında bulunan vatandaşların yaşadıkları yerlerde benzer olaylar sebebiyle zarara uğramaları durumunda bunun tazmininin düzenlenmemesi ile sınır dışından gelen saldırılar sebebiyle maruz kalınan zararların bu Kanun kapsamında karşılanıp karşılanmayacağının belirsiz olması, bahsi geçen Kanunun eksik tarafları arasında zikredilmektedir.[304]

2.4.3.6. Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi

2.4.3.6.1. Genel Olarak Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi

İdare hukukunda kusursuz sorumluluk, dayanağını doktrinde ve uygulamada kabul gördüğü üzere iki ana ilkeden almaktadır. Birinci ilkemiz daha evvel belirtmiş olduğumuz risk ilkesi, ikinci ilkemiz ise fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesidir.

Fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi şu şekilde açıklanmaktadır. İdarenin kamu yararı amacıyla veya kamu düzeninin tesisine yönelik gerçekleştirdiği, hukuka uygun nitelikte ve idarenin kusursuz biçimde davrandığı, özünde tehlike de taşımayan bazı

[300] Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1744; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 310; Yayla, *İdare Hukuku*, 369; Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku*, 612; Atay, *İdare Hukuku*, 421.
[301] DİDDK, T.18.02.2016, E.2015/2933, K.2016/326; Erzurum BİM, T.21.02.2019, E.2018/257, K.2019/499 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 10.03.2023
[302] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1259; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 657.
[303] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 311; Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, 612.
[304] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 311-312.

kamu hizmetleri, birtakım kişilerin fevkalade mahiyette ve özel bir zarara[305] maruz kalmasına sebep olabilir.[306] Bu nedenle de kamu külfetinin paylaştırılmasındaki denge bozulabilir[307] ve bu tür özel ve fevkalade nitelikteki zararların kusursuz sorumluluk esasları uyarınca idarece tazmini gerekir.[308] Fransız Danıştayı, fedakarlığın denkleştirmesi ilkesini, *"hukukun genel ilkesi"* şeklinde benimserken, Fransız Anayasa Konseyi ise, *"kanun önünde eşitlik"* ilkesince benimsemektedir. Türk hukukunda, Anayasanın başlangıç bölümünde bulunan *"vatandaşların nimet ve külfetlerde eşit olduğu"* ifadesi, *"kanun önünde eşitlik"* (AY m.10), ve *"kamu hizmetine girmede eşitlik"* (m.70) maddeleri bir arada ele alındığında, eşitlik ilkesinin dayanağının anayasal niteliğe sahip olduğu ifade edilebilir.[309]

Risk ilkesi ile fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi arasındaki ilişki bakımından öğreti de birbirinden farklı görüşler yer almaktadır. Esas itibari ile risk sorumluluğundan farklı olarak fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesinde, kazalardan kaynaklanmayan, başka bir ifadeyle arızi nitelikte bulunmayan, önceden öngörülmesi mümkün zararların karşılanması söz konusudur. İdari etkinliklerin doğal bir neticesi olan böylesine zararlar, etki ettikleri alan yönünden sınırlı, özel ve fevkalade mahiyete sahiptirler.[310] Bu anlamda Onar[311], Fransız öğretisi ve içtihatlarının incelenmesi durumunda hasar (risk) teorisinin fedakarlığın denkleştirilmesi (hukuki müsavat) ilkesinin bir *"izah ve tatbik sahası ve şekli"* olduğunu, Esin[312], idari hasar ilkesinin

---

[305] Danıştay Onuncu Dairesi, T.15.03.2012, E.2008/188, K.2012/934; Danıştay Onuncu Dairesi, T.09.09.2015, E.2012/4517, K.2015/3682 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 11.03.2023

[306] Alacağın tahsili amacıyla yürütülen icra ve iflas takiplerinin kooperatif mallarının devlet malı olduğu ifade edilerek neticesiz bırakılması ve alacağın başka biçimde elde edilmesine olanak olmaması sebebiyle mülkiyet hakkının ihlali iddiasına yönelik başvuruda AYM; toplumun tamamınca yüklenilmesi gereken bir yükümlülüğün yasal mevzuatlar sebebiyle yalnızca başvurucunun üzerinde bırakılmasının kişiyi öngörülemez nitelikte büyük bir yükümlülük altında bıraktığı, başvurucunun usule yönelik güvencelerden etkin şekilde yararlandırılmadığı ve mülkiyet hakkı yönünden devletin pozitif yükümlülüklerini ifa etmediği neticesine varmıştır. Anayasa Mahkemesi, Malaklar İnş. Taah. Gıd. Mad. San. ve Tic. A.Ş. T.16.06.2021, Başvuru No: 2018/3296, (https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr) Erişim Tarihi: 11.03.2023

[307] Günday, *İdare Hukuku*, 382; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 711.

[308] Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, 611; Atay, *İdare Hukuku*, 425; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 301-302; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 157; Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku*, 604-605; Ayşe Aslı Alçın, *İdare Hukukunda Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 94-95.

[309] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1262-1263; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 658-659.

[310] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 313.

[311] Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1743.

[312] Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 131.

dayanağının fedakarlığın denkleştirilmesi ve hakkaniyet-nesafet ilkeleri olduğunu, Gözler[313], fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesinin kusurlu sorumluluk ve risk sorumluluğuna göre tamamlayıcı nitelikte olduğunu, Yayla[314], fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesinin risk ilkesini de içine alan ve kusursuz sorumluluğu açıklayan temel ilke olduğunu, risk ilkesinin fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesinin özel bir tatbik biçimi olduğunu söylemektedir. Yargı kararlarına[315] baktığımızda da fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesinin çoğu zaman risk ilkesi yerine geçtiğini, bu iki ilkenin kesin bir biçimde birbirinden ayrılmadığı anlaşılmaktadır. Mesleki risk olarak belirtilen, mahiyeti gereği tehlikeli bir kamu hizmeti ifa eden kamu görevlilerinin maruz kaldığı zararların karşılanması amacıyla çoğu kez fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi uygulanmıştır.[316]

Bozulduğunda kamu yararını olumsuz etkileyen ve bozulmasının önlenmesi ile de kamu yararı gerçekleşen[317] biçiminde ifade edilen kamu düzeni; genel ve soyut bir mahiyete sahip olup, kişiden kişiye, zamana ve mekana göre kapsam ve sınırlarının değişebilmesi sebebiyle keyfi uygulanma tehlikesini de beraberinde taşımaktadır.[318] Fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi de bu anlamda kamu düzenine ilişkindir. Bu sebeple zarar gören, sorumluluk sebeplerini davanın her safhasında öne sürebilir. Aynı zamanda hakim de bu sorumluluk sebeplerini kendiliğinden inceler.[319]

---

[313] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1263.

[314] Yayla, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 65.
"İdarenin kamu hizmetinin yerine getirilmesi sırasında hizmetin kuruluş ve işleyişinde kusuru olmasa bile, kamu görevlisinin kişisel kusurundan doğmamış olmak koşuluyla, çalışma gücündeki eksilme ya da ölüm durumunda ortaya çıkan maddi zararı, istihdam edenin sorumluluğu kapsamında ve kusursuz sorumluluk ilkesi uyarınca tazmin etmekle yükümlü olduğu, davalı idarelerin hizmet kusurunun bulunmadığı ancak davalı idarelerden Milli Eğitim Bakanlığınca yürütülen kamu hizmeti sırasında meydana gelen özel ve olağandışı zararın, davacılar yakınının kişisel kusurundan doğmamış olması nedeniyle, kamu külfetleri karşısında eşitlik, hakkaniyet ve nesafet ilkeleri gereği kusursuz sorumluluk ilkesi uyarınca tazmin edilmesi gerektiği…" Danıştay Onuncu Dairesi, T.21.01.2016, E.2015/2756, K.2016/347; Kamu hizmetlerinin yürütülmesi esnasında, bir görevle bağlantılı olarak genel külfetler haricinde kişilere verilen zararların, eylem ile netice arasında illiyet bağının olması şartıyla, kusursuz sorumluluk ilkesine göre hizmeti yürüten idarelerce tazmin edilmesi de gerekmektedir. Aksi halde bu durum söz konusu hizmetlerin ifası esnasında ortaya çıkan zararların bir veya birkaç kişiye yükletilmesine neden olur ki, bu da, kamu külfetleri karşısında eşitlik, hakkaniyet ve nesafet ilkelerine ters düşer. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.19.02.2017, E.2016/8641, K.2017/7588 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 12.03.2023

[316] Alçın, *İdare Hukukunda Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi*, 106.

[317] Günday, *İdare Hukuku*, 290.

[318] Alçın, *İdare Hukukunda Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi*, 115-116.

[319] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1263; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 660.

2.4.3.6.2. Bayındırlık İşlerinden Doğan Zararlardan Sorumluluk

Bayındırlık işleri kamusal bir makam tarafından yüklenilen, bir kamu tüzel kişisi yahut onun kontrol ve denetimi altında bir özel hukuk kişisi tarafından ifa edilen, taşınmaz mallara yönelik, kamu yararı amaçlı hizmetlerdir.[320] Bu doğrultuda bir binanın, köprünün veya karayolunun yapımı ile sekileme ve taraçalama çalışmaları bayındırlık hizmetlerine örnek gösterilebilir.[321]

Fransız Danıştayının bayındırlık hizmetlerinden doğan zararlardan, idarenin kusursuz sorumlu tutulacağına ilişkin birçok kararı bulunmakla beraber, bu konudaki ilk kararı 24 Temmuz 1931 tarihli *"Commune de Vic-Fezensac"* kararıdır. Karara konu olan olayda, kasaba meydanının yanında bulunan bir evin çatı kısmına meydanı kaplayan çınar ağaçlarının yaprakları her yıl dökülüp taşınmaz malikinin zarara uğramasına neden olmaktadır. Taşınmaz maliki bu zararın karşılanmasına yönelik belediyeye karşı dava açmıştır. Zararın doğmasında idareye isnat edilebilir bir kusur bulunmamaktadır. Kasaba meydanına çınar ağacının dikilmesi bir kusur değil, aksine faydalı bir çalışmadır. Fakat ağacın gölgesinden yalnızca o kişi değil tüm kasabalılar faydalanmaktadır. Oysa çınarların sebep olduğu zarar, yalnızca bu kişiyi etkilemektedir. Çınar ağaçlarının hem nimeti hem de külfeti tüm kasaba tarafından üstlenilmeli. Bu nedenle çatısına çınar yaprakları düşen kimsenin maruz kaldığı bu zarar belediyece karşılanmalıdır. Fakat Fransız Danıştayı bu esasları benimsemekle beraber, somut olayda, taşınmaz sahibinin gördüğü zararın olağandışı bir zarar olmadığına, bu zararın olağan komşuluk yükümlülükleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğine karar vermiş ve tazminat isteminin reddi yoluna gitmiştir.[322]

Türk hukukunda bayındırlık hizmetlerinde fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesinin tatbikine yönelik ilk karar, DDDK'nın 16 Şubat 1962 tarihli karar düzeltme istemi üzerine verdiği Ordu Caddesi ile ilgili karardır. Beyazıt Meydanı ile Aksaray arasındaki Ordu Caddesinin yeniden yapımı esnasında yol seviyesinin yükseltilmesi sebebiyle davacıya ait evin kapısı yol seviyesine göre alçakta kalmış, zemin kat kısmen

[320] Metin Kıratlı, "İdarenin Bayındırlık Hizmetleri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 27/4 (1972), 53.
[321] Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 154; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 254.
[322] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1266.

bodrum katına dönüşmüştür. Uyuşmazlığa ilişkin verdiği hükümde Danıştay, fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesini doğrudan tatbik ederek tazminata karar vermiştir.[323]

Gerek bayındırlık işlerinin yürütümü ve gerekse bir bayındırlık tesisinin doğrudan varlığı kimi durumlarda birtakım zararlar ortaya çıkarabilir. Bu zarar devamlı veya arızi nitelikte olabilir.[324] Bu doğrultuda yol bakım ve altyapı faaliyetleri sonucunda gayrimenkulün zemin altı konumuna düşmesi sebebiyle değerinin azalması[325] veya gayrimenkulün giriş ve çıkışının güçleşmesi[326] durumlarında idarenin bayındırlık hizmetlerinden kaynaklı sorumluluğu doğacaktır.

Danıştayın bir başka kararına konu olan olayda, Konya Yolu Fen Lisesi Kavşağı–Dikmen Caddesi Bağlantı Yolu ile Öveçler 4. Cadde kesişiminde köprülü kavşak ve alt-üst geçit düzenlemesine ilişkin imar planı değişiklikleri üzerine, alanda köprülü kavşak ve yol yapım çalışmaları gerçekleştirilmiş, bahsi geçen yol yapım çalışmaları sırasında yol kotunun düşürülmesi sebebiyle davacının taşınmazı yol seviyesinden 1,5–2 metre üstte kalmış ve bu sebeple maddi zararın meydana geldiği belirtilmiştir. Burada davaya konu dükkanı da içine alan sahada yürütülen imar planı değişikliklerine ve çalışmalara ilişkin mahkemeler tarafından verilen nihai bir iptal kararı olmasa da; idarelerin hukuka uygun eylemleri sebebiyle ortaya çıkan zararlardan da sorumlu tutulduğu ve bireylerin bu eylemlerden kaynaklanan zararlarının tazmini gerektiği ifade edilmiştir. Bu noktada, bahsi geçen köprülü kavşak ve alt-üst geçit düzenlemesinin davacının dükkanının işletilmesinde herhangi bir güçlüğe, değer düşmesine ve zarara sebebiyet verip vermediğinin belirlenmesi ve varsa bu değer düşmesi ve zararın miktarının tespitine ilişkin mahallinde keşif ve bilirkişi incelemesi yapılarak bir hüküm verilmesi gerekirken, idarenin hizmet kusuru olmadığı

[323] DDDGK, T.16.02.1962, E.1960/177, K.1962/108 Aktaran; Duran, *İdare Hukuku Meseleleri*, 506.
[324] Kıratlı, "İdarenin Bayındırlık Hizmetleri", 71.
[325] Gaziantep BİM, 3. İDD, T. 20.01.2017, E. 2016/238, K. 2017/40; Gaziantep BİM, 3. İDD, T. 05.01.2017, E. 2016/277, K. 2017/16; Gaziantep BİM, 3. İDD, T. 05.01.2017, E. 2016/489, K. 2017/15; Gaziantep BİM, 3. İDD, T. 21.02.2017, E. 2016/635, K. 2017/130 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 13.03.2023
[326] Danıştay Onuncu Dairesi, T.21.01.2016, E.2015/959, K.2016/354 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 13.03.2023

gerekçesine dayanarak davanın reddine yönelik verilen İdare Mahkemesi kararında hukuka uyarlık bulunmamaktadır şeklinde hüküm tesis edilmiştir.[327]

Bayındırlık hizmetleri nedeniyle oluşan zararın tazmini kapsamında bayındırlık eserinden faydalananlar, hizmete katılanlar ve üçüncü kişiler arasında bir ayrım bulunmaktadır.[328] Öğretide bayındırlık hizmetlerinden doğan zararların, mağdurun kim olduğu önem arz etmeksizin fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi doğrultusunda tazmini gerektiği[329] belirtilmekte, hukukumuz içtihatlarında da, hizmetten faydalananlar ile üçüncü kişiler arasında keskin bir ayrımın olmadığı belirtilmektedir.[330] Hizmetten faydalanan ile bu hizmetten faydalanmayacak olan, üçüncü kişi arasında, katlanılan külfet yönünden bir fark vardır.[331] Farklılık, hizmetten faydalanacak olan kimsenin aynı zamanda o hizmetten yarar sağlayacak olmasından kaynaklanmaktadır.[332] Bu nedenle ilgili ayrıma dayanılarak açıkça sorumluluk ilkesinin belirlenmediği fakat zararın özel ve fevkalade nitelikte olup olmadığının belirlenmesinde göz önünde bulundurulduğu görülmektedir.

Bayındırlık eserlerinden kaynaklanan zararlar kişiye değil, mala ilişkin zararlar olmalıdır. Mala ilişkin bu zararlar da, mala el konulması biçiminde olmamalıdır. Aksi durumda kamulaştırmasız el atma ve işgale ilişkin hükümler tatbik olunur. Fransız Danıştayı bu sorumluluk anlayışındaki daimi zararları; iş hacminde düşüş, hasılat kaybı ya da malların ticari değerlerinin düşmesi gibi *"ticari zararlar"* ile gürültü, koku, toz ve dumanlardan dolayı komşularının mallarından istedikleri şekilde faydalanmalarında engel oluşturan *"kullanım engelleri"* ile daha çok yakıt harcama ve vakit kaybını içeren *"mesafe uzamaları"* biçiminde sınıflara ayırmaktadır.[333]

---

[327] Danıştay Altıncı Dairesi, T.23.03.2015, E.2013/7368, K.2015/1683 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 14.03.2023

[328] Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları,* 157; Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1265.

[329] Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku,* 607.

[330] Yayla, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu,* 69.

[331] Alçın, *İdare Hukukunda Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi,* 180.

[332] Danıştay Onuncu Dairesi, T.23.06.2015, E.2011/7640, K.2015/3205; Benzer nitelikteki kararlar için bkz. Danıştay Onuncu Dairesi, T.22.04.2015, E.2015/556, K.2015/2010; Danıştay Onuncu Dairesi, T.09.09.2015, E.2012/4517, K.2015/3682; Danıştay Onuncu Dairesi, T.09.09.2015, E.2012/6699, K.2015/3683 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 13.03.2023

[333] Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1267-1270; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri,* 661-662.

Hukukumuzda ise bayındırlık hizmetlerinin yürütülmesi sırasında ortaya çıkan zararlar, daha ziyade yol yapım çalışmaları esnasında taşınmazlarda ortaya çıkan değer kaybı yahut iş hacminin ve ticari faaliyetten kazanılan gelirin düşmesi gibi ticari zararlar şeklinde belirmektedir.[334] Fransız hukukunda birçok örneği bulunan taşınmazın kullanımına ilişkin engeller noktasında Danıştay Onuncu Dairesinin bir kararı bulunmaktadır.[335] Fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi içerisinde bulunan zarar türlerine ilişkin taşınmazın değer kaybına dair örnekler Danıştay kararlarında, yeni bir yol, köprü inşası[336], oto korkuluk[337], katlı yol[338], köprülü kavşak[339], yaya üst geçidi[340], bölünmüş yol[341] gibi karayolu ulaşım faaliyetleri ve benzeri bayındırlık tesislerinin yapımı biçiminde veya var olan yolu ıslah faaliyetleri doğrultusunda yol seviyesinin yükseltilmesi[342] şeklinde ortaya çıkmaktadır.[343]

2.4.3.6.3. Hukuka Uygun İdari İşlemlerden Doğan Sorumluluk

İdarenin hukuka aykırı işlemleri nedeniyle, kural olarak hizmet kusuru esaslarına göre sorumluluğu bulunmaktadır. Buna karşılık, idarenin hukuka uygun işlemlerinden kaynaklanan zararlar ise yalnızca kusursuz sorumluluk esasları doğrultusunda karşılanmaktadır.[344] İdarenin hukuka uygun işlemleri nedeniyle kusursuz sorumluluğuna en çok adliye mahkemelerince verilen bazı kararların kamu düzeninin tesisi gibi gerekçelerle idari mercilerce uygulanmaması hallerinde rastlanmaktadır.[345] Söz konusu idari işlem, birel bir işlem olabileceği gibi düzenleyici

---

[334] Alçın, *İdare Hukukunda Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi*, 181.
[335] Danıştay Onuncu Dairesi, T.21.01.2016, E.2015/959, K.2016/354 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 14.03.2023
[336] Danıştay Onikinci Dairesi, T.15.09.1971, E.1969/801, K.1971/1889 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 141-142.
[337] Danıştay Onuncu Dairesi, T.21.1.2016, E.2015/959, K.2016/354 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 14.03.2023
[338] Danıştay Onuncu Dairesi, T.27.10.2016, E.2016/1094, K.2016/3887; Danıştay Onuncu Dairesi, T.27.10.2016, E.2016/1088, K 2016/3891 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 14.03.2023
[339] Gaziantep BİM, 3. İDD, E.2016/489, K.2017/15, KT.05.01.2017 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 14.03.2023
[340] Danıştay Onuncu Dairesi, T.06.11.2017, E.2014/461, K.2017/4334 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 14.03.2023
[341] Danıştay Onuncu Dairesi, T.28.01.2015, E.2010/16372, K.2015/174 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 13.03.2023
[342] Danıştay Sekizinci Dairesi, T.08.02.2012, E.2010/4187, K.2012/429 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 14.03.2023
[343] Alçın, *İdare Hukukunda Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi*, 183-184.
[344] DİDDK, T.02.12.2010, E.2006/1042, K.2010/1761 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 14.03.2023;
[345] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1275.

bir işlem de olabilir. Bu gibi işlemler nedeniyle, kusursuz sorumluluk esasları uyarınca tazmin borcunun doğması için, ifa edilen kamu hizmeti nedeniyle, belli bir veya birkaç kişinin özel ve fevkalade bir külfetle karşılaşması gerekmektedir.[346]

Fransız hukukunda hukuka uygun idari işlemlerle ilgili bir konuda idarenin hukuka uygun davranması durumunda dahi kusursuz sorumluluk hükümlerinin söz konusu olabileceğine dair verilen 1923 tarihli bir içtihat bulunmaktadır. Bu içtihatta yer alan sorumluluk türü Fransa'da verilen *"Couitéas"* kararından beri uygulanagelmektedir.[347] Karara konu olayda, o zamanda Fransız sömürüsü altında olan Tunus'ta arazinin maliki olan Couitéas, arazisini işgal eden yerlilerin boşaltılması istemli dava açmış ve kazanmıştır. Bu karara rağmen, Fransız makamları araziyi işgal edenlerin tahliyesini gerçekleştirmemiştir. Yerlilerin sekiz bin kişi civarında olması ve araziden gitmeyeceklerini açıklamaları karşısında Fransız makamları kamu güvenliğini tehlikeye sokmamak için yargı kararını uygulamamıştır. Karardan dolayı Danıştaya başvurulması üzerine kararı inceleyen Fransız Danıştayı, idari makamların mahkeme kararını icra etmemesini hukuka aykırı bulmamış ve bu noktada herhangi bir kusurluluk halinden söz edilemeyeceğini ifade etmiştir. Ancak bununla birlikte mahkeme kararının yerine getirilmemesi nedeniyle arazinin maliki üstünde kalan külfetin ağır bir nitelik taşıdığına karar vermiş, adaletin tesis edilmesi adına bu şahsın araziden gerektiği gibi faydalanamamasından doğan zararlarının idarece giderilmesi gerektiğine karar vermiştir.[348]

Ülkemizde, Danıştayın hukuka uygun idari işlemlerden kaynaklı idarenin kusursuz olarak sorumlu tutulmasına yönelik ilk kararı 1961 tarihinde verilen *"Faralyalı"*[349] kararı ile gündeme gelmiştir. Aynı içtihat hükümleri 1966 tarihli *"Akdeniz Nebati Yağlar A.Ş."*[350] olayında verilen kararda da uygulanmıştır. Sonraki

---

[346] Atay, *İdare Hukuku*, 427; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 704; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 257-258.

[347] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 709; Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 135; Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, 54.

[348] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1255-1256; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 354-355.

[349] Danıştay Sekizinci Dairesi, T.10.05. 1961, E.1960/6264, K.1961/1910, Benzer yönde Danıştay Sekizinci Dairesi T.17.07.1962, E.1960/1863, K.1962/3423. Aktaran; Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, 55.

[350] Danıştay Onikinci Dairesi, T.05.10.1966, E. 1966/769, K.1966/2715 Aktaran; Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, 55.

zamanlarda Danıştay yine aynı dayanaklarla idarenin kusursuz sorumluluğunu kabul etmiştir. Askeri Yüksek İdari Mahkemesinin de hukuka uygun işlemlerden doğan zararlarda idarenin sorumluluğu yoluna başvurulabileceği şeklinde kararları mevcuttur.[351]

Hukuka uygun işlemlerden dolayı ortaya çıkan zararın karşılanmasına yönelik alanlara imar planı değişiklikleri örnek gösterilebilir. İmar planı değişiklikleri, kişilerin mülkiyet hakkına etki edecek mahiyetteki değişikliklerdir. Örneğin bir karara konu olan olayda, yeşil alan olarak tahsis edilmiş bir yerde idare tarafından imar planı değişikliği uygulanmış ve uyuşmazlık konusu yer inşaat alanına katılmıştır. Esas itibari ile olayda hukuka aykırı bir işlem bulunmamaktadır. Plan değişikliğinden zarar gördükleri iddiası ile komşu taşınmaz sahipleri tarafından açılan davada Danıştay Altıncı Dairesi, idarenin kusursuz sorumluğu uyarınca zararı karşılaması gerektiğine karar vermiştir.[352]

İdare, doğal yaşamdaki düzenin muhafazası için kamu yararı maksadıyla belirli önlemler öngörebilir. Örneğin nesli tükenme tehlikesi altında olan hayvanları korumak için av yasakları koyabilir. Nitekim 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanununun 4. maddesinde, yaban hayvanı türleri içinde bulunup bakanlıkça belirlenen av hayvanlarından muhafaza altında tutulması gerekenlerin Merkez Av Komisyonunca, av hayvanları haricindeki yaban hayvanları ile diğer türlerin Bakanlıkça muhafaza altında tutulacağı; muhafaza altındaki yaban hayvanlarının avlanmasının yasak olduğu belirtilmiştir. Merkez Av Komisyonu bu madde uyarınca kendisine tanınan yetki ile hukuka uygun şekilde avlanması yasak olan hayvanları belirlemektedir. Danıştayın bir kararına konu olan olayda, av yasağı kapsamındaki boz ayıların saldırısı neticesinde davacının bir büyükbaş hayvanı telef olmuş, üçü de yaralanmıştır. Danıştay, davacının zararı ile idarenin yaban hayvanlarını koruma görevi çerçevesinde boz ayıların avlanmasına yasak getiren kararı arasında nedensellik bağı bulunduğunu ifade etmiş,

[351] AYİM Daireler Kurulu, T.26.05.1994, E.1993/98, K.1995/90 Aktaran; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 704; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 361.

[352] Danıştay Altıncı Dairesi, T.13.07.1965, E.1964/4379, K.1965/1953 Aktaran; Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, 56. Danıştay Altıncı Dairesi, T.26.05.1969, E.1964/2657, K.1969/1384 Aktaran; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/366; Esin, *Danıştayda Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 342-344; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 665.

bireylerin bu sebeple maruz kaldığı zararın fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesine göre karşılanması, *"çevrenin ve kamunun genel menfaatine ilişkin idari işlem ve eylemlerden ortaya çıkan külfetin tek kişi üzerinde bırakılmaması, bu kişinin özel zararının tüm topluma paylaştırılması"* gerektiğine karar vermiştir.[353]

Bunun yanında idare, uluslararası hukuktan doğan sorumlulukları gereğince güvenlik tedbirleri alabilir. Örneğin yolları, araç ve yayalara kapatabilir. Bu bağlamda idarece tatbik edilen işlemler hukuka uygundur fakat tedbirler sebebiyle ortaya çıkan özel ve fevkalade nitelikteki zararlar fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi uyarınca karşılanmalıdır. Bu kapsamda Anayasa Mahkemesinin verdiği bir kararda, UKOME talimatıyla İsrail Büyükelçiliğinin güvenliğinin sağlanması için söz konusu sokak araç ve yaya trafiğine kapatılmış, bunun üzerine o sokaktaki taşınmaz sahiplerinin kira gelirlerinde azalma olmuştur. Daha sonra zarar görenler, mülkiyet hakkı kapsamında bireysel başvuruda bulunmuşlardır. Bunun üzerine Anayasa Mahkemesi, tatbik edilen tedbirle amaçlanan olumlu neticeden bütün toplum yarar sağladığına göre bu tedbirle hakkına müdahalede bulunulan kişi veya kişilerin üstlendiği külfetin de bütün toplumla paylaştırılarak kamu yararı ile kişilerin mülkiyet hakkının korunması arasındaki dengenin sağlanması gerekir[354] şeklindeki gerekçeyle sorumluluğun sadece idari kusur durumlarında değil, bu şekilde fedakarlığın denkleştirilmesi hallerinde de doğacağından bahisle mülkiyet hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir.

2.4.3.6.4. Yasama Faaliyetlerinden Doğan Zararlardan Sorumluluk

Yasama faaliyeti, devletin üç ana erki sayılan yürütme ve yargı fonksiyonlarının yanında sayılan bir diğer unsurdur. Yasama faaliyetinin esas niteliği, kanun çıkarabilme özelliğine sahip oluşudur.[355] Kanunlar esas itibari ile genel, mücerret ve objektif niteliğe sahiptirler. Bu özellikleri uyarınca da idarenin sorumluluğuna neden olmazlar. Bununla birlikte istisnai olarak belli yahut

[353] Danıştay Onuncu Dairesi, T.27.04.2012, E.2009/15474, K.2012/1884 Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 314.

[354] Anayasa Mahkemesi, Recep Tarhan ve Afife Tarhan, T.02.02.2017, Başvuru No: 2014/1546, (https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr) Erişim Tarihi: 14.02.2023

[355] Yayla, *İdare Hukuku*, 347; Ahmet Canpolat, *Türk Hukukunda Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi* (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 123.

belirlenebilir bireylerin özel olarak bir zarara uğramasına neden olabilir.[356] Bu tür hallerde oluşan zararların giderilmesi ciddi bir mesele halini alabilmektedir.

Fransız hukuk sisteminde hemen hemen 20. yüzyılın ortalarına değin devletin yürütmüş olduğu yasama faaliyetleri nedeniyle sorumluluğunun doğmayacağı anlayışı yaygındı. Bu anlayış, yasal düzenlemelerden olumsuz yönde etkilenen bireylerin açtıkları davalarda da etkisini göstermektedir. Örneğin, Fransız Danıştayının vermiş olduğu 1838 tarihli *"Duchâtelet"* [357], 1875 tarihli *"Moroge"*[358] ve 1921 tarihli *"Société Premier et Henry"* [359] gibi emsal kararların tümünde kanun koyucunun sessizliğini koruması ya da tazminat yolunu açmaması gibi nedenler gerekçe gösterilerek davacıların meydana gelen zararlarının karşılanması amacıyla açmış oldukları davaları reddedilmiştir. Aradan yüzyıllık bir zamanın geçmesinin akabinde Fransız Danıştayı bu görüşünü değiştirmiş ve 1938 tarihli *"La Fleurette"*[360] kararı ile beraber yasal düzenlemelerden kaynaklı devletin sorumlu tutulabileceğine karar vermiştir.

Devletin yasama faaliyetinden kaynaklı sorumsuzluğu yolu asıl kural olmakla beraber; bazı durumlarda ve birtakım koşullar içerisinde devletin yasama faaliyeti nedeniyle sorumlu tutulacağı anlayışı da bulunmaktadır. Yasama erki belli bir yasayı çıkarırken, bu yasa sebebiyle meydana gelecek özel ve istisnai zararların giderilmesi hususunda suskun kalıp, giderileceği yahut giderilmeyeceği noktasında hiçbir kural ortaya koymayabilir. İşte bu durumda devletin yasama faaliyetinden kaynaklı sorumlu tutulacağı hususu yer bulacaktır.[361]

---

[356] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1280; Yayla, *İdare Hukuku*, 348; Alçın, *İdare Hukukunda Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi*, 204-205.

[357] *"Duchâtelet"* kararı, Conseil d'État, T.11.01.1838 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1282-1283; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 366.

[358] *"Moroge"* kararı, Conseil d'État, T.05.02.1875 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1282-1283; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 366.

[359] *"Société Premier et Henry"* kararı, Conseil d'État, T.29.04.1921, Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1282-1283; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 366..

[360] *"Des produits laitiers La Fleurette"* kararı, Conseil d'État, T.14.01.1938 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1282-1283; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 367.

[361] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 365; Yayla, *İdare Hukuku*, 349.

Türk hukukunda öğretide, genellikle kanunlardan doğan özel ve fevkalade nitelikteki zararlardan dolayı devletin sorumlu tutulması gerektiği anlayışı bulunmakla birlikte aksi görüşü savunan yazarlar da bulunmaktadır.[362] Yargı sistemimizde kanuni düzenlemelerden dolayı devletin sorumlu tutulabileceğine yönelik yerleşik bir içtihadın olmadığını ifade etmek gerekir. AYİM, bu tür davalarda devletin herhangi bir sorumluluğunun bulunmadığı yönünde hüküm vermektedir. Danıştayın bu noktadaki tutumu kesin olmayıp, kimi kararlarında devletin sorumlu tutulması gerektiği yönünde kararlar verirken kimi kararlarında devletin sorumlu tutulamayacağına hükmetmektedir.[363] Bu duruma ilişkin birtakım yargı kararlarını açıklamakta fayda vardır.

Gümrük Kanununun 5. maddesinin, daha sonra yürürlüğe giren bir başka Kanun tarafından ilga edilmesi sonucunda, yeni Kanun hükümlerinin eski Kanuna göre daha yüksek vergi oranı öngörmesinden dolayı zarara maruz kaldığını öne süren ve bu anlamda ortaya çıkan zararın karşılanmasına yönelik dava açan Arçelik Firmasının yapılan yargılamasında Danıştay, daha önce gümrük vergisi tarhiyatının itiraz ve dava konusu yapılmamış olmasına rağmen ve muhtemelen bu noktadan ileri sürülen defi varit görmeyerek, iptidaen kabul etmiş, yasama organı tarafından yapılan kanuni değişikliklerin yasanın emrettiği şekilde uygulanmalarından dolayı idarelerin sorumlu tutulamayacağına hükmetmiştir.[364]

AYİM de yasal düzenlemelerden kaynaklı ortaya çıkan zararlardan, ilgili idarenin sorumlu tutulamayacağı yönünde hüküm tesis etmektedir. Buna ilişkin bir kararda AYİM, davacı kişinin terfi edememe sebebinin idarenin hukuka aykırı bir işlemi neticesinde değil, doğrudan yasal düzenlemenin emrettiği bir zaruret halinden kaynaklanmaktadır. Yasama işlemlerinin Anayasaya aykırılığının hukuki sorumluluğu ilgili idareye isnat edilemez. Ayrıca yasal mevzuatımızda yasama işlemlerinden

[362] Karatepe, *İdare Hukuku*, 267; Yayla, *İdare Hukuku*, 347-349.
[363] Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 667.
[364] Lütfi Duran, "İdari İşlemlerden Sorumluluk: İptal Davası - Tam Yargı Davası", *Journal of Istanbul University Law Faculty* 33/3-4 (2011), 11.

kaynaklanan zararların karşılanmasına yönelik bir düzenleme de öngörülmediğinden dolayı idarenin sorumlu tutulamayacağına hükmetmiştir.[365]

Ülkemizde idari yargı yerleri esasen 1982 anayasasının 125. maddesinin son fıkrası ile İYUK madde 2/1-b hükümlerinin idarenin sorumluluğunu yalnızca idari işlemler ve eylemlerle sınırlandırdığını, bu anlamda kanunlar ve uluslararası antlaşmalar nedeniyle devletin sorumluluğunun doğmayacağını ifade etmiştir. Ancak kamu gücünün neden olduğu zararlardan devleti sorumlu tutabilmek için bunun anayasa ve kanunlarla düzenlenmesi zorunlu olmayıp, yasaklanmaması yeterlidir. Bu anlayış doğrultusunda, doğrudan kanunlardan kaynaklan zararların da kusursuz sorumluluk esasları doğrultusunda tazmin edilebilmesi gerekir.[366] Nitekim DİDDK verdiği bir kararında, Fransız Danıştayının yukarıda bahsettiğimiz *"La Fleurette"* kararına atıfta bulunarak, devletin yasama faaliyetinden kaynaklanan sorumsuzluğunun esas olduğunu ifade etmekle beraber, bazı hallerde bu tür zararların fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi gereğince tazmin edilebileceğine hükmetmiştir. Karara konu olayda BDDK üyesi ve ikinci başkanı sıfatıyla görevini yürüten davacı, Kanunla görevden alınmıştır. İlgili Kanunun Anayasa Mahkemesi tarafından iptali üzerine davacı, göreve iade talebiyle idareye başvurmuştur. Talebinin reddedilmesi üzerine iptal ve tam yargı davası açmıştır. Danıştay, davacının vaktinde iptal davası açmamış olması karşısında ilgili Anayasa Mahkemesi kararının davacının eski görevine atanması neticesini sağlamayacağını gerekçe göstererek idari işlemde hukuka aykırılık olmadığı neticesine ulaşmış ve iptal davasının reddine hükmetmiştir. Ancak tam yargı davasının ise fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi uyarınca kabulü gerektiğine hükmetmiştir.[367]

2.4.3.6.5. Uluslararası Antlaşmalardan Dolayı Sorumluluk

Uluslararası antlaşma, uluslararası hukuk kişileri arasında hukuki bir neticeye ulaşmak amacıyla devletler ve/veya uluslararası örgütler arasında gerçekleşen yazılı irade uyuşmaları şeklinde tanımlanmaktadır.[368] Tanım doğrultusunda, imzalanan

[365] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Birinci Dairesi, T.20.12.1994, E.1994/149, K.1994/1490 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 668.
[366] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 282-283.
[367] DİDDK, T.29.04.2010, E.2009/901, K.2010/903 Aktaran; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 283.
[368] Yücel Acer - İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukuk* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 56.

uluslararası antlaşmaların, kimi hallerde kişilerin özel ve olağan dışı zarara maruz kalmasına neden olabilmektedir.[369] Öğretide bu duruma ilişkin, Türkiye'de ikamet eden Rumlarla Yunanistan'da ikamet eden Türklerin nüfus mübadelesini düzenleyen Lozan Antlaşması örnek olarak verilmektedir. Antlaşma doğrultusunda nüfus mübadelesine dahil olan kişiler, zorunlu şekilde mallarını terk edip göçe tabi tutulmuşlardır. İmzalanan antlaşma nedeniyle zorla göç ettirilen kişilerin belirli zararlara maruz kaldıkları ortadadır.[370]

Fransız Danıştayı 1966 tarihine kadar uluslararası antlaşmalar nedeniyle devletin sorumlu olmayacağı yönünde kararlar vermiştir. 1966 tarihinde ise *"Compagnie générale d'énergie radio-électrique"* kararıyla belli koşullar dahilinde sorumluluğun bulunduğunu kabul etmiş ancak belirtilen olayda meydana gelen zararın özel ve istisnai nitelikte olmamasından dolayı tazminat talebini reddetmiştir.[371] İfade edilen bir diğer örnek, Fransız Danıştayının 1976 tarihinde verdiği *"Ministre des affaires étrangéres c. consorts Burgats"* kararıdır. Kararda özet olarak; Honduras'ın UNESCO temsilcisi Paris'te uluslararası antlaşmalar uyarınca diplomatik bağışıklığı olduğu için kiraladığı apartmanın ücretini ödememesine rağmen kendisine karşı tahliye davası açılamamıştır. Bundan dolayı kiraya verenin devlete karşı sonradan açtığı tazminat davasında; Fransız Danıştayı, fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi uyarınca devletin sorumluluğuna hükmetmiştir.[372]

Hukukumuzda bu konuya ilişkin yegane örnek Danıştayın 1998 tarihli bir kararıdır. 1966 tarihinde bir Türk vatandaşının Suriye'de bulunan taşınmazlarına Suriye Devleti el koymuştur. Türkiye de, 1062 sayılı Kanuna dayanarak Bakanlar Kurulu kararıyla bu duruma karşılık Suriye vatandaşlarının Türkiye'de bulunan taşınmazlarına bazı tedbirler getirmiştir. Daha sonra bu tedbirler 26 Şubat 1971 tarihli protokolle kısmi olarak ortadan kaldırılmıştır. Akabinde Suriye'de taşınmazlarına el konulan Türk vatandaşına Türkiye'de Suriye uyruklu kişilere ait olan bir yer kiralık

---

[369] Alçın, *İdare Hukukunda Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi*, 214.

[370] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1289.

[371] *"Compagnie générale d'énergie radio-électrique"* kararı, Conseil d'État, T.30.03.1966 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1290-1291; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 373; Yayla, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 114.

[372] *"Ministre des affaires étrangéres c. consorts Burgats"* kararı, Conseil d'État, T.29.10.1976 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1291; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 374.

olarak tahsis edilmiştir. Kişi, 1984 tarihine kadar bu taşınmazlarda tasarrufta bulunmuş; fakat 1984 tarihinde 91 sayılı Genelge gereğince kiralama uygulaması terk edilmiştir. Kişi bu nedenle maruz kaldığı zararın karşılanmasına yönelik yargı yoluna başvurmuştur. Yerel mahkeme bahsi geçen taşınmaz sorununun çözümü noktasında Türkiye ve Suriye hükümeti arasında bir protokol oluşturulduğu fakat bu protokolün onay belgesi teatisinin başbakanlık emriyle durdurulduğu, 09.02.1983'te imzalanan diğer protokolün de yürürlüğe girmediği gerekçesiyle, sorunun çözümüne yönelik milletlerarası antlaşmaların iç hukukta yürürlüğe konup bağlayıcı olabilmesi için gerekli sürecin işletilmemesinden ve bu sebeple Türk vatandaşının maruz kaldığı zarardan idarenin kusurlu sorumlu olduğuna hükmetmiş ve bu karar Danıştay tarafından onanmıştır.[373]

2.4.3.6.6. Yargısal Faaliyetlerden Dolayı Sorumluluk

Diğer kamusal işlemlerde görüleceği üzere yargılama işlemlerinden dolayı da zararın doğması ihtimal dahilindedir. Meydana gelen zarar, kişinin malvarlığında yahut şahıs varlığında istem ve iradesi dışında oluşan her türlü azalmayı değil, sadece hukuka aykırı bir biçimde oluşan azalmayı belirtmektedir. Yani yargı makamları hukuka uygun bir biçimde davranarak hüküm vermiş ve bu hüküm bazı bireylere olumsuz şekilde yansımışsa bu noktada zararın oluştuğu ifade edilemez. Yargısal işlemler nedeniyle bireylerin zarara maruz kaldıklarını ifade edebilmek için bu işlemlerin hukuka aykırı bir biçimde icra edilmesi ve kişilerin şahıs yahut malvarlığında bir azalmanın ortaya çıkması gerekir.[374]

Yargısal faaliyetlerden dolayı sorumluluk konusu da, devletin kanunlardan doğan sorumluluğu gibi tartışmalıdır. Bu faaliyetten kaynaklı oluşan zararların tazmini noktasında da ilk dönemlerde mutlak sorumsuzluk ilkesi anlayışı hakim iken zaman içerisinde bu ilke yumuşatılmış ve belli kayıt ve şartlar doğrultusunda sorumluluğun bulunduğu kabul edilmiştir. Fransız Yargıtayı 1956 tarihli *"Dr. Giry"* kararında devletin sorumluluğu noktasında bir sınır çizmemiş, 1972 tarihli Kanun ile yargı

[373] Danıştay Onuncu Dairesi, T.02.04.1998, E.1997/3728, K.1998/1374 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1292-1293.

[374] Tahir Muratoğlu, *Devletin Yargısal Faaliyetlerden Kaynaklanan Sorumluluğu* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2016), 131-132.

faaliyetlerinden dolayı devletin sorumluluğunu *"zararın olağandışı olması", "ağır kusur"* ve *"adalet dağıtmaktan imtina"* halleriyle sınırlı tutmuştur.[375]

Salt yargı faaliyetlerinden dolayı devletin sınırlı ve istisnai bir sorumluluğu kabul edilmektedir.[376] Bu doğrultuda kanun koyucu, yargısal faaliyetlerden doğan zararların tazminine yönelik çeşitli yasal düzenlemeler öngörmüştür. Nitekim İcra ve İflas Dairesi görevlilerinin kusurlarından kaynaklı zararların tazmini (İİK m.5), CMK 141. maddede düzenlenen hakim ve savcıların[377] yargısal nitelikteki faaliyetlerinden doğan zararların tazmini, HMK 46. maddede düzenlenen hakimlerin yargılama faaliyetlerinden kaynaklanan zararların tazmini ile adil yargılama hakkının ihlali sebebiyle Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru[378] ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurulmasına sebep olan zararların tazmininde bu sorumluluk türü uygulanmaktadır.[379]

[375] Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 669-670.
[376] Karatepe, *İdare Hukuku*, 268.
[377] Savcılık makamı geniş anlamda yargı organı içerisinde değerlendirilmekle birlikte, yargılama işlevi haricinde, kanunlarla öngörülen birtakım idari görevleri de bulunmaktadır. Cumhuriyet savcılarının bu doğrultudaki işlemleri nedeniyle Adalet Bakanlığı sorumlu bulunmaktadır. Çünkü bu tür işlemler yargısal değil, idari işlev kapsamındadır. Aktaran; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 283-284. Örnek karar için bkz. Danıştay Onuncu Dairesi, T.09.12.2013, E.2009/9560, K.2013/8793 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 15.03.2023
[378] Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2012/13, T.02.07.2013 Benzer yönde, Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2012/12 T.17.09.2013 Aktaran; Muratoğlu, *Devletin Yargısal Faaliyetlerden Kaynaklanan Sorumluluğu*, 135.
[379] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 284-285.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MESLEKİ RİSK İLKESİ

İdarenin kusursuz sorumluluğu kapsamında ele alınması gereken ilkelerden birisi mesleki risk ilkesidir. Tezimizin temel konusunu oluşturan mesleki risk ilkesi bu bölümde bütün yönleri ile ele alınacaktır. Bu doğrultuda genel olarak mesleki risk ilkesine değindikten sonra, mesleki riskin kişi bakımından uygulama alanı, Fransız ve Türk hukukunda mesleki risk ilkesinin gelişimi ve uygulanması, mesleki riske ilişkin yasal düzenlemeler, Covid-19 ve mesleki risk ilkesi arasındaki ilişki, sorumluluğu azaltan veya kaldıran nedenler açıklandıktan sonra zarar ve tazminat konusu açıklanacaktır.

3.1. GENEL OLARAK MESLEKİ RİSK İLKESİ

İdarenin kusursuz sorumluluğunun ilk örneğini oluşturan mesleki risk ilkesi, risk ilkesinin meslek kazaları alanındaki uygulama şeklidir. Bu bağlamda mesleki risk, kamu hizmetini yürütmekle görevli olan bir kimsenin görevi sırasında ya da görevi sebebiyle bir zarara maruz kalması halinde, bu zarar kamu hizmetinin doğal bir gereği ve kaçınılmaz bir tehlikesi olarak kabul edilmekte ve meydana gelen zarar idarece tazmin edilmektedir.[380] Kamu görevlilerinin yürüttükleri hizmetler, kamu düzenini sağlama yahut kamu hizmetini ifa etme yönünden herhangi bir ayrıma tabi tutulmaksızın kamusal fayda sağlamakta olup, bu anlamda tüm toplum bu hizmetlerden faydalanmakta ve menfaat elde etmektedir. Toplumun geri kalan fertleri kamu hizmetlerinden fayda sağlarken, bu faydanın meydana gelmesine katkı sağlayan kamu görevlisinin görevi nedeniyle uğradığı zarar sonucu ortaya çıkan nimet-külfet dengesi kamu görevlisinin aleyhine bozulmaktadır. Kamusal hizmetlerin yürütümünden fayda sağlayan geniş bir kesime karşılık, kamu görevlisi, olağandışı ve

[380] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 309; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 248-249; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 148; Günday, *İdare Hukuku*, 380; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 156; Ahmet Nohutçu, *İdare Hukuku* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2009), 440; Zehra Odyakmaz vd., *Anayasa Hukuku İdare Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2011), 363.

istisnai nitelikte bir zarara uğradığı takdirde, zararının idarece giderilmesi ve tüm topluma yansıtılması gerekir. Görevi sebebiyle zarara maruz kalan kamu görevlisinin zararı, idareye hiçbir kusur yüklenemese dahi idarece karşılanır.[381]

Yargı kararlarına baktığımızda, bilhassa eski kararlarda, fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesinin risk ilkesi "yerine" geçtiğini, bu iki ilkenin birbirinden kesin çizgilerle ayrılmadığı anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda özü gereği tehlikeli bir kamu hizmeti ifa eden kamu görevlilerinin maruz kaldığı zararların karşılanmasında, mesleki risk ilkesi yerine çoğu defa fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi uygulanmıştır.[382] Danıştay, firar eden hükümlüyü yakalamak amacıyla gerçekleştirilen takip ve çatışma sırasında hükümlü tarafından vurularak sakatlanan askeri personele[383], toprak kavgası dolayısıyla iki köy arasında cereyan eden çatışmayı önlemeye çalışırken yaralanıp hayatını kaybeden askeri personelin yakınlarına[384], canlı hayvan kaçakçıları ile meydana gelen çatışmada vurulup hayatını kaybeden askeri personelin yakınlarına[385], yol kesip soygunculuk yapan haydutları ele geçirmek isterken vurulup hayatını kaybeden erin ailesine[386] *"kamu hizmetlerinin işlemesinden doğan külfetlerde mümkün olan eşitliği sağlamak adına"* ortaya çıkan zararın tazmin edilmesi gerektiğine karar vermiştir. Danıştay verdiği yeni tarihli kararlarında da örneğin; davacılar murisinin hasta bir kişiden kan alımı esnasında şırınga ucu ile kolundan yaralanması ile başlayan ve gönderildiği hastanede kırım kongo kanamalı ateşi hastalığından ölümü olayında[387], yine görevli bir sağlık personelinin, bir hastanın sevki sırasında gerçekleşen kazada yaralanması olayında[388] da aynı tutumunu devam ettirmiştir.

---

[381] Atay, *İdare Hukuku*, 418; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 148.

[382] Alçın, *İdare Hukukunda Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi*, 106.

[383] Danıştay Onikinci Dairesi, T.22.09.1969, E.1968/2045, K.1969/1503 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 158-159.

[384] Danıştay Onikinci Dairesi, T.26.10.1966, E.1965/3609, K.1966/2982 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 156-157.

[385] Danıştay Onilinci Dairesi, T.17.05.1971, E.1970/5193, K.1971/1259 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 161.

[386] Danıştay Onikinci Dairesi, T.26.04.1967, E.1965/4330, K.1967/676 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 157.

[387] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.19.12.2017, E.2015/6230, K.2017/7584 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 16.03.2023

[388] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.19.2.2017, E.2016/8641, K.2017/7588 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 16.03.2023

Bunların yanı sıra kamu görevlilerinin uğradıkları zararın mesleki risk ilkesi uyarınca karşılanması için yürüttükleri etkinlik ve hizmetlerin mutlaka muhataralı yahut tehlikeli olması gerekmez. Bu duruma ilişkin örnek kararların birinde Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsünde hizmetli olarak tavla hizmetlerinde görevli bulunan kişinin serum hayvanlarının beslenmesi için ot toplarken, yığın şeklindeki ot balyalarının üstüne düşmesi neticesinde boyun kemiği kırılmış[389] diğerinde, Ankara Belediyesi Makine ve Tamirhane Müdürlüğünde oto tamircisi olarak çalışan kişinin görevi sırasında meydana gelen bir kaza sonucu sağ elinin dördüncü parmağı kopmuş ve üçüncü parmağı da sakat kalmıştır.[390] Danıştay, bu olaylardan dolayı oluşan zararların objektif sorumluluk esasına göre tazminini kabul etmiştir. Şu halde, kamu faaliyet ve hizmetlerine katılanların bu yüzden uğradıkları zararların ödetilmesi hususuna, genellikle mesleki risk terim ve kavramının yakıştırılması, ortada muhataralı veya tehlikeli bir halin bulunduğu veya bulunması gerektiği sanısını uyandırmamalıdır. Gerçekten, gerek Fransız Danıştayı, gerek ülkemiz Danıştayı bu konuda böyle bir şart koşmamakta, zarar görenin kamu faaliyet ve hizmetine bir suretle katılmasını yeterli saymaktadır.[391]

3.2. MESLEKİ RİSK İLKESİNİN KİŞİ BAKIMINDAN UYGULAMA ALANI

3.2.1. Kamu Görevlileri

Kamu yönetiminin insan unsurunu kamu görevlileri oluşturmaktadır. Kamu personeli olarak da adlandırılan bu görevliler, kamu hizmetlerini, idare kadroları hiyerarşisi içinde kamu kesimindeki bir teşkilata bağlı olarak yerine getirirler.[392] Mesleki risk ilkesi, öncelikle kamu görevlilerinin, kamu hizmetlerine daimi biçimde katılanların uğradığı zararların tazminini kapsadığı için bu kavramın kapsama alanını iyi belirlemek gerekir. Kamu görevlisini geniş anlamı ile tanımlayacak olursak; kamu

[389]Danıştay Onikinci Dairesi, T.08.07.1969,E.1968/1296, K.1969/1401 Aktaran; Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, 70; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 180.

[390] Danıştay Onikinci Dairesi, T.24.02.1973, E.1969/3480, K.1972/580 Aktaran; Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, 70; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 211.

[391] Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, 70-71.

[392] Atay, *İdare Hukuku*, 471; Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku*, 701.

sektöründe faaliyette bulunan tüm kişileri içerisine almaktadır.[393] Tüm kamu tüzel kişilerinde ister özel hukuka, ister kamu hukukuna bağlı olarak faaliyet gösteren, memur, sözleşmeli personel veya işçi statüsünde olan herkes şeklinde ifade edilmektedir.[394] Dar anlamda kamu görevlileri, devletin, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esasları uyarınca ifa etmekle yükümlü bulundukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri yürüten personelden oluşmaktadır. Bu kişiler *"memurlar"* ve *"diğer kamu görevlileri"*dir. Memurlar, 657 sayılı DMK'ya bağlı, kamu kurum ve kuruluşlarında hizmet gören kimselerdir. Diğer kamu görevlileri tabiri, 1982 Anayasasının 128. maddesi ile hukukumuza girmiş olup, genel idare esasları uyarınca asli ve sürekli görevleri ifa eden ve ancak devlet memurlarından ayrı bir rejime bağlı olan kişileri belirtmektedir.[395] İdare hukuku anlamında kamu görevlisi kavramına, dar anlamda kamu görevlilerinin girdiği kabul edilir.[396]

İşte kamu hizmetinin yürütülmesi sırasında bu hizmetin sunulmasına dahil olan bu kişiler, bu hizmet sebebiyle bir takım zararlara maruz kalabilirler. Kamu hizmetini sunan kişilerin gördükleri zararların tazmininde hangi ilkeye dayanılacağı noktasında tam bir netlik bulunmamaktadır. Hizmet kusurunu ayrı tutarsak, yargı kararlarında bazen fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesine bazen de risk, tehlike ilkesine dayanıldığı görülmektedir.[397] Bu kapsamda AYİM'in vermiş olduğu kimi kararlarda kamu görevlileri yönünden mesleki risk ile fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesinin uygulama alanlarının birleştiği örnekler de bulunmaktadır. AYİM, gemideki erin nöbet tuttuğu esnada epilepsi krizi geçirmesi sonucu denize düşüp ölmesi[398], Güneydoğu Anadolu Bölgesinde operasyon dönüşü bir erin güneş çarpması sebebiyle ölmesi[399], gece vakti

[393] Karatepe, *İdare Hukuku*, 132.
[394] Halil Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 1/441; Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku*, 701; Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 559.
[395] Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 1/450; Ramazan Yıldırım - Serkan Çınarlı, *Türk İdare Hukuku Dersleri* (Ankara: Astana Yayınları, 2018), 1/184; Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku*, 702.
[396] Gözler - Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 559.
[397] Gündüz, "Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi", 124.
[398] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Üçüncü Dairesi, T.08.06.1976, E.1974/2233, K.1976/3062, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 150.
[399] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.25.01.1995, E.1994/1580, K.1995/51 Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 150.

nöbet tutan erin bulunduğu binadan dikkatsizliği sonucu düşmesi[400] gibi durumlarda fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi doğrultusunda tazminat ödenmesine hükmetmiştir. Ancak bu bakış açısı ile verilmiş olan hükümlerin ilke ile kesin bir şekilde uyum gösterdiği söylenilemez. Çünkü burada zarar, kişinin mesleği ve ifa ettiği hizmetle ilgili olduğu için mesleki risk hükümlerinin tatbik edilmesi gerekirdi.[401]

3.2.2. Kamu Hizmetinin Sunulmasına Gönüllü Katılanlar

Yukarıda kamu hizmetinin daimi görevlileri (kamu görevlilerinin), yürütülen hizmet dolayısıyla uğradıkları zararlardan doğan sorumluluk esasları üzerinde durduk. Ancak kamu hizmetlerinin yürütülmesine katılanlar, daimi görevliler (kamu görevlileri) ile sınırlı değildir. Mesleki risk ilkesi kapsamında idare ile arasında resmi bir bağ bulunmaksızın, kamu hizmetine geçici olarak iştirak eden kişilerin, maruz kaldıkları zararlar açısından idarenin, mesleki risk ilkesi uyarınca kusursuz sorumluluğu yoluna gidilip gidilemeyeceği hususunu da aktarmakta fayda vardır. Yürütülen kamu hizmetlerine kimi zaman kamu personeli haricinde kişiler de dahil olmaktadır. Bunlar *"geçici görevliler", "arizi işbirlikçiler"* veya *"gönüllü yardımcılar"* olarak geçmektedir. Kişinin arızi işbirlikçi olarak nitelendirilmesi için; yürütülen hizmetin kamu hizmeti niteliğini haiz olması, hizmete fiilen katılım göstermesi, herhangi bir ücret talep olunmayan gönüllü katılım hallerinde katılım gerektiren konunun acil bir duruma yönelik olması gerekir.[402] Bunlar, ifa edilen kamu hizmetlerine, idarenin talebi doğrultusunda yahut kendi istekleriyle, ücreti mukabilinde ya da ücretsiz şekilde geçici bir süreliğine dahil olurlar.[403] Örneğin, bir evde meydana gelen yangın söndürme faaliyetine katılan, özel günlerde canlandırma yapması veya havai fişek patlatılması idare tarafından talep edilen, suçlunun ele geçirilmesine yardım eden, boğulma tehlikesi geçiren birini kurtarmaya çalışan ya da

[400] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.03.02.1993, E.1991/578, K.1993/120, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 150.
[401] Gündüz, "Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi", 125.
[402] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1227-1230; Atay, *İdare Hukuku*, 421; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 300-302.
[403] Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 301; Atay, *İdare Hukuku*, 420-421.

trafik kazası geçiren birini kendisine ait araç ile hastaneye götürmeye çalışan kişiler, geçici görevli olarak adlandırılmaktadırlar.[404]

Böyle durumlarda geçici görevlilerin maruz kaldığı zararların SGK tarafından tazmin edilme olanağı bulunmamaktadır; çünkü SGK yalnızca üyeliği bulunan ve prim borçlarını ödeyen personellerin görevleri nedeniyle maruz kaldıkları zararları tazmin eder. Bu durumda idarenin hizmet kusuruna dayalı sorumluluğuna başvurulamayacağı için, geçici görevlilerin oluşan zararını, idare, kusursuz sorumluluk esasları doğrultusunda karşılayacaktır. Bu noktada eylem ile ortaya çıkan zarar arasında illiyet bağının olması, geçici görevlilerin maruz kaldıkları fevkalade nitelikteki zararın karşılanması için yeterli görülmektedir.[405]

Fransız hukukunda bu konuda en çok anılan karar olan 1946 tarihli "*Commune de Saint-Priest-la-Plaine"* davasına konu olan olayda, bir kasabada havai fişek atılması görevini belediye başkanının talebi üzerine ve ücret almaksızın kamu görevlisi olmayan iki kişinin üstlenmesi ve havai fişeklerin atılmadan önce patlaması neticesinde bu iki kişinin yaralanmasına sebep olması şeklinde gerçekleşmiştir. Patlamada idareye ya da bu kişilere yüklenebilecek bir kusur olmadığı halde, bu kişilerin gönüllü bir şekilde kamu hizmetine katıldıklarından dolayı idarenin kusuru olmasa dahi belediyece zararın karşılanması gerektiğine karar verilmiştir. Fransız Danıştayı bu karardan önceki kararlarda kamu hizmetine geçici katılan bu tür kişiler lehine idareyi tazminata mahkum etmek için kusur şartını aramakta iken[406], bu karar ile içtihat değişikliğine giderek, idarenin kusuru olmasa dahi kamu hizmetine örnekteki gibi geçici katılan kişilerin zararlarını karşılaması gerektiğini belirtmiştir.[407]

Geçici görevlilerin maruz kaldıkları zararlar bakımından kusursuz sorumluluğun söz konusu olabilmesi için birtakım şartların bulunması gerekmektedir. Öncelikle zarar görenin yürütülmesine katıldığı faaliyet, kamu hizmeti olmalıdır. Kamu hizmeti niteliğinde olmayan bir faaliyete katılan kişinin uğradığı zararları idare

---

[404] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1230-1231; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 302.
[405] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 299.
[406] *"Chavat"* kararı, Conseil d'État, T.05.03.1943 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1230.
[407] *"Commune de Saint-Priest-la-Plaine"* kararı, Conseil d'État, T.22.11.1946 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1226.

tazmin ile yükümlü değildir. İkinci olarak zarara uğrayan kişi, yürütülen kamu hizmetlerine fiili olarak katılım göstermelidir. Hizmete katılım niyeti taşımak ve belki yardımım dokunur diye hazır beklemek, fiili katılım olarak nitelendirilemez. Zarar gören kişi aynı zamanda kamu hizmetine doğrudan katılmalıdır. Kamu hizmetinden yararlanma karşılığında, hizmete katılma durumunda, doğrudan işbirliği yapılmış olmaz.[408] Örneğin Fransız Danıştayı, mahalli bir şenlik nedeniyle düzenlenen ve dolayısıyla kamu hizmeti sayılan at yarışlarına katılan bir kişiyi[409], geleneksel mahalli şenlikte düzenlenen rugby maçında yaralanan bir oyuncuyu[410], kamu hizmetinin katılımcısı olarak kabul etmemiştir.

Geçici görevlinin sübjektif durumu, onun idarenin işbirlikçisi sayılmasına engel oluşturmaz. Örneğin, tanımadığı birisini yangından kurtarmakla, kişinin kendi çocuğunu yangından kurtarmak arasında hiçbir fark bulunmamaktadır. Her ikisinde de geçici katılım niteliği söz konusudur Nitekim Fransız Danıştayı 1984 tarihli *"Madame Nicolai"* kararında, bir yangında çocuğunu kurtarmak için alevlerin içine dalıp yaralanan babanın gönüllü katılımcı olduğuna ve uğramış olduğu zararlar nedeniyle idarenin kusursuz sorumluluğuna hükmetmiştir.[411]

Böylesine zarar türlerinden sorumluluğu yoluna gidilecek idare, hizmetin asıl sahibi konumunda olan, yani ifasına katkıda bulunulan hizmeti yürüten idaredir. Buna göre, zorunlu işbirliği varsa, kişiyi zorunlu olarak çalıştıran, isteğe bağlı katılımda, kişiden hizmete iştirak etmesini talep eden idare, gönüllü işbirliğinde, yardım edilen idareye karşı dava açılmalıdır. Örneğin akıl hastanesinden firar eden bir hastanın boğulmakta olduğunu gören bir kişinin onu kurtarma çalışmaları sırasında, zarara maruz kalması sonucu açılan davada, boğulma tehlikesi içindeki birini kurtarma hizmetinin bir kolluk faaliyeti olması nedeniyle, hastaneye karşı açılan davada hasmın yanlış gösterildiğine karar verilmiştir.[412]

---

[408] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1228.

[409] *"Boussuyt"* kararı, Conseil d'État, T.30.10.1953 Aktaran; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 301; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1229.

[410] *"Launey"* kararı, Conseil d'État, T.10.02.1984 Aktaran; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 301; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1229.

[411] *"Madame Nicolai"* kararı, Conseil d'État, T.22.06.1984, Aktaran; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 301; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1229.

[412] *"Le Golf"* kararı, Conseil d'État, T.14.10.1988 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1231-1232.

Ülkemizde Danıştay, görevli olmadığı halde kamu hizmetinin görülmesine kendiliğinden katılan kişilerin bundan dolayı uğradıkları zararlar için idarenin hizmet kusuru esaslarına göre sorumlu tutulacağını kabul etmektedir.[413] 1967 tarihli bir karara konu olay özetinde; bekçi, kız öğrencilere sarkıntılıkta bulunan üç kişiyi engellemeye yönelik müdahalede bulunur. Bu sırada bu kişilerden biri bekçiye yumruklar savurmaya başlar, bunun üzerine silahına davranan bekçi bu kişiyi kovalar, ancak kişi bu defa yerden aldığı taşı bekçinin başına doğru fırlatır ve bekçi yaralanarak yere yığılır. Bekçinin yere yığıldığını gören bir üçüncü bir kişi, görevli bulunmamasına rağmen bekçiye yardımda bulunurken bir şekilde bekçinin silahı patlar ve yardımda bulunan kişi hayatını kaybeder. Ölenin babasının daha sonra açtığı tazminat davasında Danıştay, kalabalığın ortasında gereklilik bulunmadığı halde silahına davranan bekçiyi kusurlu bulmuş ve idareyi kusurlu sorumluluk esasına göre tazminat ödemeye mahkum etmiştir.[414]

3.3. FRANSIZ HUKUKUNDA MESLEKİ RİSK İLKESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE UYGULAMASI

Fransa'da mesleki risk ilkesine dair ilk karar Fransız Danıştayı tarafından 1895 tarihinde verilmiştir. Bu içtihat idarenin kusursuz sorumluluğunun da benimsendiği ilk karar olması sebebiyle büyük öneme sahiptir. Bu karar, işçiler için henüz sosyal güvenlik sistemi bulunmayan bir dönemde, kamu hizmetine katılan bu kişilerin iş kazaları sonucunda maruz kaldıkları zararın tazmininin idarece kusursuz sorumluluk esasları uyarınca karşılanacağını hükme bağlamıştır. Gerçekten, kamu hizmetlerini, sosyal güvencesi olan memurlarla aynı, hatta belki daha da ağır şartlarda ifa etmelerine rağmen, işçilerin sosyal güvenceleri bulunmuyordu. Bu nedenle bu gibi kişilerin maruz kaldığı zararlar sosyal güvenlik sistemiyle tazmin edilememekteydi.[415]

Bu kapsamda idare adına yetkili kişilerin, kamu hizmetlerinin yürütülmesi nedeniyle zarar görmesi halinde, idarenin kusursuz sorumluluğunun doğacağı hususu,

[413] Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 710.
[414] Danıştay Onikinci Dairesi, T:16.10.1967, E:1965/4111, K 1967/1591 Aktaran; Esin, *Danıştayda Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 169-170; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1232; Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 149; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 303.
[415] Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, 64.

Fransız Danıştayının 1895 tarihinde kabul edilen *"Cames"* kararı ile olmuştur.[416] Karara konu olan olayda Fransız Danıştayı, Tarbes Tersanesinde bir demiri makineyle dövmekteyken sol eline bir demir parçası çarpması sonucunda bu organı sakatlanan bir işçiye tazminat verilmesini, "*Sieur Cames'e hiçbir kusur yöneltilemeyeceği ve kazanın bu işçinin ihmal ve tedbirsizliğine bağlanamayacağının soruşturmadan anlaşılmasına ve bu hususlar tartışmalı olmadığına göre kazanın meydana geldiği şartlar altında Savunma Bakanının devlete hiçbir sorumluluk düşmediği savunması dayanıksızdır*" gerekçesiyle kabul etmiştir.[417]

Savunma Bakanı, davadaki yanıtında, işçiye bir şeye hak kazanamayacağını; çünkü idarenin hiçbir kusurunun belirlenemediğini belirtiyordu. Kararın metni, bakanın savunmasıyla kıyaslanınca ve hükümet komiserinin değerlendirilmesi ile aydınlatılınca, Danıştayın risk kelimesini kullanmamakla beraber sorumluluk bakımından risk düşüncesini ve kesin sonuçlarını kabul etmiş olduğu görülmektedir. Nitekim *"Cames"* kararından önce ulusal fabrikalarda çalışan işçilerin uğradıkları kazalar dolayısıyla kendilerine tazminat verilmesi yolunda kararlar verilmişti fakat bunlarda hizmet kusuruna işaret ediliyordu.[418] Bu karar, mesleki risklere karşı idarenin kusursuz sorumluluğu ilkesini kabul etmiştir.[419] Kararın bir başka özelliği de, idarenin ajanlarının uğradığı zararların tazminine yöneliktir. Henüz, idarenin faaliyetlerinden zarar gören üçüncü kişilerin zararlarının tazmininde kusursuz sorumluluk söz konusu değildir.[420]

"Cames" içtihadının sonrasında kamu görevlilerinin mesleki risklere maruz kalması neticesinde, uğramış oldukları zararın karşılanmasına yönelik İş Kazaları Hakkındaki 8 Nisan 1898 tarihli Kanun çıkarılmıştır.[421] Bu anlamda kamu hizmetinde çalışan tüm personelleri kapsayan çeşitli sosyal güvenlik kurumları oluşturulmuş ve

---

[416] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 309; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1217; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/361; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 286; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 164.

[417] Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 142; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1217; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 287.

[418] Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 142-143.

[419] Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 143; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1217.

[420] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 287.

[421] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 309.

personellere bu tür mesleki risklere karşı sosyal güvenceler sağlanmıştır.[422] Günümüz Fransa'sında bu Kanun idare kadrolarına dahil olmakla beraber statülerine göre emeklilik hakkından yararlanamayan personele ve kadronun yönetimine uygun olarak kaldırılması dolayısıyla ani şekilde görevine son verilen memurlara uygulanmaktadır.[423]

Günümüzde ister işçi, ister memur vasfında olsun tüm kamu çalışanlarına, iş kazalarına ve meslek hastalıklarına karşı çeşitli sosyal sigorta sistemleri ile güvenceler sağlanmıştır. İş kazasına yahut meslek hastalığına maruz kalan kişinin tedavi giderleri, sosyal güvenlik kurumlarınca karşılanmaktadır. İş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle personel sakat kalmış ise, kendisine malullük aylığı bağlanır. Personelin uğradığı zarar çalışmasına engel teşkil edecek nitelikte ise bu personel malulen emekliye sevk edilir. Sosyal güvenlik kuruluşları tarafından zararları bu şekilde karşılanan kişilerin daha sonra idareye karşı risk ilkesine dayanarak tazminat davası açma hakları yoktur.[424] Fransız Danıştayı, kamu görevlilerinin ifa ettikleri görevler nedeniyle uğradıkları zararların karşılanması adına açılan davaları, ilgili zararların sosyal güvenlik kurumları tarafından karşılanması nedeniyle reddetmektedir. *"Forfait de la pension"* olarak adlandırılan bu doktrine "sosyal güvenlik tazminatlarının inhisariliği" ismi verilmektedir. [425]

Kamu görevlilerinin, görevleri sebebiyle maruz kaldıkları zararların sosyal güvenlik kurumlarınca karşılanması nedeniyle Fransa'da *"Cames"* içtihadı ile oluşan, mesleki risk sebebiyle idarenin kusursuz sorumluluğu ilkesinin uygulama alanı hayli daralmıştır. Ancak bu içtihadın uygulama alanının tamamıyla ortadan kalktığı söylenemez. Bazı durumlarda uygulanma kabiliyeti bulunmaktadır.[426] Bu konuya ilişkin Fransa'daki uygulama koşullarını şu şekilde sıralayabiliriz.

İlk olarak görevi dolayısıyla uğranılan zararları, sosyal güvenlik kurumlarınca karşılanmayan, kamu görevlileri bulunuyorsa, bu kişilerin zararlarından dolayı idare,

[422] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 287.
[423] Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 143.
[424] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1217-1218.
[425] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1218.
[426] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1218; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 289.

kusursuz sorumluluk esasınca sorumlu tutulur. Örneğin adliye kamu hizmetinde yardımcı olarak çalışan *"tasfiye memurları",* yürüttükleri hizmet dolayısıyla uğradıkları zararlar bakımından bir sosyal güvenlik sistemi ile korunmamaktadır. İşte bu kişilerin görevleri dolayısıyla uğradıkları zararlar nedeniyle devletin kusursuz olarak sorumlu olacağı kabul edilmektedir.[427] İkinci olarak kamu görevlisinin kendisi sosyal güvenlik kapsamında olsa bile, görevi dolayısıyla maruz kaldığı zararlar sosyal güvenlik kurumlarınca karşılanmayabilir. İşte bu gibi durumlarda da idarenin risk ilkesi kapsamında kusursuz sorumlu olacağı ifade edilmektedir.[428] Conseil d'État, 1962 tarihli *"Perruche"* kararında, Kore savaşında Seul şehrinin işgal edilmesine rağmen, hükümetin konsolosa orada kalmasını ve görevini devam ettirmesini emretmesi sonucu, kişinin işgal nedeniyle mallarına gelen zararlar bakımından, idarenin kusursuz sorumlu olduğuna karar vermiştir. Konsolosun bu zararları sosyal güvenlik sistemince karşılanmayan zararlar olup, Fransız Danıştayı bu zararları olağanüstü risklerden doğan zararlar olarak nitelendirmiştir. [429] Son olarak bazı durumlarda sosyal güvenlik mevzuatı, görev riski nedeniyle oluşan zararların tazmininde genel hükümlere göndermede bulunabilir. Örneğin Fransa'da Ulusal Hizmet Kanunu, hizmetten doğrudan doğruya kaynaklanan zararlarda, sosyal güvenlik sistemince bağlanacak aylık dışında, askerin uğradığı zararların tam olarak tazmini için genel hükümlere göre tazminat talebinde bulunulabileceğini öngörmektedir. Bu hüküm uyarınca açılacak tazminat davasında kusursuz sorumluluk esasları uygulanır.[430]

3.4. TÜRK HUKUKUNDA MESLEKİ RİSK İLKESİ UYGULAMASI

Mesleki riskin ülkemizde özellikle yargı kararları doğrultusunda şekillenen ve gelişen bir sorumluluk hali olmasından dolayı, mesleki risk ilkesinin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi noktasındaki değerlendirmelerin yargı içtihatları çerçevesinde ele alınması daha isabetli olacaktır. Bu doğrultuda, mesleki risk ilkesi kapsamında verilen

[427] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1218-1219.
[428] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1219; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu,* 289.
[429] *"Perruche"* kararı, Conseil d'État, T.19.10.1962 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1219; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 289.
[430] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1220; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu,* 290.

ilk kararlar ele alındıktan sonra, Danıştay ve AYİM'in mesleki risk ilkesine yönelik kararları ile, ilgili konu açıklanmaya çalışılacaktır.

Türk hukukunda kamu görevlerine katılanların uğradıkları zararların kusursuz sorumluluk esası uyarınca karşılanmasına ilişkin ilk içtihat, Danıştay Onikinci Dairesinin toprak anlaşmazlığı yüzünden iki köy arasında çıkan çatışma esnasında vurulması sonucu hayatını kaybeden görevli jandarma onbaşı olayında, 26 Ekim 1966 tarihli bir karara ilişkin içtihattır.[431] Bu kararda yurtta emniyet ve asayişin korunması, suçların önlenmesi ve suçluların yakalanması görevini yürüten jandarma, hizmetini yürütürken bir risk ile daima karşı karşıyadır. Olayda da davacıların murisi olan jandarma onbaşı görevini yapmak isterken, vaki müsademede aldığı yaralarla hayatını kaybetmiştir demek suretiyle hizmetin doğasında bulunan risk faktöründen kaynaklı idarenin kusursuz sorumluluğunun bulunduğuna hükmedilmiştir.[432]

Verilen bu kararı izleyen yıllarda idarenin risk ilkesine bağlı olarak kusursuz sorumlu tutulacağına yönelik kararlar bulunmaktadır. Nitekim bu doğrultuda; yangın söndürmeye giderken bindiği arazözün devrilmesi sonucunda hayatını kaybeden itfaiyecinin yakınlarına[433], elektrikli ekmek fırınını tamir ederken, elinin yanlışlıkla rezistansa değmesi ile elektrik akımına kapılıp ölen erin yakınlarına[434], paraşütle atlarken havada bir uçağın çarpmasına bağlı olarak ölen komando erinin yakınlarına[435], bir vagondan gelen vuruntunun nedenini öğrenmek amacıyla vagon kapısını açıp bandajlara bakmak istediği sırada dengesini kaybetmesi sonucu düşen ve bu yüzden sakat kalan tren makinistine[436], bir helikopteri onarırken elini motor soğutucunun vantilatörüne kaptırarak parmaklarından sakatlanan teknisyen

[431] Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, 65-66.
[432] Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 156-157.
[433] Danıştay Onikinci Dairesi, T.13.02.1969, E.1967/1838, K.1969/282 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 150.
[434] Danıştay Onikinci Dairesi, T.08.05.1969, E.1968/374, K.1969/895 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 150-151.
[435] Danıştay Onikinci Dairesi, T.20.01.1970, E.1967/93, K.1970/89 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 151.
[436] Danıştay Onikinci Dairesi, T.22.12.1970, E.1968/989, K.1970/2493 Aktaran; Duran, *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, 68.

astsubaya[437], görev uçuşu sırasında meydana gelen bir kaza sonucu ölen pilota[438], haydutların izlenmesi esnasında, görevi gereği üzerine çıktığı kayadan düşerek hayatını kaybeden jandarmanın eşine[439] tazminat verilmesine yönelik davalarda, idarenin bir kusuru bulunmadığı halde risk sorumluluğu uyarınca idarenin kusursuz sorumlu bulunduğuna hükmedilmiştir.

Ülkemizde aksi yönde kararlar olmakla birlikte, Danıştay çoğu kararında, kamu görevlilerinin görevlerinin ifasından kaynaklı maruz kaldıkları zararlardan dolayı, idarenin kusursuz sorumluluğunun bulunduğuna hükmetmektedir. Mesleki risk ile ilgili bir Danıştay kararında, kamu görevlilerinin hizmetin yürütülmesi esnasında veya hizmetten kaynaklı bir nedenden ötürü maruz kaldıkları zararın idarece tazmininin idare hukuku esaslarından olduğu, davacının hastalığının görevi esnasında ve kurum ambarlarından ortaya çıktığı belirlendiğinden davalı idarenin zararı tazmin etmesi gerektiğine karar vermiştir.[440] Görüldüğü gibi bir mesleğin hem kendi özünden hem de çevresel faktörlerden kaynaklı riskleri bulunmaktadır. Örneğin bir bomba imha uzmanının yürüttüğü faaliyet bir hayli risklidir. İdare her türlü tedbiri ve kontrolü sağlasa da riski azaltamaz. Bu nedenle muhtemel bir kaza halinde idarenin kusursuz sorumluluğu yoluna gidilecektir.[441]

Mesleki risk ilkesinin özellikle yargı kararları ile gelişen ve kendine yer bulan bir alan olması nedeniyle konuya ilişkin yargı kararlarının aktarılmasında fayda vardır. Bu bağlamda özellikle asker kişilerle ilgili olarak verilen kararlara baktığımızda; Kullandığı askeri uçağın dağa çarpması sonucu pilotun ölmesi[442], iki aylık acemi askerin, el bombası talimi esnasında, bombanın infilak etmesi sonucu kollarını kaybetmesi[443], erin, askeri eğitim esnasında verilen emir doğrultusunda esneme

[437] Danıştay Onikinci Dairesi, T.29.03.1971, E.1970/2380, K.1971/729 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 152.
[438] Danıştay Onikinci Dairesi, T.28.04.1971, E.1969/2714, K.1971/1095 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 152-153.
[439] Danıştay Onikinci Dairesi, T.28.03.1967, E.1966/2289, K.1967/450 Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 153.
[440] Danıştay Onuncu Dairesi, T.16.06.1992, E.1990/3640, K.1992/3033 Aktaran; Nohutçu, *İdare Hukuku*, 440.
[441] Nohutçu, *İdare Hukuku*, 440.
[442] Danıştay Onikinci Dairesi, E.1957/228, K.1967/409 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 635.
[443] Danıştay Sekizinci Dairesi, T.29.05.1961, E.1960/5827, K.1961/2097 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 635.

hareketi yaparken, düşerek kafasını yaralaması ve daha sonra ölmesi[444], görevli personelin telefon hattı çekmek için direğe çıktığı esnada yere sarkan tele yoldaki bir aracın takılması sonucu ölmesi[445], geminin güvertesindeki suların temizlenmesi esnasında sahilden gemiye elektrik taşıyan kabloda vuku bulan kaçak yüzünden erin ölmesi[446] olaylarında idarenin kusursuz sorumluluğuna hükmedilmiştir.

Danıştay kimi hallerde, kamu görevlisinin maruz kaldığı zararları, mesleki risk olarak kabul etmeyerek, tazminat talebinin reddi yönünde hüküm tesis etmektedir. Bu yönde karar vermenin gerekçesi olarak da, zararın üçüncü kişinin davranışından meydana gelmesi sebebiyle illiyet bağının kesilmesi yahut zararın, zarar görenin kendi kusurundan ileri gelmesi gibi nedenlere dayandırmaktadır.[447]

Örneğin 1992 tarihli bir karara konu olan olayda, hemzemin geçitte bir kamyonla çarpışan trende gardöfren olarak görevli bulunan kişinin ölümü olayında idare mahkemesi, "kazanın tamamen kamyon şoförünün kusurlu hareketinden kaynaklandığının anlaşıldığı" gerekçesiyle idare aleyhine açılan tazminat davasını reddetmiştir. Temyiz aşamasında Danıştay savcısı, "idarenin tazmin sorumluluğundan söz edebilmek için öncelikle zararla idarenin eylemi arasında illiyet bağının bulunması gerekir... çarpışma olayında idareye atfı kabil bir kusurun bulunmadığı, olaydaki kusurun tamamıyla kamyonun şoförüne ait olduğu... anlaşılmaktadır.. durum böyle olunca zararla eylem arasında illiyet bağının bulunduğundan söz edilemeyeceğinden, idarenin tazmin ile yükümlü tutulması mümkün değildir..." yönünde görüş bildirmiş ve Danıştay da idare mahkemesinin kararını onamıştır. Görüldüğü üzere tazminat talebinin reddi, üçüncü kişinin davranışına dayandırılmıştır.[448]

Bir başka karara konu olan olayda bir çocuk kurumunda aşçı olarak çalışan kişinin elini kıyma makinasına kaptırması olayında, idareye yüklenebilecek herhangi bir hizmet kusurunun olmadığı, davacının dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı

[444] Danıştay Onikinci Dairesi, E.1966/2387, K.1967/691 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 635.
[445] Danıştay Onikinci Dairesi, E.1966/1380, K.1967/1180 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 635.
[446] Danıştay Onikinci Dairesi, E.1966/3870 K.1967/88 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 635.
[447] Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 293.
[448] Danıştay Onikinci Dairesi, T.22.04.1992, E.1990/3968, K.1992/1573 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1221.

hareketi neticesinde oluşan kaza dolayısıyla talep edilen tazminatın idarece karşılanmasının olanak bulunmadığı yönünde karar verilmiştir. Bu kararda, tazminat talebinin reddi, zarar görenin kusuruna dayandırılmıştır.[449]

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi de mesleki risk esasını geniş bir şekilde uygulamaktadır. Bu noktada yargı kararlarından örnekler vermek gerekirse;

Yol kontrol devriyesi sırasında bindiği zırhlı aracın köprüden nehre yuvarlanması sonucu erin vefat etmesinde[450], topçu birliklerinin atışı esnasında hedef dışında bir bölgeye düşen merminin isabeti sonucu astsubayın vefat etmesinde[451], OHAL bölgesinde operasyon dönüşü birliği ile karşıya geçilmekte iken, sele kapılan eri kurtarmaya çalışırken boğularak vefat eden teğmenin ölümünde[452], teröristlerin ateş altına alınmasına yönelik gerçekleştirilen havan atışı esnasında hedeften sapan bir havan mermisinin timin üzerine düşmesi sonucu erin ölümünde[453], teröristlere karşı gerçekleştirilen operasyon sırasında yuvarlanan bir kayanın çarpması sonucu erin sakatlanmasında[454], operasyona giderken teröristler tarafından yola döşenen mayının telsiz kumandasıyla patlatılması sonucu hasara uğrayan askeri araçta bulunan davacının zarar görmesinde[455] kusur koşulu aranmaksızın idarenin kusursuz sorumluluğuna hükmedilmiştir.

Yine başka bir Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesinin *"hava alığı"* kararına konu teşkil eden olayda bir astsubay, bakımı yapılan F-16 uçağının önünden geçerken, çalışır halde olan motorun emme gücüyle hava alığına kapılarak ölmüştür. Astsubayın yakınlarının açtığı tazminat davasında Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, idarenin kusursuz sorumluluğunun bulunduğuna hükmetmiştir. Askeri Yüksek İdare

[449] Danıştay Onuncu Dairesi, T.26.02.1998, E.1996/4007, K.1598/905 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1221-1222.
[450] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.01.07.1998, E.1998/363,K.1998/513 Aktaran; Odyakmaz vd., *Anayasa Hukuku İdare Hukuku*, 362.
[451] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.04.12.1996, E.1996/44, K.1996/1017 Aktaran; Odyakmaz vd., *Anayasa Hukuku İdare Hukuku*, 362.
[452] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.22.05.1996, E.1996/399, K.1996/499 Aktaran; Odyakmaz vd., *Anayasa Hukuku İdare Hukuku*, 362.
[453] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.22.05.1996, E.1994/1449, K.1996/441 Aktaran; Odyakmaz vd., *Anayasa Hukuku İdare Hukuku*, 362.
[454] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.03.12.2001, E.2001/205, K.2001/902 Aktaran; Odyakmaz vd., *Anayasa Hukuku İdare Hukuku*, 362.
[455] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.27.02.2002, E.2001/426, K.2002/153, Aktaran; Odyakmaz vd., *Anayasa Hukuku İdare Hukuku*, 362.

Mahkemesi verdiği kararda risk sorumluluğunun temelini de açıklamaktadır. Yüksek mahkemeye göre özünde tehlike barındıran hizmetlerde, hizmetin kendisinden yahut araç ve gereçlerden elde edilen fayda bunların sahibine ait ise, oluşan zararlar da onların sahibine ait olmalıdır şeklinde hüküm tesis etmiştir. [456]

Ayrıca konu ile ilgili olarak bilhassa askeri hizmetin bünyesinden doğan zararlarla ilgili çeşitli yargı kararlarını aktarırsak; Arızalı bir aracın çekilmesi sırasında davacının elinin çekme halatına sıkışarak yaralanmasında[457], askeri araç lastiğinin patlaması sonucunda erin gözünden yaralanmasında[458], birliğe tertip edilen kömürün taşınması esnasında meydana gelen trafik kazasında yaralanma olayında[459], görevde helikopter kazası nedeniyle meydana gelen yaralanma olayında[460], bunun yanı sıra marangoz erin elini planyaya kaptırması[461], lojman onarımı sırasında elektrik çarpması sonucu erin ölümü[462] olaylarında idarenin kusursuz sorumluluğuna hükmedilmiştir.

Asker kişilerle ilgili olmayan, diğer kamu görevlilerinin uğradığı zararlara ilişkin de birçok örnek karar bulunmaktadır. Bu kapsamda, bir hastanın başka bir ile sevki sırasında meydana gelen trafik kazasında yaralanan toplum sağlığı teknisyeninin[463], hastanedeki görevi sırasında kırım kongo kanamalı ateşi hastalığına yakalanan ve hayatını kaybeden sözleşmeli hemşirenin yakınlarının[464], devriye görevi sırasında polis aracına yapılan saldırı nedeniyle hayatını kaybeden Emniyet

---

[456] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.31.10.2001, E.2001/553, K.2001/813 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1222-1223.

[457] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.17.01.2007, E.2006/129, K.2007/39 Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 897-900.

[458] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.25.04.2007, E.2006/1318, K2007/392 Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 900-901.

[459] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.03.10.2007,E.2006/676, K.2007/769 Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 901-904.

[460] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.03.10.2007, E.2007/353, K.2007/780 Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 904-907.

[461] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.09.03.1983, E.82/468, K.83/235 Aktaran; Özgüldür, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*, 240.

[462] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.14.11.2001, E.99/449, K.2001/867 Aktaran; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 296.

[463] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.19.12.2017, E.2016/8641, K.2017/7588, (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 16.03.2023

[464] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.19.12.2017, E.2015/6230, K.2017/7584, (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 27.09.2022

Müdürlüğünde görevli komiserin yakınlarının[465], çıkan silahlı çatışmada yaralanan gönüllü köy korucusunun[466], zararlarının idarece kusursuz sorumluluk ilkesi kapsamında mesleki risk ilkesi uyarınca karşılanmasına karar verilmiştir.

Yukarıda aktardığımız Danıştay ve AYİM kararlarında, çoğunlukla *"mesleki risk"* kavramı açıkça yer almayıp, doğrudan kusursuz sorumluluğun varlığına işaretle yetinerek idarenin sorumluluğuna hükmedilmektedir. Doğrudan bu kavramın geçtiği yargı kararlarının sayısı çok azdır. Böylesine bir karara konu olan olayda, Güneydoğu bölgesinde emniyet amacıyla jandarma karakolu yakınına konulan aydınlatma mayını, görevli çavuş tarafından emniyet piminin yerine takılması esnasında patlamış ve kişinin ölümüne neden olmuştur. AYİM verdiği kararda, kamu görevlisinin yürüttüğü hizmet sebebiyle özel ve olağandışı bir zarara maruz kaldığını ve toplumun, görevlinin hizmetinden faydalanmak durumunda olduğunu ifade etmiştir. Kamu görevlisinin maruz kaldığı zararın, yalnızca onun ve yakınlarının üstünde bırakılmaması gerektiğini, onun hizmetinden faydalanan toplumla paylaştırılması gerektiğini belirtmiştir. Hizmetin sahibi idarenin kusursuz sorumluluk ilkesi ve mesleki hasar kavramı gereğince, davacı annenin zararını karşılamak yükümlülüğü altında olduğuna karar vermiştir.[467]

Daha yakın tarihte verilen bir karara konu olayda, bir polis memuru operasyon esnasında gerçekleşen çatışmada yaralanarak efor kaybına uğramış, bundan dolayı maruz kaldığı ileri sürülen manevi zararlara karşılık olmak üzere manevi tazminatın tazmini istemiyle dava açmıştır. İdare mahkemesi davanın kısmen kabulü ile 10.000,00 TL manevi tazminatın idareye başvuru tarihinden itibaren işleyecek yasal faizi ile birlikte davalı idarece davacıya ödenmesine, manevi tazminat talebinin fazlaya ilişkin kısmının reddine karar vermiştir. Davanın temyizi üzerine Danıştay, olay tarihinde polis memuru olan davacının, görevi dolayısıyla katıldığı operasyon esnasında yaşanan çatışmada yaralanması nedeniyle oluşan manevi zararlardan, davalı idarenin "mesleki risk" ilkesi uyarınca sorumlu olduğu, fakat, davacının yaşamış

[465] Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi Üçüncü İdari Dava Dairesi, T.07.11.2017, E.2017/1397, K.2017/1532 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 17.03.2023

[466] Erzurum Bölge İdare Mahkemesi İkinci İdari Dava Dairesi, T.19.06.2018, E.2017/2504, K.2018/1073 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 17.03.2023

[467] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.12.11.1986, E.1986/170, K.1986/59 Aktaran; Özgüldür, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*, 241.

olduğu acı ve üzüntü sebebiyle mahkemece takdiren belirlenerek tazminine karar verilen 10.000,00 TL manevi tazminat miktarının duyulan elem ve ızdırabı kısmen de olsa giderecek miktarda olmadığı sonucuna varmıştır.[468] Bir başka karara konu olayda verilen hükmün gerekçesinde, kusurlu sorumluluk haricinde idarenin, kamu görevlilerinin ve özellikle güvenlik görevlilerinin, görevlerini yürüttükleri esnada yaralanmaları ya da öldürülmeleri sebebiyle maruz kalınan zararlardan da "mesleki risk" ilkesi uyarınca kusursuz sorumluluk ilkesi kapsamında sorumlu olduğu yerleşik Danıştay içtihatları ve öğretide kabul edilmiştir. Bu gibi durumlarda idare, zarar ile idari eylem arasında illiyet bağı aranmadan zarardan kusursuz olarak sorumludur şeklinde ifadelere yer verilmiştir. [469]

3.5. MESLEKİ RİSKE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

Mesleki risk ilkesi, Fransız hukukunda mevzuatta yapılan yasal düzenlemeler sonucunda, yargı içtihatları yönünden pek ilerleme kaydetmemiş olmakla beraber, ülkemizde daha ziyade yargı içtihatları ile gelişme gösteren bir ilkedir. Bununla birlikte mesleki risk ilkesine yönelik yasal düzenlemeler de mevzuatımızda yer almaktadır. Bu yasal düzenlemeler, çeşitli meslekleri kapsayan, çok geniş ve ayrıntılı hükümler içermeyen, aylık bağlanması, nakdi tazminat öngörülmesi gibi birtakım sosyal güvenceler taşıyan kanunlardır.[470] Bu başlıkta bu kanunlar ve bu kanunların hangi meslek gruplarını kapsadığı ile bünyesinde barındırdığı güvenceler açıklanacaktır.

Bu anlamda hukukumuzda belirli risk barındıran meslek alanlarında istihdam edilen kamu personelinin, görevleri sebebiyle yahut görevleri esnasında maruz kaldıkları birtakım zararların giderilmesini sağlamak amacıyla birtakım kanuni düzenlemeler bulunmaktadır. Bu kapsamda ülkemizdeki yasal düzenlemeler şu şekilde belirtilebilir: *"3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu", "6831 Sayılı Orman Kanunu", "2629 Sayılı Uçuş, Paraşüt, Denizaltı, Dalgıç Ve Kurbağa Adam Hizmetleri Tazminat*

[468] Samsun Bölge İdare Mahkemesi Üçüncü İdari Dava Dairesi, T.30.09.2020, E.2019/447, K.2020/864 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 17.03.2023

[469] Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi Üçüncü İdari Dava Dairesi, T.14.01.2020, E.2018/2277, K.2020/25; Benzer nitelikte karar için bkz. Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi Üçüncü İdari Dava Dairesi, T.15.11.2019, E.2018/1740, K.2019/3038 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 17.03.2023

[470] Gamze Oflaz, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Kapsamında Mesleki Risk İlkesi* (Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 95.

Kanunu", "5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu", "2453 Sayılı Yurt Dışında Görevli Personele Nakdi Tazminat Verilmesi ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun", "5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu", "2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun".

Mesleki faaliyetlerin ifası kapsamında maruz kalınan zararların karşılanması bakımından farklı mesleki görevlerde bulunanlara farklı kanuni hükümlerin tatbik edilmesinin eşitlik ilkesine aykırı bir durum oluşturması gündeme gelebilir. Bu konuda AYİM bir kararında, belirtilen mevzuat kapsamında ilgili kişilere farklı tazminat ödemesi yapılmasını hizmetin niteliğinden ve görevinden kaynaklandığını ve bu nedenle kanun koyucunun farklı tazminat miktarlarını öngören ayrı düzenlemeler takdir ettiğini belirtmiştir. Bu düzenlemeler nedeniyle, ayrı statüde bulunanlara ayrı hükümlerin tatbik edilmesini Anayasanın 10. maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesine aykırı görmemiştir. AYİM bunun gerekçesini de eşitlik ilkesinin hukuki durumları aynı olanlar için geçerli olduğunu, bu eşitlikten kastedilenin hukuki eşitlik olduğunu ifade etmiştir.[471] Gerçekten de kamusal hizmetlerin her biri kendi bünyesinde birtakım riskli durumlar taşımaktadır. İdari sorumluluğa sebep olan meslek risk ilkesinin uygulanabilmesi için risklerin derece itibari ile sıralanmasına gerek bulunmamakla beraber, her bir riskin kendi bünyesinde farklı bir durumu yansıtması sebebiyle, kamusal hizmeti ifa eden görevlilere farklı kanuni düzenlemelerin tatbik edilmesinde eşitlik ilkesine aykırı bir durum bulunmamaktadır.[472]

3.5.1. 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu

Bu kısım kapsamında ele alacağımız ilk düzenleme 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu hükümleridir. Kanunun birinci bölümünde terör tanımı ve terör suçları belirtilmekte olup ayrıntıları açıklanmaktadır. Aynı Kanunun ikinci bölümünde yargılama usulleri, üçüncü bölümde cezaların infazı hususlarına değinilmiştir. Kanunun dördüncü bölümünde ise çeşitli hükümler başlığı altında ödüllendirme ve koruma tedbirleri hususları ele alınmaktadır.

[471] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Üçüncü Dairesi, T.04.12.2003, E.2003/409, K.2003/171 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 17.04.2023

[472] Çebi Buğdaycı, "İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Kapsamında Mesleki Risk İlkesi", 608-609.

Çalışmamızın esas düzenlemesini içeren ilgili hükümler, Kanunun 21. maddesinde yardım başlığı adı altında açıklanmakta olup, bu anlamda gerek yurt içinde gerek yurt dışında hizmet ifa edenlerin, bu esnada yahut bu sıfatları sonradan ortadan kalksa bile bu görevi ifa etmelerinden kaynaklı herhangi bir terör eylemine maruz kalarak ölmesi, yaralanması yahut engelli hale gelmesi halinde ilgili 2330 sayılı Kanun hükümleri tatbik edilir denilmektedir. Madde metninden de anlaşılacağı üzere Terörle Mücadele Kanununun ilgili hükmü bu anlamda 2330 sayılı Kanuna atıf yapmak suretiyle ilgili madde hükümlerinin bu Kanun hükümleri doğrultusunda uygulanacağını belirtmiştir.

21. maddenin a, b ve e bentlerinde; malul olanlarla, ölenlerin aylığa müstahak dul ve yetimlerine bağlanacak aylıkların, 2330 sayılı Kanun hükümleri doğrultusunda tazmin edileceği belirtildikten sonra ilgili maddenin devamı hükümlerinde er ve erbaşlardan veya geçici veya gönüllü köy korucularından terörle mücadele görevi ifa ederken yaralanarak veya engelli hale gelerek ilgili mevzuatına göre malullük aylığı bağlanmasının koşullarının oluştuğu tespit olunanların 2330 sayılı Kanuna göre yararlandırılmasına dair hükümler mevcuttur.

3713 sayılı Kanun uyarınca terör eylemlerinden doğan zararlarla ilgili yargı kararlarına baktığımızda; Davacıların çocuğunun köyde oynarken bulduğu cismin patlaması sonucu yaralanması[473], davacının kasko güvencesinde olmayan aracının İstanbul'da HSCB Bankası önünde meydana gelen bombalı saldırıda hasar görmesi[474], TPAO güvenlik görevlisi olarak görev yapan personelin nöbet tuttuğu esnada meydana gelen terör saldırısı sonucu yaşamını yitirmesi[475], terör eylemi ile bombalanan iş yerinin uğradığı zararı karşılayan sigorta şirketinin idareye rücu istemli davası[476], davacıya ait ticari taksiyi kullanan davacının oğlunun, araca binen bir terörist tarafından konan bombanın patlaması sonucu ölmesi[477], davacının gittiği PTT binasına

[473] Danıştay Onuncu Dairesi, T.20.03.2009, 997/2009 sayılı karar, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 661-663.
[474] Danıştay Onuncu Dairesi, T.31.03.2009, 6598/2488 sayılı karar, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 663-664.
[475] Danıştay Onuncu Dairesi, T.17.03.2009, 9820/1918 sayılı karar, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 664-667.
[476] Danıştay Onuncu Dairesi, T.21.04.2008, 5024/2685 sayılı karar, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 667-670.
[477] Danıştay Onuncu Dairesi, T.22.05.2007, 13104/2906 sayılı karar, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 670-671.

teröristlerce bırakılan bombanın patlaması sonucu sol göz ve sağ ayağını yitirmesi[478], davacı idareye ait altı adet otobüsün örgüt mensuplarınca yakılması[479] nedeniyle uğranılan maddi ve manevi tazminat istemli taleplerin tümünde Danıştay, verilen kararları onamış ve terör eylemlerinden kaynaklanan bu olaylar nedeniyle idareyi tazminat ödemeye mahkum etmiştir.

Son olarak belirtmek gerekir ki bu Kanun, esas olarak terör eylemlerinden zarar görenleri kapsaması nedeniyle sosyal risk ilkesi kapsamında düşünülebilecek olmakla birlikte, güvencelerin, kamu görevlilerinin zararlarına ilişkin olması nedeniyle mesleki risk kapsamında ele alınması daha uygundur.[480] Nitekim 3713 sayılı Kanunun mesleki risk ilkesi içerisinde ele alındığı[481], terör olaylarından zarar gören diğer kişilerin zararlarının karşılanmasına ilişkin düzenlemeler içeren, daha önce değinilen 5233 sayılı Kanunun sosyal risk kapsamında ele alındığı görülmektedir.[482]

3.5.2. 6831 Sayılı Orman Kanunu

Bu kapsamda ele alınacak ikinci düzenleme 6831 sayılı Orman Kanunu hükümleridir. İlgili Kanun hükümleri genel itibariyle ormanların tarifi ve paylaşımı, idare ve denetlenmesi, devlet ormanları ve orman kadastrosuna ilişkin hükümler, tüzel kişiliği haiz kamu kurumlarına ait ormanlar ile özel ormanlara ilişkin düzenlemeler, müşterek hükümler başlığı altında ağaçlandırma ve orman işleri, cezai hükümler, müteferrik hükümler ile muvakkat hükümlerin ek ve geçici maddelerinden oluşmaktadır.

Çalışmamızın esasını ilgilendiren kısmı, ilgili Kanunun 71. maddesi hükümleridir. Madde metninin birinci fıkrasında orman yangınlarını söndürme faaliyetlerine bizatihi iştirak edenlerden; ölen kimsenin yasal mirasçıları ile hayatını idame ettirebilmek için gerekli hareketleri icra etmekten yoksun olan ve yaşamını başka kimselerin desteğiyle devam ettirebilecek biçimde engelli olanlarla diğer engelli

[478] Danıştay Onuncu Dairesi, T.13.04.2007, 6257/1966 sayılı karar, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 674-675.
[479] Danıştay Onuncu Dairesi, T.12.03.2008, 4638/1130 sayılı karar, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 679.
[480] Oflaz, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Kapsamında Mesleki Risk İlkesi*, 101.
[481] Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku*, 603; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/362.
[482] Akyılmaz vd., *Türk İdare Hukuku*, 611; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 308; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/363.

duruma düşenler ve engellilik aşamasına dahil olmayacak biçimde yaralananlara ödenecek tazminatı ve tutarını belirtmektedir. İlgili maddenin devamı hükümlerinde ise devlet memuru olduğu belirtilip engelli olan veya yaşamını yitirenler ile ilgili genel hükümler tatbik olunur denilmekte, belirlenen tazminatın yasal mirasçılara geçmesinde diğer mirasçılara ödenecek tazminat tutarını belirtmektedir Ayrıca bu madde hükümleri doğrultusunda ödenecek tazminatın maddi ve manevi zararların karşılığı olduğu açıklanmakta, yargı yerlerinde maddi ve manevi zararlar karşılığı olarak idarenin karşılamakla yükümlü tutulacağı tazminatın hesaplanmasında bu madde hükümleri uyarınca ödenen tazminatın göz önünde tutulması gerektiği belirtilmektedir. Son olarak orman yangınlarını söndürme faaliyetlerinde engelli olan, yaralanan ve hastalananların sağlık kuruluşlarına nakli ve tedavi masraflarının orman idaresi tarafından karşılanması öngörülüp, ödenecek olan tazminattan faydalanacak kimselerin belirlenmesi usul ve şekli, tatbik edilecek tazminat tutarları, ödeme oranlarına yönelik esaslar ile diğer hususların Maliye Bakanlığı ile Çevre ve Orman Bakanlığınca düzenlenecek bir yönetmelik ile hüküm altına alınacağı öngörülmüştür.

6831 sayılı Kanunun 71.maddesinin 2. fıkrasının, kamu görevlileri hakkında olduğu, bununla birlikte 1.fıkrasındaki düzenlemenin ise orman yangınlarını söndürmeye ilişkin kamu hizmetine geçici katılan kişiler hakkında olduğu ortaya çıkmaktadır. Her iki fıkrada belirtilen zararlar, kamu hizmeti ile doğrudan alakalı olan zararlardır. Kişiler, devlet memuru olsunlar veya olmasınlar, orman yangınının söndürülmesine yardımcı olmuşlar ve bu sırada bir zarara uğramışlar ise, ilgililerin zararları bu maddede belirtilen usule göre ilgili idarece karşılanacaktır.[483]

3.5.3. 2629 Sayılı Uçuş, Paraşüt, Denizaltı, Dalgıç ve Kurbağa Adam Hizmetleri Tazminat Kanunu

Bir diğer düzenleme olan 2629 Sayılı Uçuş, Paraşüt, Denizaltı, Dalgıç Ve Kurbağa Adam Hizmetleri Tazminat Kanununu ele aldığımızda, ilgili Kanunun kapsam başlığı altında düzenlenen tanımda ilgili Kanunun hangi meslek mensuplarına uygulanacağına dair gerekli tanımlama yapılmıştır. Kanunun devamı maddelerinde Kanunun amacı, Kanunun uygulanmasında ilgili tanımların içeriği saptanmıştır. İkinci

[483] Oflaz, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Kapsamında Mesleki Risk İlkesi*, 99.

bölümde ödenecek tazminat başlığı altında uçuculara ödenecek tazminat, paraşütçülere ödenecek tazminat, denizaltıcı, ADS pilotu, dalgıç ve kurbağa adamlarına ödenecek tazminat ile tazminatın ödenme şartları ve kesilmesi hususları ele alındıktan sonra yıpranma tazminatı, diğer personele ödenecek tazminat, bu anlamda öğretmenlere verilecek yetiştirme ikramiyesi ile hizmet süresinin hesabı ele alınmıştır.

Çalışmamızın esas kısmını ilgilendiren üçüncü bölümde şehitlik ve engellilik tazminatı başlığı altında şehitlik ve engellilik tazminatının hangi meslek mensupları için öngörüldüğünden ve bu anlamda verilecek tazminatın miktarı ve bunların tutarları belirlenmiştir. Bu anlamda görevleri nedeniyle veya görevleri dolayısıyla şehit olan ya da engelli hale gelen personelin yakınlarına ya da kendisine verilecek hak ve tazminatlar düzenlenmiştir. Dördüncü bölümde çeşitli hükümler başlığı altında statünün kaybı, olağanüstü hal durumlarında silahaltına alınacak olan kişiler ve ödenmesi öngörülen tazminat miktarına değindikten sonra beşinci bölümde son hükümler başlığı altında jet pilotlarına ödenecek ilave tazminat ve geçici madde hükümlerine yer verilmiştir.

Kanunun 13. maddesinde personel hizmetlerine ilişkin faaliyetlerden engelli hale gelenlere veya şehit olanlara bu Kanun hükümleri uyarınca tazminat verileceği belirtilmiştir. Aynı Kanunun 14. maddesinde ise, tazminat miktarları düzenlenmiştir. Buna göre şehit olanların yasal mirasçıları, hayatını bir başkasının desteği ve yardımıyla sürdürebilecek şekilde ve yaşamını sürdürebilmek için gerekli hareketleri yapmaktan aciz şekilde malul olanlar ile diğerleri ele alınmak suretiyle nizamnamede gösterilen tutarların belli bir yüzdesi teminat olarak ödenecektir hükmü yer almaktadır. Görüldüğü üzere, 2629 sayılı Kanun Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup olan belirli kadrolardaki kamu görevlilerinin, görevlerinden ötürü veya görevleri sırasında karşılaştıkları zararlardan ötürü ilgili idare tarafından ödenecek tazminat tutarlarını tespit etmektedir.[484]

[484] Oflaz, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Kapsamında Mesleki Risk İlkesi*, 97-98.

3.5.4. 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu

Ele alacağımız üçüncü düzenleme 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu hükümleridir. İlgili Kanunun muhtelif kısımlarının birçok maddesi mülga edilmiş olup, çalışmamızın esas kısmını oluşturan 56. madde hükümleri üzerinde durulacaktır.

5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 56. maddesi esas itibari ile "muvazzaf, yedek ve gönüllü erlerin silahaltında bulundukları sırada yahut celp ve terhislerinde, sevkleri sırasında yedek subay ve yedek astsubay okulu öğrencilerinin gerek okulda, gerek okuldan evvelki hazırlık kıtasında vazife malulü olmaları durumunda, kendilerine, öğrenim halleri ölçüt alınarak, aylık bağlanmasını" öngörmektedir. Ek fıkra hükmünde "harp okulları ve astsubay meslek yüksekokullarında okuyanlar, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi fakülte ve yüksekokullarında okuyanlar; Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı adına öğrenim görenler, Polis Akademisi ile polis meslek eğitim merkezlerinde temel ve intibak eğitimine tabi tutulanlardan 5510 sayılı Kanuna göre sigortalı kabul edilmemiş olup, bu öğrenim halleri sebebiyle Terörle Mücadele Kanunu dahilindeki terör faaliyetlerinden kaynaklı ölenlerin hak sahibi sıfatıyla yakın kimselerine veya engellilik halinin seviyesi yönüyle bu kanuni düzenlemeler doğrultusunda maluliyetine karar verilenler birinci fıkradaki düzenlemelerden fark gözetmeksizin faydalandırılırlar" hükmünü içermektedir.

İlgili maddenin son hükümlerinde ilgili kişilerin maluliyet halleri göz önünde tutularak, buna bağlı olarak zam ve askerlik hizmetini veya yedek subaylık ve yedek astsubaylık vazifesini başka bir kimsenin yerine getirdiği tespit edilenlere bu noktada aylık bağlanmasının mümkün olmadığı hükme bağlanmıştır.

5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu ile ilgili yargı kararlarına baktığımızda;

T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğünün davalı olduğu bir davada, Kayseri ilinde bekçi olarak vazifesini ifa eden şahsın korumakla görevli olduğu binaya doğru yolda giderken geçirmiş trafik kazası neticesinde ağır şekilde yaralanması üzerine tekrar işine dönmesi fakat rahatsızlığının tekrar nüksetmesinden kaynaklı olarak ayrıca

duyma kaybının da emekliye sevkine neden olduğu, bu anlamda vazife malulü sayılması gereken şahsın adi malul sayılarak emekliye sevk edilmesi nedeniyle davacının açtığı davada, kişinin geçirmiş olduğu bu rahatsızlığın görevi esnasında geçirdiği trafik kazasından kaynaklı olduğu, bu rahatsızlığının sağlık raporu ile de sabit olmasından kaynaklı, davacı kişinin başvurusunun 5434 sayılı Yasanın son hükmü gereğince süresinde olduğu gerekçe gösterilerek davacı lehine hüküm tesis edilmiştir.[485]

Bir başka kararda görevi sırasında sakatlanarak emekliye sevk edilen kişinin uğradığı zararın karşılanması ile ilgili bir olayda, başkomiser olarak görev yapan davacının, görev esnasında trafik kazası geçirmesi sonucu malulen emekliye ayrılması sebebiyle maruz kalınan maddi ve manevi zararın ilgili tarihten itibaren işleyecek faizi ile birlikte karşılanması istemli davada;

Davalı idarenin ifa ettiği kamu hizmetinin doğrudan neticesi olan, illiyet bağı kurulabilen özel ve istisnai nitelikte zararı, hizmetten faydalanan toplumla bölüştürme esasına dayalı kusursuz sorumluluk hali uyarınca karşılanması icap ettiği; mahkeme tarafından görevlendirilen bilirkişi tarafından hükümde gözetilebilecek rapor ve davacının istemi de dikkate alınarak maddi ve manevi tazminat isteminin davalı idareye başvurma tarihinden itibaren işletilecek yasal faizi ile birlikte kabulü yolunda karar verilmiştir.[486]

3.5.5. 2453 Sayılı Yurt Dışında Görevli Personele Nakdi Tazminat Verilmesi ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun

Bir başka düzenleme 2453 Sayılı Yurt Dışında Görevli Personele Nakdi Tazminat Verilmesi ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleridir. Anılan Kanunun birinci maddesi, yurt dışında gerek sürekli gerekse geçici olarak görev üstlenmiş olan bir Türk kamu görevlisinin, ifa etmiş olduğu bu görev nedeniyle görev süresi sona ermiş olsa bile yurt dışında uğradıkları terör veya suikast neticesinde yaşamını yitiren, yaralanan yahut engelli duruma düşen ile Anayasanın 92. maddesi

[485] Danıştay Onuncu Dairesi, T.20.06.1994, 2969/2895 sayılı karar, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 728.
[486] Danıştay Onuncu Dairesi, T.28.11.2008, 5690/8503 sayılı karar, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 728-729.

yahut ülkemizin tarafı bulunduğu sözleşmeler gereğince veya 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun ek 10. maddesi uyarınca görev tevdi edilenler ile yabancı ülkeler veya uluslararası alanlarda gerçekleştirilen eğitim ve tatbikat faaliyetleri esnasında bu faaliyetin başından sonuna değin geçen zaman içinde yaşamını yitiren, yaralanan, engelli duruma düşenleri içine alır ve bunlar hakkında 2330 sayılı Kanun hükümleri tatbik olunur düzenlemesini içermektedir.

Bu kapsamda, böyle bir zararın doğması durumunda yabancı mercilerin veya ilgili sigorta merkezlerinin bu noktada bir tazminat ödemesinde bulunmadığı hallerde olayın gerçekleştiği ülkenin yasal düzenlemeleri uyarınca hazırlayacağı hasar tespit raporunda bildirilen tutarda hasar tazminatı, hak sahibi kimsenin bağlı bulunduğu kurum tarafından ödenir. Birinci maddede belirtilen düzenlemeye dahil olanlar bu kimselerin eş ve ikinci derece dahil kan ve birinci derece kayın hısımlarından yurt dışında uğradıkları terör ve suikast sonucunda yaşamını yitirenlerin cenaze işlemlerinin nakledilmesi ve defnedilmesi giderleri, ilgili kamu görevlisinin tabi olduğu kurum tarafından ödenir, diğer Türk vatandaşlarının cenazelerinin nakil ve defin giderleri gerektiğinde Dışişleri Bakanlığınca karşılanır.

2453 Sayılı Kanun ile ilgili yargı kararlarına baktığımızda;

2453 sayılı yasa uyarınca bu Kanun hükümlerine tabi olan kamu görevlilerinin yurt dışında gerek şahıs varlıklarına gerekse mal varlıklarına yönelik yapılan her türlü terör ve suikast eylemleri neticesinde zarara uğrayanların bu zararlarının tazmini noktasında yabancı mercilerin ve sigorta merkezlerinin ödemede bulunması gerektiği bu gerçekleşmediği takdirde olayın cereyan ettiği ülkenin yasal düzenlemeleri çerçevesinde düzenlenecek hasar tespit raporunun uygulanacağı, bunun da mümkün olmadığı hallerde ise en yakın misyon şefinin oluşturacağı kurul tarafından düzenlenecek raporun karara esas alınması gerektiği doğrultusunda; davacı şahsın Irakta bulunan Türk Ticaret Müşavirliği yanında bekleyen aracının bir terör eylemi sonucu bombalanması üzerine Irak yetkili makamlarına başvuruda bulunduğu ancak bu başvurunun kabul edilmediği, davacının yurda döndükten sonra ilgili Yasadaki düzenleme gereğince idareden tahrip olunan aracın bedelinin istendiği, yasal sürede cevap verilmemesi üzerine zımni ret işlemine karşı açılan davanın süre bakımından

reddedilmesini Danıştay, hukuka aykırı görerek davacı şahıs lehine hüküm tesis etmiştir.[487]

Bir başka kararda davacıların Sosyal Sigortalar Kurumu Ankara Hastanesinde görevli iken 1990 yılında hac ekibinde görevlendirilen murisleri A.Y'nin 02.07.1990 tarihinde meydana gelen izdihamda ölmesi nedeniyle destekten yoksun kalma tazminatı ile manevi tazminatın olay tarihinden itibaren yasal faiz ile birlikte ödenmesi istemi ile açılan dava sonunda Ankara Üçüncü İdare Mahkemesi, ölüm olayının kişinin görevli bulunduğu dönemde meydana gelmediğini, kişinin görevi haricinde ibadet amacıyla gittiği yerde yaşanan izdiham neticesinde havasızlıktan dolayı yaşamını yitirdiği, idare tarafından yürütülen hac hizmeti ile ilgisi bulunmayan ölüm olayında idarenin zararı karşılama yükümlülüğü bulunmadığı gerekçesiyle reddettiği davayı Danıştay, Diyanet İşleri Başkanlığının yürüttüğü kamu hizmeti gereği, hac seyahatinin başlangıcından Türkiye'ye dönüşe kadar geçen zamanda hacı adaylarının tüm yaşantılarını, can güvenliğini gözetim ve denetim altına tutmak zorunda olduğunu belirterek söz konusu mahkeme kararının temyizen bozulması yönünde hüküm tesis etmiştir.[488]

3.5.6. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

Bu kapsamda ele alınacak bir diğer düzenleme 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleridir. Birinci kısımdaki Kanunun amacı, kapsamı ve tanımların bulunduğu başlıklar altındaki birinci maddede, Kanunun amacının sosyal sigortalar ile yine sağlık sigortası açısından bireyleri güvence altında tutmak; bu sigorta hükümlerinden faydalanacak kimseleri ve sağlanacak olanakları, bu olanaklardan faydalanma koşulları ile finansal olarak karşılanma metotlarını tayin etmek; sosyal sigortaların ve genel sağlık sigortasının düzenlemesi olduğu belirtildikten sonra ikinci maddede Kanunun kapsamının sosyal sigortalar ile genel sağlık sigortasından faydalanacak kimseleri, bunların işverenlerini, sağlık hizmeti sunanları, bu Kanunun tatbik edilmesi açısından gerçek kişiler ile her türlü kamu ve

[487] Danıştay Onuncu Dairesi, T.18.09.1995, 6053/3611 sayılı karar, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 651.
[488] Danıştay Onuncu Dairesi, T.06.06.1994, 1742/2553 sayılı karar, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 651-652.

özel kişilerini ve tüzel kişiliği haiz olmayan diğer kurum ve kuruluşları kapsadığı belirtilmiştir.

Anılan Kanunun 25. maddesi uyarınca malul sayılmanın tanımı; 4. maddenin a ve b bentlerinde düzenlenen sigortalılar için çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı neticesinde meslekte kazanma gücünün en az %60'ını c bendi kapsamındaki sigortalılar için çalışma gücünün en az %60'ını veya görevlerini ifa edemeyecek biçimde meslekten kazanma gücünü yitirdiği kurum sağlık kurulunca belirlenen sigortalı, malul sayılır biçiminde yapılmıştır. İlgili maddenin devamı hükümlerinde bu hususların hem iş kazası hem de meslek hastalığı hükümleri için ortak şekilde düzenlendiği görülmektedir.

Çalışma konumuz ile ilgili kısım ise, 47. maddede düzenlenmiştir. Bu maddede öncelikle vazife malullüğü tanımlanmıştır. Buna göre, "25. maddede belirtilen malullük; sigortalı kimselerin görevlerini ifa ettikleri esnada yahut görevleri haricinde idarece vazifelendirildikleri herhangi bir kamu kurumuna ait başka görevleri ifa ederken bu görevlerden veya kamu idarelerinin çıkarlarını gözetmek amacıyla bir görevde bulunurken ya da idarece temin edilen bir araçla görevi başına gelişi ve görevden dönüşü esnasında veya görev mahallinde ortaya çıkan kazadan kaynaklanmış olursa, bu duruma vazife malullüğü ve bu duruma maruz kalanlara da vazife malulü denir." Düzenleme adeta mesleki risk ilkesinin kapsamını da belirtmektedir. Zira burada kamu görevlilerinin hangi durumlarda vazife malulü sayılacakları açıkça düzenlenmiş olup, idarece sağlanan bir taşıtla işe gidiş dönüş sırasında meydana gelen kazalarda dahi kişinin vazife malulü sayılacağı belirtilmiştir. Düzenlemenin devamında vazife malulü sayılan kişilere vazife malullüğü aylığı bağlanacağı belirtilmiştir.[489] Ayrıca, harp malullerine ve bu Kanuna göre tespit edilmiş olmasa dahi, 2330 sayılı Kanuna göre veya 2330 sayılı Kanunun uygulanmasını gerektiren diğer kanunlara göre vazife malulü kabul edilenlere, ayrıca daha önce ele alınan 5434 sayılı Kanunun 56. maddesi gereğince vazife malulü kabul edilenlere de bu Kanun uyarınca vazife malulü aylığı bağlanacağı hükme bağlanmıştır. Aynı

[489] Oflaz, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Kapsamında Mesleki Risk İlkesi*, 102.

maddenin 5. fıkrasında da, vazife malulü aylığı bağlanması hakkındaki usullerle ilgili bilgiler yer almaktadır.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 47. maddesinin devamında harp malulünün tanımı yapılmış ve harp malullerine de "harp malulleri aylığı" bağlanacağı belirtilmiştir. İlgili Kanunun 47. maddesi uyarınca açılacak davalarda hangi yargı kolunun görevli olacağı hususu önem arz etmektedir. Nitekim 28.09.1999 tarihinde Bitlis Emniyet Müdürlüğünde görev yaparken terör örgütü mensupları ile yaşanan çatışmada yaralanan, 5510 sayılı Kanunun 47. maddesinde 04.07.2012 tarihinde yapılan değişiklikle vazife-terör malulü idari polislere görevden ayrılmaksızın emekli aylığı bağlanması imkanı getirildiği, idari yargı kararıyla vazife malulü olduğu tespit edilen davacının 5510 sayılı Yasanın 47. maddesinde yapılan değişikliğe dayanan talebinin aynı Yasanın 101. hükmüne istinaden iş mahkemelerinin görevli olduğu yönündeki davası idare mahkemelerinin görevli olduğundan bahisle istinaf tarafından usulden reddedilmiştir.[490]

3.5.7. 2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun

Bu başlıkta ele alınacak son düzenleme 2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleridir. İlgili Kanunun amaç başlıklı 1. maddesinde, Kanunun genel olarak amacından söz edilmiş ve bu amacı gerçekleştirmek üzere görevlendirilenlerin görevleri sebebiyle veya görevleri sona erse dahi bu hizmetten kaynaklı olarak yaralanmaları, ölmeleri veya engelli hale gelmeleri durumunda ödenecek nakdi tazminat ve bunun esas ve usulleri düzenlenmiştir.

Aynı Kanunun 2. maddesinde bu Kanunun iç güvenlik ve asayişin korunması veya kaçakçılığın men takip ve tahkiki veya trafik ve yol güvenliğini sağlamak konularında görevlendirilen personelin kimler olduğu örnekleme suretiyle sayılmıştır. Bu bağlamda bu kişiler Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Komutanlığı personelini, Milli İstihbarat Teşkilatı mensuplarını, Silahlı Kuvvetler mensuplarını, çarşı, mahalle ve kır bekçilerini, orman memurları ve

[490] Ankara Bölge Adliye Mahkemesi Onuncu Hukuk Dairesi, T.14.02.2017, E.2017/203, K.2017/197, (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 16.03.2023

personeli ile gümrük muhafaza memurlarını kapsadığı ifade edilmiş devamı bentlerde diğer personellerin de kimler oldukları açıkça sayılmıştır.

Kanunun 3. maddesinde nakdi tazminatın bu kanun kapsamına giren kişileri ve nakdi tazminatın miktar ve tutarı ile bunların ödenme usulleri belirtildikten sonra dördüncü maddesinde aylık bağlanmasına ilişkin hususlar açıklanmış olup, bunların usul ve esasları düzenlenmiştir. Yine Kanunun beşinci maddesinde sonradan ortaya çıkan yaralanma, engelli olma ve hayatını kaybetme hallerinde bu Kanunun üçüncü ve dördüncü maddelerine atıf yapmak suretiyle uygulanacağı belirtilmiştir. İlgili Kanunun altıncı maddesinde bu Kanun hükümleri doğrultusunda ödenecek tazminat ile sağlanacak emekli aylığın, maruz kalınan maddi ve manevi zararların bir sonucu olduğu belirtilmiş olup yargı makamlarının meydana gelen maddi ve manevi zararların açık bir karşılığı olarak ilgili kurumların ödemekle mükellef olacakları tazminat miktarının hesaplanmasında bu Kanun hükümleri doğrultusunda ödenen tazminat ile sağlanan aylıkların dikkate alınacağı ifade edilmiştir.

Konu ile ilgili örnek Danıştay kararlarına baktığımızda Danıştayın incelediği dava konularının 2330 sayılı Yasa gereği nakdi tazminat taleplerinin reddedilmesine ilişkin işlemlerin iptaline yönelik davalar olduğu görülmektedir. Bu hususta biri onama diğeri bozma olmak üzere iki ayrı karara göz atmak gerekirse;

Kahramanmaraş İl Emniyet Müdürlüğünde polis memuru olarak görev yapan davacı, emniyet ekiplerince yürütülen çalıntı otomobilin yakalanması operasyonu sırasında, kullandığı motosikletin tekerleğinin patlaması sonucu yaralanmış, meydana gelen zararın tazmini için 2330 sayılı Yasa uyarınca nakdi tazminat ödenmesi isteminde bulunmuştur. Ancak bu istem Emniyet Genel Müdürlüğü Nakdi Tazminat Komisyonu kararı ile reddedilmiştir. Bu ret kararının iptali istemiyle açılan dava sonucunda yerel mahkeme, davacının emniyet ekiplerince yürütülen çalıntı otomobilin yakalanması operasyonu sırasında kullandığı motosikletin tekerleğinin patlaması sonucu yaralandığını; yaralanma olayının, 2330 sayılı Yasanın belirttiği manada görevin iç güvenlik ve asayişe özgü olması, görevin sebep ve etkisi ile meydana

gelmesi karşısında, davacının nakdi tazminat istemenin reddedilmesinde hukuka uyarlık bulunmadığına hükmetmiş, Danıştay Onuncu Dairesi de bu kararı onamıştır.[491]

Bir başka Danıştay kararına konu olan olayda; Hakkari Ördekli köyünde geçici köy korucusu olarak görev yapan davacılar murisi, 03.11.2003 tarihinde nöbet esnasında rahatsızlanması sonucu evine kaldırılmış ve yarım saat sonra kalp krizi geçirmesi sonucu hayatını kaybetmiştir. Mirasçılar tarafından 2330 sayılı Yasa gereğince nakdi tazminat ödenmesi istemi ile yapılan başvurunun reddedilmesinden sonra, ret işlemin iptali istemiyle açılan dava sonucunda Ankara Altıncı İdare Mahkemesi ölüm olayının ifa edilen görevin ağır şartlar altında ve görev sırasında gerçekleşmesini gerekçe göstererek ret işleminin iptaline karar vermiştir. Davalı idarenin anılan mahkeme kararını temyize götürmesi sonucu Danıştay, ölüm olayının, davacılar murisinin nöbet esnasında rahatsızlanarak evinde kalp krizi geçirmesi nedeniyle meydana geldiği, görevin sebep ve etkisiyle veya operasyon sırasında meydana geldiğine ilişkin somut herhangi bir bilgi ve belgenin de mevcut olmaması nedeniyle, davacılar murisinin ölümünün 2330 sayılı Yasa kapsamında görülerek nakdi tazminat ödenmesine olanak bulunmamaktır demek suretiyle işlemi iptal eden idare mahkemesinin kararını bozmuştur.[492]

3.6. COVİD-19 PANDEMİSİ VE MESLEKİ RİSK ARASINDAKİ İLİŞKİ

Aralık 2019'da ilk olarak Çin'in Wuhan adlı şehrinde ortaya çıkan ve korona virüs adı verilen bu virüs türü, zaman içerisinde bütün dünyada yayılmaya başlamış ve küresel çapta birden çok ülkeyi tesiri altına almıştır.[493] Bu dönemde ortaya çıkan korona virüsün sebep olduğu bulaşıcı hastalık Covid-19 olarak tanımlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü, bir diğer adıyla (WHO) ortaya çıkan bu salgını 30 Ocak 2020 tarihinde "uluslararası boyutta halk sağlığı acil durumu" şeklinde nitelendirmiş, Çin dışında birden çok ülkede virüs vakalarının tespit edilmesi, virüsün yayılım hızı ve yoğunluğu

[491] Danıştay Onuncu Dairesi, T.27.03.2009, 9473/2365 sayılı karar, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 691-692.
[492] Danıştay Onuncu Dairesi, T.12.02.2007, 7691/306 sayılı karar, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 695-696.
[493] Esra Akın Palandöken, "COVID-19 Pandemisi ve Hemşireler için Etik Sorunlar", *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 5/2 (2020), 139.

sebebiyle 11 Mart 2020 tarihinde "pandemi" şeklinde ilan etmiştir.[494] Ülkemizde de Covid-19 virüsüne yönelik ilk vaka 11 Mart 2020'de tespit edilmiştir.

İlk Covid-19 vakasının ortaya çıkmasından bu yana geçen zaman içerisinde, gerek işyerleri gerekse çalışanlar, bu virüsten en çok zarar gören meslek gruplarının başında yer almaktadır. Pandemi sürecinin etkileri şu anda büyük ölçüde ortadan kalkmış olmakla birlikte, ilk zamanlar çalışma yaşamını ciddi derecede olumsuz etkilemekteydi. Bu doğrultuda bazı işyerlerinde üretim faaliyetleri kısmi ya da tamamıyla durma seviyesine gelmişken, bazı işyerlerinde ise üretim faaliyetleri daha da çok yükselme eğilimine geçmiştir. Covid-19'dan kaynaklanan muhtemel hukuki problemlere çözüm sunabilmek adına yasal mevzuatımıza birtakım hukuki düzenlemeler getirilmiştir. Bununla beraber ne yazık ki pandemi olarak ilan edilen süre boyunca iş sağlığı ve güvenliğine yönelik soru ve sorunlar tam olarak çözüm bulmuş değildir.[495]

İş sağlığı ve güvenliğine yönelik en önemli husus Covid-19 'un hukuki şartlar itibari ile iş kazası ve meslek hastalığı olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği meselesidir. Bu konuda son dönemde yaşanan gelişmelere paralel olarak birtakım tartışmalı uygulamaların mevcut olduğunu görmekteyiz. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Emekli Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan Genelgede[496] "Covid-19 virüsünün niteliği itibariyle bulaşıcı bir hastalık taşıdığı göz önüne alındığında, belirtilen salgından zarar gören ve sağlık hizmet sunanlara başvuran sigortalı kişilere hastalık noktasında provizyon alınması gerektiği" belirtilmiştir. İlgili Genelge ile Sosyal Güvenlik Kurumu, Covid-19 virüsüne maruz kalan sigortalı kişileri bu noktada "iş kazası ve meslek hastalığı sigortası" içerisinde değil de "hastalık sigortası" içerisine dahil etmiştir. Elbette idari kararlar yargı mercileri için bağlayıcı

[494] Adem Az - M. İhsan Karaman, "Rethinking Physician Rights During COVID-19 Pandemic", *Turkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History* 30/1 (2022), 92.

[495] Seda Arslan Durmuş, "COVID-19'un İş Kazası ve Meslek Hastalığı Bakımından Değerlendirilmesi", *İstanbul Hukuk Mecmuası* 78/2 (2020), 366.

[496] Genelge metnine erişim için bkz. https://www.aso.org.tr/wp-content/uploads/2020/05/SGK-Genelgesi.pdf Erişim Tarihi: 18.03.2023

değildir. Bundan dolayı Covid-19'un Genelge hükümleri ile hastalık kapsamında değerlendirilmesinin hukuki bağlayıcılığı olmadığı belirtilebilir.[497]

Covid-19 virüsünün toplumsal niteliği dikkate alındığında, bu duruma ilişkin sosyal güvenlik hukuku kapsamında koruma altına alınması gereken mesleki gruplar yer almaktadır. Bu noktada meselenin sosyal güvenlik hukuku bağlamında ele alınabilmesi için ilk olarak virüse maruz kalan bir sağlık personelinin bu durumunun iş kazası veya meslek hastalığı olarak görülüp görülemeyeceğinin değerlendirilmesi büyük önem teşkil etmektedir.[498]

Sosyal Güvenlik Kurumu ilgilileri, salgın süresince görevli olan doktorların ve sağlık çalışanlarının virüse maruz kalmasından dolayı hastalanmalarını ve ölümlerini, başlangıçta bağışlanmaz bir duyarsızlıkla, hastalık olarak niteleyerek sorumluluktan kurtulmaya çalışmış daha sonra meslek hastalığı olarak kabul etmişlerdir.[499]

Meslek hastalığı, 5510 sayılı Kanunun 14. maddesinde belirtilen hüküm uyarınca, sigortalı bir kişinin çalışmış olduğu işin mahiyetinden kaynaklı tekrar eden bir nedenle ya da yürütülen işin koşulları nedeniyle maruz kalınan geçici ya da sürekli bir hastalık, bedensel veya ruhsal özürlülük durumları olarak; 6331 sayılı Kanunun 3. Maddesinde ise özetle; mesleki risklere uğrama sonucunda ortaya çıkan hastalık şeklinde tanımlanmıştır.

Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliğinin 18. maddesinde de belirtildiği üzere "bulaşıcı hastalıklar" kural olarak meslek hastalıkları içerisine dahil edilmiş, ilgili Yönetmeliğin 19. maddesinde de "iş ve görev gereği olarak bulaştığı kesin olarak saptanan bulaşıcı hastalıklar meslek hastalığı" olarak değerlendirilmiştir.[500]

İş kazası kavramı gerek 6331 sayılı Kanunda gerekse 5510 sayılı Kanunda ele alınmıştır. 6331 sayılı Kanunun 3/1-g maddesinde iş kazası şu şekilde tanımlanmıştır:

---

[497] Arslan Durmuş, "COVID-19'un İş Kazası ve Meslek Hastalığı Bakımından Değerlendirilmesi", 366-367.

[498] Alptekin Burak Boydak, "The Legal Protection for Health Care Workers Against COVID-19", *Turkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History* 28/3 (2020), 417.

[499] Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 251.

[500] Mustafa Enes Yaşar, "Covıd-19 Pandemisinin İş Kazası ve Meslek Hastalığı Açısından Değerlendirilmesi", *Konya Barosu Dergisi* 4/1 (2020), 98-99.

"İş kazası, işyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen engelli hale getiren olay" biçiminde açıklanmıştır. 5510 sayılı Kanunun 13. maddesinde iş kazası; "… meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen engelli hale getiren olay" biçiminde açıklanmıştır.

Covid-19 pandemisi sonucu meydana gelen zararın meslek hastalığı mı yoksa iş kazası mı olarak nitelendirileceği hususu kavramsal açıdan önem arz etmemektedir. Bu noktada asıl önem arz eden husus salgında görevli doktorların ve sağlık personelinin virüse maruz kalması neticesinde hayatını kaybetmeleri veya bedensel açıdan güç kaybına uğramaları halinde sağlık ve sosyal güvenlik haklarının kendilerine teslim edilmesidir.[501] Bu noktada konuya ilişkin bir Danıştay kararını açıklamakta fayda vardır. Danıştay Onbeşinci Dairesinin kararına konu olan bir olayda; kırım kongo kanamalı ateşi hastalığına maruz kalmasına neden olan kene ısırması sonucu hasta olan kişiden mikrop kapan hemşirenin hayatını kaybetmesinde idarenin açıkça hizmet kusurunun bulunduğu belirtilmiş, destekten mahrum kalanlara da maddi ve manevi tazminat verilmesine karar verilmiştir.[502]

Yine Yargıtayın 2019 tarihinde vermiş olduğu bir kararında[503] tır şoförü olarak çalışmakta olan işçinin, işverence Ukrayna'ya sevkiyata gönderildiği, H1N1 olarak adlandırılan domuz gribi virüsüne maruz kalması neticesinde, bir süre sonra hayatını kaybettiği olayda, işverence yürütülen işten kaynaklı Ukrayna'ya yapılan sevkiyat esnasında bulaştığı adli rapor içeriğinden tespit edilen H1N1 virüsünden dolayı, ortaya çıkan ölüm sonucu, iş kazası olarak kabul edilmiştir. Yargıtayın bu karar uyarınca benimsemiş olduğu içtihadını korona virüs nedeniyle meydana gelen ölüm olaylarında da devam ettirmesi gerektiği ve virüsün işçi ve işyeri ile bağlantılı olduğu ispat olunabildiği nispette ortaya çıkan zararların iş kazası olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşündeyiz. Benzer şekilde bilhassa sağlık personelleri bakımından

[501] Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 436.
[502] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.04.04.2016, E.2013/4467, K.2016/2286 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 03.01.2023
[503] Yargıtay Yirmibirinci Hukuk Dairesi, T.15.04.2019, E.2018/5018, K.2019/2931 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 03.01.2023

sigortalı, korona virüs nedeniyle bedensel veya ruhsal bir zarara maruz kalırsa meslek hastalığı içerisinde kabul edilebilir.[504]

Konumuzun esasını teşkil eden bir olayda, Covid-19 bulaşması sonucu ölen Manisa'daki işyeri hekimi Dr. M.İ.'nin destekten mahrum kalan eşi ve çocuklarına meslek hastalığı sigortası kapsamında aylık gelir bağlanması kararlaştırılmıştır. Buna yönelik Sosyal Güvenlik Kurumu Yüksek Sağlık Kurulunun kararına konu olan olayda "işyeri hekimi olarak çalışmakta olan doktor M.İ.'nin Covid-19 hastalığına maruz kalmadan önceki 1 aylık zaman dilimi içinde, sürekli biçimde eğitim faaliyetleri ifa ettiği, birden çok kimseden oluşan topluluklarla bir arada olduğu; evde bir arada bulunduğu kişilerin Covid-19 teşhisini sigortalının hayatını kaybetmesinden sonra öğrendikleri belirlendiğinden, Dr. M.İ.'nin hayatını kaybetmesine sebep olan Covid-19 hastalığının yürüttüğü işin yürütüm şartları yüzünden meydana geldiğine, hayatını kaybetmesinin de mesleki Covid- 19 hastalığı nedeniyle meydana geldiğine oy birliği ile karar verildi" şeklinde ifade edilmiştir.[505]

Özet olarak; salgın süresince görevli doktorların ve tüm sağlık çalışanlarının virüse maruz kalması neticesinde hastalanmaları ve ölümleri, 5510 sayılı Kanun, 6331 sayılı Kanun ve Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca meslek hastalığı olarak kabul edilmelidir. Virüs bulaşması sonucu hastalananlara ve ölenin desteğinden yoksun kalanlara, 5510 sayılı yasa hükümleri uyarınca, Sosyal Güvenlik Kurumunca gelir bağlanmalıdır. Devletin ilgili birimlerinin, Sağlık Bakanlığının, hastane yönetimlerinin, hekimler ve sağlık personeli için güvenli çalışma ortamı sağlamada, önlem almada eksiklikleri, hiçbir kusurları bulunmasa bile kusursuz sorumluluk ilkesi uyarınca maddi ve manevi tazminat ödenmelidir. Her ne kadar yukarda aktardığımız Danıştay kararında hizmet kusuruna dayalı, Yargıtay kararında ise iş kazasına dayalı hüküm tesis edilse de bizce meydana gelen bu zararların tazmini hem adli yargı hem de idari yargıdaki sorumluluk hükümlerini kapsayacak şekilde kavramsal tartışmaya

[504] Arslan Durmuş, "COVID-19'un İş Kazası ve Meslek Hastalığı Bakımından Değerlendirilmesi", 367.
[505] Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığının Manisa Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü Şehzadeler Sosyal Güvenlik Merkezinin 20.05.2021 günlü ve 25021792 sayılı yazısında " Dr. M.İ.'nin 02.04.2020 tarihinde ölümü sonucu hak sahiplerine 9/108165 tahsis nolu dosyadan 01.05.2020 tarihi itibariyle "meslek hastalığı" sigortası dalından ölüm geliri bağlandığı" bildirilmiştir. Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları,* 437.

girmeden, hekimlerin ve sağlık personelinin sağlık hizmetlerini gördükleri sırada uğradıkları zararlar kusursuz sorumluluk hükümleri uyarınca tazmin edilmelidir.

3.7. İDARENİN SORUMLULUĞUNU ORTADAN KALDIRAN VEYA AZALTAN HALLER

Meydana gelen zarara idarenin işlem ve eylemleri haricinde bir başka neden kısmen yahut tamamen sebep olmuş ise, idarenin meydana gelen zarardan kaynaklı sorumluluğu bu oranda azalacak veya ortadan kalkacaktır. Bu gibi durumlarda idarenin faaliyeti ile zarar arasına giren ve idarenin faaliyeti dışında gelişen olaylar nedeniyle illiyet bağı ya zayıflar ya da tamamıyla ortadan kalkar.[506]

İdarenin sorumluluğunu kısmen yahut tamamen ortadan kaldıran halleri 4 ana başlık altında toplayabiliriz. Bu haller mücbir sebep, beklenmeyen hal, zarar görenin davranışı ile üçüncü kişinin davranışı halleridir.

3.7.1. Mücbir Sebep

3.7.1.1. Tanım

Mücbir sebep genel itibari ile idarenin iradesi dışında ortaya çıkan, bu anlamda önceden öngörülemeyen ve dikkat ve özen yükümlülüğüne uygun davranılsa dahi önlenme olanağı bulunmayan ve de bir kamusal hizmetin ifasını imkansız hale getiren olaylar olarak tanımlanabilir.[507] Danıştayın da mücbir sebep tanımı bu yöndedir.[508] Doğal afetler adını verdiğimiz deprem, sel, heyelan, çığ, şiddetli kar ve şiddetli fırtına benzeri durumlar yine savaş hali, ihtilal gibi durumlar mücbir sebebi oluşturur ve idarenin hukuki sorumluluğunun ortadan kalkmasını sağlar.[509] Mücbir sebebin

---

[506] Atay, *İdare Hukuku*, 389; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1347; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/371; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 682.

[507] Yıldırım, *İdari Yargı*, 341; Yaşar, *İdare Hukuku*, 462; Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1719; Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/734; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 723; Derbil, *İdare Hukuku*, 236; Yenice - Esin, *Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü*, 102; Günday, *İdare Hukuku*, 384; Yayla, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 162; Alçın, *İdare Hukukunda Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi*, 147-148.

[508] DİDDK, T.17.12.2009, E.2008/11, K.2009/3108; Danıştay Onbirinci Dairesi,T.19.12.2005, E.2003/2027, K.2005/5962 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 17.03.2023

[509] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 324; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 303; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 161; Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1719; Atay, *İdare Hukuku*, 389; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 682; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 237.

bulunması halinde, idari faaliyet ile ortaya çıkan zarar arasında illiyet bağı kurulamaz. Bundan dolayı idarenin kusurlu yahut kusursuz sorumluluğuna karar verilemez.[510] İdarenin faaliyetleri sonucunda, mücbir sebebin meydana getirdiği zararda bir artış söz konusu olmuşsa, idarenin sorumluluğu yoluna gidilir.[511]

Mücbir sebep sayılacak durumların, bazen yasalarda[512] ve idari sözleşmelerde açıkça düzenlendiği de görülmektedir. Bu tür durumlarda, konunun niteliğine göre, mücbir sebep arz edecek hallerin farklı şekillerde belirlendiği görülmektedir. Devalüasyon, döviz darboğazı vb. ekonomik olayların mücbir sebep olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği de tartışma konusudur.[513] Danıştay, döviz yokluğunu hizmet kusurunu gideren mücbir sebep saymamakta[514], Yargıtay ise, bir kararında ihracat-ithalat sektöründe çalışan davacının ülkenin o dönemdeki ekonomik şartlarını bilmesi ve buna bağlı olarak taahhüt ettiği işlemlerde bu şartları da dikkate alması gerektiğine, davacının bu noktada devalüasyon olabileceğini öngöremeyeceği, bu durumun ihtiyatlı bir tüccardan beklenemeyeceği düşüncesinin dayanaktan yoksun olduğunu ifade etmektedir.[515]

3.7.1.2. Mücbir Sebebin Şartları

Ortaya çıkan herhangi bir olayın, mücbir sebep olarak nitelendirilip, idarenin sorumluluğuna neden olabilmesi için *"dışsallık", "öngörülemezlik", "önlenemezlik"* şeklinde üç temel şartın bulunması gerekmektedir.

3.7.1.2.1. Dışsallık

Bir olayın mücbir sebep olarak tanımlanabilmesi için, idarenin iradesi ve faaliyetlerinin dışında cereyan etmesi gerekmektedir. Bu husus mücbir sebep olarak

[510] Yaşar, *İdare Hukuku*, 462; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 161; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/372; Odyakmaz vd., *Anayasa Hukuku İdare Hukuku*, 368; Günday, *İdare Hukuku*, 336; Esin, *Danıştayda Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 237.
[511] Atay, *İdare Hukuku*, 389; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 723.
[512] Örneğin Kamu İhale Genel Tebliği 25.3. maddesi, 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanununun 10. maddesi, Vergi Usul Kanununun 13. maddesi, 6326 sayılı Petrol Kanununun 122. maddesi, 3213 sayılı Maden Kanununun 3. maddesi hangi durumların mücbir sebep oluşturacağını belirtmiştir.
[513] Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 728.
[514] Danıştay Dava Daireleri Kurulu, E.1966/174, K.1970/283, T.10.04.1970, Aktaran; Esin, *Danıştayda Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 283-284.
[515] Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T.17.10.1980, E.1978/11-773, K.1980/2310 Aktaran; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 728-729.

ifade ettiğimiz olayın, ilk koşulu olarak öne çıkmaktadır.[516] Bununla birlikte bu koşul, mücbir sebep olarak belirtilen durumların beklenmeyen hallerden ayrılmasına da olanak tanımaktadır.[517] Danıştay, yıldırım düşmesi nedeniyle kişinin ölmesi[518], şiddetli şekilde yağan sağanak yağmur nedeniyle evin bodrumunu su basarak zarar meydana gelmesi[519], sağanak yağmur nedeniyle dağdan inen selin mahsule zarar vermesi[520] olaylarında, zararın kökeninin tabii afet olduğu gerekçesiyle davaları reddetmiştir.

3.7.1.2.2. Öngörülemezlik

İdarenin hukuki sorumluluğunu ortadan kaldıran hallerden biri olan mücbir sebebin söz konusu olabilmesi için bulunması gereken hususlardan biri de, ortaya çıkan olayın öngörülemez niteliğe sahip olmasıdır. Bu kavram, mücbir sebep oluşturup oluşturmadığı noktasında tartışma konusu olan olayın, vuku bulacağının öngörülememesi; böylesine bir olay tahmin edilse dahi neticelerinin fark edilemeyecek etki ve yoğunlukta olması biçiminde ifade edilmektedir.[521] Öngörülemez olaylar, özellikleri gereği, meydana geliş zamanları, alanları ve etkililikleri sebebiyle neden oldukları sonuçlardan kaynaklı olağan dışı olarak tanımlanırlar.

Mücbir sebebin somut olayda söz konusu olabilmesi için, birtakım unsurları barındırması gerekmektedir. Bunlar: (1) Meydana gelen olayın sık bir şekilde rastlanan olay niteliğine sahip olmaması, (2) Meydana gelen olayın gerçekleştiği yerin ve zamanın belli yahut belirlenebilir niteliğe sahip bulunmaması, (3) Meydana gelen olayın yoğunluğu ve oluş süresi, (4) Meydana gelen olayın çıkış kaynağının idarenin herhangi bir faaliyeti olmaması şeklinde ifade edilebilir.[522]

---

[516] Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1720; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1348; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 682; Atay, *İdare Hukuku*, 389.

[517] Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 255; Yayla, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 163; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 633.

[518] Danıştay Onikinci Dairesi, E.1972/3139, K.1973/1868, T.14.06.1973, Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1353.

[519] Danıştay Onikinci Dairesi, E.1969/3812, K.1972/1311, T.02.05.1972, Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 683.

[520] Danıştay Onikinci Dairesi, E.1973/1262, K.1974/2932, T.19.12.1974, Aktaran; Özgüldür, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*, 326.

[521] Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 209; Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 249.

[522] Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 684-686.

Olayın niteliği ve meydana gelen zarar ne denli ağır ve büyük olursa olsun, şayet ifade edilen olay önceden öngörülebilir nitelikte ise, bu halde mücbir sebep vücut bulmaz ve bu anlamda idarenin sorumluluğu ortadan kalkmaz. Meydana gelen olayın öngörülebilir şartını sağlayıp sağlamadığını, her somut olayda mahkeme değerlendirir. Fransız Danıştayı genellikle olayın öngörülemezlik niteliğini tespit ederken benzer olayın daha önceden aynı yerde meydana gelip gelmediğine bakmaktadır. Olay doğal bir felaket olsa bile o yerde bu tür felaket daha önce de vuku bulmuşsa, bu olayın öngörülemez nitelikte olmadığına ve dolayısıyla mücbir sebep olarak değerlendirilemeyeceğine karar vermektedir.[523] Örnekler: (a) Fransız Danıştayı 22 Şubat 1967 tarihli *"Ville de Royan"* kararına konu teşkil eden olayda belirli bir yerde 1959'da meydana gelen sağanak yağışın öngörülemez nitelikte olmadığına ve dolayısıyla mücbir sebep oluşturmadığına; çünkü, aynı yerde 1959 yılında da en az aynı ağırlıkta olan bir sağanak yağışın meydana geldiğine hükmetmiştir.[524] (b) Fransız Danıştayı 14 Mart 1986 tarihli *"Commune de Val d'Isère"* kararına konu teşkil eden olayda bir heyelanın olağanüstü şiddette olsa bile, öngörülemez nitelikte olmadığına ve dolayısıyla mücbir sebep teşkil etmediğine; çünkü aynı yerde 1917 tarihinden bu yana en az üç heyelan meydana geldiğine karar vermiştir.[525] Fransız Danıştayının 25 Mart 1988 tarihli *"Territoire de la Nouvelle Calédonie"* kararına konu teşkil eden olayda, Yenikaledonya'da meydana gelen olağanüstü şiddette bir kasırganın mücbir sebep teşkil etmeyeceğini çünkü bu bölgede kasırgaların öngörülebilir nitelikte olduğuna karar vermiştir.[526]

3.7.1.2.3. Karşı Konulamazlık/Önlenemezlik

Bir olayın mücbir sebep şeklinde değerlendirilebilmesi için gereken bir başka husus meydana gelen olayın *"karşı konulamaz"* bir özelliğe sahip olması gerekliliğidir. *"Karşı konulamazlık"* şartına *"önlenemezlik", "kaçınılmazlık", "engellenemezlik"* şartı da denmektedir. Bu şarta Fransız idare hukuku doktrininde genellikle *"dayanılmazlık"*

[523] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1348-1349.
[524] *"Ville de Royan"* kararı, Conseil d'État, T.22.02.1967 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1349.
[525] *"Commune de Val d'Isère"* kararı, Conseil d'État, T.14.03.1986 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1349.
[526] *"Territoire de la Nouvelle Calédonie"* kararı, Conseil d'État, T.25.03.1988 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1349.

şartı da denmektedir.[527] Sürekli ileri yönde gelişim gösteren bilimsel ve teknolojik buluşlar sayesinde idare, bu imkanlardan faydalanmak suretiyle bazı tabiat olaylarını önceden öngörebilmektedir. Bunun yanında bir olayın daha önce aynı alanda vuku bulması buna benzer bir olayın yine ortaya çıkma imkan ve ihtimalini de beraberinde getirir. Bu anlamda idare, teknolojik araçları ve aynı zamanda maddi olanaklarını da seferber ederek, bazı doğal olayların gerçekleşmesini önceden öngörüp, bunlara karşı konulması yahut bu durumlardan sakınılması için gerekli olan her türlü tedbiri almak zorundadır.[528]

Fransız Danıştayı karşı konulamazlık (önlenemezlik) şartını ifade etmek için genellikle olayın *"olağanüstü şiddet ve yoğunlukta"* ta olduğunu söylemektedir. Örneğin Fransız Danıştayı 23 Ocak 1981 tarihli *"Ville de Vierzon"* kararına konu teşkil eden olayda bir fırtınanın, söz konusu bölgede daha önce bilinenlere göre *"olağanüstü şiddet ve yoğunlukta"* olduğuna ve öngörülemez nitelikte bulunduğuna karar vererek söz konusu olayı mücbir sebep olarak nitelendirmiştir.[529] Fransız Danıştayı 25 Mayıs 1990 tarihli *"Abadie"* kararında öngörülemez nitelikteki olağanüstü şiddet ve yoğunluğu nedeniyle, su baskınının, mücbir sebep hali oluşturduğuna karar vermiştir.[530] Fransız Danıştayı 26 Haziran 1963 tarihli *"Calkus"* kararında mücbir sebep oluşturan olayın süresinin uzunluğuna da işaret etmiştir. Bu karara konu teşkil eden olayda öngörülemez nitelikte olan bir fırtınanın *"olağanüstü yoğunlukta ve sürede"* olması nedeniyle mücbir sebep teşkil ettiğine karar vermiştir.[531]

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi verdiği kararlarında doğa olaylarının neden olduğu zararların her ne kadar mücbir sebep olarak görülse dahi bu durumun idarenin kusursuz sorumluluğunu ortadan kaldırmaya yönelik bir etkide bulunmayacağına karar vermiştir. Örneğin sınır karakolu etrafındaki bir dereden su getirmekte olan bir askerin yolda gelirken çığ altında ölümü[532]; eğitim bölgesinde nöbet tutmakta olan

[527] Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1349.
[528] Yayla, *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu,* 163-164; Özgüldür, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*, 143; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 686-687.
[529] *"Ville de Vierzon"* kararı, Conseil d'État, T.23.01.1981 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1350.
[530] *"Abadie"* kararı, Conseil d'État, T.25.05.1990 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1350.
[531] *"Calkus"* kararı, Conseil d'État, T.26.06.1963 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1350-1351.
[532] Danıştay Üçüncü Dairesi, T.03.07.1976, E.1974/61, K.1976/407, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 210.

askerin yıldırım çarpması nedeniyle ölümü[533]; bulundukları karakolun çığ altında kalması sonucunda askerlerin ölmesi[534] ve yaralanarak sakatlanması[535] mücbir sebep durumlarının belirtildiği ve bu anlamda idarenin sorumlu bulunduğuna hükmedilen olaylardan bazılarıdır.

Depremin bir mücbir sebep olduğu konusunda şüphe bulunmamakla birlikte[536], ülkemiz yönünden deprem tamamıyla öngörülemez bir hal de oluşturmamaktadır. Bu doğrultuda idare, deprem riskini dikkate alarak arazinin esas yapısının tespit edilmesi, risk barındıran sahalarda inşaat yapılmasına izin verilmemesi, en azından belirli düzeydeki depremlere dayanıklılık gösteren binaların inşasının sağlanması, inşa edilen yapıların büyük bir hassasiyetle denetime tabi tutulması gibi bir takım tedbirlerin alınmasına büyük önem vermektedir. Aksi halde idare kusurlu davranmış olur.[537] Ülkemizde 1990lı yıllara kadar yargı kararlarında deprem idareye isnat edilemeyen ve idarenin önleyemeyeceği bir mücbir sebep olarak kabul edilirken bilhassa Marmara depreminin yıkıcı neticelerinin sonrasında tekrar ele alınmış ve doğrudan mücbir sebep kabul edilip idarenin sorumluluktan bağışık tutulması yerine idarenin düzenleme ve denetim sorumluluğunu ifa edip etmediği araştırması yapılarak ilk olarak hizmet kusurunun bulunup bulunmadığı aranmaya başlanmıştır.[538]

Yakın zamanda yaşadığımız deprem felaketinin de etkisiyle deprem konusunda Danıştayın konuya bakış açısını aktarmakta fayda vardır. DİDDGK, 1997 tarihli bir kararında, idarece lojman şeklinde kullanılan bina deprem sonucu yıkılmış, davacının ev eşyaları ve aracı hasara uğramıştır. Daha sonra maddi ve manevi tazminat talebiyle açılan davanın önüne gelmesi sonucu DİDDGK, birinci derece deprem bölgesi olan

---

[533] Danıştay Üçüncü Dairesi, T.11.01.1977, E.1975/24, K.1977/301, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 210.

[534] Danıştay Üçüncü Dairesi, T.14.12.1976, E.1974/512, K.1976/8150 Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 210.

[535] Danıştay İkinci Dairesi, T.14.04.1993, E.1993/6, K.1993/147, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 210.

[536] Meltem Kutlu, "Deprem ve İdarenin Sorumluluğu", *Amme İdaresi Dergisi* 32/4 (1999), 19.

[537] Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 673; Adil Bucaktepe, "Depremden Dolayı İdarenin Sorumluluğu", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17-18/26-27-28-29 (2015), 104-105; Kutlu, "Deprem ve İdarenin Sorumluluğu", 19-20.

[538] Alçın, *İdare Hukukunda Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi*, 149. Örnek kararlar için bkz. DİDDK, T.13.05.2015, E.2013/2411, K.2015/1784; Danıştay Ondördüncü Dairesi, T.14.02.2018, E.2017/4141, K.2018/587; DİDDK, T. 17.12.2009, E.2008/11, K.2009/3108; Danıştay Onbirinci Dairesi, T.29.6.2007, E.2005/1353, K.2007/6248 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 18.03.2023

bir ilde lojman satın alınırken gerekli denetim ve inceleme yapılmaksızın ilgili binanın özel kişiden satın alınmasında idarenin hizmet kusurunun bulunduğunu tespit etmiş ve idarenin davacıya tazminat ödemesi gerektiğine hükmetmiştir.[539] DİDDK, 2009 tarihli bir başka kararında ise depremin mücbir sebep oluşturduğunu kabul etmiş, ancak ortaya çıkan zararın mücbir sebep haricinde idarece ağırlaştırıldığının belirlenmesi halinde idarenin kusuru nispetinde sorumlu tutulacağına karar vermiştir.[540] Danıştay Altıncı Dairesi 2006 tarihinde verdiği bir diğer kararında da ruhsatsız ek kat çıkılan bina ile ilgili yıkım kararı verilse de binanın deprem sonucu yıkılması sebebiyle ortaya çıkan zararlardan idarece ifa edilmesi gereken faaliyetlerin gereği gibi ifa edilmediği gerekçesiyle idareyi hizmet kusuru esasları doğrultusunda sorumlu tutmuştur.[541] Bununla beraber Danıştay Onbirinci Dairesi, 2005 tarihli bir kararında depremin mücbir sebep oluşturduğundan hareketle, idarenin sorumlu tutulamayacağına hükmetmiştir.[542] Vereceğimiz son örnekte de Danıştay Ondördüncü Dairesi, 2011 tarihinde Van'da meydana gelen depremlerde evi ağır hasara uğrayan ve devamında yıkılan davacının maddi ve manevi tazminat talebinin kabulüne karar vermiştir.[543]

3.7.2. Beklenmeyen Hal

Beklenmeyen hal, idarenin herhangi bir iradesi söz konusu olmaksızın meydana gelen ancak, faaliyetinin içerisinde oluşan, önceden öngörülmesi ve önlenmesi olanağı bulunmayan olaylar olarak tanımlanmaktadır.[544] Danıştayın da tanımı bu yöndedir.[545] İdare hukuku bakımından mücbir sebepler ile beklenmeyen

---

[539] DİDDGK, T.17.01.1997, E.1995/752, K.1997/57 Aktaran; Karavelioğlu, *İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 1/224-228; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 723-726; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1353.

[540] DİDDK, T.17.12.2009, E.2008/11, K.2009/3108 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 18.03.2023

[541] Danıştay Altıncı Dairesi, T.29.12.2006, E.2004/4177, K.2006/6675 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 18.03.2023

[542] Danıştay Onbirinci Dairesi, T.19.12.2005, E.2003/2027, K.2005/5962 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 18.03.2023

[543] Danıştay Ondördüncü Dairesi, T.16.1.2019, E.2017/456 K.2019/113 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 18.03.2023 Benzer kararlar için bkz. DİDDGK, T.19.02.2020, E.2019/2428, K.2020/388; T.23.09.2020, E.2020/497, K.2020/1577; T.06.05.2019, E.2018/3022, K.2019/2134 Aktaran; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 300.

[544] Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 304; Atay, *İdare Hukuku*, 390; Yaşar, *İdare Hukuku*, 463; Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 2012, 1/734-735; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 729; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 161; Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 263; Odyakmaz vd., *Anayasa Hukuku İdare Hukuku*, 368; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 634.

[545] Danıştay Onuncu Dairesi, T.18.05.2007, E.2004/9232, K.2007/2720 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 19.03.2023

halleri birbirinden ayırt etmek idarenin kusursuz sorumluluğu noktasında büyük öneme sahiptir. Mücbir sebepler ile beklenmeyen hallerin birbirine benzer özellikleri bulunmaktadır. Her iki durum da idarenin iradesi dışında meydana gelen, tahmin edilmesi yahut önüne geçilmesi imkanı bulunmayan bir olay şeklinde oluşurlar. Mücbir sebeplerde olay, idarenin faaliyeti dışında meydana gelirken, beklenmeyen hal durumunda ise olay, idarenin faaliyeti içerisinde meydana gelmektedir.[546] Örnek vermek gerekirse idareye ait bir aracın lastiğinin patlak vermesi ya da elektrik sisteminin kontağının bozulması halleri gibi.[547]

Beklenmeyen hallerde, zararı doğuran eylemle idare arasındaki ilişki varlığını sürdürmektedir. Bu bakımdan, beklenmeyen hal, idarenin kusursuz sorumluluğuna bir etkide bulunmaz; beklenmeyen halin ortaya çıkmasına karşın, idarenin kusursuz sorumluluğu sürmektedir.[548] İdarenin kusurlu sorumluluğunda ise, beklenmeyen halin ortaya çıkması, kusur unsurunu ortadan kaldıracağı için, idarenin kusurlu sorumluluğu doğmayacaktır.[549] Kusurun var sayıldığı hallerde de aynı durum geçerlidir. Bu tür hallerde de, idarenin sorumluluğunun doğması söz konusu olmamaktadır.[550]

3.7.2.1. Beklenilmeyen Halin Şartları

Tanımından da anlaşılacağı üzere beklenilmeyen hal olarak adlandırılan olayın *"içsellik", "öngörülemezlik"* ve *"önlenemezlik"* ölçütlerinin her üçünü taşıması gerekir.

3.7.2.1.1. İçsellik

Kaza niteliğini haiz olayın idarenin eylemi içerisinde kalması, bu eylem sırasında meydana gelmesi gerektiğini ve beklenilmeyen hali mücbir sebepten ayıran temel farkın bu içsellik ölçütü olduğunu yukarıda belirttik. Buna yönelik Fransız Danıştayının 28 Mayıs 1971 tarihli *"Département du Var c. Enterprises Bec frères"*

---

[546] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 324; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 729; Yaşar, *İdare Hukuku*, 463; Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 2012, 1/735.
[547] Atay, *İdare Hukuku*, 390; Günday, *İdare Hukuku*, 385.
[548] Karatepe, *İdare Hukuku*, 273; Yıldırım, *İdari Yargı*, 341.
[549] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 325; Yıldırım, *İdari Yargı*, 341; Atay, *İdare Hukuku*, 390; Yıldırım - Çınarlı, *Türk İdare Hukuku Dersleri*, 2019, 2/316; Günday, *İdare Hukuku*, 385; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/316; Özgüldür, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*, 141; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 162.
[550] Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 729.

kararına konu teşkil eden olayda, bir baraj, bilinmeyen bir sebeple patlamış ve taşan sular nedeniyle birçok kişi zarara uğramıştır. Açılan tazminat davasında Danıştay, burada mücbir sebep değil beklenmeyen hal bulunduğuna karar vermiştir.[551] Çünkü meydana gelen zarar, dıştan gelen bir olay (deprem, heyelan vs.) nedeniyle gerçekleşmemiştir. Zarar, baraj gövdesinin bilinmeyen bir nedenle patlaması sonucu oluşmuştur; yani zarar idarenin bayındırlık eserinde meydana gelmiştir. Ancak ortaya çıkan zararın nedeni belli değildir barajın yıkılmasında idareye atfı kabil bir kusur bulunmadığı (barajda bir planlama hatası, inşaat hatası veya bir bakım hatası bulunamamıştır) anlaşılmıştır. İşte idarenin kendi faaliyetleri içinde meydana gelen ama bilinmeyen bir nedenle meydana gelen olaylar beklenmeyen hali oluşturur.[552]

3.7.2.1.2. Öngörülemezlik

Zararın ortaya çıkmasına sebep olan olayın beklenmeyen hal niteliğini taşıyabilmesi için, ortaya çıkan bu olayın önceden öngörülemez bir niteliğe sahip olması önem taşımaktadır. Söz konusu olayın gerçekleşeceği tahmin ediliyorsa, örneğin çürük bir zemine inşa edilen barajın yıkılacağı öngörülebiliyorsa böyle bir barajın yıkılması beklenmeyen hal oluşturmaz keza aracın eskimiş lastiğinin patlayabileceği tahmin edilebiliyorsa yine beklenmeyen hal yoktur.[553] Öngörülemezlik ölçütü konusunda mücbir sebep başlığında belirttiğimiz ifadeler bu kısımda da aynen geçerlidir. Öngörülemezlik ölçütünün somut olayda söz konusu olabilmesi için idarenin kamusal hizmeti ifa ettiği sırada gerekli bütün teknik ve özel önlemleri sağlamış olması, bu işlemlerini fen ve bilimin ilke ve esasları doğrultusunda makul ve elverişli bir şekilde ifa etmesi gerekir.[554]

3.7.2.1.3. Önlenemezlik

Meydana gelen bir olayın beklenmeyen hal niteliğine sahip olabilmesi için ortaya çıkmasının önlenemez bir mahiyette olması gerekmektedir. İdarenin kendi

---

[551] *"Département du Var c. Enterprises Bec frères"* kararı, Conseil d'État T.28.05.1971 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1337; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu,* 194.

[552] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1337; Çağlayan, *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu,* 194.

[553] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1356.

[554] Bozdoğan, *Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, 167.

faaliyet alanında ortaya çıkan bu olay, esas itibari ile önlenemez mahiyette olup, idarenin gerçekleşen bu olayı bu şartlarda önleme imkan ve kabiliyeti bulunmamaktadır.[555] Fakat idarenin alınması gereken tedbirlere aykırı davranması halinde meydana gelen zararda, zararı doğuran olayın beklenmeyen hal kapsamında nitelendirilmesi mümkün olmamaktadır.[556]

Gerekli tedbirler yerine getirilse dahi bu durum ortaya çıkacak zararın yoğunluğunu hafifletse bile bütünüyle ortadan kaldıramayabilir. İdarenin bu noktada alacağı tedbirler ne denli kapsamlı olursa olsun yine de beklenmeyen halin somut olayda vuku bulması mümkün olabilmektedir. Örnek vermek gerekirse, idarenin mülkiyetindeki bir taşıta ne kadar tamirat ve bakım uygulanırsa uygulansın taşıtın bir kazaya uğraması her zaman ihtimal dahilindedir. Araçta tespiti mümkün olmayan bir sorun ortaya çıkabileceği gibi araç yine belirlenemeyen bir nedenle uçurumdan aşağı da düşebilir. İşte bu tip hususlarda bilinmeyen halin mevcudiyeti söz konusu olabilmektedir.[557] Danıştay da havadaki kuş sürüsünden birinin uçağın motoruna girerek düşmesine neden olması olayında, ortaya çıkan neticenin daha önceden kısmen öngörülebilir olsa dahi önlenemez mahiyette olduğunu ifade ederek beklenmeyen halin mevcudiyetini kabul etmiş ve ilgili idareyi meydana gelen zarardan sorumlu tutma yoluna gitmiştir.[558]

3.7.3. Zarar Görenin Davranışı

Zararın meydana gelmesinde, zarara uğrayanın davranışlarının diğer bir ifadeyle, kusurunun da etkisi bulunuyorsa, idarenin sorumluluğu bu kusurun derecesi

[555] Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1719; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 212; Günday, *İdare Hukuku*, 385.
[556] Danıştay Onuncu Dairesi, T.09.11.1999, E.1997/4572, K.1999/5476, Aktaran; Bal vd., *Danıştay 10. Dairesinin Tazminat Davalarına İlişkin Seçilmiş Kararları*, 158.
[557] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1356.
[558] Danıştay Onikinci Dairesi, T.20.04.1971, E.1967/1689, K.1971/1008, Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 138.

ölçüsünde ya azalır[559] ya da bütünüyle ortadan kalkar[560]. Bunun nedeni, zarara uğrayanın kusurunun, idarenin kusurlu davranışı ile zarar arasındaki nedensellik bağını kestiğinin kabulüdür.[561] İdari yargı yeri, tazminat miktarını tespit ederken, bu hususu göz önünde bulundurur.[562]

Zarara maruz kalan kimsenin, zarara uğradığı esnada hukuka uygun olmayan bir statüde olması, ona zararının tazminini talep hakkını engellemektedir. Örneğin, kamunun malını herhangi bir şekilde işgal eden kimselerin, bu işgale son vermek için idare tarafından alınan tedbirlerden dolayı ortaya çıkan zararlarının tazminini isteme hakları bulunmamaktadır.[563] Başka örneklerde Fransız Danıştayına göre, bir kamusal alanı izin talep etmeksizin işgal eden kimsenin, buradan cebren çıkarılması sırasında

[559] Gerekli tedbirlerin alınmaması sebebiyle denetim yükümlülüğünü gereği gibi yürütmeyen davalı idarenin hizmet kusurunun bulunduğu; fakat ölen çocukların reşit olmadıkları göz önüne alındığında, ortaya çıkan olaylarda küçüklerin velisi anne ve babanın yasal yükümlülüklere aykırı davrandığından, mahkemece kusurları değerlendirilip bir hüküm verilmesi gerektiğine karar verilmiştir. Danıştay Sekizinci Dairesi, T.17.06.2020, E.2020/1586, K.2020/2532 (Lexpera.com.tr); İş yerinin yer aldığı binanın yapımı için muhtarlık, belediye ile valilikten gereken iznin alınmadığı gibi, iş yeri açma ve çalışma ruhsatının da olmadığı; fakat iş yerinin su ve kanalizasyon hizmetlerinden faydalandırıldığı belirlendiğinden; su taşması neticesinde ortaya çıkan zarardan, iş yeri sahibinin de kısmi olarak sorumlu bulunduğunun kabulüne hükmedilmiştir. Danıştay Sekizinci Dairesi, T.20.09.2016, E.2015/11236, K.2016/7245; Kuvvetli yağış esnasında kanalizasyondan gelen kirli suyun iş yerini bastığı, idarenin hizmet kusuru ile davacının kanuna aykırı şekilde ruhsatı olmadan işlerini yürütmesi nedeniyle, kusurlarının birlikte değerlendirilerek kusur oranları doğrultusunda hüküm verilmesi gerektiğine karar verilmiştir. DİDDK, T.03.11.2014, E.2012/1657, K.2014/3421; Danıştay Onuncu Dairesi, T.09.02.2011, E.2007/6868, K.2011/537 (Legalbank.net); Erişim Tarihi: 21.03.2023

[560] Yapı ruhsatı, kullanma izni, iş yeri açma ve çalışma ruhsatı bulunmayan davacının dere taşması nedeniyle maruz kaldığı zarardan belediyenin sorumluluğunun bulunmadığına karar verilmiştir. (Not: Belediyenin işyerinin ruhsatlarının bulunup bulunmadığına ilişkin kontrolleri gereği gibi yapıp yapmadığının ve bu ihmalinin zarara katkısının da araştırılması gerekirdi.) Danıştay Sekizinci Dairesi, T.03.04.2017, E.2015/8819, K.2017/2276; Davalı belediyenin, yangın merdiveni olmayan bir binaya ruhsat vermek suretiyle denetim görevine aykırı davrandığı ve bu sebeple hizmetin işletilmesinde kusurunun olduğu sabit ise de, halka açık alışveriş merkezi işleten şirketin, yangın ve güvenlik ile alakalı herhangi tedbir almadığı da sabit bulunmakla, zararın ortaya çıkışına etkide bulunan kusurların yarıştırılması neticesinde, belediyenin binaya ruhsat vermesi ve denetim görevine aykırı davranması ile davacı şirketin kusurlu davranışıyla doğan zarar arasında nedensellik bağı ortadan kalktığından, idarenin tazmin sorumluluğunun bulunmadığına karar verilmiştir. Danıştay Onuncu Dairesi, T.08.02.2012, E.2008/5366, K.2012/423 (Legalbank.net); Erişim Tarihi: 21.03.2023

[561] İdarenin tazminat borcunu ödemede gecikmesinin nedeninin, davacının eksik yatırmış olduğu nispi harcı makul süreyi oldukça aşan yaklaşık 11 yıllık bir süreden sonra ödemesi olduğu; bu sebeple, davacının tazminat alacağının geç ödenmesinde idarenin kusuru bulunmadığından, yasal faizden sorumlu olmadığına karar verilmiştir. Danıştay Onuncu Dairesi, T.11.06.2007, E.2005/9252, K.2007/4199; Benzer nitelikteki karar için bkz. Danıştay Onuncu Dairesi, T.18.09.2007, E.2005/4493, K.2007/4199 (Legalbank.net); Erişim Tarihi: 22.03.2023

[562] Danıştay Onuncu Dairesi, T.22.12.2006, E.2004/1690, K.2006/7348 (Legalbank.net); Erişim Tarihi: 22.03.2023

[563] Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 730; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 692.

uğramış olduğu zarar[564], balıkçılık idaresinden alınmış gerekli resmi izni olmaksızın ırmakta balıkçılık yapan kurumun, ırmağın kirli hale gelmesi neticesinde uğradığı zarar[565], hükümlülerin isyanına katılan kişinin uğramış olduğu zarar[566], bir havuzun çıkış parmaklıklarını ortadan kaldıran kişinin uğradığı zarar[567], mağdurun hukuka aykırı eyleminden kaynaklandığı için, idarenin sorumluluğu şartları oluşmayacaktır.

Türk Danıştayı da, mağdurun gayrimeşru durumunun, idarenin sorumluluğunu kaldıracağı yönünde kararlar vermektedir. Örneğin yıkılma tehlikesi bulunan ve onarılması belediye tarafından bildirilen binanın, sahibi tarafından onarılmaması nedeniyle tehlike arz eder hale gelmesi durumunda, binanın Yasa gereğince belediyece yıktırılması sonucu meydana gelen zararda, tazminat talebi reddedilmiştir.[568] Yine, kaçak olarak bindiği yük treninden hareket halindeyken atlaması sonucu ayakları kesilerek sakat kalan davacının uğradığı zararın kendi kusurundan kaynaklandığına hükmedilmiştir.[569] Girilmesi yasak bölgeye, gizlice odun kesmek amacıyla girip bir mayına basan kişinin gördüğü zarar[570], yolcu geçidi yerine rayların arasına giren kişinin tren çarpması sonucu uğradığı zarar[571], bakımından idare sorumlu tutulmamıştır.

İdarenin hukuki sorumluluğunun bütünüyle ortadan kalkması yahut hafifletilebilmesi için zarara uğrayan kişinin davranışlarının mutlak olarak kusurlu bulunması gerekmemektedir. Zarar görenin ortaya koyduğu davranışlar kusursuz sayılsa bile zararın ortaya çıkmasına yahut büyümesine etkide bulunmuşlarsa idarenin sorumluluğu bu noktada ortadan kalkabileceği gibi azalması da mümkündür.[572] Ayrıca davranışı ile idarenin hukuki sorumluluğunun kalkmasına veya azalmasına neden olan

---

564 *"Commune d'Ax-les Thermes"* kararı, Conseil d'État, T.02.06.1980 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 692.

565 *"Société Morlaisienne des eaux"* kararı, Cour Administrative d'Appel Nantes, T.09.12.1993 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 693.

566 *"Rebatel"* kararı, Conseil d'État, T.12.02.1971 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 693.

567 *"Dame Portal"* kararı, Conseil d'État, T.03.03.1971 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 693.

568 Danıştay Altıncı Dairesi, T.30.05.1966, E.1965/4120, K.1966/2262, Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 220.

569 Danıştay Onikinci Dairesi, T.13.01.1969, E.1967/1812, K.1969/36, Aktaran; Esin, *Danıştayda Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 223-224.

570 Danıştay Onikinci Dairesi, T.17.03.1970, E.1967/2077, K.1970/479, Aktaran; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 227.

571 Danıştay Onikinci Dairesi, T.05.10.1971, E.1969/3515, K.1971/2131 Aktaran; Esin, *Danıştayda Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 230-231.

572 Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1359.

zarara uğrayan kişinin, küçük olması[573] veya temyiz kudretini haiz olmamasının[574] da bir önemi olmamaktadır. Küçüklerin ve temyiz kudreti olmayan bireylerin gerçekleştirdiği davranışlar da idarenin hukuki sorumluluğu noktasında etkilere sahip olmaktadır.

AYİM'in konu ile ilgili kararlarından örnek vermek gerekirse; düşen başlığını yerden almak için seyir halindeki askeri araçtan atlayıp sakatlanan erin, askeri aracı izinsiz şekilde kışladan çıkaran arkadaşıyla gezerken aracın devrilmesi sonucunda ölen asteğmenin, nöbetçi olduğu depodaki tabancayı kurcalarken kendisini sakatlayan erin, fünyeyi kurcalarken ölen erin, kışlada ranzada arkadaşıyla şakalaşma sırasında dengesini kaybetme sonucu yere düşüp ölen askeri öğrencinin uğradıkları zararların kendi eylemlerinden doğduğu belirtilerek açılan davalar reddedilmiştir.[575]

3.7.4. Üçüncü Kişinin Davranışı

Zararın ortaya çıkmasında, idare ve zarar gören haricinde başka kişi ve kişilerin kusurunun etkili olması durumunda da, bu kusurun oranına göre, idarenin tazmin sorumluluğu azalır[576] veya bütünüyle ortadan kalkar.[577] Fakat bu husus sadece kusurlu sorumluluk hali içindir. Kusursuz sorumlulukta üçüncü kişinin olaya dahil olmasının idarenin sorumluluğu üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Zararın tamamından idare

[573] Örneğin Fransız Danıştayı *"Epoux Edme"* kararında bir çocuğun kendisine yasaklanmış oyunları oynamaya teşebbüs etmesi ve neticede yaralanması durumunda zarar görenin kusuru nedeniyle idarenin sorumluluğunun azalacağına karar vermiştir. *"Epoux Edme"* kararı, Conseil d'État, T.07.11.1961 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1359.

[574] Danıştay Onikinci Dairesi, T. 20.11.1980, E.1978/2465, K.1980/4023 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1359.

[575] Özgüldür, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*, 319-320.

[576] Danıştay Altıncı Dairesi, T.12.05.2020, E.2019/10330, K.2020/4185 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 22.03.2023

[577] Polis imdat hattı aranılarak yardım istenilmiş olmakla birlikte, polisin yardım edebilmesi için gerekli bilgilerin, telefonunun, kaçıranlarca, aracın bagajında bulunan mağdurun elinden alınarak fırlatılması nedeniyle verilememesi (üçüncü kişilerin eylemi) yüzünden ölüm olayının meydana geldiğinin anlaşılması karşısında; idareye tazmin sorumluluğu yüklenemeyeceğine karar verilmiştir. Danıştay Onuncu Dairesi, T.16.06.2016, E.2016/741, K.2016/3393; Davacının mağdur olmasına sebep olan ameliyatın, doktorun yıllık izinde olduğu bir zamanda, hastane yönetiminin bilgisi dışında gerçekleştirilmesinden dolayı, konusu suç teşkil eden ameliyattan hastane yönetiminin sorumlu olmadığı; zararın, kamu görevlisinin kamu gücüne dayalı yetkinin kullanılması esnasında ortaya çıkmadığı; kişisel kusur oluşturduğuna karar verilmiştir. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.22.04.2016, E.2013/4111, K.2016/2803 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 22.03.2023

sorumlu tutulacaktır. Fakat idare zararı karşıladıktan sonra davranışının zarar üzerindeki katkısı ölçüsünde bunu üçüncü kişiye rücu edebilecektir.[578]

Öte taraftan üçüncü kişi ile idare arasındaki belli bir hukuki ilişkinin varlığı, onun faaliyetinden idarenin de sorumlu olmasına sebep olabilir. Örneğin bir özel hukuk sözleşmesi olan bayındırlık işi sözleşmesi ile belli bir bayındırlık işini yürüten kişinin bu nedenle başkalarına verdiği zararlardan idare de sorumlu olabilir. Benzer durum, bir kamu hizmetinin imtiyaz usulü ile özel hukuk kişileri tarafından yürütülmesi durumunda da mevcuttur. Danıştay bu tür hallerde zarar, özel hukuk kişisinin faaliyetinden doğmuş olsa da yürütülen iş idare nam ve hesabına yerine getirildiğinden, ortaya çıkan zarardan idare ile üçüncü kişiyi müteselsilen sorumlu tutmaktadır. Zarara uğrayan isterse özel hukuk kişisine karşı adli yargıda, isterse idareye karşı idari yargıda dava açma hakkına sahiptir.[579] Fransız idare hukukunda ise müteselsil sorumluluk kabul edilmemekle birlikte bu kural mutlak olmayıp bazı hallerde özellikle kusursuz sorumlulukta, kısmi olarak kabul edilmektedir. Örneğin öğrenci taşımacılığı alanında[580], taşkın sularla mücadele alanında[581], kan nakline ilişkin kamu hizmeti (özellikle SİDA= AIDS virüsü bulaşması) alanında[582], hizmet kusuru ile kamu görevlisinin kişisel kusurunun birleştiği durumlarda[583] sorumluluk kabul edilmektedir.

Danıştay Onikinci Dairesinin bir kararına konu olan olayda hava bakım merkezine ait dekovil hattındaki yük katarı ile bir taşıt çarpışmış ve bir kamu görevlisi yaşamını yitirmiştir. Ölen kişinin mirasçıları tarafından açılan tazminat talepli davada, Danıştay Onikinci Dairesi, meydana gelen olayda şoföre %100 kusur atfetmiş ve ortada idarenin sorumluluğunu gerektirecek herhangi bir hizmet kusuru yahut başka

---

[578] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 326; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 734; Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, 2/374. Haksız şekilde suç duyurusunda bulunarak, davacının yargılanmasına sebep olan idarenin hareketinin hizmet kusurunu oluşturduğu; davacının manevi zararını karşılamakla yükümlü olduğu; idarenin ödeyeceği tazminatı hizmeti kusurlu ifa eden kişiye, Anayasanın 129. maddesi gereğince, adli yargıda dava açıp, rücu etmesi gerektiğine karar verilmiştir. Danıştay Onuncu Dairesi, T.27.04.2009, E.2009/144, K.2009/3183 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 22.03.2023

[579] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 327.

[580] *"Laporta"* kararı, Conseil d'État, T.24.03.1978 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 700.

[581] *"Ville de Rennes"* kararı, Conseil d'État, T.22.06.1987 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 700.

[582] *"M.D."* kararı, Conseil d'État, T.09.04.1993 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 700.

[583] *"Anguet"* kararı, Conseil d'État, T.03.02.1911 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 700.

bir sair sebep bulunmadığı gerekçesiyle davayı reddetmiştir.[584] AYİM ilk başlarda üçüncü kişilerin dahil olduğu eylemlerde kararsız kalarak idarenin sorumlu tutulamayacağı yolunda kararlar tesis etmiştir. Örneğin görevi esnasında bir otomobilin çarpması neticesinde bir askerin ölmesi[585], nöbetçi askerin görev sahası dışında öldürülmesi.[586] AYİM daha sonra bu yöndeki görüşünden vazgeçerek, meydana gelen zararın üçüncü kişilerin eylem ve davranışlarından doğan olaylarda, idarenin kusursuz sorumluluk esasları uyarınca zararı giderme yükümlülüğünün olduğuna karar vermiştir. Bu değişime örnek olarak eğitim alanından birliğine dönmekte olan bir askere bir otomobilin çarpması sonucu ölümü[587], nöbet yerinde bulunan bir askerin kışlasından kimin ateş ettiği belirlenemeyen bir mermiyle vurularak ölmesi[588] benzeri olaylar örnek olarak sunulabilir. AYİM'in bu kararları isabetlidir. Çünkü üçüncü kişinin eylemi, idarenin kusursuz sorumluluğunu ortadan kaldırmayıp yalnızca kusurlu sorumluluğuna etkide bulunur. O halde risk ilkesinin uygulanabileceği durumlarda, zarar üçüncü kişinin fiilinden kaynaklanmış olsa bile idare bu zarardan sorumludur. AYİM'de açılan tam yargı davaları asker kişiler tarafından açıldığına ve bunlar da kamu görevlisi olduklarına göre, bu davaların hemen hepsinde *"mesleki risk"* esaslarının uygulanması mümkündür.[589]

3.8. ZARARIN TAZMİNİ VE TAZMİNAT

İdare hukukunda zararı tazmin biçimleri, tazminatın belirlenmesi ve hesaplanması noktasında uygulanan esaslar büyük oranda genel sorumluluk hukuku ilkelerine ilişkindir.[590] Bunun nedeni idarenin sorumluluğunu ele alan genel nitelikte bir kanun olmayışıdır. Bu yüzden tazminat miktarının hesabında özel hukuktaki

[584] Danıştay Onikinci Dairesi, T.04.05.1966, E.1965/702, K.1966/1697 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1370.
[585] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Üçüncü Dairesi, T.03.05.1975, E.1973/577, K.1975/970, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 214.
[586] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Üçüncü Dairesi, T.21.02.1978, E.1977/8723, K.1978/3993 Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 214.
[587] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Üçüncü Dairesi, T.21.09.1976, E.1975/3669, K1976/4933, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 214.
[588] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Üçüncü Dairesi, T.09.03.1976, E.1974/391, K.1976/374, Aktaran; Atay - Odabaşı, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, 214.
[589] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1371.
[590] Bahtiyar Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 636.

birtakım kanuni düzenlemelerden faydalanılmaktadır. Örneğin Türk Borçlar Kanununun bilhassa ölüm ve bedensel zararların belirlenmesine yönelik 55. maddesi hükümleri idari yargıda uygulama alanı bulmaktadır. Nitekim ilgili düzenlemenin kendisi de bunu belirtmektedir.[591] Kanunun 55. maddesinin son fıkrası uyarınca bu Kanun hükümleri, her türden idari eylem ve işlemler ile idarenin sorumlu tutulduğu diğer sebeplerden kaynaklı ortaya çıkan vücut bütünlüğünün kısmen veya tamamen yitirilmesine ya da kişinin ölümüne bağlı zararlara ilişkin istem ve davalarda da uygulanır. Anayasa mahkemesi de bir kararında[592] idari eylem ve işlemlerden doğan ölüm ve vücut bütünlüğüne yönelik zararlar nedeniyle idarenin sorumluluğunun 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu yürürlüğe girmeden önce olduğu gibi yargı içtihatlarıyla düzenlenen kusur ve kusursuz sorumluluk ilkeleri uyarınca tespit olunacağı, maruz kalınan zarar miktarının ise bu Kanun hükümleri doğrultusunda hesaplanacağını belirtmiştir. Bu durumda Türk Borçlar Kanununun tazminatın hesaplanmasına yönelik düzenlemesini tam yargı davalarında da uygulamaya bir mani yoktur.[593] Nitekim Danıştayın uygulaması da bu şekildedir.[594]

İdari sorumluluğun şartları bulunması halinde kişinin tazminat hakkı doğar. Zarara maruz kalan kişinin zararının karşılanabilmesi için, öncelikle idareye başvuru yapması; idarenin zararı karşılamaması halinde ise idareye karşı idari yargıda tazminat davası açması gerekmektedir. Açılmış olan davalarda, tazminat hesabının miktarında birtakım temel esaslar önem arz etmektedir. Ancak öncelikle meydana gelen zarardan sorumlu kamu tüzel kişisinin belirlenmesi daha sonra da tazminatın hesaplanması gerekmektedir.[595]

3.8.1. Sorumlu Kamu Tüzel Kişisinin Belirlenmesi

Esas itibari ile bu hususta genel kural, meydana gelen zarar hangi idarenin davranışından ortaya çıkmış ise sorumlu idarenin tespiti de o yönde olur. Ancak

[591] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 328; Zehreddin Aslan (ed.), *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 113; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 163.
[592] AYM, T.22.10.2014, E.2014/94, K.2014/160 (Legalbank.net); Erişim Tarihi: 22.03.2023
[593] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 328-329.
[594] Örnek kararlar için bkz. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.18.04.2016, E.2015/7589, K.2016/2661; Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.02.06.2016, E.2015/4914, K.2016/3966 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 23.03.2023
[595] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1372; Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/737; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 701.

sorumlu kamu tüzel kişisinin tespiti her zaman kolay olmamaktadır. Türk hukuk sisteminden farklı olarak Fransız hukukunda davacı tarafın, yanlış kamu tüzel kişisini davalı göstermesi, davanın reddini gerektiren bir husustur. Ülkemizde ise İYUK m.15/1-c hükmü uyarınca davanın yanlış hasım gösterilerek açılması halinde dava dilekçesi gerçek hasma tebliğ edilir.[596]

İdari faaliyetler alanında sorumlu kamu tüzel kişisinin tespiti güç bir hal alabilmektedir. Özellikle zararın oluşmasına birden fazla kamu tüzel kişisinin ifa ettiği kamu hizmetleri sebep olmuş olabilir. Bu halde her bir kamu tüzel kişisinin katkısı oranında sorumluluğu doğacaktır.[597] Sorumlu kamu tüzel kişisinin belirlenmesi noktasında, tazmin yükünün sorumlu idareler arasında paylaştırılmasına yönelik örnek bir karara konu olan olayda bir yıl önce hastaneye yatırılan psikiyatri hastasının, hastane başhekiminin önerisi üzerine vali kararıyla çıkışına izin verilmiş ancak çıkışından 2 ay sonra bu hasta bir kişiyi öldürmüştür. Ölen kişinin eşinin uğramış olduğu zararın karşılanması noktasında sorumlu idarenin karar vali tarafından verildiği için devletin mi yoksa hastane başhekiminin önerisi üzerine verildiği için hastanenin mi olacağı tartışmalara yol açmıştır. Conseil d'État, bu noktada her ne kadar kararı almaya yetkili kişi vali olsa da bu kararı almaya yol açan önerinin hastane başhekimi tarafından verildiğini gerekçe göstererek her ikisini de kusurlu görmüş ve devlet ve hastanenin birlikte sorumlu tutulmalarına hükmetmiştir.[598] Bir başka karara konu olan olayda belediye başkanı kendisinden destek talep ettikleri devlete bağlı teknik destek birimini inşaat izni talep edilen sahanın su baskını meydana gelebilecek bir arazi yapısına sahip olduğu noktasında uyarmıştır. Teknik servis ise bu konudaki uyarıları dikkate almaksızın ilgili sahaya inşaat izni verilmesinde bir sakınca olmadığı yönünde görüş bildirmiştir. Sonradan meydana gelen su baskını sonucunda zarar görenlere belediye tazminat ödemek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine belediye, devlete karşı rücu davası açmış ve devletin belediyeye karşı ağır kusuru nedeniyle mağdura ödenen tüm tazminatı karşılaması gerektiğine hükmedilmiştir.[599]

---

[596] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1373.

[597] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1373; Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/738.

[598] Fatma Didem Sevgili Gençay, "Fransız İdare Hukukunda Sorumlu Kamu Tüzel Kişisinin Belirlenmesi ve Tazmin Yükünün Sorumlular Arasında Paylaşımı", *Ankara Barosu Dergisi* 1 (2015), 200-201.

[599] Sevgili Gençay, "Fransız İdare Hukukunda Sorumlu Kamu Tüzel Kişisinin Belirlenmesi ve Tazmin Yükünün Sorumlular Arasında Paylaşımı", 203.

3.8.1.1. Devlet Tüzel Kişiliği

Devlet tüzel kişiliğince üstlenilen kamu hizmetleri, bakanlıklar tarafından ifa edildiğinden, ortaya çıkan zarar hangi bakanlığın faaliyetinden doğmuşsa sorumluluk da devlet tüzel kişiliği adına o bakanlığa aittir. Cumhurbaşkanlığına doğrudan bağlı merciler bakımından sorumluluk da Cumhurbaşkanlığına aittir. Diğer taraftan yasama, yargı ve uluslararası sözleşmelerden doğan zararlardan da devlet tüzel kişiliği sorumludur. Yargı işleri yönünden Adalet Bakanlığı, yasama ve uluslararası sözleşmeler yönünden ise, bunların yürütülmesi hangi bakanlığın görev sahasına dahil ise o bakanlık sorumludur.[600]

3.8.1.2. Birden Fazla Kamu Tüzel Kişisinin İşbirliği Yapması

Bir kamu hizmetinin yürütülmesinde, birden fazla kamu tüzel kişisinin çeşitli nedenlerle ve çeşitli şekillerde işbirliği yapması mümkündür. Birbirinden farklı kamu tüzel kişilerinin aralarında işbirliği yapmış olduğu ve bundan kaynaklı da birlikte sorumluluk halinin meydana geldiği farklı örnekler bulunmaktadır. Fransız Danıştayı bu tür hallerde, yani birden fazla kamu tüzel kişisinin kamusal faaliyetlerin ifası için sıkı işbirliği halinde bulunması gerektiğinde, mağdur olan kişinin bu kamu tüzel kişilerinden herhangi birine yönelik olarak yargı yoluna başvurabileceğini ve zararının karşılanmasını bu kişiden isteyebileceğini ifade etmektedir.[601]

Fransız hukukunda işbirliği yapan kamu tüzel kişilerinin birlikte sorumluluğu ilk defa Danıştayın zorunlu aşılar konusunda verdiği 13 Temmuz 1962 tarihli *"Lastrajoli"* kararıyla kabul edilmiştir. Kamu tüzel kişilerinin müteselsil sorumluluğunun kabul edildiği durumlarda, aleyhine tazminat kararı verilen kamu tüzel kişisi, tazminatın tümünü ödemesinin akabinde diğer kamu tüzel kişisine kusuru nispetinde rücu davası açma hakkına sahiptir.[602] Anılan bu karar daha sonraları kan ürünlerine ilişkin davalarda da kendine yer bulmuştur. İlgili denetim ve kontrolleri yapması gereken devlet ile kan merkezi kurumları arasında sıkı bir yakın bağ bulunmaktadır. Bu bakımdan, kan nakli sonucunda bir zarar meydana gelmesi halinde

---

[600] Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 702; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 631.
[601] Sevgili Gençay, "Fransız İdare Hukukunda Sorumlu Kamu Tüzel Kişisinin Belirlenmesi ve Tazmin Yükünün Sorumlular Arasında Paylaşımı", 200.
[602] *"Lastrajoli"* kararı, Conseil d'État, T.13.07.1962 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1377.

devlet, ortaya çıkan zararın kan merkezi kurumunun kusuru sebebiyle oluştuğunu ve kendisinin sorumlu tutulamayacağını öne süremeyecektir. Fakat mağdurun zararını giderdikten sonra kan merkezi kurumuna sorumluluğu nispetinde rücu etme imkanına sahiptir.[603]

3.8.1.3. Kamu Görevlisinin Birden Fazla Görev Üstlenmesi

Bir kamu görevlisinin, birden çok kamu tüzel kişisi nam ve hesabına görev üstlendiği hallerde, görevi yürütmekle sorumlu olan kamu görevlisinin bu görevi hangi idare namına üstlendiğine bakılır. Üstlenilen görev, hangi idarenin görev sahasına dahilse sorumlu idarenin tespiti de ona göre belirlenir. Örneğin 2547 sayılı Kanuna göre, öğretim üyeleri başka kamu tüzel kişilerinde de görevlendirilebilmektedir. Bu durumda öğretim üyesinin görevlendirildiği kamu tüzel kişisi adına faaliyet yürütülürken üçüncü kişiler yönünden bir zarar meydana gelmişse, o kamu tüzel kişisi sorumlu olur.[604]

Kamu görevlilerin de olduğu gibi bazı idari makamların da çifte görevleri vardır. Buna *"görev ikileşmesi"* veya *"yetki birleşmesi"* denir. Örneğin Türkiye'de Vali, hem devlet tüzel kişiliğinin ildeki temsilcisi hem de il özel idaresinin başıdır. Valinin, ilde devletin temsilcisi sıfatıyla yaptığı iş ve eylemlerden doğan zararlardan doğrudan devlet tüzel kişiliği sorumludur. Valinin il özel idaresinin başı sıfatıyla gerçekleştirdiği iş ve eylemlerden ise il özel idaresi sorumludur. Aynı şekilde köy muhtarının da çifte sıfatı vardır. Muhtar gerek köy tüzel kişiliğinin başı, gerekse köyde devletin temsilcisidir.[605] 4 Temmuz 1934 tarih ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun 2 Haziran 2007 tarih ve 5681 sayılı Kanunla ilga edilen 3. maddesi ve 13 Mart 1329 (1913) tarihli mülga İl Özel İdaresi Kanununun 16 Mayıs 1987 tarih ve 3360 sayılı Kanunla değişik 87. maddesi hükümleri de aynı şekilde idari makamların çifte görev ve yetki tanımlarını haiz olduğunu göstermektedir.[606]

---

[603] Sevgili Gençay, "Fransız İdare Hukukunda Sorumlu Kamu Tüzel Kişisinin Belirlenmesi ve Tazmin Yükünün Sorumlular Arasında Paylaşımı", 200.
[604] Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 687; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 631-632.
[605] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1374-1375.
[606] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1375.

3.8.1.4. İdari Vesayet ve Arızi Görevliler

Bir kişiye vesayet makamının bir işlemi ile zarar verilmiş ise, bu zarardan vesayet makamının ait olduğu devlet tüzel kişiliği mi, yoksa vesayet denetimine tabi kamu tüzel kişisi mi sorumlu olur? Eğer vesayet makamı, vesayete tabi kamu tüzel kişisinin nam ve hesabını hareket etmiş ise bu zarardan vesayet makamı değil vesayete tabi tam kamu tüzel kişisi sorumlu olur. Örneğin vesayet makamının bazı istisnai hallerde sahip olduğu *"ikame yetkisi"* durumunda gerçekleştirilen işlemden doğan zarardan vesayete tabi kamu tüzel kişisi sorumlu olur. Ancak böyle durumda zararı ödeyen vesayete tabi kamu tüzel kişisi, vesayet makamının ağır kusuru halinde, devlete karşı rücu davası açabilir.[607] Buna karşılık, vesayet yetkisinin kullanımı bir ikame yetkisi niteliğinde değil ise, vesayet makamının işleminden dolayı vesayete tabi kamu tüzel kişisi değil, devlet tüzel kişiliği sorumludur.[608]

Yukarıda anılan duruma 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun "Hizmetlerde aksama" başlıklı 40. maddesi örnek olarak gösterilebilir. İlgili düzenleme uyarınca il özel idaresinin yürütmüş olduğu hizmetlerde ciddi bir aksaklığın tespit edilmesi ve bu durumun halkın huzur, sağlık ve esenliğini hayati derecede olumsuz yönde etkilediğinin ilgili bakanlığın talebi üzerine sulh hukuk hakimi tarafından tespit edilmesi durumunda, İçişleri Bakanlığının aksaklığın giderilmesini uygun bir süre vererek il özel idaresinden isteyeceğini, eğer aksama giderilmezse bunu ilin valisinden isteyeceğini, valinin de gerek il özel idaresinin kaynaklarını gerekse diğer kamu kurumlarının kaynaklarını kullanarak söz konusu aksaklığı gidermeye yetkili olduğunu belirtmektedir. Buna benzer bir durum yine 5393 sayılı Belediye Kanununun "Hizmetlerde aksama" başlıklı 57. maddesinde düzenlenmektedir. Anılan her iki düzenleme de ilgili tüzel kişiliğin nam ve hesabına hareket edilmesine dair açıklayıcı örneklerdir.

Bir kamu hizmetinin ifa edilmesine geçici olarak katılan kişilerin kendilerinin uğramış oldukları veya üçüncü kişilere vermiş oldukları zararlardan, ifa edilen kamu

[607] *"Ville de Nimes"* kararı, Conseil d'État, T.01.06.1956 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1377-1378.
[608] *"Doublet"* kararı, Conseil d'État, T.14.12.1962 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1378.

hizmeti, hangi kamu tüzel kişisinin görev sahasına giriyor ise, o kamu tüzel kişisinin bundan sorumluluğu doğacaktır.[609]

3.8.2. Zararın Tazminine İlişkin İlkeler

İdarenin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan zararın tazmin edilmesine yönelik temel ilkeleri şu şekilde belirtebiliriz.

3.8.2.1. Nakden Tazmin İlkesi

Maruz kalınan zararın karşılanması, verilen zararın niteliğine bağlı olarak, bazen eski hale getirme, aynen ifa, ya da bir miktar paranın ödenmesi şeklinde olabilir.[610] Zararın karşılanması bu noktada, *"aynen tazmin"* ve *"nakden tazmin"* adı altında iki biçimde olmaktadır. Aynen tazmin durumunda zarar doğurucu olay sebebiyle zarar gören kimsenin malvarlığında azalan değerin yerine, ona eş bir değer ikame edilmektedir.[611] Nakden tazmin durumunda ise aynen tazminin uygulanamadığı hallerde, nicel bakımdan yani parasal olarak maruz kalınan zarara eş bir değer konulması suretiyle zararın karşılanması yoluna başvurulmaktadır.[612] İdare hukukunda ise aynen tazmin şekli benimsenmemektedir. İdare hukukunda nakden tazmin, zararın yegane tazmin şeklidir. Yani maruz kalınan zararın para ödenmesi suretiyle karşılanmasıdır.[613] Zararın nakden tazmini iki şekilde mümkündür. Birincisi ve genel olarak benimsenen yöntem, zararın sermaye şeklinde tazminidir. Bu durumda, hükmedilen tazminat bir seferde topluca ödenir. Bunun birlikte, irat şeklinde tazminata da karar verilebilir. Hakim olayın niteliğine bağlı olarak bu tazmin şekillerinden birine hükmeder. İrat şeklinde tazminat genelde cismani (bedensel) zararlarda söz konusu

---

[609] Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 688; Narter, *Uygulamada Manevi Tazminat*, 632.

[610] Halil Kalabalık, *İdari Yargılama Usulü Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 252; Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1752; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 735.

[611] Mehmet Yaşar Şahin, *Vücut Bütünlüğünün İhlali Halinde Zarar Ve Maddi Tazminat Hesabı* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017), 100.

[612] M.Kemal Oğuzman - Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2018), 2/117-118; Murat Topuz, *Maddi Zarar Ve Bu Zararın Belirlenmesi* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 325; Şahin, *Vücut Bütünlüğünün İhlali Halinde Zarar Ve Maddi Tazminat Hesabı*, 101.

[613] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 330; Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1752; Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/739; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1386; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 164; Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 284.

olmaktadır. Aksine kararlar[614] bulunmakla birlikte uygulamada bu usul çok uygulanmamaktadır. Sebebi ise aktüel hale getirilebilmesindeki zorluklardır.[615]

Fransız idare hukukunda idarenin kendiliğinden aynen tazmini tercih edebileceği kabul edilmektedir. Yine yargı yerinin aynen tazmin edilmezse şu miktar paranın ödenmesi veya zarar verici davranış devam ettiği müddetçe şu miktar paranın ödenmesi şeklinde karar vererek, idareye aynen tazmin seçeneği sunabileceği de kabul edilmektedir.[616] Türkiye'de de Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin bu konuda ilginç bir kararı vardır. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Birinci Dairesinin kararına konu teşkil eden olayda, bir astsubay 5 yıllık oturma süresi dolmadan (8 ay varken) idarenin hatası neticesinde kiralanan konuttan icra vasıtasıyla tahliye ettirilmiştir. Astsubay 8 aylık kira bedelinin tazmini istemiyle dava açmış, bu davayı kabul eden Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, idareyi bu miktarı bir defada ödemeye mahkum etmemiş, bu dönem içinde idarenin bu astsubaya her an lojman tahsis edebilmesine imkan vermek amacıyla 8 ayı geçmemek şartıyla, idareyi davacı astsubaya kendisine bir lojman tahsis edilene değin ödenecek kira bedelinin *"aylık iratlar"* biçiminde ödenmesine hükmetmiştir.[617] Dolayısıyla bu durumda her ay kira bedelini ödemek istemeyen idare, bu astsubaya bir lojman tahsis etme yoluna gidebilir. Böylece idare, hukuka uygun işlem yapmaya sevk edilmiş olur.

Bu konuda bir başka husus sembolik miktardaki tazminat istemlerinin nakdi tazminat kapsamında kabul edilip edilemeyeceğidir. Örneğin 1 TL'lik manevi tazminat istemiyle açılan bir davanın kabulüne yönelik karar böyledir. Esasen biçimsel açıdan bir sorun olmamakla birlikte davacının maksadı ve verilen kararın neticesinden olaya bakıldığında bu davanın açılmasındaki esas amacın maruz kalınan zararın karşılanması değil kişinin gördüğü haksızlığın mahkemece karara bağlanmasını sağlamak, yani manevi tatmindir. Benzer bir uygulama son zamanlarda Fransız hukukunda yer almakta olup, bilhassa Yahudi sürgünü ve soykırımı ile antisemit faaliyetler sebebiyle

---

[614] Danıştay verdiği bir kararda, hüküm tarihine kadar olan bakıcı ücretlerinin sermaye şeklinde peşin olarak, gelecek yıllara ilişkin bakıcı ücretlerinin ise yıldan yıla irat şeklinde ödenmesine hükmetmiştir. Bunun yanında bakıcı ücretinin ödenmesini, ağır engelli kişinin hayatta olduğunun belgelendirilmesi koşuluna bağlamıştır. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.06.04.2017, E.2015/4685, K.2017/1614 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 23.03.2023

[615] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 330.

[616] Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 704; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1387.

[617] Asker Yüksek İdare Mahkemesi Birinci Dairesi, T.08.02.1994, E.1993/1197, K.1994/277 Aktaran; Özgüldür, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*, 346; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1370.

haksızlığa uğradıklarını iddia eden kişiler mahkemeden bunun hükme bağlanmasını istemektedirler. Bu uygulamanın Fransız Danıştayının 16 Şubat 2009 tarihli *"yargısal görüş"* kararı sonrasında ortaya çıktığı ifade edilmektedir.[618]

3.8.2.2. Sorumluluk Nispetince Tazmin İlkesi

Kamu tüzel kişileri verdikleri zarardan dolayı zararın tamamını ödemeye mahkum edilmelidirler. Ancak bu sorumlu tutulma hali, verdikleri zarar oranında tazminat ödemeye mahkum tutulmaları anlamına gelmektedir.[619] Kamu tüzel kişilerinin bir zararı söz konusu değilse yahut meydana gelen zarardan dolayı sorumluluğu yoluna gidilemiyorsa, idare mahkemesi kamu tüzel kişilerini tazminat ödemekten sorumlu tutamaz. Bu ilke uyarınca, ortada bir zarar mevcut değilse yahut nedensellik bağı söz konusu değilse, kendisinden tazminat talep edilen kişi zarara sebep olan kamu tüzel kişisi değil ise, bu durumda mahkeme tazminata karar veremez.[620]

Zararın ortaya çıkmasına birden fazla idarenin neden olduğu hallerde, idareler sorumlulukları nispetinde tazminle yükümlü oldukları gibi, zarar görenin kusuru, üçüncü kişinin kusuru, beklenmeyen hal gibi durumların bulunması halinde de idareler sorumluluğu oranında zararı tazmin etmekle yükümlü tutulmaktadır.[621] Konuya ilişkin bir Danıştay[622] kararında; *"Davalı idarelerin, davacıların oluşmuş maddi zararlarını sorumlulukları oranda tazmin etmeleri gerek(tiği)"* ifade edilmiştir.

Bu ilke kamu düzenine ilişkin bir ilke olma özelliğine sahip olup, hakim tarafından kendiliğinden göz önünde bulundurması gerekmektedir. Kamu tüzel kişisi bu ilkeyi öne sürmeyi unutsa dahi hakim kendiliğinden bu ilkeyi dikkate almak zorundadır. Kamu tüzel kişisinin, sorumluluğu söz konusu olmadığı halde sorumluluğunun kabulü yönünde irade gösterse dahi hakim bu durumu dikkate alıp

---

618 Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 330-331.

619 Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 331; Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/739; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 742; Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 294.

620 Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1388-1389; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 705; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 164.

621 Ömer Şen, *Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı Ve Tazminat Hesabı* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 139.

622 Danıştay Onuncu Dairesi, T.26.09.2020, E.2019/1007, K.2020/2429; Danıştay Altıncı Dairesi, T.22.09.2020, E.2016/7059, K.2020/8023 Aktaran; Şen, *Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı Ve Tazminat Hesabı*, 139-140.

kamu tüzel kişisinin aleyhine tazminat kararı veremez[623] denilse de İYUK m.31 hükmü davayı kabul konusunda HMK'ya atıfta bulunduğuna göre bu durumda aleyhe tazminat kararı verilebilmesi gerekir.

3.8.2.3. Taleple Bağlılık İlkesi

İdare hukuku alanında taleple bağlılık, diğer bir anlatımla ile talep edilenden fazlasına hükmedilememe ilkesi kural olarak benimsenmektedir.[624] Bu ilke Danıştay tarafından da benimsenmektedir.[625] Mahkemece belirlenen miktar daha fazla olsa bile, davalı idareler, talep edilen miktardan daha fazlasına mahkum edilemez. Tam yargı davalarında, hakimlerin resen araştırma yetkisi olsa da davacı tarafından talep eden miktarın üstünde bir tazminata hükmedilemez.[626] Ancak bu kuralın idare hukukunda mutlak olarak uygulanmaması gerektiğini savunanlar da bulunmaktadır.[627] Fransız hukukunda, zarar gören kişinin uğradığı zarar, dava süresince artmış (örneğin yaralanan kişinin durumu ağırlaşmış) ise veya yeni zararlar (örneğin yeni tedavi masrafları) ortaya çıkmış ise zarar gören kişi dava boyunca temyiz aşaması dahil istediği tazminat tutarını arttırabilir; mahkeme de yeni talep doğrultusunda hüküm kurabilir.[628] İYUK m.3/2-d hükmü tam yargı davalarında uyuşmazlığa konu olan miktarın dava dilekçesinde gösterilmesini düzenlemiştir.

İYUK'un 16/4 maddesinde 2013 tarihinde yapılan değişiklikle ıslah kurumuna yer verilmiş ve tam yargı davalarında, dava dilekçesinde belirtilen miktarın süre yahut diğer usuli kurallara bağlı olmaksızın nihai karar verilinceye kadar, harcı ödenmek

---

[623] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1389; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 705.

[624] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 332; Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1754; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 736; Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 286-287; Özgüldür, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*, 350-351; Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 286-287; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 163.

[625] Bakıcı gideri talep edilmeden açılan davada, bakıcı giderine hükmedilmesi istemiyle yapılan temyiz üzerine davaya bakan Danıştay *"Davacılar vekilince temyiz dilekçesinde bakıcı giderinin de tazmin edilmesi gerektiği iddiasında bulunulmuş ise de dava dilekçesinde maddi tazminat isteminin işgücü kaybından kaynaklı maddi zarara dayandırıldığı görüldüğünden, davayı genişletme yasağı kapsamındaki bu talebin karşılanmasına olanak bulunmamaktadır"* gerekçeleriyle başta talep edilmeyen bakıcı giderine hükmedilemeyeceğine karar vermiştir. Danıştay Onuncu Dairesi, T.30.04.2019, E.2016/3618, K.2019/3446 Aktaran; Şen, *Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı Ve Tazminat Hesabı*, 134.Danıştay Ondördüncü Dairesi, T.08.06.2017, E.2014/5069, K.2017/3989 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 24.03.2023

[626] Şen, *Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı Ve Tazminat Hesabı*, 133-134.

[627] Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/739-740; Bahtiyar Akyılmaz, "İdari Yargıda Tazminat Şekilleri ve Hesaplanması", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6/1-2 (1998), 180-181.

[628] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1389-1390.

suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilme imkanı sunulmuştur.[629] Kanun metninde yer alan nihai karar verilinceye kadar ibaresi kanun yolu aşamasını da kapsamaktadır. Bu anlamda istinaf aşamasında veya kanun yolu incelemesinden sonra davanın kendi mahkemesinde yeniden görülmesi aşamasında tazminat miktarının artırılması mümkündür.[630] Nitekim Danıştay da bir kararında[631] aynı görüşü savunmuştur. Ancak bu imkandan faydalanabilmek için dava dilekçesinde belli bir miktarda tazminat talep etmek gerekir. Bu anlamda iptal ve tam yargı davası birlikte açılmamışsa ve ilgili süreler de kaçırılmışsa artık tazminat talep etme imkanı ortadan kalkacaktır. Yalnızca iptal davası açılan hallerde İYUK m. 12 gereğince dava sonuçlandıktan sonra tam yargı davası açılabilecektir. Öte taraftan Kanun, tazminat türleri arasında herhangi bir fark gözetmediğinden ve artırım istemini bilirkişi vs. herhangi bir koşula bağlamadığından hem maddi hem manevi tazminat istemleri artırılabilmelidir.[632]

Yargı yerlerinin eski tarihli kararlarında taleple bağlılık kuralını sıkıca uyguladığı görülmektedir. Örneğin Danıştayın 1974 tarihli bir kararında, ölenin eşi ve çocuğu için 15'er bin lira tazminat talep edilmiş, mahkeme yaptırdığı bilirkişi incelemesinde eşinin zararını 25 bin, çocuklardan birinin zararının 25, diğerinin 28 bin lira olduğunu tespit etmesine rağmen, talep edilen kadarına hükmetmiştir.[633] 1996 tarihli bir kararda zararın yaklaşık 853 milyon olduğu tespit edilmesine rağmen talep edilen 4 milyona hükmedilmiştir.[634] Görevsiz yargı yerinde dava açılması halinde ise Danıştay, eski kararlarında mutlak surette görevsiz yargı yerindeki miktar ile kendisini bağlı görmüştür. Bu duruma örnek olarak Örneğin Danıştay Onikinci Dairesinin bir kararına konu olan olayda davacı önceki görevli yargı merciinde açtığı davada 30 bin

---

[629] Aslan (ed.), *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 241; Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 447-448; Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, 315-316; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 332; Kalabalık, *İdari Yargılama Usulü Hukuku*, 380; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 163; Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 982.

[630] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 332; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 163. Konu ile ilgili yargı kararları için bkz. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.20.12.2016, E.2014/345, K.2016/6323; Danıştay Onuncu Dairesi, T.12.11.2019, E.2019/6121, K.2019/7758 Aktaran; Şen, *Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı Ve Tazminat Hesabı*, 137.

[631] Danıştay Onuncu Dairesi, T.25.02.2014, E.2009/9938, K.2014/1117 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 24.03.2023

[632] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 332-333.

[633] Danıştay On ikinci Dairesi, T.15.01.1974, E.1970/5100, K.1974/22 Aktaran; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 736.

[634] Danıştay Onuncu Dairesi, T.10.10.1996, E.1995/934, K.1996/5933, Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 706.

lira tazminat talep ettiği halde Danıştayda açtığı davada 70 bin lira tazminat talep etmiştir. Danıştay Onikinci Dairesi görevsiz mahkemede talep edilen miktar göz önünde tutularak tazminata hükmetmiştir.[635]

Taleple bağlılık kuralı, enflasyonun yüksek olması, kanuni faiz oranının düşük olması ile mahkemelerin geç karar vermeleri ile birleştiğinde fevkalade olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Örneğin Danıştay Onuncu Dairesinin kararına konu teşkil eden bir davada davacılar, 23 Haziran 1988 tarihinde oluşan kaza nedeniyle uğradıklarını ileri sürdükleri toplam 94.874.158 TL maddi zararın tazminini istemişler; idare mahkemesi 31 Mart 1995 tarihinde bu tazminat talebini tamamen kabul etmiştir. Davacılar talep ettikleri tazminatın tümünü almış olmalarına rağmen, enflasyon nedeniyle zarara uğramışlardır. Zira davacılar istedikleri ve aldıkları tazminat miktarı 94.874.158 TL, olay tarihinde (Haziran 1988) 68.840 dolar; ama hüküm tarihinde (Mart 1995) 2305 dolar etmekteydi. Yani istedikleri tazminat, dava boyunca tam 30 defa değer yitirmişti.[636]

3.8.2.4. Tam Tazmin İlkesi

Tam yargı davalarının esas amacı uğranılan gerçek zarar miktarının, yine gerçekçi bir biçimde eksiksiz olarak karşılanmasına yöneliktir.[637] Zarara uğrayan kişi lehine hükmedilen tazminat tutarı, istemle bağlı kalınmak koşuluyla zarara uğrayanın maruz kaldığı zararın tümünü karşılamaya yetmelidir ki bu ilke *"tam tazmin ilkesi"* olarak adlandırılmaktadır. Bu ilke doğrultusunda tazminat tutarı maruz kalınan zarara denk tutulmalı ve hükmedilen tazminat tutarı, uğranılan tüm zararı karşılayacak oranda olmalıdır. Zarara uğrayan kişi zarardan önceki hale göre ne fakirleşmeli ne de zenginleşmelidir.[638] Hükmedilecek tazminat miktarı zenginleşmeye yol açmayacak

[635] Danıştay On ikinci Dairesi, T.09.03.1966, E.1966/468, K.1966/866, Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1390.
[636] Danıştay Onuncu Dairesi, T.25.11.1997, E.1995/6440, K.1997/4796 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku,* 2/1391-1392.
[637] Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, 3/1753; Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 1/740.
[638] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1397; Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, 2012, 1/740; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri,* 707.

biçimde ancak zarar gören kişinin zararını da gerçek anlamda karşılayacak şekilde belirlenmelidir.[639] Konuya ilişkin Danıştay kararları da bu yöndedir.[640]

AYİM, tam tazmin ilkesi ile alakalı olarak, *"felaketin özlenir hale getirilmemesi"* biçiminde bir ölçüt ortaya koyarak vermiş olduğu kararlarında uygulamıştır. AYİM kuruluş tarihinden itibaren vermiş olduğu kararlarında bu ölçütün temel esaslarına yer vermesine rağmen bu ölçüt fiili olarak uygulama alanı bulmamıştır. AYİM, eski kararlarında hükmedilen maddi tazminatın *"zenginleşme aracı"* olarak görülemeyeceği, verilen desteğin ölümünün desteğe ihtiyaç duyanlar için bir *"nimet vesilesi"* varsayılamayacağı, zararı karşılama yükümlülüğünün esas amacının zarara uğrayanı zengin etmek olmadığı şeklinde ifadeleri ileri sürerek ilkenin temel amaçlarını ortaya koymuştur.[641] AYİM, 1992 tarihinde uygulama imkanı bulan bu ilkeyi ilk defa 1976 tarihinde vermiş olduğu eski bir kararında; "zarar, malvarlığında meydana gelen bir azalma veya muhtemel artmanın önlenmesi şeklinde ifade edilebilir. İşte maddi tazminatın yalnız bu kısmı karşılaması, kar veya kazanca sebep kılınmaması ve özellikle felaketin özlenir hale getirilmemesi gerekmektedir." biçiminde tanımlamıştır.[642]

3.8.2.5. Denkleştirme İlkesi

Zarara uğrayan kişiye, ortaya çıkan bu zararlarına karşılık sosyal yardım adı altında birtakım ödemelerde bulunulmuşsa veya zarara uğrayan, bu zararlar dolayısıyla birtakım kazançlara sahip olmuşsa, tüm bu kazançlar belirlenen tazminattan indirilir.[643] Fransız Danıştayı kararlarına göre zarara uğrayan kişi lehine hükmedilen tazminattan bu sosyal güvenlik tazminatları resen indirilir. Ödemeyi gerçekleştiren kuruluş sonradan zarardan sorumlu bulunan kamu tüzel kişisine rücu eder. Fakat sosyal güvenlik kuruluşlarınca verilen sosyal yardım niteliğindeki ödemeler mahkemelerce hesaplanacak tazminattan indirilmez.[644] Türk hukukunda da

---

[639] Müzeyyen Eroğlu Durkal, "Tam Yargı Davalarında Manevi Tazminat", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 131 (2017), 195.

[640] Danıştay İkinci Dairesi, T.22.04.2021, E.2019/3584, K.2021/1460 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 24.03.2023

[641] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1398.

[642] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Üçüncü Dairesi, T.09.03.1976, E.1973/2375, K.1976/383 Aktaran; Özgüldür, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*, 352-353; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1398.

[643] Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 692.

[644] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1399.

bazı ödemeler tazminattan indirilmektedir.[645] Örneğin Danıştay, 2330 sayılı Yasa uyarınca gerçekleştirilen ödemelerin belirlenecek tazminattan indirileceğini, Emekli Sandığınca sosyal güvenlik mevzuatı gereği bağlanan aylıklar ile yardım kampanyaları yoluyla toplanan paraların tazminattan indirilmeyeceğini belirtmektedir.[646]

3.8.3. Zararın Tazmini ve Tazminatın Hesaplanması

Kişilerin gerek şahıs varlığı gerekse malvarlıklarında ortaya çıkan irade dışı eksilmelere zarar; bu eksilmelerde hukuki sorumluluğu tespit edilen kişiye yargı mercilerince uygulanan yaptırım ise tazminat olarak adlandırılmaktadır. Zararın maddi veya manevi olmasına bağlı olarak maddi tazminat ve/veya manevi tazminat şeklinde ikiye ayrılmaktadır.[647] Tazminat miktarının hesaplanmasında en önemli konu *"gerçek zarar"*ın belirlenmesidir. Tazminat miktarının nasıl belirleneceğine yönelik genel mahiyette bir yasal bir düzenleme mevcut değildir. İdari yargı merci, idarenin tazmin sorumluluğunun miktarının hesaplanmasında, dava tarihi itibariyle, gerçekleşmiş zararı dikkate almaktadır.[648]

İdari yargı merci, idarenin sorumluluğunu tespit ettikten sonra zarara uğrayanın gerçek zararının belirlenmesi için ilk olarak zarar miktarını tespit edecektir. Zararın belirlenmesi uzmanlığa dayalı, teknik bir mesele olduğu için hakim kural olarak bilirkişinin yardımına başvuracaktır. Zarara uğrayan, zarara sebep olan faaliyet dolayısıyla herhangi bir fayda sağlamışsa faydalandığı miktarın belirlenen zarardan indirilmesi gerekmektedir.[649] Bunun yanında zararın doğmasında zarara uğrayanın

[645] Akyılmaz, "İdari Yargıda Tazminat Şekilleri ve Hesaplanması", 194-199; Özgüldür, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*, 354-355; Karavelioğlu, *İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 1/306.

[646] Karavelioğlu, *İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 1/306. Örnek Danıştay kararı için bkz. Danıştay Onuncu Dairesi, T.28.05.1998, E.1996/10146, K.1998/2344; Danıştay Onuncu Dairesi, T.28.03.1984, E.1983/945, K.1984/663 Aktaran; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 708.

[647] Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 637.

[648] Danıştay, muhtemel zarar kapsamında kaldığı anlaşılan, kesin ve belli bir zarar mahiyetinde olmayan maddi tazminat talebinin reddedilmesi gerektiğine karar vermiştir. (Mahkeme taşınmazın bulunduğu yeri, üstünde yapılması muhtemel bina ve kira gelirini ölçüt alarak tazminat miktarını hesaplamış. Daire, zararın kesin değil, olası nitelikte olduğunu ifade etmektedir.) Danıştay Altıncı Dairesi, T.15.02.2017, E.2015/4881, K.2017/1038 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 25.03.2023

[649] Danıştay Onuncu Dairesi, T.06.02.1997, E.1996/206, .1997/7279 Aktaran; Bal vd., *Danıştay 10. Dairesinin Tazminat Davalarına İlişkin Seçilmiş Kararları*, 960.

yahut üçüncü kişinin kusuru mevcutsa bu kusur nispetinde hükmedilecek tazminattan gerekli indirim uygulanacaktır.[650]

3.8.3.1. Maddi Tazminatın Hesaplanması

Maddi tazminat, bir kişinin mal varlığında, iradesi dışında ortaya çıkan azalmanın karşılanmasına yönelik, zarardan sorumlu olanın yerine getirmekle yükümlü olduğu edimdir. Maddi tazminatın esas gayesi, mal varlığının zarar verici eylem olmasaydı, alacağı durum ile eylem sonucu aldığı durum arasındaki farkın giderilmesidir.[651] Söz konusu mal varlığı kavramından kasıt, ekonomik değer ifade eden ve para ile ölçülebilir her şeydir. Bir kimsenin aktif ve pasiflerinin tümü mal varlığını oluşturur. Bunun yanında mal varlığına ilişkin zararların tam yargı davası ile karşılanabilmesi için davacının mal üzerindeki fiili hakimiyet ilişkisinin ortaya konulması zorunluluk teşkil etmektedir.[652] Daha evvel de ifade ettiğimiz gibi idari yargıda, zararın karşılanması yalnızca para ile mümkündür. Bu hususta, maddi tazminat türlerinden olan aynen tazmin biçimi uygulanmamaktadır.

Mala yönelik zararlar, kişiye ait olan taşınır ve veya taşınmazın zarar görmesi, herhangi bir biçimde değerinin düşmesi ve kullanılmaz duruma gelmesi neticesinde mal varlığında oluşan azalmadır. Fiili zarar veya yoksun kalınan kar biçiminde ortaya çıkan bu zararların karşılanması, maddi tazminat kapsamındadır. Mala yönelik zararların karşılanması kadar, ölüm veya vücut bütünlüğünün ihlali neticesinde mal varlığında oluşan eksilmeleri belirten, kişiye verilen zararların karşılanması da maddi tazminat kapsamındadır.[653] TBK'nın 53. maddesinde ifade edildiği üzere ölüm nedeniyle maddi tazminat, ölümden önceki tedavi harcamaları, cenaze ve defin giderleri, çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar ile destekten yoksun kalma zararlarını içerir. Vücut bütünlüğünün ihlali nedeniyle maruz kalınan zararların karşılanmasına yönelen maddi tazminat ise yine TBK'nın 54. maddesinde belirtilen tedavi harcamaları, kazanç kaybı, çalışmanın gücünün

[650] Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 643.
[651] Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 787; Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, 335.
[652] Aslan (ed.), *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 112.
[653] Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 638.

azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar ve ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıpları içermektedir.

3.8.3.1.1. Mala Yönelik Zararlarda Maddi Tazminat

İdarenin faaliyeti, ekonomik değer arz eden bir malın tamamen yok olmasına[654] neden olacağı gibi, zarar görmesine[655] ya da kullanılamamasına sebep olabilir. Bir malın tamamıyla yok olması veya kısmi zarar görmesi, her şeyden evvel bir değer kaybı anlamına gelir. Zarar, zarar görenin mal varlığının aktifinde bir azalma şeklinde belirir. Bununla birlikte malın tamamıyla yok olmasını veya zararın artmasını önlemek için gerçekleştirilen harcamalar, malın yerine yenisi alınıncaya kadar bir başka maldan yararlanılması için gerçekleştirilen harcamalar, bu sürede maruz kalınan kar kaybı, malın yok olması veya zarara uğramasından doğan zarar kapsamında değerlendirilir.[656] Maddi tazminatın hesaplanmasında, zarar görenin kusurunun oranı göz önünde bulundurulur.[657] Malın yok olmasında maddi tazminat miktarını hesaplarken, o malın olağan kullanım sonucundaki değer kaybını dikkate almak gerekir. Örneğin bir tabloda olduğu üzere eğer malın değerinde bir eksilme oluşmuyorsa, tazminatın hesaplanmasında, malın *"ikame değeri"* esas alınır. Bina ve araç gibi zaman içerisinde kullanılmaya bağlı değer kaybı yaşayan mallarda ise, malın maddi ve hukuki niteliği de göz önünde bulundurularak, *"yıpranma payı"*[658] indirilir.[659] Ayrıca idarenin zarar verici eyleminin neticesi olarak yapılan maddi yardımlar da tazminat miktarından düşülür.[660] Bu kapsamda idari yargı merci

---

654 Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.18.12.2018, E.2016/7414, K.2018/8346 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 25.03.2023

655 DİDDK, hukuka aykırı olarak iş yeri yıkılan kişiye, iş yerinin yapım maliyetinin ve bu süreye ilişkin yoksun kaldığı kira gelirinin ödenmesine karar veren ilk derece mahkemesi kararını onamıştır. DİDDK, T.13.02.2020, E.2019/2654, K.2020/358 Aktaran; Şen, *Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı Ve Tazminat Hesabı*, 115.

656 Oğuzman - Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2/110; Şen, *Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı Ve Tazminat Hesabı*, 113.

657 Danıştay Onuncu Dairesi, T.25.02.2003, E.2001/323, K.2003/703 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 25.03.2023

658 Davacı tarafça temyiz dilekçesinde, yıpranma oranının zarar hesabından indirilmemesi gerektiği ifade edilmiş ise de taşınmazın zarar hesaplamasında, (amortisman) yıpranma oranının indirilmesinin Tebliğ gereği olduğuna karar verilmiştir. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.04.10.2017, E.2014/6412, K.2017/5142 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 25.03.2023

659 Danıştay Onuncu Dairesi, T.12.07.1995, E.1994/7359, K.1995/3559 Aktaran; Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 647.

660 Su taşkını nedeniyle belediye aleyhine açılan tazminat davasında, söz konusu olay sebebiyle sigortanın zarar görene yaptığı ödemenin, tazminat miktarından indirilmesi gerektiğine karar

genellikle maddi zarar olarak, idari eylemin neticesinde, mal varlığındaki eksilmeyi[661], gerçekleştirilen bakım ve yenileme harcamalarını, malın değerinde[662] veya gelirde oluşan azalma veya kaybı[663], zararın belirlenmesine yönelik yapılan harcamaları[664], ileriye yönelik bakım masraflarını[665] esas almaktadır.

Ekonomik değer barındıran bir hakkın kullanılmaması ya da ondan faydalanma düzeyinin azalması nedeniyle yoksun kalınan kar ve gelir kaybı mala yönelik zararlar kapsamındadır. Danıştay, idari faaliyetler neticesinde bir işletmenin zarara uğraması halinde o işletmenin tekrardan faaliyete geçene kadar geçecek olan sürede maruz kalınan gelir kaybının idare tarafından karşılanmasına hükmetmektedir.[666] İdarenin, kamu görevlisinin göreve başlama işlemlerini geciktirmesi nedeniyle maruz kaldığı maaş kaybı ve buna bağlı parasal haklarının tazmin edilmesi gerekir.[667]

Mal varlığına ilişkin zararlarda, gerçek zararın belirlenmesinde önemli olan bir diğer konu zararın ortaya çıktığı tarih ile mahkemenin hüküm verdiği tarih arasında, dava konusu malın değerinde eksilme ve artışların oluşmasıdır. Bu husus daha ziyade enflasyonun yüksek olduğu zamanlarda ortaya çıkmaktadır.[668] Öğretide, yargılama süresinin uzamasına bağlı olarak meydana gelecek hak kayıplarına karşı davacının korunabilmesi için, mal varlığına ilişkin zararların, hükmün verildiği tarihteki değere

---

verilmiştir. Danıştay Sekizinci Dairesi, T.29.03.2017, E.2015/5352, K.2017/2122 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 26.03.2023

[661] Tazmin sorumluluğu uyarınca ödenen tazminat, idarenin belli bir faaliyetinden dolayı kişilerin mal varlığında oluşan eksilmeyi önlemeye ilişkindir. İdare ancak kendi faaliyetlerinden kaynaklanan gerçek zararı karşılamakla yükümlü olduğundan, kişilerin gerçek zararlarının hangi kalemlerden doğduğu göz önünde bulundurularak tazminat miktarı saptanmalıdır. Danıştay Onuncu Dairesi, T.06.07.2015, E.2011/9812, K.2015/3552 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 26.03.2023

[662] Danıştay Altıncı Dairesi, T.12.05.2020, E.2019/10330 K.2020/4185 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 26.03.2023

[663] Danıştay Onüçüncü Dairesi, T.04.05.2015, E.2014/5316, K.2015/1709 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 26.03.2023

[664] *"Tazminat davasının açılmasından önce, adli yargı yerinde yaptırılan zarar tespitinin giderlerinin de, idarece karşılanacağı…"* Danıştay Onuncu Dairesi, T.26.10.1982, E.1982/292, K.1982/2126 Aktaran; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 310.

[665] Küvezde doktor hatası sonucu oksijensiz kalması nedeniyle %100 zihinsel engelli hale gelen bebeğe, hayatta olduğunun belgelendiği sürece, asgari ücret üzerinden belirlenecek bakıcı giderinin, irat olarak, her yıl başında ödenmesine karar verilmiştir. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.02.06.2016, E.2015/4914, K.2016/3966 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 26.03.2023

[666] Danıştay Onuncu Dairesi, T.12.07.1995, E.1994/7359, K.1995/3559 Aktaran; Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 647.

[667] Danıştay Beşinci Dairesi, T.16.02.1987, E.1986/1111, K.1987/221 Aktaran; Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 647.

[668] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 329; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku,* 747; Aslan (ed.), *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 118.

göre hesaplanması gerektiği ileri sürülmektedir.[669] Danıştay da kararlarında zararın meydana geldiği tarih ile hükmün verildiği tarih arasında, davaya konu mal varlığının değerinde önemli bir değişiklik olması halinde hüküm tarihindeki değerin ölçüt alınması gerektiğini ifade etmiştir.[670] Anayasa Mahkemesi de yakın bir zamanda verdiği kararında, yargılamaların uzun sürdüğü durumlarda, öngörülen yasal faizin yetersiz olduğunu, zararın enflasyon oranını da dikkate alarak tespit edilmesi gerektiğini belirtmiştir.[671]

3.8.3.1.2. Ölüm Nedeniyle Maddi Tazminat

İdari yargıdaki maddi tazminat nedenlerinden bir diğeri ölüm halidir. Ölüm neticesinde oluşan zararlar, defin giderleri ve ölenin, sağlığında destek olduğu kişilerin gördüğü zararlardır.

Cenaze töreninin gerektirdiği her türlü masraf, defin giderleri kapsamında talep edilebilir. Bu bağlamda, yıkama, kefenleme, cenaze merasimi, dini ayinlerin gerektirdiği masraflar, mezarlık bedeli talep edilir. Bunun yanı sıra, cenazenin şehirlerarası taşınması nedeniyle doğan masraf ile otopsi gibi ölümün doğrudan yol açtığı masraflar da istenebilir.[672] Danıştay da ölen kişinin hastane masrafları, cenazesinin nakli ve defnedilmesi giderlerinin karşılanması yönünde hüküm vermektedir.[673]

Zarar doğurucu olay neticesinde bir kişi öldüğü zaman, birtakım kişiler onun ekonomik desteğinden mahrum kalabilirler. İşte ölenin bu destek ve katkısından mahrum kalanların maruz kaldıkları bu zarar, destek kaybından doğan zarar olarak ifade edilmektedir. Bu zarar, hem maddi hem de dolaylı bir zarar niteliğine sahiptir.[674] Bu zarar, eğer destek hayatını kaybetmeseydi, destekten mahrum kalanın gelecekte

---

[669] Oğuzman - Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2/88; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku,* 164; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 752.

[670] Danıştay Onuncu Dairesi, T.24.11.1997, E.1995/6440, K.1997/4796 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 26.03.2023

[671] Anayasa Mahkemesi, Emre Aslan, T.20.10.2021, Başvuru No: 2018/37526, (https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr) Erişim Tarihi: 26.03.2023

[672] Oğuz Sadık Aydos, *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 93; Oğuzman - Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2/102; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 777.

[673] DİDDK, T.09.06.2020, E.2019/53, K.2020/853 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 27.03.2023

[674] O.Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel hükümler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 2/172-173; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 778; Oğuzman - Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2/103; Aydos, *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)*, 93.

yararlanacağı katkı kalemlerini belirlemek suretiyle hesaplanır. Burada tazmini gereken zarar, desteğin sunacağı katkıların toplamıdır. Bunun için ilk olarak ölen desteğin gelirinin belirlenmesi icap etmektedir. Ölen desteğin bir yerde ücretli çalışması halinde gelir somut veriler ölçüt alınarak, aksi durumda ise asgari ücret tutarı ölçüt alınarak ve desteğin muhtemel ömür süresi göz önünde bulundurularak tespit edilmektedir.[675] Bununla birlikte destekten yoksun kalma tazminatı miktarının tespitinde, ölen desteğin gelecekte sahip olacağı gelirin muhtemel artış ve güncellemeler doğrultusunda hesaplanması şarttır.[676] Ayrıca ifade etmek gerekir ki desteğin illaki parasal olması da zorunlu değildir. Ayni yardım, konut tedariki, ilaç temini ya da hizmet görme biçiminde sağlanması mümkündür.[677]

Destekten yoksun kalma tazminatı, TMK hükümleri uyarınca, ölenin bakmakla yükümlü olacağı yakınları (eş[678], çocuklar[679], kardeşler, anne, baba[680], büyükanne ve büyükbaba) için söz konusu olmaktadır.[681] Destekten yoksun kalma tazminatının hesaplanmasında, ölenin destekten yoksun kalana katkısının bedensel ve düşünsel faydası ölçüt alınmaktadır.[682] Çocuklar için, bu tazminatın hesaplanmasında, yaş, Yargıtay içtihadına göre tespit edilmektedir.[683]

Destekten yoksun kalma tazminatının hesaplanma şekli TBK'nın 55. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hüküm, bununla birlikte maddi tazminatın hesaplanmasına yönelik yöntemi de içermektedir. Anayasa Mahkemesi, hesaplanacak

---

675 Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 337. DİDDK, T.11.02.2015, E.2013/1614, K.2015/339 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 26.03.2023

676 DİDDK, T.28.04.2011, E.2008/909, K.2011/278 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 27.03.2023

677 Aslan (ed.), *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 121. Danıştay Onuncu Dairesi, T.29.01.2007, E.2004/7285, K.2007/212 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 27.03.2023

678 Danıştay Onuncu Dairesi, T.13.11.2019, E.2019/6586, K.2019/7770 Aktaran; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 310.

679 Danıştay Onuncu Dairesi, T.09.10.2019, E.2019/6133, K.2019/6464 Aktaran; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 310.

680 Danıştay Onuncu Dairesi, T.25.11.2019, E.2014/6565, K.2019/8624 Aktaran; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 310-311.

681 DİDDK, T.28.04.2011, E.2008/909, K.2011/278 Aktaran; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 311.

682 Destekten yoksun kalma tazminatının hesabında, destekten yoksun kalanın miras payı ve miras gelirlerinin; örneğin, ölenin şirketteki payının değil; destekten yoksun kalana ölenin desteğinin bedensel ve düşünsel katkısının esas alınacağı; bu katkının belirlenememesi durumunda, asgari ücretin esas olacağına karar verilmiştir. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.23.03.2017, E.2013/10674, K.2017/1368 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 28.03.2023

683 *"Farazi destek yaşının Yargıtay kararlarına göre kız çocuğu için 22 olduğu…"* Danıştay Onuncu Dairesi, T.13.11.1996, E.1996/1091, K.1996/7530 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 28.03.2023; Danıştay Onuncu Dairesi, T.16.09.2019, E.2019/6037, K.2019/5660 Aktaran; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 311-312.

tazminat miktarının, mağdur sıfatını giderici etkide bulunabilmesi için AİHM'in benzer yaşam hakkı ihlallerinde karar verdiği tazminat miktarıyla uyumlu olmasına da dikkat etmektedir.[684] Bu nedenle söz konusu hesaplamaların yapılmasında, AİHM'in içtihadı da göz önünde bulundurulmalıdır.[685]

TMK üvey anneyi kanuni mirasçılar arasında saymamaktadır. Kanunda ayrıca üvey anne ile üvey çocuk arasında nafaka yükümlülüğü de yer almamaktadır. Bu sebeple idari yargı mercileri üvey annenin destekten yoksun kalma tazminatına hak kazanabilmesi için destek tarafından eylemli ve devamlı şekilde bakımının gerçekleştirildiğinin ispatlanması gerektiğini belirtmektedir.[686] Ayrıca TMK'nın evlatlık kurumunu ele alan hükümleri dikkate alındığında öz anne ve babasından ve kendisini evlat edinenlerden destekten yoksun kalma tazminatına hak kazandığı halde evlatlık dolayısıyla yalnızca öz anne ve babası bu tazminatı elde edebilmekte buna karşılık evlat edinenlere evlatlık dolayısıyla bu yönde tazminata hükmedilememektedir.[687]

3.8.3.1.3. Vücut Bütünlüğünün İhlali Nedeniyle Maddi Tazminat

Zarar görenin beden veya ruh bütünlüğünün maddi ve manevi bir zarar oluşacak şekilde bozulması, vücut bütünlüğünün ihlali olarak adlandırılır. Tanımdan da görüleceği üzere, vücut bütünlüğünün ihlalinden kasıt, bir kimsenin beden bütünlüğünün ve ruh sağlığının ihlalidir.[688] Bu doğrultuda zararın içeriğine, zarar görenin çalışma yeteneğini kısmen yahut tamamen kaybetmesi neticesinde maruz kaldığı zarar, ekonomik geleceği bakımından söz konusu olan zararlar ve tedavi giderleri girer. Bu husus Danıştay kararlarında da açıkça yer almaktadır.[689] Tedavi giderlerine beden bütünlüğünü eski duruma getirmeye yönelik yahut sakatlık veya

---

[684] Anayasa Mahkemesi, Neriman Yonat, T.15.06.2021, Başvuru No: 2018/33554, (https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr) Erişim Tarihi: 29.03.2023

[685] AİHM, Doğan/Türkiye, T.30.04.2019, Başvuru No: 6866/17; Bakır/Türkiye, T.08.10.2019, Başvuru No: 7453/16 Aktaran; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 312.

[686] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.21.06.2000, E.1999/500, K.2000/441 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 28.03.2023

[687] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, T.05.01.2000, E.1999/139, K.2000/7 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 28.03.2023

[688] Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 769; Oğuzman - Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2/95.

[689] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.02.06.2016, E.2015/4914, K.2016/3966 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 30.03.2023

hastalığın artmasını önlemek üzere yapılan harcamalar girer.[690] Tazminat davasında hükmün verildiği tarihe kadar yapıldığı sabit bulunan harcamalar değerlendirileceği gibi, belirlenmesi mümkün olan gelecekteki (müstakbel) harcamalar da değerlendirilecektir. Hükümden sonra gerçekleşecek, tıbbi kontrol, bakıcı giderleri[691] gibi harcamalar örnek olarak verilebilir.[692] Nitekim mesleki risk kapsamında askerlik hizmetini ifa ettiği esnada zarar gören er, terhis olduktan sonra hastanede tedavi görmüş ve tedavi giderlerini belgelemek suretiyle açtığı davası kabul edilmiş, idarenin sorumlu olduğuna hükmedilmiştir.[693] Ayrıca uygulamada, mahkemelerce, tedavi giderlerine yönelik açıklamaların tutarlı olması ile karşılanması istenilen tedavi giderlerinin yapılması kaçınılmaz ve hayatın olağan akışına uygun giderler olduğu kanısına varılırsa, yapılan harcamaların tümü faturalandırılmasa bile ödenmesine karar verilebilmektedir.[694] Vücut bütünlüğü ihlal edilen kimse, kazanç getirici faaliyetlerini yürütmekten geçici[695] veya sürekli olarak yoksun kalmaktadır. Buna yönelik tespit tıbbi raporlarla belirlenmekte olup Adli Tıp Kurumundan ve hastanelerden rapor alınabilmekte ve bilirkişi incelemesi yapılması talep edilebilmektedir.[696] Çalışma gücünün kısmen veya tamamen yitirilmesi halinde tazminat miktarı ileriye yönelik ve çalışma gücündeki azalmanın derecesine göre belirlenecektir.[697] Buna ilişkin bir kararda, doktor olarak yedek subaylık hizmetini yürüttüğü esnada mayınlı bölge dışına konulmuş bir mayının patlaması neticesinde ayağından sakatlanan davacının maruz kaldığı zarar, mesleğini ifa etmesine mani olacak düzeyde bulunmadığından maddi

---

[690] Şahin, *Vücut Bütünlüğünün İhlali Halinde Zarar Ve Maddi Tazminat Hesabı*, 65; Topuz, *Maddi Zarar Ve Bu Zararın Belirlenmesi*, 382. Danıştay verdiği bir kararda, üniversitede yer alan spor kompleksi yakınında bulunan taştan yapılmış boğa heykelinin baş kısmının koparak üstüne düşmesi sebebiyle davacının çenesinin ve ayak bileğinin kırılması olayında, tedavi giderlerinin tazmini istemiyle açılan davada; hastaneye geliş gidiş için taksiye ödenen ücretler, çene kemiğinin kırılması neticesinde uzun süre sıvı gıdalar ile beslenmek zorunda kalması sebebiyle bu dönem boyunca sıvı gıda besinlerine yapılan ekstra ödemeler karşılığı olan maddi tazminatın davacıya ödenmesine hükmeden ilk derece mahkemesi kararını onamıştır. Danıştay Onuncu Dairesi, T.10.03.2020, E.2019/11226, K.2020/1109 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 30.03.2023

[691] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.02.06.2016, E.2015/4914, K.2016/3966 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 30.03.2023

[692] Oğuzman - Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2/95-96.

[693] Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, T.07.12.2000, E.1999/607, K.2000/873 Şenel Sarsıkoğlu, "İdarenin Mali Sorumluluğu Açısından Zarar Kavramı" 65/4 (2016), 2402.

[694] Danıştay Onuncu Dairesi, T.10.03.2020, E.2019/11226, K.2020/1109 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 30.03.2023

[695] Danıştay Onuncu Dairesi, T.10.02.2020, E.2019/6211, K.2020/305 Aktaran; Şen, *Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı Ve Tazminat Hesabı*, 72.

[696] Şen, *Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı Ve Tazminat Hesabı*, 70-71.

[697] Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 646.

tazminat ödenmesine yer olmadığına hükmedilmiştir.[698] Vücut bütünlüğünün ihlali, kimi durumlarda çalışma gücüne olumsuz bir etkisi olmamakla beraber, zarara uğrayanın ekonomik geleceğini sarsarak olumsuz ekonomik neticelere, maddi kayıplara neden olabilir.[699] Örneğin el veya parmakları zarar gören bir cerrahi doktoru artık ameliyat yapamayacağı için, bir keman veya piyano sanatçısı ise artık bu aletleri çalamayacağı için ekonomik geleceği sarsılabilir.[700]

3.8.3.2. Manevi Tazminatın Hesaplanması

Kişinin haksız fiil sonucu hissetmiş olduğu acı, ızdırap ve üzüntü manevi zarardır. Objektif manevi zarar teorisine göre ise, bir kişi acı, ızdırap ve üzüntü duymamış olsa dahi, kişilik haklarının ihlal edilmesi söz konusu ise, manevi zararın meydana geldiği kabul edilir.[701] Manevi zarar, kişinin kişisel birtakım değerlerinde meydana gelen azalma olarak da ifade edilebilir. Manevi tazminat da kişinin söz konusu haksız fiil sonucu hissettiği acı, ızdırap ve üzüntünün, başka bir ifadeyle manevi zararın giderilmesi amacıyla ödenen tazminattır.[702] Tam yargı davalarında manevi zararların karşılanması maddi tazminat isteminin bir uzantısı değildir. Bu açıdan, idarenin faaliyeti neticesinde maddi zararın ortaya çıkmaması yahut talep edilmemesi veya talep edilip de reddolunması, manevi tazminat hakkına son vermemektedir.[703]

Manevi tazminat, mal varlığında oluşan azalmayı gidermeye ilişkin bir tazmin aracı değil, tatmin aracıdır. Zarara sebep olan olay dolayısıyla hissedilen elem ve ızdırabı[704] kısmen de olsa dindirmeyi amaçlar.[705] Nitekim bu durum Danıştay

---

[698] Danıştay Onikinci Dairesi, T.19.05.1968, E.1965/1278, K.1968/1139 Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 72.

[699] Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 775; Şahin, *Vücut Bütünlüğünün İhlali Halinde Zarar Ve Maddi Tazminat Hesabı*, 78.

[700] Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 760.

[701] Murat Doğan vd., *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021), 240.

[702] Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 805; Oğuzman - Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2/259.

[703] Tan - Bayazıt, *İdare Hukuku*, 461; Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 640; Aslan (ed.), *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 115; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 719.Örnek karar için bkz. Danıştay Beşinci Dairesi, T.08.05.1990, E.1988/470, K.1990/429 Danıştay Onuncu Dairesi, T.22.11.1999, E.1998/190, K.1999/6198 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 29.03.2023

[704] Danıştay Onuncu Dairesi, T.09.02.2011, E.2007/6868, K.2011/537 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 30.03.2023

[705] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 336.

kararlarında da açıkça ortaya konulmuştur.[706] Manevi tazminatın miktarı, mahkemece somut olaya bağlı olarak belirlenmektedir. Zararın karşılanmasının asıl gayesi zarara uğrayan kişinin tatmin edilmesi olduğu için, kişinin zenginleşmesine neden olmayacak ölçüde ancak idarenin olaydaki kusurunun ağırlığını[707] ortaya koyabilecek ve zarara uğrayanın duyduğu acı ve üzüntüyü kısmen de olsa giderecek biçimde belirlenmesi icap etmektedir.[708] Yine Danıştay kararları uyarınca manevi tazmin ile maksadın, davacıya sadece az da olsa rahatlama duygusu vermekten ziyade, hizmet kusuru ile zarara sebep olan idareyi gerekli dikkat ve özeni gösterme noktasında etkili şekilde uyarmak olduğu görülmektedir.[709] Danıştayın yeni tarihli kararlarından çıkan sonuca göre manevi tazminata karar verilmesinde, kişinin yaşadığı acı ve üzüntünün tatmin edilmesi gayesi, yerini olayın ağırlığı ortaya konularak buna benzer olayın bir daha gerçekleşmemesi için caydırıcılık sağlama düşüncesine bırakmıştır.[710] Nitekim öğretide de tazminatın yaptırım şeklinde uygulanması gerektiğini belirten görüşler mevcuttur.[711] Bununla birlikte Danıştayın, koşulların bulunması durumunda tüzel kişilerin de tazminat isteminde bulunabileceklerini dair kararları mevcuttur.[712] Tüzel kişi lehine tazminata karar verilmesi, doğrudan tüzel kişiliğin özgürlüğünden

[706] Danıştay Onuncu Dairesi, T.04.06.2020, E.2019/6318, K.2020/1611; DİDDK, T.25.02.2016, E.2015/547, K.2016/417 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 30.03.2023

[707] Manevi tazminatta müteselsil sorumluluk olmadığından; zarara sebep olanlardan özel kişi hakkında adli yargı yerince manevi tazminata hükmedilmiş olmasının, idare aleyhine idari yargı gerince kusuru oranında manevi tazminata hükmedilmesine engel olmadığı; takdir olunacak manevi tazminat miktarının idarenin kusurunun ağırlığını ortaya koyacak oranda olması gerektiğine karar verilmiştir. DİDDK, T.25.02.2016, E.2015/547, K.2016/417 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 01.04.2023

[708] Aslan (ed.), *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 116. Örnek kararlar için bkz. Danıştay Onuncu Dairesi, T.09.02.2011, E.2007/6868, K.2011/537; Danıştay Onuncu Dairesi, T.29.04.2008, E.2007/3301, K.2008/2939 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 30.03.2023

[709] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 336. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.15.04.2015, E.2014/5076, K.2015/2184 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 01.04.2023

[710] DİDDK, T.27.06.2019, E.2019/1182, K.2019/5149 Aktaran; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 315. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.02.06.2016, E.2015/4914, K.2016/3966; Danıştay Onuncu Dairesi, T.17.10.2017, E.2017/363, K.2017/4136 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 01.04.2023

[711] Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 317.

[712] Cemil Kaya, "İdari Yargıda Mahkeme Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle Manevi Tazminat İstemi", *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14/1-2 (2010), 68-70; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 453. Örnek karar için bkz. Danıştay Onuncu Dairesi, T.21.01.2004, E.2002/6052, K.2004/472 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 30.03.2023

alıkonulması veya kişilik haklarına saldırı olması durumlarında söz konusu olmaktadır.[713]

3.8.3.2.1. Bedensel Bütünlüğün İhlali Nedeniyle Manevi Tazminat

TBK'nın 56/1 maddesi, bir kişinin bedensel bütünlüğünün ihlal edilmesi halinde, manevi tazminat talep edebileceğini ve hakimin somut olayın özelliklerini göz önünde bulundurarak, zarara uğrayan kişiye belli bir miktar paranın ödenmesine karar verebileceğini belirtmektedir. Bedensel bütünlük, fiziksel ve ruhsal bütünlüğü kapsamakta olup, ihlale uğrayan kişi tazminat hakkına sahiptir. Ağır bedensel zararın hesaplanmasında, zarar gören organların önemi, meydana gelen iş göremezlik derecesinin oranı, sakatlanma ve sakatlanmanın ortaya çıkardığı rahatsızlığın şiddeti ve süresi, olayın oluş şekli, hayati tehlike, iyileşme süresi ve diğer durumlar göz önünde bulundurulur.[714] Ancak Danıştay, manevi tazminata hükmedilebilmesi için ağır bedensel zararlar aranmaması gerektiğini belirtmektedir.[715] Miktarı, yukarıda açıklanan durumlar dikkate alınarak *"davacının içinde bulunduğu durum ve olayın niteliğine göre"*[716] takdir edilen manevi tazminat, davacının duyduğu acı ve üzüntünün kısmen de olsa giderilmesine yöneliktir. Bu nedenle takdir edilecek manevi tazminat miktarının, beden bütünlüğüne yönelik zarar neticesinde duyulan acı ve üzüntü ile orantılı olması icap etmektedir.[717]

Beden bütünlüğüne yönelik zararlarda manevi tazminat, genel olarak idarenin hizmet kusurunun bulunduğu durumlarda söz konusu olmaktadır.[718] Fakat manevi tazminata karar verilmesi için beden bütünlüğüne yönelik zararlarda mutlaka idarenin

---

[713] Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 655.

[714] Mustafa Ünlütepe, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 200; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 453.

[715] Danıştay Onuncu Dairesi, T.10.04.2019, E.2016/13668, K.2019/2798 Aktaran; Şen, *Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı Ve Tazminat Hesabı*, 125-126.

[716] Danıştay Onuncu Dairesi, T.10.10.1996, E.1995/1934, K.1996/5933 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 30.03.2023

[717] Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 653. Danıştayın bir kararına konu olan olayda; bir cinayet soruşturması sırasında üç gün gözaltına alınan kişinin, geçen bu süre boyunca kendisine yönelik kötü muamele ve işkencede bulunulmasından dolayı duymuş olduğu elem ve üzüntünün karşılığı olarak manevi tazminat ödenmesine karar verilmiştir. Danıştay Onuncu Dairesi T.06.02.2009, E.2006/1212, K.2009/652 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 30.03.2023

[718] Danıştay Onuncu Dairesi, T.09.02.2000, E.1998/4977, K.2000/380 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 30.03.2023

hizmet kusurunun olması zorunlu değildir.[719] Kusursuz sorumluluğun söz konusu olduğu hallerde de manevi tazminat talepleri kabul edilmektedir. Bununla birlikte beden bütünlüğünün ihlali durumunda kural olarak yalnızca zarara uğrayan manevi tazminat talep edebilir. Ancak Danıştay, beden bütünlüğüne yönelik zararın, zarara uğrayanın eş, anne, baba ve kardeşlerin de büyük bir acı ve üzüntüye neden olması halinde, katlanılan ve gelecekte katlanılacak acı ve üzüntünün karşılığı mahiyetinde onlara da manevi tazminat ödenmesine hükmetmektedir.[720]

3.8.3.2.2. Ölüm Nedeniyle Manevi Tazminat

TBK'nın 56/2 maddesi, ölüm halinde manevi tazminatı talep etme hakkını haksız fiilden yansıma yoluyla manevi zarar gören ölenin yakınlarına tanımaktadır. Söz konusu yakın kavramından kasıt, o ana kadarki ilişkisi yönünden, ölenin bu halinden manevi tazminatı gerektirir oranda manevi acı yaşaması olağan ve beklenebilen kişidir.[721] Ölenin yakınları yönünden gerçekleşen manevi zararın karşılanması için Danıştay, ölüm sebebiyle duyulan *"elem ve acıdan dolayı", "acı ve üzüntünün karşılığı olarak"* şeklindeki gerekçelerle manevi tazminata karar vermektedir.[722]

Destekten yoksun kalma tazminatında esasen TMK'nın nafaka ile ilgili düzenlemelerine başvuran Danıştay, ölüm sebebiyle manevi tazminatta kendi geliştirdiği prensipleri esas almaktadır. Fakat ölüm sebebiyle manevi tazminatın ölenle ne tür ilişki içerisinde olanlara ödeneceği noktasında Danıştay kararlarında yeksenak

---

[719] Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 452.

[720] Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 653; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 452. Danıştay Onuncu Dairesi, T.06.10.2010, E.2007/6175, K.2010/7387 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 30.03.2023

[721] Oğuzman - Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2/289-290.

[722] Gece kulübüne gerçekleştirilen silahlı baskın sonucu hayatını kaybeden ilgilinin anne, baba ve kardeşlerine olayda idarenin hizmet kusuru olmasından dolayı manevi tazminatın yasal faiziyle birlikte ödenmesine hükmedilmiştir. (Not: Terör eyleminden manevi olarak etkilenen davacıların bu durumdan kaynaklı acı ve üzüntü duyması sebebiyle bu manevi zararın karşılanması gerektiği ifade edilmiştir.) Danıştay Onuncu Dairesi, T.03.11.2020, E.2020/1220, K.2020/4461; İdareye bağlı hastanede gerçekleştirilen yanlış tedaviler sonucunda karnındaki 4.5 aylık bebeğiyle beraber yaşamını yitiren müteveffanın yakınları tarafından açılan dava sonucunda, sağlık hizmetlerinden kaynaklı ortaya çıkan enfeksiyon hastalıklarını önlemekten idarenin sorumlu olduğu, sağlık hizmetinin kötü yürütüldüğü ve idarenin faaliyeti ile ölüm arasında uygun nedensellik bağı bulunduğundan ortaya çıkan manevi zararın idarece karşılanması gerektiğine karar verilmiştir. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.17.04.2018, E.2013/11488, K.2018/3852 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 31.03.2023

bir uygulama yoktur. Danıştay, kimi kararlarında, akrabalığın manevi tazminata karar verilmesi için yetersiz olduğu gerekçesiyle ölenin kardeşlerinin manevi tazminat istemlerini reddetmiştir.[723] Buna karşın diğer kararlarında yakınlarının ölümü sebebiyle ve idarenin tazminat sorumluluğunun bulunduğunu ileri sürerek manevi tazminat isteminde bulunan kişilerin, ölenle çok yakın kan ya da kayın hısmı olmalarına, ölenin mirasından faydalanabilme şartlarını barındırmalarına gerek yoktur diyerek ölenin kardeşlerinin ve hatta üvey annesinin manevi tazminat isteminde bulunabileceğine hükmetmiştir.[724] Başka kararlarında ölenin kardeşlerinin[725] ile nişanlısının[726] da ölüm sebebiyle manevi tazminat isteminde bulunabileceğine hükmetmiştir. Bir başka görüşe göre anne-baba, büyükanne-büyükbaba[727], evlat, kardeş gibi çok yakınların açmış olduğu manevi tazminat davalarında bu yakınların manevi acı ve ızdırap çektiklerinin karine olarak kabul edilmesi gerektiği ancak bu yakınlar haricindeki üvey anne, üvey baba, hala, teyze, amca, dayı, yeğen, kuzen, nişanlı, nikahsız veya dini nikahla birlikte yaşayan karı koca gibi kişilerin açmış olduğu manevi tazminat davalarında kişisel ilişkilerin devamlılığı ve dostluk seviyelerinin araştırılması gerektiği ifade edilmektedir.[728] Bu doğrultuda yalnızca ölenin değil yakınlarının da konumlarının ve sosyal statülerinin etkili olduğu anlaşılmaktadır.[729]

3.8.3.2.3. Kişilik Haklarının İhlali Nedeniyle Uğranılan Manevi Tazminat

Kişilik hakkına dahil diğer değerler bakımından TBK m.58/1 hükmü, kişilik haklarının ihlal edilmesinden dolayı zarara uğrayan kişinin, uğramış olduğu bu zarara karşılık olarak belli bir miktar paranın manevi tazminat olarak ödenmesini

---

[723] Danıştay Onuncu Dairesi, T.22.06.1983, E.1982/775, K.1983/1596 Aktaran; Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 652.

[724] Danıştay Onuncu Dairesi, T.22.05.1985, E.1982/3322, K.1985/1065 Aktaran; Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 652.

[725] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.20.11.2018, E.2017/582, K.2018/7658 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 02.04.2023

[726] Danıştay Onuncu Dairesi, T.09.11.1999, E.1997/4839, K.1999/5475 Aktaran; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1314.

[727] *"Meydana gelen kazada hayatını kaybeden kişinin dedesi ve anneannesi lehine manevi tazminat ödenmesine hükmeden ilk derece mahkemesi kararı, Danıştay tarafından onanmıştır."* Danıştay Onuncu Dairesi T.29.06.2020, E.2018/5185, K.2020/2443 Aktaran; Şen, *Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı Ve Tazminat Hesabı*, 124.

[728] Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, 340.

[729] Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 651; Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 452.

öngörmüştür. Hüküm uyarınca manevi tazminata karar verilebilmesi için özel yaşam alanı, resim, şeref ve haysiyet gibi kişilik hakkına dahil değerlerin hukuka aykırı olarak ihlal edilmesi aranır.[730]

Danıştaya göre yalnızca, idarenin zararı doğuran eyleminden hareketle, manevi zararın oluştuğunu ileri sürmek mümkün değildir. Olayda zarara neden olan idarenin faaliyetinin, bireyi hangi ölçüde etkilediğinin belirlenmesi şarttır. Bu durumda yalnız başına hizmet kusuru, zarara uğrayanın kişilik haklarının ihlali olarak kabul edilemeyecek, bireyin kişilik değerlerinin idarenin kusurlu faaliyetinden etkilenmiş olması koşulu gerekecektir. [731] Kişilik haklarına ilişkin zararlarda manevi tazminata karar verilmesi için Danıştay, olayda zararın mahiyetini göz önünde bulundurarak, *"ağır hizmet kusuru"*nu ön şart olarak belirlemiştir.[732] Manevi zararın, idarenin hukuka uygun faaliyetlerinden ortaya çıkması veya idareye atfedilebilecek bir kusur olmaması halinde manevi tazminat istemleri reddedilmektedir.[733] Kişilik haklarına saldırı sebebiyle manevi tazminata karar verilirken hizmet kusurunun ağırlığı, saldırıya maruz kalanın ekonomik ve sosyal durumu, saldırının mahiyeti ve yol açtığı sonuçlar, birlikte (müterafik) kusur gibi hususların dikkate alınması şarttır.[734] Danıştay kararlarında tüzel kişiliği haiz şirketlerin de manevi zarara uğrayabileceği kabul edilmektedir.[735]

3.8.3.3. Zararın Hesaplanma Tarihi

Tazminat miktarını hesaplarken, ortaya çıkan zararın hesaplanma tarihi büyük önem teşkil etmektedir. Bu anlamda zarar miktarının tespiti yapılırken, zarara uğranılan tarih mi, yoksa davanın açıldığı yahut davanın karar tarihi mi dikkate alınacaktır? Fransız Danıştayı 1947 tarihine kadar zarar miktarının saptanmasında zararın meydana geldiği tarihin dikkate alınması gerektiğine yönelik karar vermiştir. Ancak Fransız Danıştayı 21 Mart 1947 tarihli *"dul kararları"* şeklinde ifade edilen

---

730 Antalya, *Borçlar Hukuku Genel hükümler*, 2/199.

731 Danıştay Onikinci Dairesi, T.29.05.1973, E.1971/1646, K.1973/1693 Aktaran; Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 654.

732 Danıştay Onuncu Dairesi, T.20.04.1989, E.1989/1042, K.1989/857 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 02.04.2023

733 Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 654.

734 Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*, 453.

735 Danıştay Onüçüncü Dairesi, T.19.12.2018, E.2012/3988, K.2018/4180 Aktaran; Şen, *Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı Ve Tazminat Hesabı*, 128.

"Veuve Aubry", "Veuve Lefèvre" ve *"Veuve Pascal"* kararları ile bu uygulamasını kısmi olarak terk etmiştir. Bu hükümlerden ortaya çıkan düzenleme şu şekilde ifade edilebilir. Malvarlığına yönelik zararlarda zararın meydana geldiği tarih; şahıs varlığına yönelik zararlarda ise karar tarihi dikkate alınmaktadır.[736]

Türk idare hukuku öğretisinde ise genel olarak, zarar miktarı hesaplanırken, zararın meydana geldiği tarih dikkate alınmaktadır.[737] Zararın meydana geldiği tarih ile davanın karar tarihi arasında uzun bir sürenin bulunması veya davacının zararından geç haberdar olması ve bu sırada olağan dışı fiyat yükselişlerinin olması, hükmedilecek tazminata olumsuz etkide bulunabilir. Zarara maruz kalan kişinin, daha fazla zarara uğramaması adına meydana gelen gecikme, davacının kusurundan kaynaklanmıyor ise zararın ortaya çıktığı tarihten davanın karara bağlandığı tarihe kadar geçen süre içinde ortaya çıkan olağan dışı fiyat yükselişleri nispeten göz önünde bulundurulmalıdır.[738] Danıştayın süregelen zararlar bakımından *"olayın başlangıç tarihini"* ölçüt aldığı görülmektedir.[739] Konunun özel hukukta da tartışmalı olduğu, ancak hakim görüşün karar tarihinin ölçüt alınması yönünde olduğu anlaşılmaktadır.[740] Manevi zararlara mahkeme hükmedeceğinden, manevi zararın hesaplanma tarihi bu doğrultuda niteliği gereği karar tarihi olacaktır.[741]

3.8.3.4. Tazminatta Faiz

Zarar görenin malvarlığında oluşan zararın ortaya çıktığı an itibari ile tazmin edilmesi gerekirken, geciktirilerek ödenmesi durumunda bu gecikme nedeniyle enflasyondan dolayı azalma meydana gelecektir. Bu azalmayı telafi etmek için faiz[742]

---

[736] Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1408.

[737] Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 747; Gözler, *İdare Hukuku*, 2/1407; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 710.

[738] Armağan, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, 320; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 747; Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku*, 164.

[739] Danıştay Onuncu Dairesi, T.31.12.2008, E.2008/5548, K.2008/9733; Danıştayın tazminatın hesaplanmasında *"olay tarihinin esas alınacağını"* belirten bir başka kararı için bkz. Danıştay Onuncu Dairesi, T.12.01.2004, E.2002/2036, K.2004/91 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 02.04.2023

[740] Oğuzman - Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2/88; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 751.

[741] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 329; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 711.

[742] Danıştay Onbirinci Dairesi, T.11.06.2004, E.2004/1236, K.2004/2781; Mahkeme kararına dayanılarak tahsil edilen verginin yasal faizi ile beraber iadesi talebiyle açılan davalarda, herhangi bir kanuni dayanak sunulmamış olması halinde, istenilen faizin, VUK'un 112. maddesinin 4. fıkrasında belirtilen tecil faizi olarak anlaşılması gerektiği sonucuna varılmıştır. DVDDK T.10.03.2021, E.2021/1, K.2021/3; Danıştay Beşinci Dairesi, T.19.02.2008, E.2005/5463, K.2008/876 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 02.04.2023

öngörülmektedir. Bu anlamda faiz, konusu para olan borçlarda alacaklının paradan yoksun kaldığı süre boyunca uğrayacağı kayıpların bir karşılığı mahiyetine sahiptir. Uygulanacak oran yasal faiz oranıdır.[743] Maddi zararlar yönünden faizin, sorumluluğu doğuran eylem ya da işlem tarihi[744] itibari ile ya da bunların neticesinde zararın doğduğu tarih[745] itibariyle hesaplanması gerektiği öğretide dile getirilmektedir. Yine kimi Danıştay kararlarında maddi tazminat yönünden, faizin başlangıcı olarak karar tarihinin esas alınması gerektiği belirtilmektedir.[746] Ancak faizin başlangıç tarihi olarak idareye başvuru tarihinin[747], başvurunun bulunmaması durumunda dava tarihinin esas alınması Danıştay içtihatlarında kabul gören ve istikrara kavuşan bir durumdur.[748] İdareye başvurudan önce adli yargıda dava açılması durumunda ise adli yargıda dava açıldığı tarih esas alınmaktadır.[749]

Davacının faiz talebinde bulunması durumunda, idari yargı merci, tazminat miktarını hesaplarken, faize hükmedip hükmetmeyeceğini, hükmedecekse hangi tarihten itibaren hükmedeceğini de karar verir. Dava dilekçesinde faiz talep edilmemişse, idari yargı merci resen faize karar veremez.[750] Danıştay kararları da bu yöndedir.[751] Faiz konusunda tartışma yaratan konu, faiz alacağı için ayrı bir dava açılıp açılamayacağıdır. Faiz, alacağın bir bölümünden ziyade, onun feri niteliğinde ancak ayrı bir alacak olduğu için esasen bu bir sorun olmamakla birlikte idari dava açma sürelerinin kısa olması buna uygulamada pek olanak tanımamaktadır.[752] Aksine

---

[743] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 334.

[744] Oğuzman - Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2/131.

[745] Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 753.

[746] Danıştay Onuncu Dairesi, T.21.07.2009, E.2009/8454, K.2009/7726 Aktaran; Aslan (ed.), *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 119.

[747] Bu esas doğrultusunda, hükmedilecek maddi tazminata işletilecek faizin başlangıç tarihinin, Danıştayın yerleşik içtihatlarında da benimsendiği üzere, zararın tazmini talebiyle davalı idareye yapılan başvuru tarihinin olması gerektiği hakkında. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.12.02.2019, E.2015/1774, K.2019/509 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 04.04.2023

[748] Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, 422; DİDDGK, T.02.12.2013, E.2010/2742, K.2013/4312 Aktaran; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 334. DİDDGK, T.14.04.2005, E.2004/2679, K.2005/250 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 03.04.2023

[749] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.20.02.2017,E.2013/10664, K.2017/811 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 04.04.2023

[750] Kalabalık, *İdari Yargılama Usulü Hukuku*, 254; Gözübüyük - Tan, *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*, 744; Aslan (ed.), *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 119; Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, 422; Akyılmaz vd., *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 649.

[751] Danıştay Onuncu Dairesi, T.10.04.2019, E.2016/13668, K.2019/2798; Aktaran; Şen, *Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı Ve Tazminat Hesabı*, 165-166.

[752] Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 336.

kararlar[753] olmakla beraber, faizin mutlaka esas tazminat ile birlikte istenmesi gerekir. Tam yargı davasında istenmemiş olan faizin ayrı bir davaya konu olmasına olanak yoktur.[754] Fakat yine zararın sulh yoluyla idarece karşılanması halinde faizin tek başına davaya konu olmasının mümkün hale geleceği Danıştayca benimsenmektedir.[755] Özel hukukta ise ayrı bir faiz davasının açılmasının mümkün olduğu kabul edilmektedir.[756]

Hakim, tazminata karar verirken, dava dilekçesinde belirtilen veya İYUK'un 16. maddesinin 4. fıkrası uyarınca bir defaya özgü olmak üzere arttırılan taleple bağlıdır; maruz kalınan zararın daha fazla olduğunu tespit etse dahi talepten fazlasına karar veremez.[757] Danıştay, söz konusu 16. maddenin 4. fıkrası uyarınca artırılan tazminat miktarına, idarenin temerrüde düştüğü tarihten itibaren faiz uygulamaktadır.[758] İdarenin temerrüde düştüğü tarih olarak da, daire kararlarında, artırma dilekçesinin verildiği tarih[759] ile miktar artırım dilekçesinin idareye tebliğ tarihinin[760] esas alındığı görülmektedir. Fakat Danıştay bir diğer kararında, artırılan miktar bakımından temerrüde düşme tarihinin, idareye tazminat istemi ile başvuru tarihi olduğunu belirtmektedir. Aynı kararda, dava açıldıktan sonra, hasım mevkiine alınan idare bakımından temerrüt tarihinin dava tarihi olduğunu ifade etmiştir.[761]

Manevi tazminata faiz uygulanması meselesinde Danıştay içtihatlarında istikrar bulunmamaktadır. Eski tarihli kararlarında Danıştay manevi tazminata faiz

---

[753] Danıştay Onbirinci Dairesi, T.26.02.2003, E.2000/10610, K.2003/929 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 05.04.2023

[754] Danıştay Beşinci Dairesi, T.19.02.2008, E.2005/5463, K.2008/876 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 02.04.2023

[755] Danıştay Beşinci Dairesi, T.19.02.2008, E.2008/909, K.2011/278 Aktaran; Aslan (ed.), *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 119.

[756] Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 754.

[757] Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 314. Danıştay Onbirinci Dairesi, T.13.04.2007, E.2007/2473, K.2007/3869 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 04.04.2023

[758] Çelik, *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*, 981. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.30.05.2017, E.2017/645, K.2017/3143 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 05.04.2023; Dava esnasında arttırılan tazminat miktarına, dava tarihinden değil, idarenin temerrüde düştüğü tarihten itibaren faiz işletilmesi gerekmektedir. Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.22.11.2016, E.2016/5967, K.2016/5606 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 04.04.2023

[759] Danıştay İkinci Dairesi, T.14.06.2017, E.2016/5431, K.2017/5042 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 04.04.2023; Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.24.10.2017, E.2017/1169, K.2017/5908

[760] Danıştay Onuncu Dairesi, T.21.09.2021, E.2021/264, K.2021/4172; Danıştay Onuncu Dairesi, T.04.10.2021, E.2016/15536, K.2021/4532; Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.10.01.2019, E.2018/1755, K.2019/76 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 04.04.2023

[761] DİDDK, T.09.06.2020, E.2019/53, K.2020/853 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 05.04.2023; Benzer karar için bkz. Danıştay Onuncu Dairesi, T.21.06.2021, E.2017/3600, K.2021/3456;

yürütülmesi anlayışını reddederken[762], daha yakın tarihli kararlarında faiz yürütülmesinin olanaklı olduğuna karar vermiştir.[763] Ağırlıklı içtihadında Danıştay, manevi tazminat açısından faizin başlangıcı için idareye başvuru tarihini ölçüt almaktadır.[764] Buna karşın Danıştayın olay tarihi itibariyle manevi tazminatlara faizin yürütülmesi gerektiğini benimsediği kararları da mevcuttur.[765] İYUK'un 16. maddesinin 4. fıkrası uyarınca arttırılan manevi tazminat miktarına, arttırma dilekçesinin verildiği tarihten itibaren faiz uygulamaktadır.[766]

[762] Danıştay Onuncu Dairesi, T.18.03.1998, E.1996/10292, K.1998/1190 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 05.04.2023

[763] Danıştay Onuncu Dairesi, T.19.09.2007, E.2004/6540, K.2007/4237; Danıştay Altıncı Dairesi T.19.03.2004, E.2004/359, K.2004/1691 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 05.04.2023

[764] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.22.02.2018, E.2017/743, K.2018/2046; Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.21.04.2016, E.2014/633, K.2016/2747 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 05.04.2023

[765] Danıştay Onbeşinci Dairesi, T.31.03.2016, E.2013/4386, K.2016/2236; Danıştay Sekizinci Dairesi, T.12.11.2010, E.2010/5626, K.2010/6024 (Legalbank.net), Erişim Tarihi: 05.04.2023

[766] Danıştay İkinci Dairesi, T.14.06.2017, E.2016/5431, K.2017/5042 (Lexpera.com.tr), Erişim Tarihi: 05.04.2023

SONUÇ

Bireylere nispeten, daha üstün hak ve yetkilere sahip olan idarenin, kamu hizmetlerinin ifası esnasında yahut bundan dolayı meydana gelen zararları tazmin etmesi, sosyal ve hukuk devleti ilkesinin somut bir gereğidir. İdarece gerçekleştirilen faaliyetler, dış dünyada idari işlem yahut idari eylem şeklinde görünmekte olup, bu anlamda ortaya çıkan zararların tazmini, yargı mercileri tarafından tam yargı davaları adı altında hükme bağlanmaktadır.

Esas itibari ile Fransız hukukundan esinlenerek oluşturulan idare hukukumuzda, ilk başlarda idarenin sorumsuzluğu anlayışı benimsenirken, daha sonra bu görüşün uygulanmasından vazgeçilerek, idarenin kendi işlem ve eylemlerinden doğan zararlardan dolayı sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmiştir. Hiç şüphesiz bu duruma 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle Fransız devriminin akabinde ortaya çıkan sosyal ve siyasal gelişmelerin büyük etkisi olmuştur. Ülkemizde idarenin sorumluluğu anlayışı biraz geç benimsenmiş olsa da özellikle Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde idarece gerçekleştirilen işlem ve eylemlerden dolayı idarenin kusurlu sorumluluğu anlayışı kabul edilmiş, daha sonra gelişen bilimsel ve teknolojik gelişmelerin akabinde bu sorumluluk anlayışı yetersiz kalmış ve kusursuz sorumluluk hükümlerinin uygulanmasına geçilmiştir. Bu gelişim süreci özellikle yargısal içtihatlarla şekillenmiş ve hukuki düzenlemelerde yerini almıştır.

Hizmet kusuru olarak da adlandırılan idarenin kusurlu sorumluluğu; hizmetin kötü işlemesi, hizmetin geç işlemesi ve hizmetin hiç işlememesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İdarenin sosyal ve ekonomik hayattaki etki ve yoğunluğunun artması ile beraber kişilerin uğradığı zararda bu nispette artmış ve söz konusu ilke, zararların karşılanması noktasında eksik kalmıştır. Nitekim ilerleyen aşamalarda ortaya çıkan zarar ile idarenin faaliyeti arasında nedensellik bağının bulunması şartıyla meydana gelen birçok zarardan dolayı idarenin kusursuz sorumluluğu yoluna gidilmiştir.

İdarenin kusursuz sorumluluğu genel olarak risk ilkesi ve fedakarlığın denkleştirilmesi şeklinde iki ayrı başlık halinde ele alınmaktadır. İdarece gerçekleştirilen birtakım işlem ve eylemlerin niteliği gereği tehlike arz etmesi yahut

idarenin tehlikeli araç gereçlerinden zarar doğması halinde risk ilkesi hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Mesleki risk ilkesi ile sosyal risk ilkesi de bu kapsamda kendine yer bulan diğer iki alt ilkedir. Fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi ise, bünyesinde risk unsuru barındırmayan ve idarece hukuka uygun kamusal hizmetlerin ifasından ortaya çıkan zararların karşılanmasını öngören diğer bir ilkedir. Bu sorumluluk türünde ortaya çıkan özel ve fevkalade nitelikteki zararların kamusal külfet kapsamında toplumun tüm fertlerine pay edilmesi söz konusudur.

Bu doğrultuda yargı kararlarına baktığımızda Danıştay ve AYİM, idarece gerçekleştirilen faaliyetlerden dolayı kimi durumlarda kusurlu sorumluluğa hükmederken kimi durumlarda ise kusursuz sorumluluğun bulunduğuna hükmetmektedir. Kusursuz sorumluluğa hükmettiği durumlarda dahi dayanılan ilkenin adı belirtilmeyip genel kusursuz sorumluluk hükümleri uyarınca hüküm tesis etmektedir. Bu konuda yargı mercilerince görüş birliğine varılamadığını görmekteyiz. Bu noktada bir içtihat birliğine varılabilmesi için her iki sorumluluk türünün hukuki sınırlarının tespit ve tayini net bir şekilde belirlenmeli ve yargı organları arasında zaman zaman ortaya çıkan hukuki ihtilafa son verilmelidir. Aksi durum yargısal uygulamada birliğe ve bireylerin yargıya olan bakış açılarında güvensizliğe neden olacaktır.

Tezimizin ana konusunu oluşturan mesleki risk ilkesi, daha çok mesleki kazalar alanında uygulanan bir risk sorumluluğu çeşididir. Kamu hizmetlerinin yürütülmesi esnasında idare adına yetkili memurların, görevi esnasında yahut görevi nedeniyle bir zarara maruz kalması durumunda, bu zarar, mesleğin kaçınılmaz bir tehlikesi olarak görüldüğünden, meydana gelen zararın, bir kusuru söz konusu olmasa bile idare tarafından karşılanması gerekmektedir. Kamusal hizmetlerin tehlikelilik derecesi birbirinden farklı olmakta olup, bilhassa asker ve polis gibi kamu görevlilerinin yürüttükleri işin mahiyeti, her daim suç ve suçlu unsurları ile karşı karşıya gelebilme ve çatışma ihtimallerini beraberinde getirmektedir. Kolluk görevi dışında, özü itibari ile tehlike taşıyan başka idari işlerde bulunan kamu görevlileri de sürekli olarak tehlike ile karşılaşmaktadırlar. Kamu hizmetine yönelik çeşitli mesleki alanlarda çalışan kamu görevlileri, hizmetin ve yürütülen faaliyetin tehlike arz etmesi nedeniyle kimi zaman

zarara uğrayabilmekte, uğranılan bu zararlar ise mesleki risk esasları uyarınca karşılanmaktadır.

Mesleki risk ilkesinin tarihsel gelişim süreci içerisinde, başta Fransız hukukunda yer alan yerleşik içtihatlar olmak üzere Türk yargı organlarının verdiği hükümler de ele alınarak genel bir değerlendirme yapılmıştır. Ancak yargı organlarının idarenin sorumluluğu noktasında mesleki risk ilkesini çokça ele almadığını, doğrudan doğruya ve genel itibariyle kusursuz sorumluluğun varlığını belirtip, bu doğrultuda kararlar verdiği görülmektedir. Nitekim Türk hukukunda mesleki riske ilişkin yasal düzenlemeleri de ele alırken, yalnızca ifa ettikleri görevler nedeniyle zarara uğrayanlara ve ölüm meydana gelmesi durumunda yakınlarına maaş bağlanması ve tazminat verilmesi öngörülmüş olup kavramsal olarak bu ilkeye yer verilmemiştir.

Mesleki risk ilkesi kapsamında idare ile arasında resmi bir bağ bulunmaksızın, kamu hizmetine geçici olarak iştirak eden kişilerin, maruz kaldıkları zararlar açısından da idarenin, mesleki risk ilkeleri uyarınca kusursuz sorumluluğuna gidilmelidir. Fransız hukuk sisteminde bu kişiler ilke kapsamına dahil edilirken, hukukumuzda bu duruma ilişkin kesin bir hüküm bulunmamaktadır. Nitekim Türk yargı organları *"arızi işbirlikçiler"* olarak da adlandırılan bu kişilerin herhangi bir zarara uğramaları halinde kimi zaman hizmet kusuru esaslarına göre, kimi zaman da fedakarlığın denkleştirmesi ilkesi uyarınca karar vermektedir. Kamu görevlilerinin yakınlarının zarara maruz kalmaları halinde ise genel olarak risk ilkesine atıf yapmak suretiyle zararların karşılanması yoluna gidilmektedir.

Mesleki risk ilkesinin, bünyesinde risk taşıyan kamusal hizmetlerin ifası esnasında veya bundan dolayı meydana gelen zararlarda uygulama alanı bulduğunu daha önce belirtmiştik. Bu doğrultuda, son birkaç yıldır ülkemizi ve dünyamızı etkisi altına alan Covid-19 pandemi süreci, özellikle sağlık alanında olmak üzere çeşitli kamu hizmetlerinde mesleki risk ilkesinin daha net tanımlarla belirlenmesi zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Sağlık personelinin bu süreçte ortaya çıkan zararlarının iş kazası yahut meslek hastalığı kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği meselesi büyük önem taşımaktadır. Bu manada ortaya koyacağımız bu çalışmanın ifade ettiğimiz sorunun yeniden değerlendirme ve inceleme aşamasına yönelik faydalı olacağına inanıyoruz.

İdarenin kusurlu ve kusursuz sorumluluğunun koşulları, özellikle mesleki risk ilke ve esaslarının hangi durumlarda uygulama alanı bulacağı meselesinin hukuki düzenleme alanı büyük önem taşımaktadır. Konunun, özellikle yargı mercilerinin değişen şartlar doğrultusunda ortaya koydukları içtihatlarla belirlenmesinin olumlu yanı olduğu kadar, bu tespitin sınırlarını çizmeye yönelik yasal hükümlerin bulunmayışı bu anlamda göze çarpan eksikliklerden biridir. Yine mesleki risk ilkesinin kavramsal olarak hukuki kullanım alanının, yalnızca öğretide ve birkaç yargı kararında zikredilmesi, ilkenin yayılım alanının genişlemesindeki en büyük engellerden biridir. Bu anlamda yasal mevzuatımızın çeşitli alanlarında öngörülecek düzenlemelerle mesleki risk ilkesinin hukuki dayanak noktasının belirtilmesi, hem ilkeye yasal bir meşruiyet kazandıracak hem de hukuki birikim olarak yararlanacak kaynak sayısını genişletecektir.

KAYNAKÇA

Acer, Yücel - Kaya, İbrahim. *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 13. Basım, 2022.

Akalın, Şükrü Haluk. *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Basım, 2011.

Akgül, Aydın. "İdarenin Sağlık Hizmetlerinden Doğan Tazmin Sorumluluğu ve Danıştayın Yeni Yaklaşımı". *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 20/1 (2016), 269-302.

Akın Palandöken, Esra. "COVID-19 Pandemisi ve Hemşireler için Etik Sorunlar". *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 5/2 (2020), 139-142.

Akyılmaz, Bahtiyar. "İdari Yargıda Tazminat Şekilleri ve Hesaplanması". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6/1-2 (1998), 165-219.

Akyılmaz, Bahtiyar. "Sosyal Risk ve Uygulama Alanı". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9/1-2 (2005), 185-211.

Akyılmaz, Bahtiyar vd. *Türk İdare Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 16. Basım, 2023.

Akyılmaz, Bahtiyar vd. *Türk İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 8. Basım, 2023.

Alçın, Ayşe Aslı. *İdare Hukukunda Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.

Alıca, Süheyla. "Çevre Denetiminde İdarenin Sorumluluğu". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/4 (2011), 87-119.

Anayurt, Ömer. *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 22. Basım, 2022.

Antalya, O.Gökhan. *Borçlar Hukuku Genel hükümler*. 3 Cilt. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2. Basım, 2019.

Armağan, Tuncay. *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1. Basım, 1997.

Arslan Durmuş, Seda. "COVID-19'un İş Kazası ve Meslek Hastalığı Bakımından Değerlendirilmesi". *İstanbul Hukuk Mecmuası* 78/2 (2020), 363-393.

Aslan (ed.), Zehreddin. *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 3. Basım, 2022.

Atak, Başak. *Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanmasında İdarenin Sorumluluğu*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Atay, Ender Ethem. *İdare Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 3. Basım, 2022.

Atay, Ender Ethem. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 4. Basım, 2022.

Atay, Ender Ethem - Odabaşı, Hasan. *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2. Basım, 2010.

Aydos, Oğuz Sadık. *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2. Basım, 2022.

Az, Adem - Karaman, M. İhsan. "Rethinking Physician Rights During COVID-19 Pandemic". *Turkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History* 30/1 (2022), 89-95.

Bal, Yakup vd. *Danıştay 10. Dairesinin Tazminat Davalarına İlişkin Seçilmiş Kararları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1. Basım, 2003.

Başpınar, Recep. *"Tam Yargı Davaları", Yüzyıl Boyunca Danıştay*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1968.

Bayındır, M. Savaş. "Sağlık Hizmetlerinde İdarenin ve Hekimlerin Sorumluluğu". *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11/1 (2007), 551-590.

Boydak, Alptekin Burak. "The Legal Protection for Health Care Workers Against COVID-19". *Turkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History* 28/3 (2020), 415-420.

Bozdoğan, Tuncay. *Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Bucaktepe, Adil. "Depremden Dolayı İdarenin Sorumluluğu". *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17-18/26-27-28-29 (2015), 93-122.

Candan, Turgut. *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*. Ankara: Yetkin Yayınları, 9. Basım, 2022.

Canpolat, Ahmet. *Türk Hukukunda Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Celen, Serhat. *Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesinde Hizmet Kusuru*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Ödevi, 2016.

Centel, Nur. "Ceza Hukukunda Tüzel Kişilerin Sorumluluğu-Şirketler Hakkında Yaptırım Uygulanması". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 65/4 (2016), 3313-3326.

Çağlayan, Ramazan. *İdare Hukuku Dersleri*. Ankara: Adalet Yayınevi, 9. Basım, 2021.

Çağlayan, Ramazan. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 14. Basım, 2022.

Çağlayan, Ramazan. "Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu (28-29 Mayıs 2009), Ankara*.

Çağlayan, Ramazan. *Tarihsel Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 1. Basım, 2007.

Çapar, Asuman. *İdarenin Tazminat Sorumluluğu*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1. Basım, 2020.

Çebi Buğdaycı, Melike Özge. "İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Kapsamında Mesleki Risk İlkesi". *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5/1 (2020), 595-620.

Çelik, Çelik Ahmet. *İdari Yargıda Ölüm ve Bedensel Zararlar Nedeniyle Tazminat Davaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2. Basım, 2022.

Çelikkol, Hüseyin. "İdarenin Objektif Sorumluluğu". *İzmir Barosu Dergisi* 2 (1985).

Çıtak, Halim Alperen. *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Derbil, Süheyp. *İdare Hukuku*. Ankara: Yeni Desen Matbaası, 5. Basım, 1959.

Doğan, Ahmet. *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1. Basım, 2009.

Doğan, Murat vd. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2. Basım, 2021.

Duran, Lütfi. *İdare Hukuku Meseleleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1964.

Duran, Lütfi. "İdari İşlemlerden Sorumluluk: İptal Davası - Tam Yargı Davası". *Journal of Istanbul University Law Faculty* 33/3-4 (2011), 3-26.

Duran, Lütfi. *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1974.

Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Yetkin Yayınları, 23. Basım, 2018.

Eroğlu Durkal, Müzeyyen. "Tam Yargı Davalarında Manevi Tazminat". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 131 (2017), 179-210.

Eroğlu, Hamza. *İdare Hukuku, Genel Esaslar, İdari Teşkilat ve İdarenin Denetlenmesi*. Ankara: Sevinç Matbaası, 5. Basım, 1985.

Erol, Özlem. *İdari Yargı Kararları Işığında İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Sosyal Risk İlkesi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Esin, Yüksel. *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, İkinci Kitap: Esas, İdarenin Hukuki Sorumluluğu*. Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık, 1973.

Gözler, Kemal. *İdare Hukuku*. 2 Cilt. Bursa: Ekin Yayınları, 3. Basım, 2019.

Gözler, Kemal. *Türk Anayasa Hukuku*. Bursa: Ekin Kitabevi, 4. Basım, 2021.

Gözler, Kemal - Kaplan, Gürsel. *İdare Hukuku Dersleri*. Bursa: Ekin Yayınları, 23. Basım, 2021.

Gözübüyük, A. Şeref. "Terör Olayları ve Yönetimin Sorumluluğu". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 50/3 (1995), 193-199.

Gözübüyük, A. Şeref. *Yönetim Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 34. Basım, 2016.

Gözübüyük, A. Şeref - Tan, Turgut. *İdare Hukuku, Cilt II İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 9. Basım, 2017.

Günday, Metin. *İdare Hukuku*. Ankara: İmaj Yayınevi, 10. Basım, 2015.

Gündüz, Fatma Ebru. "Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik İlkesi". *Melikşah Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4/2 (2015), 109-137.

Gürbüz, Reşit. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 3. Basım, 2020.

Hakeri, Hakan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler/Temel Bilgiler*. Ankara: Astana Yayınları, 18. Basım, 2020.

Işıklar, Celal. "Danıştay Kararlarında İdarenin Kusursuz Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Haller". *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi* 1 (2019), 115-158.

Kalabalık, Halil. *İdare Hukuku Dersleri*. 1. Cilt. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 5. Basım, 2019.

Kalabalık, Halil. *İdare Hukuku Dersleri*. 2. Cilt. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 5. Basım, 2021.

Kalabalık, Halil. *İdari Yargılama Usulü Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 16. Basım, 2022.

Kalkan, Ömer Faruk. *Yargı Kararları Işığında İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*. Tokat: Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Kaplan, Gürsel. "Gürsel Kaplan, İdarenin Sağlık Kamu Hizmetinin Yürütülmesinden Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğu Alanında Gelişmeler". *https://www.idare.gen.tr/kaplan-saglik.htm*. 2004. Erişim 05 Mart 2023

Kaplan, Gürsel. *İdari Yargılama Hukuku*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım, 7. Basım, 2020.

Karatepe, Şükrü. *İdare Hukuku*. İzmir: Anadolu Matbaacılık, 1. Basım, 1988.

Karavelioğlu, Celal. *İdari Yargılama Usulü Kanunu*. Kayseri, 5. Basım, 2001.

Kaya, Cemil. "İdari Yargıda Mahkeme Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle Manevi Tazminat İstemi". *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14/1-2 (2010), 59-77.

Kıratlı, Metin. "İdarenin Bayındırlık Hizmetleri". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 27/4 (1972), 53-81.

Korkmaz, Kadir. "Ayim Kararları Işığında Askeri Hizmetin Yürütülmesi Esnasında Askeri Personelin Karşılaştığı Bireysel Zararlardan İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Esasları". *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14/1 (2010), 369-388.

Köksal, Mustafa. "Sosyal Risk İlkesi Tarih mi Oluyor?" *Terazi Hukuk Dergisi* 5/42 (2010), 87-106.

Kutlu, Meltem. "Deprem ve İdarenin Sorumluluğu". *Amme İdaresi Dergisi* 32/4 (1999), 15-27.

Muratoğlu, Tahir. *Devletin Yargısal Faaliyetlerden Kaynaklanan Sorumluluğu*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 1. Basım, 2016.

Narter, Sami. *Uygulamada Manevi Tazminat*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1. Basım, 2022.

Nohutçu, Ahmet. *İdare Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2009.

Odyakmaz, Zehra vd. *Anayasa Hukuku İdare Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 13. Basım, 2011.

Oflaz, Gamze. *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Kapsamında Mesleki Risk İlkesi*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Oğuzman, M.Kemal - Öz, Turgut. *Borçlar Hukuku Genel hükümler*. 1. Cilt. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 15. Basım, 2017.

Oğuzman, M.Kemal - Öz, Turgut. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 2. Cilt. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 14. Basım, 2018.

Onar, Sıddık Sami. *İdare Hukukunun Umumi Esasları*. 3 Cilt. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 3. Basım, 1966.

Özbudun, Ergun. *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 15. Basım, 2014.

Özgenç, İzzet. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 18. Basım, 2022.

Özgüldür, Serdar. *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1996.

Özkarslı, Oğuz. *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Risk İlkesi*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Sarıca, Ragıp. "Hizmet Kusuru ve Karakterleri". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 15/4 (2011), 858-895.

Sarsıkoğlu, Şenel. "İdarenin Mali Sorumluluğu Açısından Zarar Kavramı" 65/4 (2016), 2389-2422.

Satı, Sevilay. "İdarenin Kusursuz Sorumluluğu - Hukuki İncelemeler Kütüphanesi". Erişim 02 Ocak 2023. http://www.turkhukuksitesi.com/makale_744.htm

Sevgili Gençay, Fatma Didem. "Fransız İdare Hukukunda Sorumlu Kamu Tüzel Kişisinin Belirlenmesi ve Tazmin Yükünün Sorumlular Arasında Paylaşımı". *Ankara Barosu Dergisi* 1 (2015), 189-208.

Şahin, Mehmet Yaşar. *Vücut Bütünlüğünün İhlali Halinde Zarar Ve Maddi Tazminat Hesabı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1. Basım, 2017.

Şaşı, Murat. "Enjeksiyon Nöropatisinden Kaynaklı Tam Yargı Davalarında Risk İlkesi Uyarınca İdarenin Kusursuz Sorumluluğunun Uygulanabilirliği". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 33/152 (2021), 69-108.

Şen, Ömer. *Tam Yargı Davalarında Zarar Kavramı Ve Tazminat Hesabı*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1. Basım, 2021.

Tahiroğlu, Bülent. "Kusursuz Sorumluluk ve Modern Hukuklara Etkisi". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 14/4 (2008), 157-170.

Tan, Turgut - Bayazıt, Bahar. *İdare Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 10. Basım, 2021.

Topuz, Murat. *Maddi Zarar Ve Bu Zararın Belirlenmesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2. Basım, 2020.

Ulusoy, Ali D. *Türk İdare Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 5. Basım, 2022.

Ünlütepe, Mustafa. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1. Basım, 2021.

Yaşar, Hasan Nuri. *İdare Hukuku*. İstanbul: Der Yayınları, 2. Basım, 2014.

Yaşar, Hasan Nuri. "İdarenin Hukuki Sorumluluğu Üzerine Düşünceler". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 66/1 (2008), 201-220.

Yaşar, Mustafa Enes. "Covıd-19 Pandemisinin İş Kazası ve Meslek Hastalığı Açısından Değerlendirilmesi". *Konya Barosu Dergisi* 4/1 (2020), 93-110.

Yayla, Ahmet. *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 1. Basım, 2015.

Yayla, Yıldızhan. *İdare Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları, 2009.

Yenice, Kazım - Esin, Yüksel. *Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü*. Ankara: Arısan Matbaacılık, 1983.

Yıldırım, Ramazan - Çınarlı, Serkan. *Türk İdare Hukuku Dersleri*. 1. Cilt. Ankara: Astana Yayınları, 1. Basım, 2018.

Yıldırım, Ramazan - Çınarlı, Serkan. *Türk İdare Hukuku Dersleri*. 2. Cilt. Ankara: Astana Yayınları, 1. Basım, 2019.

Yıldırım, Turan. *İdari Yargı*. İstanbul: Beta Yayınları, 2. Basım, 2010.

Yıldız, Hayrettin. "İdarenin Sosyal Risk Sorumluluğunda İlliyet Bağı Meselesi". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 27/116 (2015), 135-178.

Yılmaz, Ejder. *Hukuk Sözlüğü*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 6. Basım, 2005.

Zabunoğlu, Yahya Kazım. *İdare Hukuku*. 1. Cilt. Ankara: Yetkin Yayınları, 12. Basım, 2012.

Zabunoğlu, Yahya Kazım. *İdare Hukuku*. 2. Cilt. Ankara: Yetkin Yayınları, 12. Basım, 2012.